

Riitta Pietilä-Hella

Tuntemattomista vertaistuttaviksi
Esikoisäitien ja -isien perhevalmennusprosessi Espoon
uudentyyppisessä perhevalmennuskokeilussa

Riitta Pietilä-Hella

TUNTEMATTOMISTA VERTAISTUTTAVIKSI

Esikoisäitien ja -isien perhevalmennusprosessi
Espoon uudentyyppisessä perhevalmennuskokeilussa

Esitetään Helsingin yliopiston valtiotieteellisen tiedekunnan suostumuksella julkisesti tarkastettavaksi yliopiston päärakennuksen auditoriossa XII perjantaina 15. lokakuuta 2010 klo 12.

Diakonia-ammattikorkeakoulu
2010

DIAKONIA-AMMATTIKORKEAKOULUN JULKAISUJA
A Tutkimuksia 29

Julkaisija: Diakonia-ammattikorkeakoulu

Kannen kuva: www.scanstockphoto.com

Taitto: Roope Lipasti

ISBN 978-952-493-114-4 (nid.)

ISBN 978-952-493-115-1 (pdf)

ISSN: 1455-9919

Juvenes Print Oy

Tampere 2010

TIIVISTELMÄ

Riitta Pietilä-Hella

Tuntemattomista vertaistuttaviksi.

Esikoisäitien ja -isien

perhevalmennusprosessi Espoon

uudentyyppisessä

perhevalmennuskokeilussa

Helsinki :

Diakonia-ammattikorkeakoulu, 2010

213 s.

12 liitettä

Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja
A Tutkimuksia 29

ISBN

978-952-493-114-4 (nid.)

978-952-493-115-1 (pdf)

ISSN

1455-9919

Tutkimuksessa tarkastellaan perhevalmennuskokeilua, jota kehitettiin Diakonia-ammattikorkeakoulun ja Espoon kaupungin yhteistyöhankkeessa vuosina 2003–2005. Perhevalmennuskokeilun ohjelma oli perinteiseen verrattuna kolmella tavalla uudentyyppinen. Siinä tähdennettiin vanhempien mahdollisuutta tutustua valmennuksen aikana toisiin, samalla asuinalueella asuviin esikoistaan odottaviin. Perhevalmennuksen myös oletettiin muodostuvan paikaksi, jossa voisi syntyä äitien ja isien vertaisryhmiä ja vertaistukitoimintaa. Lisäksi perhevalmennuksen tavoitteisiin kuului – ensimmäistä kertaa Suomessa – isien tasavertainen huomioiminen äitien rinnalla. Perhevalmennus kesti 1½ vuotta.

Tutkimustehtävänä oli selvittää, muodostuuko perhevalmennuksessa vanhempien kesken vertaisuutta, vertais(ryhmä)toimintaa ja vertaistukea. Tutkimuksessa haastateltiin 8 äitiä ja 6 isää kahdesti, vuoden välein. Haastatellut vanhemmat osoittautuivat korkeasti koulutetuiksi. Vanhemmat täyttivät kummankin haastattelun yhteydessä kyselylomakkeet, joissa tiedusteltiin vanhempien arkielämään liittyviä asioita. Lisäksi vanhemmat tekivät piirrostehävän, jonka avulla he kuvasivat perhevalmennuksen merkitystä itselleen odotus, synnytys- ja vauvavaiheen aikana.

Tutkimukseen osallistuneet vanhemmat kertoivat, että perhevalmennuksen

aikana valmennusryhmäläisten välisissä suhteissa tapahtui muutoksia. Toisilleen tuntemattomista vanhemmista tuli perhevalmennusprosessin aikana vertaistuttavia. He kuvasivat toisia vanhempia merkittäviksi itselleen. Yhteinen fokus, esikoinen, sai aikaan ryhmän jäsenten välistä vuorovaikutusta ja toimintaa. Perhevalmennuksessa muodostui erilaisia figuraatioita. Äidit olivat yhteydessä toisiinsa lähes päivittäin. Isät, jotka olivat kodin ulkopuolella töissä, tapasivat toisiaan ainoastaan perhevalmennustapaamisissa. Myös isät kertoivat saaneensa tukea esikoisisänä olemiseen toisilta isiltä. Muutamat perheet myös ystäväystyivät keskenään ja kyläilivät toistensa luona.

Uudentyyppisessä perhevalmennuksessa oli nähtävissä projektiyhteiskunnalle ominaisia piirteitä. Vanhempien vertaistoiminta rakentui sopimuksille, joita vertaiset solmivat. Tämä toiminta, jota voi nimittää kumppanuuksi, perustui neuvotteluihin ja keskinäiseen luottamukseen. Vanhemmat myös arvioivat perhevalmennuksen heille tuomaa hyötyä. Mikäli toiminta tuotti hyötyä, viihtymistä sekä tarvittaessa myötätuntoa, vanhemmat halusivat osallistua perhevalmennukseen vauva-aikana.

Asiasanat:

perhevalmennus, äitiys, isyys, vanhemmuus, vertainen, vertaisryhmä, vertaistuki, sosiaalinen tuki, sosiaaliset suhteet, figuraatiot, projektiyhteiskunta, pastoraalinen valta, epistolaarinen valta

Teemat:

Hyvinvointi ja terveys
Kansalaisyhteiskunta

Julkaistu:

Painettuna ja Open Access-verkkójulkaisuna

Painetun julkaisun tilaukset:

Granum-verkkokirjakauppa <http://granum.uta.fi/>

Verkko-osoite:

http://www.diak.fi/files/diak/Julkaisutoiminta/A_29_ISBN_9789524931151.pdf

ABSTRACT

Riitta Pietilä-Hella

**From Strangers to Peer
Acquaintances – Mothers and
Fathers with a First Born and
their Experiences of the New
Family Training Process in Espoo**

Helsinki :

Diakonia-ammattikorkeakoulu, 2010

213 p.

12 appendixes

Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja
A Tutkimuksia 29

ISBN 978-952-493-114-4 (pbc)

ISSN 1455-9919

ISBN 978-952-493-115-1 (pdf)

This research is composed of two interrelated case studies. The first case was a family training experiment conducted in the City of Espoo during 2003–2005. In the experiment, the content, duration and procedures were modified from the previous family training policy. The new family training system stressed peer group activities and the peer support formed between the participating mothers and fathers. The second case comprised the stories of 14 parents about the family training process.

The aim of the research was to find out whether peer group activities and support was demonstrated between the participating parents during the family training process. The second case and its narrative material constituted the main research material. The narrative material was collected by interviews. Eight mothers and six fathers were interviewed twice within a year between their sessions. The parents also filled in questionnaires about their daily life and participated in a drawing exercise, in which they visualized how they experienced the family training during the antenatal period, labour and the postnatal period.

A narrative approach was applied to the analysis of the narrative material. The analysis consisted of several stages. In the final stage, the fathers' main story was combined with all the participating fathers' personal stories. The mothers' main story was also constructed from their personal stories. The

study implicated that in some parts the mothers and fathers' main stories were similar. During the family training, previously unacquainted parents became peer acquaintances. In particular, the first born as a focus created interaction and cooperation among the parents. Parents in similar circumstances became significant to each other. Different figurations formed during the family training.

However, the main stories did not always entwine. The mothers were in contact with the other mothers almost daily using mobile phones, email and mother-child activities. The fathers employed outside home met each other only during the family training meetings, but felt being supported by the other fathers. Some families visited one another outside of the family training.

This new type of family training had characteristics typical of the project society. The parents' peer activities were based on trust, negotiation and contracts between partners. The parents evaluated the benefits of participation in the family training. If they appreciated the activities with peers and peer compassion, they were willing to participate in the family training during the postnatal period.

Keywords:

family training, parenthood, motherhood, fatherhood, peer, peer group, peer support, social support, social relationships, figurations, the project society, pastoral power, epistolary power

Available:

Printed, Open Access

Order:

Granum <http://granum.uta.fi/>

Open access:

http://www.diak.fi/files/diak/Julkaisutoiminta/A_29_ISBN_9789524931151.pdf

Sisällys

Tiivistelmä
Abstract
Kiitokset

1 Johdanto	13
2 Tutkimuksen metodologiset taustat ja valinnat	20
2.1 Tutkimusasetelma	20
2.2 Tutkimustehtävä	22
Kehystä luovat aineistot	27
Teemahaastattelut ja muu pääaineisto	28
Haastatteluaineiston ja muun pääaineiston analyysi ja tulkinta	38
3 Perhevalmennus politiikkana	48
3.1 Lapsipolitiikan ja perhepolitiikan sidos synty	49
3.2 Huoli perheestä	52
3.3 Vanhemmuuden tukeminen	55
3.4 Perhekeskus	58
3.5 Vertaisuus, vertais(ryhmä)toiminta, kokemuksellinen vertaisuus ja vertaistuki	60
Vertaisuus	60
Vertais(ryhmä)toiminta	61
Kokemuksellinen vertaisuus	62
Vertaistuki	63
4 Espoon uudentyypin kunnallisen perhevalmennuksen kokeilu	68
4.1 Uudentyyppinen perhevalmennus	72
4.2 Perhevalmennustoiminnan ajantasaistaminen ja uudistaminen	75
4.3 Vanhempien vertaisuus osaksi toimintaa	78

5	Esikoisäitien vertaisuus, vertais(ryhmä)toiminta ja vertaistuki	82
5.1	Esikoisraskauden erityisyys ja vieraisiin tutustuminen perhevalmennuksessa	83
5.2	Vertaistoiminta laajenee perhevalmennustapaamisten ulkopuolelle	89
	Protestitoimijat	90
	Kahvistelijat ja vauvapalveluiden harrastajat	93
5.3	Äitiysvapaa – äitiys ja kotona oleminen	98
	Isät palaavat isyysvapaalta kodin ulkopuoliseen ansiotyöhön	99
5.4	Esikoinen ja kotiarki syventävät kokemuksellista vertaisuutta	100
5.5	Perhevalmennus ja äitien omaehtoinen vertais(ryhmä)toiminta	116
6	Esikoisisät ja uudentyyppinen perhevalmennus	119
6.1	Raskaustestiin ilmestyy kaksi punaista viivaa	120
6.2	Isäryhmä rakenteellisena ratkaisuna	128
6.3	Tutuksi tulemisen dynaaminen prosessi	133
6.4	Lapsi muuttaa isien keskinäisen vuorovaikutuksen sisällön	135
	Isän oma synnytys – merkittävä kokemus	136
	Esikoisisien arjen kaksijakoisuus	138
6.5	J-vaiheen isäryhmä ja perhevalmennustapaamiset vertais(ryhmä)toiminnan ja vertaistuen paikkoina	141
	Arkisten vinkkien vaihtaminen	142
	Kokemusten vertailu	145
	Rento yhdessäolo	147
	Mieltä painavat asiat	148
6.6	Isien kokemuksellisen vertaisuuden kehittyminen perhevalmennusprosessin aikana	149
6.7	Äitien ja isien peruskertomusten aikaansaamaa pohdintaa	153
	Vanhempien sopuisuus ja yksimielisyys perhevalmennuksessa	153
	Sukupuolten erot näkyvät käytännöissä	155

7 Tuntemattomista vertaistutuiksi	159
7.1 Yhteiset fokukset lujittavat ja tukevat vuorovaikutusta	160
7.2 Esikoisperheet figuraatioina ja figuraatioissa	166
7.3 Perhevalmennus riittävän houkuttelevana sosiaalisena piirinä	172
8 Lopuksi	178
Orientaation muutos	178
Projektiyhdeiskunta tarvitsee vertaisuutta	180
Uudentyyppinen perhevalmennus heijastaa valtakäytäntöjä	181
Vertaisuus kahden orientaation välimaastossa	183
Proaktiivinen työ, perhevalmennusfiguraatiot ja ennakoimattomuus	186
Lähteet ja kirjallisuus	188
Luettelo liitteistä	213
Liitteet	214

KIITOKSET

Osoitan arvostavat ja lämpimät kiitokseni työni ohjaajille professori Risto Eräsaarelle ja professori emerita Riitta Jallinojalle saamastani monivuotisesta, arvokkaasta ohjauksesta.

Kiitän väitöskirjani esitarkastajia dosentti Ritva Nätkiniä ja professori Kimmo Jokista rakentavista kommentteista ja näkökulmista.

Osoitan monet kiitokseni neljälletoista Espoon uudentyypin perhevalmennuksen äidille ja isälle, joilta sain tutkimukseni empiirisen aineiston.

Kiitokseni suuntautuvat myös lukuisille henkilöille, jotka ovat elämäni ja työurani aikana vaikuttaneet tämän tutkimuksen syntyyn ja kehittymiseen. Erityisen ryhmän tässä laajassa joukossa muodostavat Diakonia-ammattikorkeakoulun Perhekeskusprojektissa ja Espoon Perhekeskusprojektissa mukana olleet henkilöt. Toivon, että kiitokseni tavoittavat teidät jokaisen. Kiitän myös henkilöitä, jotka ovat monissa yhteistyöverkostoissani avanneet uusia näköaloja ja kutsuneet vuorovaikutukseen.

Ystävyys, jota olen saanut osakseni niin työssäni kuin elämäni muilla alueilla, on antanut voimia, iloa ja sykettä. Kiitän teitä, joiden kanssa olen saanut elää tätä ystävyyttä. Inkkua kiitän elämän mittaisesta lähimmäisyydestä.

Lähimmilleni – aviopuolisolleni Heikille sekä pojillemme Otolle ja Laurille, haluan osoittaa kauneimmat kiitokseni saamastani tuesta. Anneliisille, joka on Laurin mukana tullut osaksi perhettämme, välitän lempeän halauksen.

1 JOHDANTO

Haluaisitteko osallistua uudentyyppiseen perhevalmennukseen? Se on uusi kokeilu asuinalueellanne. Perhevalmennus on uudentyyppinen usealla tavalla. Ensiksikin se on aikaisempaa pitkäkestoisempi. Siinä on kuusi tapaamiskertaa ennen synnytystä ja kuusi synnytyksen jälkeen. Toiseksi perhevalmennuksessa käsitellään odotuksen ja synnytyksen lisäksi myös muita aiheita. Perhevalmennustapaamisten ohjelmaan osallistuvat sekä terveyden- että varhaiskasvatuksen ammattilaiset. Mukana on myös paikallisten perhepalveluiden edustajia eri järjestöistä ja seurakunnasta. Kolmanneksi perhevalmennuksessa esikoistaan odottavilla äideillä ja isillä on mahdollisuus tutustua toisiin samalla alueella samaan aikaan esikoistaan odottaviin. Neljänneksi perhevalmennuksessa on otettu tasapuolisesti huomioon isät ja äidit –. (Uudistuva perhevalmennus Espoossa 2005.)

Näin kysyttiin kevättalvella 2004 Espoon kaupungin viidellä asuinalueella neuvolassa asioineilta, esikoistaan odottavilta vanhemmilta. Muutaman viikon kuluttua kaupungissa oli käynnistymässä uudentyyppisen perhevalmennuksen pilotointi.

Tutkimukseni käsittelee edellä mainittua perhevalmennusta. Kehyksenä on suomalaisen hyvinvointivaltion perhe- ja lapsipolitiikan lähihistoria. Tutkimukseni ajoittui vaiheeseen, jossa suomalaista perhepalvelua uudistettiin. Myös neuvolatyön pitkä perinne oli taitekohdassa. Vahvasti terveydenhuoltoon kytkeytynyt perhevalmennus oli laajenemassa sekä tavoitteiltaan, sisällöltään että rakenteeltaan. Vanhemmuuden ja koko perheen tukeminen nostettiin yhdeksi toiminnan keskeiseksi tavoitteeksi. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö kehotti neuvoloita käyttämään perhe- ja voimavaralähtöistä työtettä

ja järjestämään vertaistukitoimintaa. (STM 2004a, 3.)

Vaikka neuvolatyön ja perhevalmennuksen kehittäminen olivat oma, erityinen alueensa, näkyi siinä piirteitä 2000-luvun taitteen yleisistä poliittisista linjauksista ja edistyneille ja liberaaleille yhteiskunnille ominaisista painotuksista (Rose 2007, 164). Raija Julkunen (2006) kutsuu Suomen julkisessa ilmapiirissä lähivuosina tapahtunutta muutosta kognitiiviseksi siirtymäksi. Tämä näkyi keskustelussa, jossa painottui taloudellinen näkökulma¹. Huomio kiinnittyi kysymykseen taloudellisesta tilivelvollisuudesta. Myös sosiaali- ja terveysalan asiakirjoissa sekä hallitusohjelmissa² korostettiin yksilön vastuuta ja kansalaisten aktiivista roolia oman elämänsä säätelijöinä (Julkunen mt., 20, 62–63, 99). Tämä keskustelu liittyi laajempaan, niin kutsuttuun pohjoismaiseen hyvinvointiregiimikeskusteluun, joka oli yhteydessä länsimaiseen keskusteluun julkisesta ja yksilöiden omasta ja yksityisestä vastuusta (Helne & Laatu 2006; Julkunen mt., 30).

Sosiaali- ja terveysministeriö julkaisi 2000-luvun alussa toimenpide-ehdotuksia. Toimintaa visioitiin ja linjattiin lukuisissa sosiaali- ja terveysministeriön asiakirjoissa (muun muassa STM 2001; 2003a; 2003b). Valtionhallinnon toimenpide ja periaatepäätösten konkretisoimiseksi käynnistettiin valtakunnallinen sosiaalialan kehittämishanke (2004–2007). Siinä oli näkyvästi esillä perheiden tukeen ja vahvistamiseen tähtääviä osahankkeita. Tutkimukseni alaan liittyi erityisesti PERHE-hanke. (STM 2003d, 22, 24; STM 2005a.)

Valtiovallan esittämät linjaukset haastoivat kuntia ja niiden yhteistyötahoja toteuttamaan yhteisiä sosiaali- ja terveysalan kokeiluhankkeita. Tutkimukseni käsiteltävä hanke oli yksi näistä. Diakonia-ammattikorkeakoulu (Diak) ja Espoon kaupunki muodostivat vuonna 2003 kumppanuushankkeen, jonka tehtävänä oli uudentyypin perhevalmennuksen mallittaminen ja pilotointi. Samana vuonna käynnistettiin uudentyypin perhevalmennuksen kokeilu ja keväällä 2004 sen ensimmäinen pilotointi (ks. luku 4).

Espoon perhevalmennuskokeilu oli edelläkävijä 2000-luvun alun neuvo-

---

¹ Vaikka taloudellinen näkökulma on vallitseva vastuun punninnan peruste, on taustalla muitakin näkökulmia, esimerkiksi terveys- ja muiden riskien hahmottaminen enenevästi myös itse aiheutetuiksi. Zygmunt Bauman (2002, 66) kiinnittää huomiota asioiden mieltämiseen yksityisiksi, jolloin julkinen politiikka luopuu tehtävästään.

² Aineistonani ovat asiakirjat STM 2001, 2002, 2003a, 2003b, 2003c, 2003d, 2003e, 2004a ja 2005a sekä pääministeri Lipponen II hallituksen ja pääministeri Vanhasen I hallituksen ohjelmat. Hallitusohjelmataarkastelussa olen kiinnittänyt erityistä huomiota lapsia ja perheitä käsitteleviin osiin.

latoiminnan uudistamisessa, sillä sen suunnittelu ja toiminta käynnistyivät ennen kuin sosiaali- ja terveysministeriön opas neuvolatyön kehittämiseksi (STM 2004a) ilmestyi. Espoon kokeilu sisälsi tavoitteita, jotka olivat samansuuntaisia kuin sittemmin virallisissa asiakirjoissa neuvola- ja perhepalveluiden kehittämisen kohteiksi nostetut tavoitteet (STM 2004a; 2008a; 2008b; 2008c; 2008d). Espoon uudentyyppinen perhevalmennuskokeilu oli monella tavalla tyypillinen oman aikansa hyvinvointipalvelutuote, joka kehitettiin vastaamaan muuttuneita tarpeita, kuten asia ilmaistiin (STM 2003b, 15,17,18). Muuttuneet tarpeet kattoivat yhteiskunnan muutokset, palvelujärjestelmän uudistamisen sekä vanhemmuuden tukemisen.

Kiinnostukseni tutkijana heräsi, kun työtehtäväkseni annettiin Diakin Perhekeskusprojektin³ suunnittelijan työ. Aikaisempi tutkimusmielenkiintoni oli suuntautunut sekä yhteiskunnallistumiseen että yksilöllistymiseen (Pietilä-Hella 2000). Diakin ja Espoon kumppanuushankkeena toteutettavassa perhevalmennuskokeilussa hahmotin yhtymäkohtia näihin teemoihin. Perhevalmennusohjelma oli perinteiseen valmennukseen verrattuna kolmella tavalla uudentyyppinen. Ensimmäinen mielenkiintoinen asia oli, että perhevalmennuksessa tähdennettiin vanhempien mahdollisuutta tutustua valmennuksen aikana toisiin samalla asuinalueella asuviin esikoistaan odottaviin. Toinen kiintoisa asia oli, että perhevalmennuksen oletettiin muodostuvan paikaksi, jossa voisi syntyä äitien ja isien vertaisryhmiä ja vertaistuki-toimintaa (STM 2004a). Kolmas huomionarvoinen seikka oli, että Espoon perhevalmennuskokeilu oli ensimmäinen Suomessa järjestetty kunnallinen perhevalmennus, jonka tavoitteisiin kuului isien tasavertainen⁴ huomioiminen äitien rinnalla.

Erityisesti kiinnostukseni kohdistui yhteen valtiovallan asiakirjoissa toistuvaan seikkaan. *Vertaisuus*, *vertaisryhmä* ja *vertaistoiminta* olivat termejä, jotka olivat vuosituhannen vaihteessa ilmestyneet julkishallinnon asiakirjoihin. Käsitteet nostettiin myös neuvolatyön keskeisiksi toimintaa ohjaaviksi teemoiksi (STM 2004a). Aprikoin, mikä oli näiden käsitteiden sisältö ja miksi nämä käsitteet asetettiin kunnallisen peruspalvelun olennaiseksi osaksi.

Näistä mietteistä alkoi polveileva prosessi, jonka aikana kehittyivät lopulliset tutkimuskysymykseni. Prosessissa oli mukana yhtäältä mielenkiintoni

---

³ Ks. luku 4.

⁴ Espoon perhevalmennuskokeilussa oli isille tarkoitettuja osia sekä toimintaa (ks. luku 4).

kunnalliseen perhevalmennukseen lapsiperheiden ensimmäisenä peruspalveluna. Toisaalta kiinnostukseni kohdistui (ydin)perheeseen ja sitä ympäröiviin suhteisiin. Pohdinnat johtivat tutkimusasetelmaan, jossa oli nähtävissä kaksi painopistettä. Ensimmäinen kohde oli perhevalmennusprosessi ajallisena ja toiminnallisena jaksena. Samanaikaisesti toiseksi keskeiseksi seikaksi nousi perhevalmennukseen osallistujien, esikoisäitien ja -isien näkökulma. Tutkimuskysymykseksi kiteytyi, *muodostuuko vanhemmille perhevalmennuksessa vertaisuutta, vertais(ryhmä)toimintaa ja vertaistukea?* Päätin toteuttaa tutkimuksen haastattelemalla äitejä ja isiä pitkäkestoisen (1½ vuotta) perhevalmennuksen aikana. Tutkimukseeni valikoitui neljätoista vanhempaa, joita haastattelin vuoden aikana kaksi kertaa⁵.

Relationaalinen orientaatio

Tutkimukseni lähestymistapa on relationaalinen. Tämä näkökulma tulee esiin yleisenä orientaationa, tutkimusasetelmallisena taustatekijänä sekä sisällöllisenä tulkintakäsitteenä. Emirbayer (1997, 281) luonnehtii relationaalista sosiologiaa lähestymistavaksi, jossa painottuvat dynaamisuus ja prosessuaalisuus. Relationaalinen näkemys korostaa ihmisten erottamatonta suhdetta heitä ympäröiviin konteksteihin ja ihmisiin. Relationaalisuus merkitsee yksilöiden välisessä vuorovaikutuksessa sitä, että vuorovaikutus muuttaa osapuolia (Abbott 1996, 863). Relationaalisesta näkökulmasta katsottuna toiminta (agency) on aina dialoginen prosessi. Osapuolet tuovat mukanaan tähän prosessiin seikkoja, jotka liittyvät heidän erilaisiin konteksteihinsa ja elämänhistorioihinsa. Nämä tekijät ovat mukana osapuolten yhteisessä toiminnassa. (Emirbayer 1997, 287, 294.) Tutkimuksessani relationaalisuus kytkeytyy eri toiminnan tasoihin – yhteiskunnallisiin tekijöihin, mutta erityisesti siihen, miten perhevalmennus nivoutuu esikoisäitien ja -isien arkielämään ja sosiaalisiin suhteisiin.

Norbert Elias, joka on ollut tutkimukseni keskeinen keskustelukumppani ja innoittaja, kiteyttää relationaalisen näkemyksen keskeiset elementit *figuraation* käsitteeksi. Tällä käsitteellä hän ilmaisee sosiaalisen elämän dynamiikkaa ja yksilöiden keskinäisiä, monitasoisia vuorovaikutus- ja riippuvuussuhteita. (Elias 1978.) Nämä suhteet avautuvat dynaamisina ja kehkeytyvinä, eivät staattisina tai ennaltamäärättyinä.

---

⁵ Haastatteluun liittyvät muut tiedonhankintatavat esittelen luvussa 2.

Tutkimuksessani liikun yhteiskunnan ja ydinperheen vuorovaikutuskentässä, mutta myös perhevalmennukseen osallistuneiden esikoisäitien ja -isien sekä perheiden vuorovaikutuskuvioissa, figuraatioissa (ks. Elias 1978; Forsberg 2003, 7). Figuraatiolla tarkoitan vuorovaikutusta ja keskinäisriippuvaisuutta, joka voi saada eri muotoja ja jonka määrä ja laatu voivat vaihdella (Widmer & al. 2008, 4–5). Perheen tiettyyn elämänvaiheeseen ja siinä syntyviin figuraatioihin painottuvana tutkimukseni sijoittuu sellaisen perhetutkimuksen piiriin, jossa korostuu perhettä kulloinkin ympäröivän kontekstin merkitys. Eri elämänvaiheet ja tapahtumat saattavat aktivoida uusia suhteita, joista voi kyseisenä aikana tulla merkityksellisiä. Läheissuhteita voivat olla ydinperheen ulkopuolelle sijoittuvat suhteet. Nämä suhteet liittyvät usein perheen toimintoihin muuttuneessa tilanteessa. (Forsberg mt., 3, 9; Widmer & al., mt., 4–5.)

Tutkimukseni sijoittuu sosiaalipolitiikan alaan ja paikantuu hyvinvointivaltiollisen ja sitä seuraavan hallinnan tavan tarkasteluun. Lisäksi tutkimukseni kuuluu sellaisen perhetutkimuksen alaan, joka edustaa viime aikoina vahvistunutta relationaalista lähetysmistapaa (Widmer & al. 2008, 11–14). Tällöin korostuu (ydin)perhe suhteessa ja vuorovaikutuksessa yksittäistä perhettä laajempaan kontekstiin. Tämänkaltainen perhetutkimus johtaa aikaisemmasta poikkeaviin kysymyksenasetteluihin. Yhtäältä kiinnostus kohdistuu perheen käytäntöihin ja toisaalta perheen jäseniin aktiivisina toimijoina. (Morgan 1999; Smart 2007.)

Perhevalmennus, johon osallistuvat sekä esikoisäidit että -isät ja myöhemmin myös esikoiset, herättää osaltaan kysymyksen, ketkä muuttuvissa elämäntilanteissa muodostavat perheen ja sen jäsenten kannalta merkittävät vuorovaikutussuhteet? Tutkimuksessani etsin vastausta kysymykseen tietyn elämänvaiheen ja peruspalvelun mahdollisuuksista aktualisoida uusia sosiaalisia suhteita. Tutkimuksessani mielenkiinto ei kohdistu oletukseen pitkäaikaisista, sukulaissuhteiden kaltaisista suhteista. Ensisijainen kiinnostus suuntautuu tietyn vaiheen aikaisiin sosiaalisiin suhteisiin. Tämänkaltainen tarkastelu, jonka painopisteet ovat sekä perheiden toiminnoissa että perheen kunkinhetkisissä perheen ulkopuolisissa vuorovaikutussuhteissa, tuo tutkimuksen kohteeksi seikkoja, jotka saattavat avata ja kyseenalaistaa staattista perhekäsitystä.

Tutkimukseni käsittelee noin vuoden kestänyttä aikaa uudentyypoiseen perhevalmennukseen osallistuneiden esikoisäitien ja -isien elämässä. Äitien

ja isien haastattelut tuovat esiin sen, muodostuuko perhevalmennusaikana uusia sosiaalisia suhteita. Tähän kysymykseen nivoutuvat myös kysymykset siitä, *minkä sisältöisiä ja muotoisia mahdolliset uudet suhteet ovat?* Lisäksi kiinnostavaa on, *liittykö mahdollinen vertaistuki tiettyihin perhevalmennusajan ja -prosessien vaiheisiin ja onko nähtävissä käännteitä, jotka käynnistävät vertaistuen?*

Tämänkaltainen tutkimusasetelma sisältää ristiriitaisen ominaisuuden, jota pidän prosessitutkimuksen sisäänrakennettuna elementtinä ja tutkimuksellisenä haasteena. Ensinnäkin eletyt perhevalmennukset kohdistuvat rajattuun aikaan äitien ja isien elämässä. Näin syntyvää kuvaa voi luonnehtia yhtäältä ”pysäytetyksi” siinä mielessä, että tarkastelu paikantuu tiettyyn aikaan ja paikkaan. Toisaalta kuva avautuu elävänä, jos sitä tarkastelee relationaalisesta lähtökohdasta. Tällöin hetkellisenä näyttäytyvä vuorovaikutus avautuu kattamaan eri kerrostumia, koska aktuaalisen vuorovaikutuksen taustalla on pitkäaikainen ja monimutkainen ihmisten välisten vuorovaikutusten ja suhteiden muovaama laajempi konteksti, joka myös jatkaa muovautumistaan. Tässä kontekstissa ovat mukana sekä yhteiskuntaan yleensä, paikallisympäristöön että henkilöihin liittyvät tarinat ja ominaisuudet (Elias 1994).

Seuraavaksi esittelen väitöskirjani rakenteen. Nyt käsillä oleva johdanto (luku 1) muodostaa yhdessä 2. luvun kanssa koko tutkimuksen johdanto-osan.

Luvussa 2 esittelen tutkimukseni asetelman, tutkimustehtävän ja aineistot. Lisäksi selvitän tutkimukseni metodologisia taustoja ja valintoja.

Luvut 3 ja 4 käsittelevät konteksteja, joiden vaikutuspiirissä uudentyyppinen perhevalmennuskokeilu toteutui. Näiden kontekstien käsittely luo kehyksen tutkimuksen keskeisimmälle osalle: äitien ja isien eletyille perhevalmennuksille (luvut 5 ja 6). Luvussa 3 tarkastelen perhevalmennusta politiikkana. Selvittelen perhepoliittista tilannetta sinä ajankohtana, jolloin Espoon uudentyyppisen perhevalmennuksen kokeilu toteutettiin. Esittelen perhekeskustoiminnan ja sen peruspiirteet. Nostan esiin myös vertaisuuden, vertais(ryhmä)toiminnan, kokemuksellisen vertaisuuden sekä vertaistuen käsitteet. Luvussa 4 esittelen Espoon uudentyyppisen kunnallisen perhevalmennuksen kokeilun ja toimintamallin. Perhevalmennuskokeilu sisältää aikaisemman toiminnan ajantasaistamista, mutta myös uudenlaisia painotuksia ja toimintamuotoja.

Luvuissa 5 ja 6 esikoisäitien ja -isien eleyistä perhevalmennuksista muodostetut peruskertomukset ilmentävät perhevalmennusprosessia ja siinä syntyviä figuraatioita. Nämä luvut tuovat esiin tutkimukseeni osallistuneiden äitien ja isien kohdalle syntyviä uusia, elämäntilanteeseen liittyviä suhteita. Näissä luvuissa tarkastelen myös sitä, mitä perhevalmennusprosessissa kehittyvät suhteet merkitsevät kertojille. Pohdin myös tutkimukseni pohjalta nousevia kriittisiä ja tulevaisuuteen liittyviä kysymyksiä. Lisäksi esitän kohteita, jotka edellyttäisivät jatkotutkimusta.

Luvussa 7 tarkastelen kolmea avainaihetta, jotka tulevat esiin eleyissä perhevalmennuksissa. Avainaihenimitys korostaa aiheiden tärkeyttä yhtäältä tutkimukseni löytöinä, toisaalta aiheet ovat aktuaaleja perhetutkimuksen kannalta. Ensimmäinen avainaihe käsittelee urbaaniin elinympäristöön paikantuvaa perhevalmennusta ja perhevalmennusaikaan sijoittuvia erilaisia prosesseja. Näissä prosesseissa on runsaasti äitejä ja isiä yhdistäviä fokuksia. Toinen avainaihe tähdentää esikoisen odotus- ja vauva-aikaa muutosvaiheena perheiden elämässä. Perhevalmennuksessa muodostuu erilaisia figuraatioita. Kolmannen avainaiheen kautta avautuu näkökulma perhevalmennukseen yhtenä sosiaalisena piirinä, jossa vanhemmat ovat sekä valitsijoita että toimijoita.

Luvussa 8 pohdin yhteiskunnassamme näkyvillä olevaa siirtymää. Tarkastelen epistolaarisen vallan ja pastoraalisen vallan piirteitä tutkimukseni aihepiirin kannalta. Käsittelem uudentyyppistä perhevalmennusta suhteessa pastoraaliseen ja epistolaariseen valtaan ja käytäntöihin. Lopuksi esitän näkemyksiä perheiden ja sen jäsenten muodostamista figuraatioista perhepalvelua muuttavana toimintana, jolla voi olla perheiden toimintaan heijastuvia laajempia vaikutuksia.

2 TUTKIMUKSEN METODOLOGISET TAUSTAT JA VALINNAT

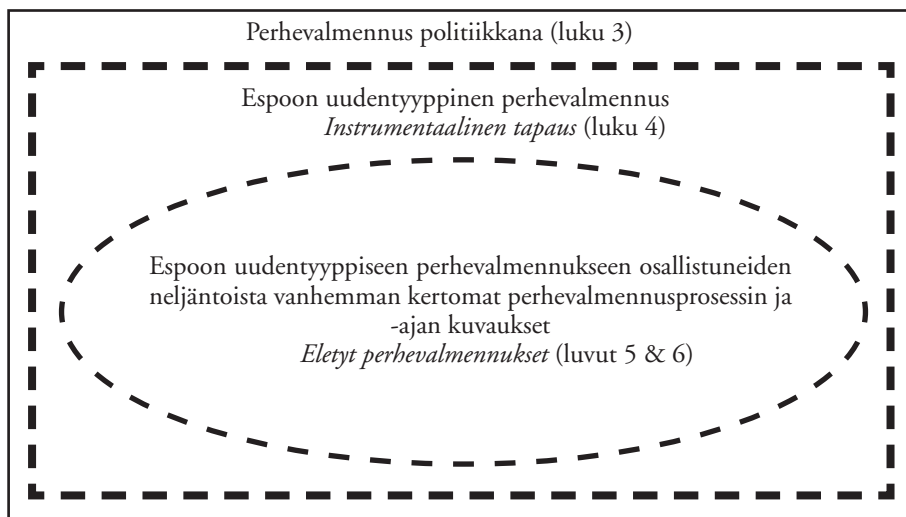
Tässä luvussa esittelen taustoja ja päätöksiäni, jotka koskevat tutkimusasetelmaa, tutkimustehtävää, aineistovalintoja ja käyttämiäni menetelmiä. Relationaalisuus, jonka johdannossa nimesin orientaatioksi, kertautuu useanlaisina teemoina.

2.1 Tutkimusasetelma

Tutkimuksessani asetelmana on kaksi tapaustutkimusta, jotka ovat suhteessa toisiinsa. Ensimmäinen tapaus on Espoossa toteutettu perhevalmennuskokeilu, josta käytän nimeä *Espoosin uudentyyppinen perhevalmennus*. Tämä sisältörakenteeltaan, toimintatavoiltaan ja kestoltaan aikaisemmasta perhevalmennuksesta poikkeava (ks. luku 4 sekä liitteet 10, 11 ja 12) toimintamalli muodostaa tutkimukseni tapahtumien kontekstin. Toinen tapaus on tutkimukseeni osallistuneiden neljäntoista vanhemman mukana oleminen Espoon uudentyyppisessä perhevalmennuksessa ja heidän kertomansa tästä prosessista. Vanhempien haastatteluaineistoa ja tulkintaa nimitän *eletyiksi perhevalmennuksiksi*.

Kuvio 1 havainnollistaa kahden edellä kuvatun tapauksen relaatiota. Kuvio ilmaisee myös yhteiskunnallisen kontekstin läsnäolon. Kuvion katkoviivat kuvaavat sekä yhteiskunnallisen kontekstin että tapausten vuorovaiikutteisuutta.

Instrumentaalinen tapaus ja eletyt perhevalmennukset

Kuvio 1. Kaksi tapaustutkimusta ja niiden relationaalisuus

Tutkimuksessani käsittelen ensin Espoon uudentyypistä perhevalmennusta. Tutkimukseni osa (luku 4), jossa tarkastelen Espoon uudentyypistä perhevalmennusta, voidaan nähdä *instrumentaalisenä tapaustutkimuksena*. Robert E. Stake (2003, 137) nimittää instrumentaaliseksi tapaustutkimukseksi tutkimusta, jossa tapausta käytetään välineenä toisen tapauksen ymmärtämiseksi. Mitä tämä tarkoittaa tutkimuksessani? Tutkimuksessani haluan johtaa mielenkiinnon Espoon uudentyypisen perhevalmennuksen kautta vertaisuus-, vertais(ryhmä)toiminta- ja vertaistukiteemoihin ja käsitellä näitä ilmiöitä. Toteamus tapaustutkimuksen instrumentaalisesta luonteesta osoittaa tutkimusasetelmassa vallitsevan vuorovaikutuksen ja suhteen. Instrumentaalisen tapauksen tutkiminen on välttämätöntä tutkimuksen perimmäisen mielenkiinnon ja kohteen kannalta.

Tutkimukseni perimmäinen ja keskeinen mielenkiinto suuntautuu siihen, mitä Espoon uudentyypisessä perhevalmennuksessa mukana olleet äidit ja isät kertovat perhevalmennusprosessista ja etenkin vertaisuudesta, vertais(ryhmä)toiminnasta ja vertaistuesta. Tutkimuksen asetelmaan kuuluu myös kahden edellä kuvatun tapauksen lisäksi yleinen, ajankohtaan liittyvä konteksti. Tätä tapahtumaympäristöä nimitän politiikaksi. Vuorovaikutuksellisia ja keskinäisriippuvia konteksteja ovat tapahtuma-aika, johon kuu-

luvut poliittiset visiot, linjaukset sekä perhe- ja lapsipoliittinen ja muu alan keskustelu (ks. luku 3). Kuvion 1 asetelma ilmentää Staken (mt., 135) ajatusta, jonka mukaan tapaus on suhteissa sisäisiin ja ulkoisiin toimintoihin, jotka luovat tapauksen kontekstia.

2.2 Tutkimustehtävä

Relationaalinen tutkimusasetelma (ks. kuvio 1) näkyy myös väitöskirjani rakenteessa. Paneudun ensin suomalaiseen yhteiskunnalliseen kontekstiin ja piirteisiin, jotka muodostavat tulkintani mukaan 2000-luvun taitteen perhe- ja lapsipolitiikan toteutusympäristön. Tämän jälkeen esittelen konkreettina esimerkkinä Espoon perhevalmennuskokeilun. Näiden tarkastelujen kautta kuljen kohti tutkimukseni pääkysymystä.

Muodostuuko vanhemmille perhevalmennuksessa vertaisuutta, vertais(ryhmä)toimintaa ja vertaistukea?

Tämä pääkysymys tarkentuu kahden lisäkysymyksen avulla. *Mikäli vanhempien kesken syntyy perhevalmennuksen aikana vertais(ryhmä)toimintaa ja vertaistukea, minkä sisältöisiä ja muotoisia mahdolliset uudet suhteet ovat? Liittyykö mahdollinen vertaistuki tiettyihin perhevalmennusajan ja -prosessien vaiheisiin, ja onko nähtävissä käännteitä, jotka käynnistävät vertaistuen?*

Edellä kuvattu relationaalinen tutkimusasetelma ja siihen liittyvä, askeltaen etenevä tutkimustehtävä edellyttävät eri tutkimustehtävän vaiheita palvelevia aineistoja. Tutkimukseni aineistot jakautuvat tutkimusasetelman mukaisesti *kehystä luoviin aineistoihin* sekä *pääaineistoon*. Nimitykset kuvaavat sitä, mihin tutkimusasetelman kohtaan ja vaiheeseen kulloinenkin aineisto pääasiallisesti liittyy (vrt. kuvio 1).

Tutkimusaineistot

Kehystä luovat aineistot

Valtionhallinnon asiakirjat

Espoon perhevalmennuskokelusta tuotetut materiaalit:
videot
päiväkirjalehdet

Vauva-lehden vuosikerrat 2004 & 2005

Teemahaastattelut ja muu pääaineisto

Espoon uudentyyppisen perhevalmennuksen ensimmäiseen vanhempainryhmään kuuluneiden äitien (N=8) ja isien (N=6) haastattelut kahdesti, vuoden välein

Haastattelujen yhteydessä täytetyt elämää ja työtä käsitelleet kyselylomakkeet

Vanhempien II haastattelun yhteydessä tekemä piirrostehtävä

Kuvio 2. Kehystä luovat aineistot ja pääaineisto

Ennen kuin tarkastelen yksityiskohtaisemmin kehystä luovien aineistojen sekä teemahaastattelujen ja muun pääaineiston käyttöä tutkimuksessani, käsitelen kahta tutkimukseeni liittyvää elementtiä. Ensimmäinen on tutkijan positioni, ja toinen on triangulaatiot.

Positioni tutkijana

Tutkimukseeni, kuten kaikkiin tutkimuksiin, liittyy seikkoja, jotka ovat olleet tutkimusmielenkiintoa suuntaavina, vaikuttavina tai rajoittavina tekijöinä. Yksi näkökulma avautuu tutkijan taustan ja position tarkastelun kautta. Käsitelen seuraavassa sitä, miten omassa tutkimuksessani näen tutkijan historiani ja positioni vaikutukset.

Johdannossa on tullut esiin, että aikaisemmin tutkimusmielenkiintoni on suuntautunut yhteiskunnallistumiseen ja yksilöllistymiseen. Näitä aiheita olen käsitellyt sekä Georg Simmelin että Norbert Eliasın tuotannon pohjalta. (Pietilä-Hella 2000.) Tähän aihepiiriin nivoutuvat yhtäältä kuuluminen ja liittymisen sekä toisaalta differentioitumisen teemat. Kiinnostava kysymys näissä aiheissa on, ketkä kuuluvat (inkluusio) tai ketkä jäävät tai jätettyvät ulkopuolelle (ekskluusio) ja ketkä haluavat liittyä ja keitä arvoste-

taan ja otetaan mukaan vuorovaikutukseen (Sulkunen 2009, 15–16).

Työnantajani Diak osallistui aktiivisesti 2000-luvun alussa käytyyn perhepalveluiden uudistamista koskevaan keskusteluun. Tällöin Diakin piirissä syntyi ajatus käytännössä soveltaa keskustelun ideoita. Espoon kaupunki oli halukas toteuttamaan kumppanuushankkeena uudenmuotoisen perhevalmennuksen kokeilun. Työtehtäväni Diakin projektisuunnittelijana avasivat minulle mahdollisuuden tarkastella sekä aikaisempaan tutkimusmielenkiintooni liittyneitä kysymyksiä että perhetutkimuksen kysymyksiä.

Diakin ja Espoon Perhekeskus -kumppanuushankkeessa uuden perhevalmennuksen lähtökohtana oli tarjota samassa elämäntilanteessa oleville peruspalvelua, joka sisälsi otaksuman siitä, että osallistujat haluavat olla mukana vertais(ryhmä)toiminnassa. Kiinnostukseni kohdistui tähän etukäteisoletukseen, jota ei mielestäni juurikaan kyseenalaistettu. Yhtäältä minussa herätti mielenkiintoa se, olisiko esikoisen odotus ja ensi kertaa äidiksi tai isäksi tulo sellainen yhdistävä tekijä, että sen tiimoilta syntyisi sosiaalisia suhteita ja vuorovaikutusta, jota voisi kutsua liittymiseksi. Toisaalta ajatus vertaisryhmän ja vertais(ryhmä)toiminnan muodostumisesta herätti sekä teoreettisesti että aikaisempien tutkimustietojen pohjalta ristiriitaisia oletuksia ja ajatuksia. Mitä vertaisuuden oletettiin olevan? Miksi vertaisuus olisi keskeistä yhteenliittymisen kannalta? Näistä mietteistä virisi tutkimusmielenkiintoni.

Diakin Perhekeskusprojektin suunnittelijan toimenkuvaan kuului kiinteää yhteistyötä Espoon Perhekeskusprojektin projektipäällikön kanssa. Samanlaisesti suunnittelijan kanssa tiivistä yhteistyötä tekivät Diakin Perhekeskusprojektissa työskennelleet. Näiden tahojen kanssa suunniteltiin kehittämishankkeen kokonaisuusmuoto. Diakin erityisalueena oli moniammatillisten työntekijöiden koulutus sekä opinnäytetöiden linkittäminen hankkeen prosessiarvioinnin osaksi. Työtehtäviin kuului myös perhevalmennushankkeen loppuraportin laadinta yhdessä Espoon Perhekeskusprojektin projektipäällikön kanssa (Pietilä-Hella & Viinikka 2006).

Positioni antoi mahdollisuuden ratkaisuihin ja päätöksiin, joilla saatoin säädellä osallisuuttani. Varsinaisen tutkimuskohteen kohdalla tein valinnan, etten osallistunut perhevalmennuksen tapaamisiin. Perhevalmennukseen osallistuneista vanhemmista tapasin ainoastaan haastatteluihin valikoituneet isät (N=6) ja äidit (N=8). Nämä vanhemmat kohtasin tutkimuksen aikana kahdessa kunkin haastateltavan kanssa sovitussa haastattelutapaamisessa. Tämä järjestelyn tavoitteena oli rajoittaa vuorovaikutus ainoastaan

haastatteluihin ja niissä tapahtuvaan kerrontaan.

Positiollani on merkitystä tutkimukselleni. Olin kehittämishankkeessa osallisena. Mukanaoloni kumppanuushankkeessa merkitsi, että minulla oli runsaasti uudentyyppisen perhevalmennuksen toimintaan liittyvää tietoa ja mahdollisuus saada myös toisten tuottamaa dokumenttiaineistoa (perhevalmennuksen päiväkirjalehdet). Suunnittelijan työhön liittynyt toiminta valtakunnallisissa, alueellisissa ja paikallisissa yhteistyöverkostoissa tarkoitti tiedonsiirtoa eri tahojen kesken (Pietilä-Hella & Viinikka 2006, 67–68). Tässä työssä ajankohtaiset pienten lasten perheitä koskevat toimenpiteet ja toimintalinjaukset päivittyivät jatkuvasti. Kaikki edellä kuvattu liitti minut kumppanuushankkeen prosessiin sekä työhön, jota tehtiin vuosina 2003–2005 pääkaupunkiseudulla lapsiperheiden palveluiden kehittämiseksi. Tutkijan position kautta sain tietoa, jota voi kutsua ”sisäiseksi” tiedoksi. Tämän tiedon vastapainona ja täydentäjänä valtionhallinnon asiakirjoilla oli tärkeä merkitys (ks. kuva 2). Valtionhallinnon asiakirjojen tietoa voi tässä yhteydessä luonnehtia ”ulkopuoliseksi” ja julkiseksi tiedoksi.

Elettyjen perhevalmennusten analyysivaiheessa panin merkille, että kaksoispositioni toi mukanaan sekä etuja että haittoja. Tunnistin, että esikoisvanhempien haastattelut täydentyivät ja tulivat elävämmiksi, koska saatoin yhdistää niissä esiintyvät asiat muihin dokumentteihin. Saatoin myös todentaa, että ne haastatteluissa esiin tulleet tiedot, jotka koskivat esimerkiksi perhevalmennuksen ohjelmaa, rakennetta tai aikataulua, vastasivat tosiasiatietoja (ks. Hänninen 1999, 32). Tosiatiedoksi määrittelin muiden kuin itseni keräämät tiedot ja dokumentit perhevalmennuksesta. Tällaisia dokumentteja olivat perhevalmennuksen työntekijöiden laatimat päiväkirjalehdet (liitteet 7a & 7b) sekä kaksi perhevalmennuksen yhteydessä tehtyä videota. Nämä aineistot ovat olleet tärkeitä täydentäjiä tehdessäni analyysiä ja tulkintaa esikoisäitien ja -isien kertoma-aineistosta.

Positiollani saattoi ajatella olevan myös häiritsevää vaikutusta itse haastatteludokumenttien tulkintaan. Haastateltavien ajatukset saattoivat saada lisäpiirteitä muiden tietolähteiden kautta. Tämän kaltaisissa tapauksissa pidin haastatteluaineistoa ensisijaisena tulkinnan lähteenä. Kiinnitin erityistä huomiota Alessandro Portellin (2006, 50–53) kehoitukseen nauhoitetun puheen kuuntelemisen tärkeydestä. Tämä tarkoitti toistuvaa haastateltavan oman kerronnan kuuntelua ja sen pohjalta tehtyä tulkintaa.

Tutkijan positiota ja osallisuutta ei voi ohittaa, kun tutkijaa tarkastellaan

tutkimukseen liittyvänä instrumenttina. Metodologisissa ratkaisuisani olen pyrkinyt ottamaan huomioon positioni. Tämä on vaikuttanut sekä tutkimusasetelman rakentamiseen että erilaisten triangulaatioiden käyttöön.

Triangulaatiot

Käytän tutkimuksessani *triangulaatioita*, jotka voi paikantaa sekä *aineistotta menetelmätriangulaatioiksi*. Triangulaatioiden tarkoituksena on luotettavuuden lisääminen. (Denzin 1978.) Tutkimuksessani triangulaatioiden käyttö liittyy kiinteästi tutkimusasetelmaani. Asetelman eri kohteet edellyttävät eri aineistoja ja menetelmiä, joiden avulla on tarkoitus saada tutkimuksen pääkysymykseen mahdollisimman luotettava mutta monipuolinen vastaus.

Aineistotriangulaatio tarkoittaa tutkimuksessani erilaisia aineistoja, jotka jaottelen kehystä luoviksi aineistoiksi sekä pääaineistoksi (ks. kuvio 2). Kehystä luovat aineistot muodostavat tutkimuksessani erilaisiin dokumentteihin ja tutkimuksiin perustuvan *virallisen tiedon* (Fingerroos & Peltonen 2006, 11; Kalela 2006, 67). Vanhemmilta saatua tietoa (haastattelut, kyselylomakkeet ja piirrostehtävä) voi luonnehtia *toisenlaiseksi tiedoksi* suhteessa viralliseen tietoon. Toisenlainen tieto on mahdollisimman kokemuksellista ja paikallistunutta. Tämä tieto tuo esiin asioiden ja tapahtumien merkitykset kertojalle. (Chase 2005, 656; Hammersley & Gomm 2000, 2-3; Hirsjärvi-Hurme 2008, 152–153, 161; Hänninen 1999, 18; Stake 2000, 24; Vilkkö 1997, 42.)

Näiden kahden aineiston avulla ja vuorovaikutuksessa hahmottuu tutkimukseni kokonaisuus. Kehystä luovissa aineistoissa triangulaation muodostavat valtionhallinnon, Espoon Perhekeskusprojektin ja *Vauva*-lehden aineistot. Pääaineiston kohdalla triangulaatioon kuuluvat haastatteluaineisto, piirrostehtävä sekä kyselylomakkeet I & II. (Brannen 2007, 284; Hammersley 1996; Tuomi & Sarajärvi 2002, 141–142.)

Metodologinen triangulaatio merkitsee tutkimuksessani edellä kuvamaani ratkaisua, jossa käytän tapaustutkimusta instrumenttina tutkimuksen todellisen kohteen käsittelyssä. Tällöin suomalaisen lapsi- ja perhepolitiikkaan, yleiseen keskusteluun sekä asiakirjatuotantoon perustuva uudentyyppisen perhevalmennuksen käsittely luo pohjan eletyissä perhevalmennuksissa esiin tulevien vertaisuuden, vertais(ryhmä)toiminnan ja vertaistuen tutkimiselle.

Seuraavassa tarkastelen tutkimuksen kahta aineistoryhmää (kuvio 2). Ensimmäisenä esittelen Kehystä luovat aineistot. Kuitenkin tarkastelun pääpaino kohdistuu tutkimustehtävän mukaisesti Teemahaastattelut ja muu pääaineisto -ryhmään.

Kehystä luovat aineistot

Tutkimukseni asetelmaan kuuluu 2000-luvun taitteen yhteiskunnallisen kontekstin kuvaus. Tutkimuksessani käytän tapahtumaympäristön luonnehdinnasta nimitystä politiikka. Poliitiikka luo kehyksen tutkimukseni kahdelle tapaukselle, joihin tutkimuskysymykseni kohdistuvat. Väitöskirjani luku 3 käsittelee edellä kuvattua kehystä. Keskeisinä kehystä luovina aineistoina käytän sosiaali- ja terveysministeriön asiakirjoja STM 2001, 2002, 2003a, 2003b, 2003c, 2003d, 2003e, 2004a ja 2005a sekä pääministeri Lipposen II hallituksen ja pääministeri Vanhasen I hallituksen ohjelmia. Perhevalmennus politiikkana -luku rakentuu tämän kehysaineiston analyysin pohjalle. Sosiaali- ja terveysministeriön edellä mainituista asiakirjoista tein aihepohjaista sisältökartoitusta saadakseni selville luvussa 3 esittelemieni asioiden kehittymistä asiakirjoissa sekä hallitusohjelmissa.

Espoon uudentyyppisessä perhevalmennuskokeilussa tuotetut materiaalit puolestaan ilmentävät Espoon paikallisella tasolla toteutettua perhevalmennuskokeilua. Näiden aineistojen käyttö paikantuu kuvio 1:ssä kohtiin Instrumentaalinen tapaus ja Eleyt perhevalmennukset. Aineistoinani oli kaksi videota: *Isäksi. Kolme kertomusta isäksi kasvamisesta*⁶ (Kallio & Pauku 2005) ja *Uudistuva perhevalmennus Espoossa – vanhempien näkökantoja*⁷ (2005). Videoissa esiintyneet vanhemmat olivat mukana samassa pilottivaiheessa ja samoissa perhevalmennusryhmissä, joista olivat valikoituneet haastattelemani vanhemmat. Haastateltavani eivät esiintyneet videoissa.

Käytettävissäni ovat olleet myös päiväkirjalehdet perhevalmennuskokeilun alueellisista perhevalmennustapaamisista (viisi aluetta ja kaksitoista perhevalmennustapaamista). Päiväkirjalehdet olivat kunnallisesta perhevalmennuksesta vastanneiden ammattilaisten tekemiä yhteenvetoja jokaisen perhe-

---

6 Videossa seurataan kolmen esikoistaan odottaneen miehen esikoisiksi tuleamista ennen synnytystä, heti synnytyksen jälkeen ja esikoisten ollessa noin neljän kuukauden ikäisiä.

7 Videossa neljä esikoisvanhempaa kertoo perusteluistaan osallistua uudentyyppiseen perhevalmennukseen sekä vanhempien keskinäisestä toiminnasta esikoisten ensimmäisen elinvuoden aikana.

valmennustapaamisen kulusta ja tunnelmista.

Espoon perhevalmennuspilotista tehdyt videot sekä päiväkirjalehdet ovat tutkimuskohteeseeni liittyvää erityistietoa. Aineistojen merkitys on siinä, että ne käsittelevät muiden kehittämishankkeessa mukana olleiden tuottamaa tietoa niistä perhevalmennusryhmistä, joissa haastateltavani olivat jäseninä. Näin aineistot antavat pääaineistoa täydentävää tietoa, jota on ollut mahdollista käyttää haastatteluaineistosta nousseiden teemojen tai yksityiskohtien tarkentamiseen tai taustoittamiseen.

Kolmannen kehysaineiston muodostavat *Vauva*-lehden vuosikerrat 2004 ja 2005 (ks. liite 8). Kyseinen lehti valikoitui aineistoksi, koska haastatellut isät ja äidit viittasivat nimeltä *Vauva*-lehteen. Vuosikerrat ovat toimineet tarkistusaineistona, kun olen käsitellyt äitien ja isien vauvatiedon hankintaa. Aineistoa käytin myös tarkentamaan seikkoja, joihin vanhemmat viittasivat haastatteluissa ja joiden alkuperäksi he ilmoittivat vauva-alan lehdet. Lisäksi selvitin, millaista artikkeliaineistoa ja keille suunnattua⁸ aineistoa lehdissä oli.

Teemahaastattelut ja muu pääaineisto

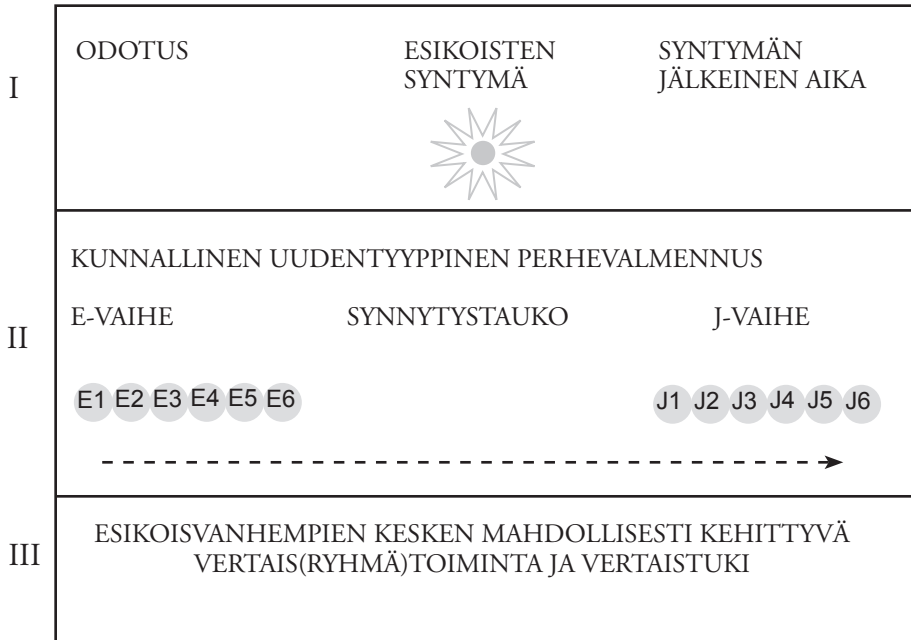
Tutkimukseni pääaineiston muodostavat Espoon uudentyyppisen perhevalmennuskokeilun ensimmäiseen vanhempainryhmään kuuluneiden kahdeksan äidin ja kuuden isän teemahaastattelut. Haastattelin äidit ja isät kahdesti, vuoden välein. Lisäksi pääaineistoon kuuluvat kummankin haastattelun yhteydessä vanhempien täytettäviksi annetut kyselylomakkeet (liitteet 3a, 3b & 3c). Toisessa haastattelussa vanhemmat tekivät myös piirrostehtävän (liite 4). (Ks. kuvio 2.)

Teemahaastattelujen aineisto kattaa esikoisäitien ja -isien elämästä ajallisen vaiheen: esikoisen odotuksen, syntymän ja syntymän jälkeisen ajan (I). Lisäksi tähän elämänvaiheeseen sisältyvät kunnallinen, uudentyyppinen perhevalmennus ja sen E- ja J-vaiheissa toteutetut perhevalmennustapaamiset (II). Edelleen aineistoon sisältyvät perhevalmennusohjelman aikana mahdollisesti käynnistytävät omaehtoiset vertais(ryhmä)toiminnot (III). Tämän toiminnan toteutumista ei voitu etukäteen tietää. Kuviosta 3 käyvät ilmi perhevalmennusprosessiin liittyvät osatekijät.

---

⁸ *Vauva*-lehden artikkelien luokittelu kohderyhmän ja artikkelin laatijan mukaan (liite 8).

Vanhempien perhevalmennusprosessi ja -aika

Kuvio 3. Vanhempien perhevalmennusprosessi

Espoossa käytössä olevan tavan mukaan esikoistaan odottaville vanhemmille esitettiin kutsu perhevalmennukseen, joka alkoi raskauden 20.–24. viikon aikana. Keväällä 2004 käynnistettiin Espoon uudentyyppisen perhevalmennuksen pilotti. Tutkimukseni paikantui ensimmäiseen perhevalmennuskokeilun ryhmään, johon oli ilmoittanut 78 vanhempaa viidellä alueella. Jokaiseen alueelliseen perhevalmennusryhmään oli tarkoitus kutsua 8–10 pariskuntaa.

Seuraavassa esittelen ensin temahaastattelujen ja muun pääaineiston hankintaan, ominaispiirteisiin sekä haastatteluolosuhteisiin liittyviä tekijöitä. Lopuksi esittelen tämän aineiston analyysivaiheet ja käytetyt tulkintatavat.

Haastateltavien hankinta ja rekrytointi

Sain tutkimusluvan Espoon kaupungilta 12.2.2004. Uudentyyppisen perhevalmennuksen pilotointi oli herättänyt myös tutkija Jari Kekäleen⁹ mielenkiinnon. Päätimme suorittaa yhdessä haastateltavien rekrytoinnin. Aloiti-

⁹ Isätutkija Jari Kekäleen väitöskirja on Postmoderni isyys ja uskonnollisuus – tarinallinen näkökulma (2007).

timme haastateltavien rekrytoinnin siten, että informoimme Espoon viidellä alueella sijanneiden pilottineuvoloiden terveydenhoitajia tutkimuksistamme (liite 1). Pyysimme, että terveydenhoitajat antaisivat vanhemmille seuraavalla neuvolakäynnillä informaatiokirjeen, jossa selvitimme tutkimuksiamme (liite 2). Vanhemmat antoivat yhteystietonsa tai eväsivät¹⁰ yhteystietojensa annon tutustuttuaan informaatiokirjeeseen.

Saimme neuvoloista tutkimuksistamme kiinnostuneiden vanhempien yhteystiedot. Tutkija Jari Kekäle otti yhteyttä kaikkiin yhteystiedot antaneisiin isiin, ja itse soitin yhteystiedot antaneille äideille. Haastatteluun kertoi suostuvansa 23 äitiä. Haastattelusta kieltäytyi 11 äitiä. Yleisin syy kieltäytymiseen oli odotettavissa oleva perheen poismuutto perhevalmennusalueelta. Muut syyt olivat kiire, poikaystävän kielteinen kanta haastatteluun, haluttomuus, talonrakennuskiireet sekä kokemus, että oli pakotettu¹¹ osallistumaan uudentyyppiseen perhevalmennukseen.

Haastateltavat valikoituivat tutkimukseeni useamman vaiheen kautta. Suoritin haastateltavien valikoinnin kolmen päätekijän mukaan: 1) isätutkijalla olisi etusija mieshaastateltavien valintaan¹², 2) ottaisin vain yhden haastateltavan kustakin perheestä ja 3) joutuisin huomioimaan ja yhteen sovittamaan perhevalmennuksen alkamisajankohdan eri pilottialueilla, haastateltavien aikataulut sekä oman haastatteluajankautuni.

Perhevalmennus käynnistyi jokaisella pilottialueella hieman eri aikaan. Myös tämä seikka vaikutti haastateltavien valikoitumiseen. Tavoitteeni oli saada haastatella henkilöitä ensimmäisen perhevalmennuskerran jälkeen, sillä halusin kuulla haastateltavien toiveista ja odotuksista. Oli tärkeää, että haastateltavilla oli ensikosketus perhevalmennusryhmään, muttei vielä vakiintunutta mielikuvaa tai pidempää kokemusta ryhmästä. Koska suoritin haastattelut yksin, oli alueellisen perhevalmennuksen alkamisajankohta, haastateltavien aikataulut ja oma haastatteluajankautuni saatava sopimaan yhteen. Tämä vaikutti lopullisten haastateltavien valikoitumiseen. Edellä kuvattua haastateltavien valintaa voi luonnehtia sekä kriteeri- että tarkoituksenmukaisuusvalinnaksi (Patton 1990, 182–183).

---

10 Neuvola ei voi antaa asiakastietoja ilman asianosaisen suostumusta.

11 Viidellä pilottialueella järjestettiin ainoastaan uudentyyppistä perhevalmennusta, joka oli huomattavasti pitkäkestoisempaa kuin aikaisemmin käytössä ollut perhevalmennus (liitteet 10 ja 12).

12 Isätutkija toivoi omaan tutkimukseensa haastateltaviksi nuorehkoja, vuonna 1970 tai sen jälkeen syntyneitä isiä. Taustalla oli tieto siitä, ettei nuorehkoista isistä ollut viime vuosina tehtyä väitöskirjatutkimusta. Sari Kokosen (2003) väitöskirjassa isät olivat olleet 37–59-vuotiaita. (Kekäle 2007, 99.)

Tutkimuksessani olin kiinnostunut yksittäisten isien ja äitien, en pariskuntien kokemuksista, joten en halunnut haastatella saman perheen puolisoita. Kahdella alueella (B ja E, ks. taulukko 1) oli perhevalmennuksen alussa mukana useita sellaisia pariskuntia, jotka tiesivät muuttavansa alueilta pois joko heti perhevalmennuksen alettua tai sen aikana¹³. Kummankin alueen haastateltaviksi jäi vain muutama perhe, joista saatoin valita ainoastaan toisen puolison haastateltavaksi.

Taulukko 1. Haastateltavat alueittain

Alue	Äidit	Isät	Yhteensä
A	3	1	4
B	2	-	2
C	1	2	3
D	2	-	2
E	-	3	3
	8	6	14

Monien yhtäaikaisten kriteerien huomioonottaminen aiheutti sen, että äitien kokemuksia edustavat kertomukset koostuivat neljästä ja isien kolmesta alueellisesta perhevalmennusryhmästä. Kuitenkin kaikilta pilottialueilta oli haastateltavia.

Yllätyin myönteisesti esikoisvanhempien osoittamasta kiinnostuksesta haastatteluihin. Olin varautunut siihen, etteivät esikoistaan odottavat vanhemmat ehtisi tai haluaisi osallistua tutkimukseen¹⁴. Oletin, että vanhemmat olisivat työelämässä. Arvelin, että työ ja pääkaupunkiseudulla etenkin työmatkat veisivät aikaa ja voimia, kun asuminen on sijoittunut suurkaupunkialueen reuna-alueille (ks. Kanninen & Bäcklund 2002, 243–244). Lisäksi oletin odotukseen liittyvän elämän- ja muutostilanteen sen verran haasteelliseksi, ettei haastateltavaksi ryhtyminen kiinnostaisi. Ottaessani yhteyttä vanhempiin haastatteluihin tarjoutui halukkaita enemmän kuin oli mahdollista ottaa mukaan.

Haastateltavien rekrytointi onnistui mielestäni näin hyvin siksi, että neu-

¹³ Espoole on tyypillistä suuri muuttoliike. Vuonna 2004 Espoosta muuttaneita oli 15 382 ja Espooseen muuttaneita 16 441. (Espoon kaupungin taskutilasto 2005, 6.)

¹⁴ Haastateltavien rekrytointi ei aina ole vaivatonta. Esimerkiksi Heini Martiskainen de Koenigswarter (2006, 46) kertoo hankaluuksista saada rekrytoitua haastateltavia.

volan terveydenhoitajat antoivat vastaanotollaan vanhemmille tutkimuksia koskevan informaatiokirjeen. Vanhemmat saivat tiedon tutkimuksista henkilöltä, johon heillä oli muodostumassa tai muodostunut henkilökohtainen suhde ja luottamus. Myöhemmin haastatteluissa kävi ilmi, että useimmille vanhemmille oli syntynyt neuvolassa myönteinen suhde neuvolan henkilökuntaan ja he kokivat jo perhevalmennukseen ilmoittautuessaan luottamusta neuvolaa ja työntekijöitä kohtaan. (Ks. Jokinen, K. 2002, 12.)

Haastateltavien ikä, koulutus ja siviilisääty

Haastatteluun valikoituneet esikoisvanhemmat muodostivat varsin homogeenisen ryhmän. Iältään he kuuluivat yhä laajenevaan 30–35-vuotiaiden esikoisvanhempien ryhmään. Haastateltavat eivät olleet niin sanottuja nuoria (20-vuotiaita tai sen alle) esikoistaan odottavia. (Ks. Paajanen 2002, 34; 2005, 8, 81.) Kaikki haastatellut esikoisvanhemmat olivat heteroseksuaalissa parisuhteessa ja rakensivat sen varaan ydinperhettä.

Taulukko 2. Haastateltavien ikään, koulutukseen ja siviilisäätyyn liittyviä tietoja

	Äidit	Isät
Ikä	27–31 vuotta keski-ikä 29,5 vuotta	29–41 vuotta keski-ikä 33,8 vuotta
Koulutus*	korkea-aste 7 keskiaste 1	korkea-aste 6
Siviilisääty	avioliitossa 7 avoliitossa 1	avioliitossa 4 avoliitossa 2

*Luokittelussa on käytetty Tilastokeskuksen väestön koulutusrakenneluokitusta, jossa korkea-asteeseen luetaan alin korkea-aste, alempi korkeakouluaste, ylempi korkeakouluaste ja tutkijakoulutusaste (Tilastokeskus 2005a).

Haastateltavat äidit olivat hieman vanhempia kuin keskimäärin suomalaiset ensisynnyttäjät¹⁵. Suomalaisten ensisynnyttäjien keski-ikä oli vuonna 2004

¹⁵ Suomessa oli vuonna 2005 syntymärekisterin mukaan synnytyksiä yhteensä 56 963. Viime vuosina Suomessa on syntynyt vuosittain n. 24 200 esikoista. (Stakes 2005b; Stakes 2006.)

27,8 vuotta¹⁶. Kuitenkin haastatellut edustivat ikänsä puolesta Uudenmaan sairaanhoitopiirin ensisynnyttäjiä. Haastateltavat isät sijoittuivat pääosin ikäryhmään 30–35-vuotiaat. Tutkimuksen teon aikoihin tähän ikäryhmään kuului valtaosa suomalaisista esikoisten isistä (Paajanen 2005, 9, 81).

Haastateltavat olivat varsin korkeasti koulutettuja¹⁷. Yhtä äitiä lukuun ottamatta osallistujat olivat saaneet korkea-asteen koulutuksen. Haastateltavat edustivat ikäryhmää, joka oli ehtinyt saada opintonsa päätökseen. Isien koulutusnimikeissä painottuivat tekninen ja tietoliikenneala. Äitien koulutukset edustivat useita eri aloja. Kuitenkin myös heidän joukossaan oli useita teknisen ja tietoliikenteen koulutuksen saaneita. Kukaan haastateltavista ei edustanut tutkijakoulutusastetta. (Liite 9.)

Vanhempien korkea koulutustaso ei ollut yllätys. Pääkaupunkiseutu ja Espoo ovat aluetta, jolla sijaitsee runsaasti korkea-asteen koulutusyksiköitä. Espoo on erityisesti teknisen korkea-asteen koulutuskaupunki. Espoossa sijaitsee myös runsaasti teknisten ja kaupallisten alojen työpaikkoja. (Espoon kaupungin taskutilasto 2005, 9; Keskinen & al. 2002, 8; Kortteinen & Vaattovaara 2003, 338, 341, 347.) Yllättävää tutkimuksessani oli, että haastatelluista esikoisvanhemmista ainoastaan muutamat työskentelivät Espoossa. Suurin osa tutkimukseni esikoisvanhemmista teki arkipäivisin työmatkoja ympäri pääkaupunkiseutua.

Tutkimukseeni valikoituneiden äitien ja isien korkea koulutustaso sekä koulutusalojen teknispainotteisuus ovat seikkoja, joilla voi olettaa olevan erilaisia vaikutuksia tutkimukseeni ja sen tuloksiin. Korkea koulutus, vaikkei sille antaisikaan niin laajaa vaikuttavuuspainoa kuin esimerkiksi Grossman (2005, 2) esittää, tekee tutkimukseeni osallistuneista vanhemmista erityisen, koulutettujen esikoisvanhempien ryhmän. Wößmann ja Schütz (2006, 6) kiinnittävät huomiota siihen, että korkeasti koulutetut vanhemmat hankkivat monipuolisesti ja tehokkaasti tietoa ja ovat kiinnostuneita terveydestä sekä lapsen hyvinvoinnista. Koulutetut vanhemmat antavat myös arvoa tutkitulle tiedolle ja soveltavat sitä (Graig 2006).

---

16 Ensisynnyttäjien keski-ikä on noussut vuosina 1960–2004 3,1 vuotta. Vuonna 2004 korkeimmat ensisynnyttäjien keski-ikäet olivat Ahvenanmaalla, 29,4 vuotta, sekä Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiireissä, 29,2 vuotta. EU-maissa ensisynnyttäjien keski-ikä on 27,9 vuotta (Paajanen 2005, 8). Pohjoismaissa ensisynnyttäjien keski-ikä on noussut vuodesta 1985 vuoteen 2005 2–3 vuotta. Suomessa on toiseksi korkein ensisynnyttäjien keski-ikä (27,9 vuotta) Tanskan jälkeen (29 vuotta). (Stakes 2005a.)

17 Haastatteluun myönteisesti suhtautuneiden mutta ei-haastateltujen äitien koulutustausta oli jokseenkin samantasoinen kuin haastateltujen. Samoin heidän puolisoidensa koulutustaso oli korkea.

Haastateltavat valitsivat itse haastattelupaikan. Vanhempien itsensä valitsemalla haastattelupaikalla on todettu olevan myönteistä merkitystä (Warren 2001, 90). Valtaosa (10) keväällä 2004 suorittamistani haastatteluista tapahtui alueen perhevalmennuspaikoissa. Muutaman haastattelun tein työpaikallani oppilaitoksessa,¹⁸ ja yksi haastateltava toivoi haastattelun tapahtuvan hänen kotonaan. Lähes kaikki kevään 2005 haastattelut tapahtuivat perhevalmennuspaikoissa. Yksi toiselle paikkakunnalle muuttanut äiti pyysi kotihaastattelua. Ainoastaan kahdessa haastattelussa olivat läsnä esikoiset.

Haastattelutilanteessa kertojien alkujännitys jäi vähäiseksi. Haastateltavien kerronta pysyi etukäteen asetetun ja sovitun haastattelujan (1½ – 2 tuntia) puitteissa. Kerronta oli luontevaa ja haastatteluteeman aihepiirissä pitäytävää. Ensimmäisessä haastattelussa oli havaittavissa, että osa haastateltavista kertoi eri teemoista melko niukasti. Tulkitsin tämän johtuneen yhtäältä itse haastattelutilanteen outoudesta ja toisaalta siitä, että vanhemmilla oli kokemusta ainoastaan perhevalmennuksen ensimmäisestä tapaamisesta. Esikoistaan odottaville aihepiirin asiat olivat uusia ja outoja. Esitin usein kehotuksen ”kertoisitko lisää?”. Vanhemmat laajensivat ja täsmensivät tämän jälkeen kertomustaan halukkaasti. Haastateltavien puhetta leimasi asiallisuus.

Jälkimmäinen haastattelukerta ei poikennut merkittävästi ensimmäisen kerran toimintatavoista. Haastattelutekniikka oli sama kuin ensimmäisessä haastattelussa. Vaikka haastattelujen välillä oli vuosi, käynnistyi haastattelu mutkattomasti, joskin melko muodollisesti. Tunnistin ensimmäisessä haastattelussa syntyneen ohuen yhteisen historian haastateltavien ja itseni välillä. Myös joidenkin haastateltavien kerronnassa tuli esiin muistuma vuoden takaisesta haastattelusta. Tätä ilmaisi lausahdus ”*niin kuin mä vuosi sitten totesin – –*”. Vuorovaikutusta leimasi hienoinen tuttavallisuus. Koin yhtymäkohdan David H.J. Morganin (2008) luonnehdintaan tuttavuudesta suhteena, jossa on hieman tietoa mutta myös etäisyyttä. Kerronnassa haastateltavat käyttivät samoja itselleen tyypillisiä sävyjä ja piirteitä kuin vuotta aikaisemmin.

Vuoden välein tehdyissä haastatteluissa haastateltavien puhetapa ja suhde toisiin perhevalmennuksen vanhempiin olivat kunnioittavia ja arvostavia. Tämä näkyi koko prosessin ajan. Kerronnassa painottui myönteisyys mutta

18 Oppilaitos sijaitsi lähellä haastateltavien työpaikkoja, jolloin haastatteluun osallistuminen oli vaivatonta.

samalla etäisyys. Vanhempien kerronta toisista ryhmän jäsenistä oli asiallisen kohteliasta. Kerronnan painopiste oli haastateltavan omassa elämässä.

Haastattelut

Ensimmäisen haastattelun tein keväällä 2004. Haastattelut ajoittuivat ajan-kohtaan, jolloin kertojat olivat osallistuneet ensimmäisiä kertoja perhevalmennukseen, jonka kokonaiskesto oli noin 1½ vuotta. Ohjelma jakaantui ennen synnytystä oleviin kuuteen tapaamiskertaan (E-vaihe) sekä niin ikään kuuteen synnytyksen jälkeen järjestettävään tapaamiseen (J-vaihe). Haastattelut toteutuivat tilanteessa, jossa vanhemmat olivat olleet mukana ensimmäisessä (E1) tai toisessa (E2) perhevalmennusryhmän tapaamisessa. Ensimmäistä haastattelua ohjasi ennakolta laatimani väljä haastattelurunko. Haastatteluteemat perustuivat hankkimaani tietoon perhevalmennuksesta ja sen osa-alueista sekä vertaistoiminnasta. (Ks. Eskola 2001, 136–140; Polkinghorne 1995, 3; Tuomi & Sarajärvi 2002, 77–78.) Lisäksi käytin apuna tutkimustietoa perhevalmennuksesta sekä omaa pitkäaikaista alan ammatillista taitotietoani. Haastattelurungon taustalla olivat myös tiedot Espoon uudentyyppisen perhevalmennuksen virallisesta ohjelmarungosta ja keskeisistä tavoitteista¹⁹. Haastattelurungon tavoitteena oli saada mahdollisimman laajasti esiin vanhempien ajatuksia esikoisen odotuksesta sekä tietoa ennakkoodotuksista ja perhevalmennuksen alun ensikokemuksista (ks. Salmi-Niklander 2006, 199–200).

Ensimmäinen haastattelu ajoittui esikoisen odotuksen siihen vaiheeseen, jolloin raskaus ja perhevalmennus olivat tuleville vanhemmille vielä uusia asioita. Ensimmäisessä haastattelussa teemoina olivat muun muassa perhevalmennukseen mukaan lähdön syyt; toiveet ja odotukset perhevalmennuksen suhteen; ensitunnelmat perhevalmennuksen rakenteesta, sisällöstä ja ryhmästä; aikaisemmat vertaisuus- tai vertaisryhmäkokemukset sekä nettipohjainen ja muu tiedonhankinta odotukseen ja raskauteen liittyvistä asioista. Äitien ja isien arki- ja työelämäkuvauksia kartoitin kyselylomakkeen avulla (liite 3a). Kävimme kyselylomakkeiden vastaukset läpi haastattelutilanteessa. Vanhemmat saattoivat kommentoida kirjallisia vastauksiaan, kertoa aiheista laajemmin sekä tarkentaa kyselylomakkeen tietoja. Näitä tietoja arvi-

---

¹⁹ Toimin vuosina 2003–2005 Diakonia-ammattikorkeakoulun Perhekeskusprojektin suunnittelijana. Tehtävänkuvani kautta minulla oli runsaasti tietoa Espoon uudentyyppisen perhevalmennuksen kehittämistyöstä. Luvussa 4 selvitän suunnittelutyön kollektiivista luonnetta: keskeisessä asemassa olivat moniammatilliset pilotititimit.

oin tarvitsevani vanhempien arkielämän kuvauksessa ja tulkinnessa.

Toinen haastattelu tapahtui vuotta myöhemmin. Perhevalmennus oli edennyt synnytyksen jälkeisiin J-tapaamisiin, ja haastateltavilla oli takanaan J3- tai J4-tapaamiset. Perhevalmennusta oli jäljellä 2–3 kertaa. Esikoiset olivat 6–10 kuukauden ikäisiä, useimmat 8 kuukautta. Toisessa haastattelussa keväällä 2005 painottuivat kertojien kokemukset kuluneesta vuodesta sekä ajatukset siitä, miten perhevalmennuksen jäljellä oleva aika rakentuisi.

Päädyn suorittamaan toisen haastattelun keväällä 2005 ennen perhevalmennuksen päättymistä. Viimeinen valmennustapaaminen (J6-kerta) sijoitui joillakin perhevalmennusryhmillä kesäkuun puoleenväliin, useimmilla ryhmillä loppukesään tai alkusyksyyn. Päätöksen toisen haastattelun ajankohdasta tein jo tutkimuksen alkamisvaiheessa. Ratkaisu merkitsi sitä, etteivät haastattelut kattaneet koko perhevalmennusprosessiaikaa. Tutkimuksestani jäi uupumaan pari viimeistä perhevalmennustapaamista.

Valittua haastatteluajankohtaa puolsi kaksi seikkaa. Ensinnäkin halusin kuulla vanhempien kokemukset prosessin ollessa vielä kesken – tilanteet olisivat tuoreessa muistissa ja perhevalmennusprosessi käynnissä. Toiseksi arvelin, että kesällä, perhevalmennuksen viimeisen kerran aikoihin, olisi lomien vuoksi todennäköisesti vaikea tavoittaa vanhempia. Pohdin etukäteen, että mikäli siirtäisin toisen haastattelun syksyyn, olisi perhevalmennusprosessi tuolloin jo ohi. Myös muistikuvat prosessista olisivat epätarkempia, ja vanhempien motivaatio tulla haastatteluun saattaisi olla laskenut, kun perhevalmennus olisi jo päättynyt.

Jälkeenpäin voin todeta, että toisen haastattelun ajankohtaan liittyvä ratkaisu oli toimiva. Menettely takasi myös kaikkien ensimmäisessä haastattelussa mukana olleiden tulemisen toiseen haastatteluun. Toisaalta aivan viimeiset perhevalmennuksen vaiheet eivät tulleet mukaan haastatteluaineistoon. Alueellisten ryhmien viimeisistä tapaamisista sain tietoa ryhmien ohjaajien laatimista päiväkirjalehdistä (liitteet 7a ja 7b). Tämä tieto oli ulkopuolisten havaintoihin perustuvaa eikä siis vanhempien haastatteluihin pohjaavaa.

Käytin myös toisessa haastattelussa apuna haastattelurunkoa. Toisen haastattelukerran haastattelurungon muodostivat perhevalmennuksen prosessiin liittyvät kysymykset sekä ensimmäisen haastattelun analyysissä keskeisiksi muodostuneet teemat, joita halusin tarkentaa ja syventää. Lisäksi oman esiymmärrykseni muuttuminen vaikutti toisen haastattelun teemarungon muodostumiseen (ks. Eskola 2001, 136–140; Tuomi & Sarajarvi 2002). Tutki-

mukseni kysymykset suuntasivat mielenkiintoa mahdolliseen vertais(ryhmä)-toimintaan ja vertaistukeen. Esikoisäitien ja -isien vertaistoiminnan sisältö, muoto sekä mahdolliset muutokset ja käänteet toiminnassa tulivat kiinnostaviksi. Olennaisen tärkeää oli perhevalmennuksen prosessuaalisuus sekä kahden haastattelukerran muodostama jatkumollisuus.

Toisen haastattelun yhteydessä vanhemmat täyttivät myös kyselylomakkeet, joissa oli kysymyksiä heidän arki- ja työelämästään (liitteet 3b ja 3c). Lomakkeet olivat samat kun ensimmäisessä haastattelussa. Nyt käytössä olleisiin lomakkeisiin olin kirjannut haastateltavien edellisenä vuonna antamat tiedot. Näin vanhemmat saattoivat arvioida vuoden kuluessa tapahtuneita mahdollisia muutoksia. Lisäksi vanhemmat tekivät piirrostehtävän (liite 4). Tehtävän pohjana oli aikajana perhevalmennuksen kulusta. Vanhemmat saivat valintansa mukaan täydentää aikajanaa piirroksella, joka heidän mielestään kuvasi perhevalmennuksen merkitystä heille perhevalmennusprosessin eri vaiheissa. Useimmat vanhemmat käyttivät akselistoa ja käyrämuotoista piirrosta ilmaisemaan kokemustaan. Kävimme piirroksen lävitse keskustellen, jolloin vanhemmat täydensivät piirrostaan sanallisesti.

Vuoden välein tapahtuneet haastattelut tarjosivat kertojille mahdollisuuden tietyn ajanjakson tulevaisuuteen suuntautuvaan, nykyhetkeen ajoittuvaan sekä takautuvaan pohdintaan. Haastattelukerronnassa oli kokemuksia koko perhevalmennusajalta. Kertojien omien painotusten mukaisesti kokemukset liittyivät omaan itseen tai puolisoon, elinolosuhteisiin kotona ja laajemmassa elämänpiirissä, muihin perhevalmennuksen äiteihin, isiin, vanhempiin, ammattilaisiin ja vertaistoimintaan. Kerronnan yhteisinä konteksteina olivat perhevalmennus ja perhevalmennusaika.

Ensimmäisten ja toisten haastattelujen yhteinen kokonaiskesto oli 49 tuntia. Nauhoitin kaikki haastattelut. Nauhoitetut haastattelut litteroitiin. Yhteensä haastatteluista kertyi nauhoitettua aineistoa 39 tuntia. Haastattelujen kokonaiskesto ja nauhoitetun aineiston kesto eroavat. Tämä johtuu siitä, että sovin joissakin haastatteluissa haastateltavien kanssa katkaisevani äänityksen kyselylomakkeiden täytön ja piirrostehtävän teon ajaksi. Tähän ratkaisuun päädyin, jotta haastateltavat saivat rauhassa syventyä lomakkeiden täyttämiseen. Litteroimatta jäi osa vanhempien kerronnasta, joka liittyi kyselylomakkeista ja piirrostehtävästä käytyihin keskusteluihin. Litteroitua aineistoa kertyi 702 sivua. (Liite 5.)

Haastatteluaineiston ja muun pääaineiston analyysi ja tulkinta

Tutkimukseni lähestymistapa

Haastatteluaineiston ja muun pääaineiston analyysin ja tulkinnan osalta sijoitan tutkimukseni narratiivisen tutkimustradition piiriin. Narratiivinen tutkimus on kasvanut viime vuosikymmeninä voimakkaasti. Samalla käsitteykset siitä, mitä narratiivinen tutkimus on, ovat eriytyneet ja saaneet toisilleen vastakkaisiakin piirteitä (Chase 2005, 651–653; Hatch & Wisniewski 1995, 1; Polkinghorne 1995, 5; Lieblich & al. 1998, 1–7). Tutkimuksessani viiataan narratiivisuus-termillä sekä tutkimusmateriaaliin että tulkintaan, jonka esitän luvuissa 5 ja 6.

Jerome Bruner (1986) erottaa narratiivisen tutkimuksen kaksi erilaista lähestymis- ja tiedontuottamistapaa. Bruner kutsuu ensimmäistä tapaa *paradigmaattiseksi* ja toista *narratiiviseksi* lähestymistavaksi. Paradigmaattisuus merkitsee Brunerin mukaan aineiston eritasoista kategorisointia, jonka avulla tietoa suhteutetaan jo olemassa oleviin malleihin ja käsitteisiin. Tämän kaltaisen toiminnan rajoituksena voidaan pitää sitä, että siinä usein painotuu kokemusten samankaltaisuus, kun asioita ryhmitellään ja luokitellaan. Näin kertomusaineistolle tyypillinen yksityiskohtaisuus ja kokemusten erilaisuus saattavat analyysissä jäädä taka-alalle. (Lieblich & al. 1998; Polkinghorne 1995, 5, 10–12, 14–15; Rice & Ezzy 2002, 119.) Bruner tuo esiin toisen lähestymis- ja tiedontuottamistavan, jota hän kutsuu narratiiviseksi tiedoksi. Narratiivinen tieto pyrkii ymmärtämään ja tulkitsemaan inhimillistä toimintaa, elämyksiä sekä tapahtumia (ks. myös Bertaux & Kohli 1984). Tällöin olennaista on eri toimijoiden toiminnan erityisyys ja ainutkertaisuus. (Bruner mt.; Polkinghorne mt., 11.)

Narratiivisessa tutkimuksessa paradigmaattinen ja narratiivinen lähestymistapa on usein asetettu toistensa vastakohdiksi. Omassa tutkimuksessani olen käyttänyt kumpaakin lähestymis- ja tiedontuottamistapaa tutkimukseni eri vaiheissa täydentämään toisiaan. Tavoitteeni on ollut aikaansaada eri analyysitapojen avulla esikoisäitien ja -isien kerrontaan perustuvasta aineistosta monipuolinen analyysi ja tulkinta.

Esikoisäitien ja -isien haastattelut muodostavat tutkimukseni pääaineiston. Aineisto on narratiivista kerrontaa, joka on saatu haastateltavan ja haastattelijan välisissä haastattelutapaamisissa. Kerrontatilanteissa kertojat valikoivat kerrontaansa itselleen merkityksellisiä asioita. (Atkinson 2001, 125.) Olen kuvannut edellä tutkimukseni kerrontatilanteisiin liittyviä ajallisia ja paikallisia piirteitä sekä haastateltavan ja haastattelijan vuorovaikutukseen liittyviä haastatteluolosuhteita. Kaikki nämä tekijät vaikuttavat saatuun kerronta-aineistoon (ks. Huotelin 1992, 47).

Tutkimukseni narratiivisin menetelmin hankittua aineistoa voi kutsua *elämäkertomusaineistoksi*. Tieto ei pohjaudu kirjallisiin lähteisiin vaan tiedonantajan muistiin sekä valikointiin. Elämäkertomusaineisto, jota tutkimuksessani nimitän eletyksi perhevalmennukseksi, on vapaamuotoinen kertomus henkilön elämästä (ks. Huotelin 1996, 14). Eletyt perhevalmennukset -termi kuvastaa perhevalmennusaikaan liittyvän elämäkertomuksen eri kerrostumia. Elämäkertomus ilmentää *elettyä* elämää. Elämäkertomus sisältää myös elämän *koettuna*. Kokemuksiin kuuluvat muun muassa henkilön mielikuvat, tunteet ja ajatukset. Lisäksi elämäkertomukset ilmaisevat eletyn ja koetun *sanoin ja symbolein*. Elämäkertomuksissa (eletyissä perhevalmennuksissa) ovat mukana myös ennakko-odotukset tapahtumien ja ihmisten suhteista. Nämä vaikuttavat siihen, miten kertojat kokevat asiat. (Huotelin mt., 34; Salmi-Niklander 2006, 199–200.)

Tarkastelen vanhempien haastatteluaineistoa siitä näkökulmasta, että eletyissä perhevalmennuksissa (elämäkertomuksissa) ilmenevät sekä vanhempien subjektiiviset tarinat että myös laajemmat ajalliset ja historialliset ulottuvuudet (ks. Fingerroos & Peltonen 2006, 8, 27–28; Kalela 2006, 67–69; Pöytä 2006, 221). Jaan Huotelinin (1996, 32) käsityksen, että elämäkertomuksissa tulee esiin elämänkulku sosiohistoriallisessa kontekstissa.

Päädyin tutkimuksessani hankkimaan elämäkertomusaineiston suullisena kerrontana. Harkitsin myös vanhempien tuottamaa kirjoitettua tekstimuotoa, mutta hylkäsin tämän vaihtoehdon. Ratkaisuuni vaikutti se, että äidit ja isät olivat elämäntilanteessa, jossa en halunnut vaivata heitä kirjoitustehtävillä, esimerkiksi päiväkirjan pidolla. Tutkimusten mukaan useat vastasyntyneiden vanhemmat ovat yllättyneitä vastasyntyneen ja pienen lapsen hoidon rankkuudesta ja sitovuudesta (Gatrell 2005, 57, 131; Paaja-

nen 2005, 53). Myös Jari Kekäle (2007, 100), jonka tutkimus käsittelee samaa Espoon perhevalmennusryhmää ja ajankohtaa kuin oma tutkimukseni, toteaa, että esikoisvanhemmiksi tulleilla ei näyttänyt olevan ylimääräistä aikaa vauvan syntymän jälkeisessä elämänvaiheessa. Toivotut kirjoitustehtävät eivät Kekäleen tutkimuksessa onnistuneet.

Edellä on tullut esiin, että lähestyin vanhempien haastatteluaineistoa kerronta-aineistona. Tämä aineisto ajoittui perhevalmennusaikaan. Kuviossa 3 olen kuvannut perhevalmennuksen osatekijät. Tässä kuviossa perhevalmennuksen voi nähdä ajallisena prosessina osallistujien elämässä (I). Tähän aikaan sijoittui erilaisia episodeja, erillisiä tapahtumia. Samanaikaisesti perhevalmennusohjelma (II) oli tietyn pituinen tapahtumasarja, jossa oli draaman sekvenssit: alku, keskikohta ja loppu. Sekvenssit muodostivat peräkkäisten asioiden kokonaisuuden. (Ks. Apo 1986, 40, 292; Hänninen 1999, 31.) Toisessa haastattelussa selvisi, oliko vanhempien välille kehittynyt perhevalmennusprosessin kuluessa vertais(ryhmä)toimintaa ja vertaistukea (III).

Kahtena eri ajankohtana toteutetut haastattelut antoivat vanhemmille mahdollisuuden kertoa perhevalmennuksessa mahdollisesti syntyvistä uusista vuorovaikutuksista ja figuraatioista. Kahtena eri ajankohtana tekemäni teemahaastattelut ja vanhempien täyttämät kyselylomakkeet sekä toisen haastattelun yhteydessä tekemä piirrostehtävä olivat mielestäni sopivia ja perusteltuja sekä tutkimusaiheen, tutkimuskysymysten että vanhempien elämäntilanteen kannalta. Menetelmillä arvioin saavani elämänkertomustietoa, jota voisin analysoida narratiivisesti.

Tutkimukseni haastatteluaineiston hankintasuunnitelma sisälsi riskin, etten saisi toiseen haastatteluun kaikkia haastateltavia. Tällöin koko prosessin kattavan kerronta-aineiston määrä vähenisi. Tutkimukselleni asettamani tavoite saada aineisto, joka sisältäisi uudentyyppiseen perhevalmennukseen osallistuvien äitien ja isien eletyn ja kokeman perhevalmennusprosessin heidän itsensä kertomana, edellytti, että kaikki haastateltaviksi valikoituneet osallistuisivat kahteen, vuoden välein tapahtuvaan haastatteluun. Jotta haastatteluaineiston saaminen onnistuisi, kerroin potentiaalisille haastatteluun osallistujille jo ensimmäisessä yhteydenotossani ja haastateltavia valikoidessani, että tutkimukseen kuuluu kaksi eri ajankohtana tapahtuvaa haastattelua. Näin varmistin, että haastateltavat olivat halukkaita osallistumaan koko haastatteluprosessiin. Muutamat perheet muuttivat vuoden kuluessa Espoon sisällä ja kaksi perhettä muutti pääkaupunki- ja Etelä-Suomen alu-

eella. Kaikki muuttoperheiden edustajat (äidit), halusivat kuitenkin osallistua myös toiseen haastatteluun. Näin toteutui kaikkien 14 tutkimukseen lupautuneen henkilön kertoma-aineiston saaminen.

Se, että kaikki haastateltavat osallistuivat vuoden välein tehtyihin haastatteluihin, teki mahdolliseksi narratiivisen tutkimusratkaisun. Kahtena eri ajankohtana saaduilla haastatteluilla oli kummallakin erityinen funktio. Ensimmäinen haastattelu oli ennakko-odotusten ja lähtötilanteen kartoitusta. Toisen haastattelukerran aineisto kuvasi vuoden kestänyttä eletyn perhevalmennuksen prosessia.

Vaiheittainen haastatteluaineiston ja muun pääaineiston analysointi ja tulkinta

Olen edellä kuvannut haastatteluaineiston hankintaan liittyneitä epävarmuustekijöitä. Lisäksi tutkimukseeni liittynyt prosessuaalinen lähtökohta näkyi myös haastatteluaineiston ja muun pääaineiston vaiheittaisena analysointina. Vaiheet ja prosessit näkyivät myös tutkimuksen aikana muun muassa ajatteluni muutoksena, joka johti lopulliseen ja väitöskirjani luvuissa 5 ja 6 näkyvään analyysiratkaisuun. Taulukossa 3 kuvaan teemahaastattelujen ja muun pääaineiston analyysivaiheet.

Taulukko 3. Teemahaastattelujen ja muun pääaineiston analysointivaiheet

Ajankohta	Vaihe	Aineisto	Analysointi ja tulkinta
kevät 2004	1.	I haastattelut	luokittelut, tyypittelyt, tematisointi
kevät 2004	2.	I kyselylomake	luokittelut
kevät 2005	3.	II haastattelut	luokittelut, tyypittelyt, tematisointi
kevät 2005	4.	II kyselylomake	luokittelut, vertailu kevään 2004 kyselyyn
kevät 2005	5.	piirrostehtävä	perhevalmennuksen juonen kehittymisen, juonen muoto
kevät 2005	6.	I & II haastattelut, I & II kyselylomakkeet, piirrostehtävä	kunkin vanhemman yksilökohtaisen juonellisen tarinan rakentaminen apuna piirrostehtävän tulkinta
kevät 2005	7.	kaikki aineistot sekä vanhempien yksilökohtaiset juonelliset tarinat, jotka rakennettu vaiheessa 6.	-> äitien ja isien peruskertomukset, joissa näkyvillä <ul style="list-style-type: none"> • prosessuaalisuus • relationaalisuus • yksilöiden perspektiivi • yksilöiden ja yhteisön sosiaaliset muodostelmat • sosiokulttuurinen ympäristö

Kerronta-aineiston analyysi tapahtui kahden haastattelukerran välissä ja jälkeen. Käynnistin analyysin ensivaiheen (ks. taulukko 3, vaiheet 1–2) ensimmäisten haastattelujen teon jälkeen keväällä 2004, vaikka olin vuoden ajan epätietoinen suunnitellun analyysitavan toteuttamismahdollisuudesta. Kaksivaiheisen haastattelun onnistumista ei voinut pitää varmana. Tässä analyysivaiheessa luokittelin ja tyypittelin aineistoa saadakseni esiin aineistossa

olevia samankaltaisuuksia ja eroavuuksia. Tältä osin analyysiäni voi luonnehtia Brunerin (1986) luokituksen mukaan paradigmaattiseksi.

Kevään 2005 analyysivaiheessa minulla oli käytettävissäni molemmat, vuoden välein tehdyt haastattelut. Myös tässä vaiheessa sovelsin paradigmaattista tarkastelua. Yhtäältä tämän vaiheen tarkoituksena oli muodostaa määrällinen, samankaltaisuuksia tai eroja ilmentävä frekvenssikuvaus. Toisaalta ja pääpainoisesti analyysin tavoitteena oli nyt narratiivisen tiedon esiin saaminen.

Taulukosta 3 käy ilmi, että kevään 2005 aikana etenin analyysissä usealla eri tavalla. Vaiheitten 1–5 jälkeen päädyin muodostamaan jokaisen äidin ja isän juonellisen tarinan (liite 6). Mitä tarkoitan tutkijan kerronta-aineistosta muodostamalla tarinalla? Kunkin vanhemman tarinan rakentaminen perustui Juha Perttulan (2005, 143–149) esittämään vaihemalliin toisen ihmisen kokemusten analysoinnista. Ensimmäisessä vaiheessa on löydettävä henkilöitä, joilla on elävä kokemus tutkittavasta aiheesta. Toiseksi henkilöiden tulee kertoa kokemuksestaan tavalla, joka mahdollistaa aineistoon palaamisen, jolloin voi nähdä kokemuksen kokonaisolemuksen. Kolmanneksi tutkija rakentaa saadun aineiston pohjalta uudelleen eletyn kokemuksen ja kirjoittaa uudelleen kuvatun kokemuksen.

Perttulan (2005) vaihemallin kolmannessa vaiheessa on keskeistä tarinan *muodostaminen*. Kaksi diakronista, teemallista haastatteluaineistoa mahdollisti menettelyn, jossa saatoin muodostaa kunkin haastateltavan kohdalla uudelleen eletyn kokemuksen ja kirjoittaa uudelleen kuvatut kokemukset. Tarinoissa painoutuivat tutkimuskohteen keskeiset teemat vertaisuus, vertais(ryhmä)toiminta ja vertaistuki.

Alessandro Portelli (2006, 50–53) korostaa alkuperäisen, nauhoitetun puheen merkitystä litteroidun puheen analysoinnissa. Tarinan muodostamisen kannalta pidän olennaisena, että haastattelin itse vanhempia. Litteroinnin lisäksi käytin haastattelupäiväkirjaa, johon kokosin haastatteluilannetta koskevia muistiinpanoja. Tarinan muodostaminen toimintana merkitsi litteroidun haastatteluaineiston toistuvaa lukemista ja haastatteluäänitteiden kuuntelua. Sama toistui myös kyselylomakkeiden ja piirrostehtävän kohdalla. Näillä toimenpiteillä pyrin muodostamaan tulkinnan siten, että haastateltava voisi tunnistaa tarinan omakseen (ks. Hänninen 1999, 32).

Vanhempien tarinoiden rakentaminen perustui ajatukselle, että esikoisvanhempien ensimmäinen ja toinen haastattelu sisälsivät tarinoita perhevalmen-

nusajasta (ks. Ikonen 2003, 186; Polkinghorne 1995, 5). Vanhempien kerrota-aineiston ajalliset peräkkäisyydet, episodit sekä muuttuvat inhimilliset vuorovaikutukset ja kontekstit sisälsivät narratiivista tietoa (ks. Bruner 1990; Hänninen 1999, 20; Polkinghorne mt., 18). Tarinat toivat näkyviin ajallisen ja toiminnallisen prosessin, joka kehkeytyi perhevalmennusryhmi- en noin vuoden kestäneen virallisen²⁰ ohjelman kuluessa. Haastatellut äidit ja isät kertoivat uudentyypin perhevalmennuksen prosessista yleensä sekä erityisesti vertaisuudesta, vertais(ryhmä)toiminnasta ja vertaistuesta perhe- valmennuksen kuluessa. Lisäksi tarinat kertoivat tuohon aikaan sisältynees- tä esikoisen odotuksesta, syntymästä ja vauva-ajasta elämänvaiheena.

Muodostamissani tarinoissa keskeistä oli kertojan omakohtaisuuden ja tarinan juonellisuuden esiintulo. Jokaisen haastateltavan kerrota-aineis- ton tarinoissa oli juoni, joka ilmaisi miten toiminta eteni. Juoni myös pal- jasti tapahtumat, jotka olivat merkittäviä toiminnan lopputuloksen kannal- ta. (Ks. Ikonen 2003, 194–197.) Polkinghorne (1995, 16) tähdentää, että juoni tuo esiin ne tapahtumat ja tilanteet, jotka ovat keskeisiä, jopa ratkai- sevia tarinan loppuratkaisua ajatellen.

Tarkastelin vanhempien haastatteluaineistoa juonellisina tarinoina, jotka tuottivat tietyn lopputuloksen. Tutkimukseni yksittäisten tarinoiden koko- naismuodoissa oli luonnollisesti persoonallisia vaihteluita. Kuitenkin saatoin kaikkien kohdalla todeta, että tarinoiden juonet olivat nousevia. Tarinoissa toistui juonen kulku, jonka alun muodosti äidin tai isän oma päätös lähteä mukaan perhevalmennukseen. Alkua leimasi epävarmuus ja hämmennys etenkin suhteessa toisiin samassa tilanteessa oleviin. Prosessin aikana kuiten- kin juuri vuorovaikutus toisten perhevalmennukseen osallistuneiden kans- sa osoittautui vanhempien mielestä perhevalmennuksen eniten antavaksi ja tyydyttäväksi kokemukseksi. Tämä kehityskulku antoi tarinoille nousevan kokonaisuudon. Myös vanhempien tekemät piirroukset vahvistivat nouse- van muodon. Gergen ja Gergen (1988) luonnehtivat tarinan kokonaisuuo- toa nousevana, aaltoilevana, laskevana tai tasaisena etenemismuotona.

Toinen tarkastelu kohdistui jokaisen tarinan juonirakenteisiin. Tarinoiden typologisoinnissa juonen mukaan käytetään usein kategorisointia romansi, komedia, tragedia tai satiiri (Lieblich & al. 1998, 88; Ikonen 2003, 196; ks. myös Apo 1986; Polkinghorne 1995, 16). Kaikkien haastattelemini van-

---

²⁰ Virallinen-termi tarkoittaa Espoon kunnallista, uudentyypistä perhevalmennuskokonaisuutta, joka kesti 1½ vuotta ja käsitti 12 tapaamiskertaa.

hempien tarinat kuvasivat tavoitteen saavuttamista tai tavoitetta kohti etenemistä. Lopputulos muodostui myönteiseksi. Tämän kaltaista tarinaa kutsutaan juonityypiltään romanssiksi. (Lieblich & al. mt., 12–16, 89–91; Ikonen mt., 196; Rice & Ezzy 2002, 125.)

Juonellisen tarinan ominaisuutena pidetään sitä, että se on valikoima kertojalle sattuneita tapahtumia tietyn rajallisen ajanjakson sisällä (Apo 1986, 37; Ikonen 2003, 184–187; Polkinghorne 1995, 7, 11, 16). Tutkimuksessa ni kunkin vanhemman kohdalla juonen seuraamista helpotti kaksi seikkaa. Ensimmäinen tekijä oli se, että tutkimukseni kohdistui selvästi rajattuun ajalliseen prosessiin. Toiseksi kaksi kerrontatilannetta vuoden välein antoivat perspektiiviä juonen hahmottamiseen. Kahden haastattelun jälkeen minulla oli tietyn ajankohdan kattava kertomusaineisto. Aineiston perusteella saatoin todeta, että juoni virittyi kertomuksen alkutilanteessa asetetun ongelman tai kysymyksen ja huippukohdan kautta saavutetun ratkaisun välille. Vanhempien haastatteluaineisto toi esiin lopputuloksen, ja sen valossa oli mahdollista nähdä lopputulokseen vaikuttaneita muutos- ja taitekohtia. (Ks. Ikonen mt., 184–187 ; Apo mt., 37; Hänninen 1999, 20; Polkinghorne 1995, 7, 11, 16.)

Tarinoissa keskeisenä teemana olivat ensimmäisen ja toisen haastattelun kohdat, joissa haastateltavat käsittelivät vertaisuutta, vertais(ryhmä)toimintaa ja vertaistukea. Nämä haastateltujen kerronnassa esiin tulleet asiat olivat tutkimustehtäväni kannalta olennaisia. Juonelliset tarinat toivat esiin vuorovaikutuksen ja keskinäisriippuvaisuuden kehittymistä perhevalmennuksen aikana. Juonellinen tarina ilmaisi näiden teemojen kehitystä ja juonirakennetta (ks. Alasuutari 1994, 107–108, 112). Lisäksi juonellisissa tarinoissa näkyi prosessuaalisuus sekä erilaiset figuraatiot (ks. Elias 1978).

Analyysiratkaisu, jossa rakennetut tarinat muodostavat äitien ja isien peruskertomukset

Taulukossa 3 olen esittänyt analyysini vaiheittaisen askeltamisen. Olen edellä kuvannut 6. tutkimusvaihetta, jossa rakensin kunkin vanhemman tarinan perhevalmennuksesta. Vaiheessa 7 päädyin kuitenkin analyysiratkaisuun, jossa yhdistin eletyt perhevalmennukset yhdeksi äitien ja yhdeksi isien *peruskertomukseksi*. Määrittelen peruskertomuksen siten, että siinä on yhtäältä mukana vanhempien ääni, koska aineistona ovat vanhempien juonelli-

set tarinat, mutta toisaalta mukana on merkittävästi tutkijan ääni ja tulkinta (ks. Denzin & Lincoln 2003, 29–30; Hänninen 1999, 33; Rice & Ezzy 2002, 25). Peruskertomuksen käyttöpäätöksen taustalla oli kaksi perustelua. Yhtäältä ratkaisuun vaikutti käyttämäni relationaalinen orientaatio. Toisaalta saamani tutkimusaineisto ja tutkimuskysymys määrittivät analyysin lopullista ratkaisua.

Relationaaliseen sosiologiaan, etenkin Norbert Eliasin tuotantoon, liittyy edestakaisten liikkeen mukanaolo. Elias (1978) käyttää tuotannossaan termejä *involvement* (kietoutuminen) ja *detachment* (etäisyydenotto) ilmentämään erityyppistä edestakaista liikettä, jossa prosessuaalisuus on keskeistä. Omassa tutkimuksessani eri analyysivaiheet ilmentävät lähelle menemisen ja hieman kauemmaksi vetäytymisen edestakaista liikettä. Viimeisessä eli 7. analyysivaiheessa pyrin yhtäältä kuljettamaan äitien ja isien yksilökohtaisten tarinoiden keskeisiä elementtejä mutta toisaalta ottamaan etäisyyttä yhden henkilön tarinaan.

Peruskertomusten käyttöön päädyin myös tutkimusaineiston ja tutkimuskysymykseni perusteella. Tutkimusaineisto osoittautui sellaiseksi, että siitä saattoi mielestäni rakentaa yhden äitien ja yhden isien peruskertomuksen. Kuten olen edellä kuvannut, vanhempien tarinoiden juonten rakenne ja tarinoiden muoto osoittautuivat pääpiirteissään samansuuntaisiksi, vaikka jokainen tarina oli myös ainutkertainen. Tutkimuskysymykseni kohdistuivat perhevalmennuksen aikana mahdollisesti ilmenevään vertaisuuteen, vertais(ryhmä)toimintaan ja vertaistukeen. Lisäksi kiinnostukseni kohteena olivat käännteet tai tapahtumat, jotka mahdollisesti liittyivät sosiaalisten suhteiden kehittymiseen. Peruskertomusten käyttö antoi mielestäni prosessuaalisuudelle tilan ja ilmenemismuodon.

Peruskertomusten käyttöön sisältyy myös varauksia. On eittämättä rajoitus, että kun useista eletyistä perhevalmennuksista rakennetaan peruskertomus, kaikkea ei voi kertoa ja tärkeitä yksityiskohtia jää kertomatta (ks. Stake 2003, 144). Olen tutkijana koostanut elettyjen perhevalmennusten olennaisimmista seikoista oman tulkintani ja näin muodostanut äitien ja isien peruskertomukset. Peruskertomukset ovat tekemääni tulkintaa, jossa näkyvät oman henkilöhistoriani ja edustamani tieteenalan vaikutukset. (Ks. Lieblich & al. 1998; Lincoln & Guba 2003, 282; Perttula 2005; Polkinghorne 1995.) Äitien ja isien haastatteluaineistosta olen valikoinut lukuihin 5 ja 6 sitaattilainauksia, jotka mielestäni selventävät ja valottavat kulloinkin käsi-

teltävää aihetta. Asiayhteydestä riippuen lainaukset tuovat esiin yksittäisen kokemuksen tai toimivat kiteyttäjinä useiden vanhempien kertomille kokemuksille. Lainaukset tuovat esiin myös kokijoiden erilaisia näkökulmia.

Miksi esitän äitien ja isien peruskertomukset erikseen? Analyysi osoitti, että äitien ja isien eletyt perhevalmennukset rakentuivat merkittävästi eri tavoin. Yksittäisten tarinoiden (elettyjen perhevalmennusten) perusteella saattoi huomata, että sukupuoli liittyi olennaisesti elettyyn perhevalmennukseen. Erillisten peruskertomusten avulla haluan nostaa nämä kertomukset vuorovaikutukseen. Peruskertomusten erillinen esittäminen tuo näkyviin äitiyteen ja isyyteen liittyviä ja uudelleen neuvoteltavissa olevia seikkoja.

Peruskertomuksissa käytän termejä (esikois)äiti ja (esikois)isä, myös odotusajan kuvauksissa ja viittauksissa. Olen vaihtanut kaikkien henkilöiden nimet (liite 9), esikoislasten tunnistamistiedot sekä perhepalveluita antaneiden toimipaikkojen nimet. Kursivoinnit, joita käytän vanhempien haastattelunäytteissä, ovat tulkintaani liittyviä omien painotusteni osoituksia.

* * *

Nyt päättymässä olevan luvun tarkoituksena on ollut antaa kuva tutkimuksen metodologisista taustoista, joiden yhtenä keskeisenä osana on relationaalinen näkökulma. Tämä näkyy sekä tutkimusasetelmassa että elämänkertomusaineiston (eletyt perhevalmennukset) analysointi- ja tulkintaratkaisuisissa. Seuraavassa luvussa tarkastelen 2000-luvun taitteen suomalaista yhteiskuntaa ja keskustelua perhe- ja lapsipolitiikan näkökulmasta. Tarkastelu sijoittuu kuviossa 1 esitettyyn kohtaan Perhevalmennus politiikkana.

3 PERHEVALMENNUS POLITIIKKANA

Tutkimukseni kohteena olevat tapahtumat paikantuivat 2000-luvun taitteeseen. Tätä vaihetta leimasi vilkas perheasian käsittely. Perheky symykset olivat paitsi suosittuja mielipiteiden ja keskustelun teemoja myös poliittisen toiminnan aiheita. Riitta Jallinoja (2006, 258) nimittää tätä kautta familistiseksi käännteeksi ja kuohunnaksi. Vaihe merkitsi julkishallinnon, asiantuntijoiden, vanhempien ja yleisen mielipiteen kohdistumista perheeseen ja sen kysymyksiin.

Herännyttä mielenkiintoa voi tarkastella 2000-luvun vaihteeseen sijoituvana liikehdintänä ja sitä seuranneina toimenpiteinä (Palonen 2000, 19–20). Liikehdintää voi myös tutkia suhteessa perheasioiden käsittelyn lähihistoriaan ja taustaan. Tällöin perheasioiden käsittely ja sen eri vaiheet ovat elävässä ja prosessuaalisessa yhteydessä toisiinsa. Tutkimukseni kannalta on kiinnostavaa ja merkittävää tarkastella sekä lähihistoriaa että aktuaalia tilanetta, jossa uudentyypinen perhevalmennuskokeilu käynnistyi.

Perhepolitiikkaa on kuvattu ydinkäsitteenä, jonka piiriin kuuluvat erilaiset lapsia ja heidän vanhempiaan koskevat poliittiset toimenpiteet. Perhepolitiikan tavoitteena on luoda lapsille turvallinen kasvuympäristö sekä turvata vanhemmille aineelliset ja henkiset mahdollisuudet synnyttää ja kasvat-
taa lapsia. (Kautto 2006; STM 2002; STM 2005a, 12; STM 2006; Takala 2005.) Tutkimuksessani perhepolitiikka tarkoittaa politiikkaa, joka suuntautuu lapsiperheiden tukemiseen.

Perhepolitiikan määrittelyä voi tehdä monin tavoin. Määrittelyjen kirjavuus on yhteydessä perhepolitiikan pirstoutuneeseen luonteeseen. Perhepolitiikan rajat eivät piirry selkeästi. Perhepolitiikalle on tunnusomaista sen liittyminen muihin hyvinvointivaltion osa-alueisiin. Yhteiskunnan kulloinenkin kokonaistilanne on vaikuttanut perhepolitiikan ja muiden hyvinvointivaltion osa-alueiden kytkeytymisiin. (Takala 2005, 9.)

Perhepolitiikalla ja terveystaloudella on ollut ja on vahva sidos. Perhe- ja terveystalouden yhteenliittymä on ollut merkittävä tilanteissa, joissa kansan terveystilanne on ollut keho. Tämä käynnisti aikoinaan myös äitiys- ja neuvolatyön. Nyttemmin kytkös on tärkeä, jotta terveyden ja hyvinvoinnin monipuolinen turvaaminen onnistuisi. Perhepolitiikan toinen kiinteä sidos on nivoutunut väestöpolitiikkaan. Etenkin II maailmansodan jälkeen tämä kytkös oli olennainen. Perhepolitiikka ja väestöpolitiikka punoutuivat jopa vuosikymmeniksi tiiviisti toisiinsa²¹. Väestöpolitiikan perheideologisena lähtökohdalla on ollut perhe järjestäytyneen yhteiskunnan perusyksikkönä. Viime vuosikymmeninä perhepolitiikka on ollut kiinteästi sidoksissa etenkin talous- ja työllisyyspolitiikkaan. Perheiden hyvinvointi on nähty välihenä, jonka avulla on voitu varmistaa yhteiskunnan tulevaisuus. (Forssén 1998; Hiilamo 1999; 2002; Kangas & Palme 2005, 35; Takala 1993, 583–584; Yesilova 2009.)

Perhepolitiikka oli tutkimukseni aikoihin tullut uuteen vaiheeseen. Lapsipolitiikka alkoi vallata alaa muiden, jo olemassa olevien yhteiskuntapolitiikan lohkojen rinnalla. Uuden tulokkaan myötä yhtäältä ydinperheen painotus perhepolitiikassa lisääntyi. Toisaalta julkisuudessa alettiin pohtia myös ydinperhettä laajempien ympäristöjen merkitystä perheen jäsenille.

3.1 Lapsipolitiikan ja perhepolitiikan sidos synty

Perhepolitiikalla on vakiintunut asema suomalaisessa sosiaali- ja hyvinvointipolitiikassa (Hiilamo 1999; 2008). Sen sijaan lapsipolitiikka on vasta viime vuosikymmeninä saanut aseman suomalaisessa yhteiskuntapolitiikassa. Uutta vaihetta ilmensi 2000-luvun alkupuolella perhepolitiikan ja lapsipolitiikan linkkiytyminen toisiinsa. Vuosina 2001–2005 Suomessa käytiin vilkasta keskustelua lapsipolitiikan alalla. Tämä heijasti eurooppalaista virtausta (Lister 2006). Kehittyneissäkin yhteiskunnissa oli nähtävissä runsaasti tekijöitä, joiden vuoksi lapsipolitiikka ja lapsen näkökulmaa korostava painotus olivat tärkeitä. Myös valtiovallan linjauksissa sekä toimenpiteis-

---

21 Katja Forssén (1998, 24) osoittaa väestöpolitiittisten painotusten vahvuutta perhepolitiikassa vuosina 1920–1950. Lasten kasvuympäristön parantaminen nousee esiin vuonna 1950 ja sukupuolten tasa-arvon edistäminen vuonna 1970.

sä näkyi lapsipolitiikan näkökulman mukaantulo²².

Lapsipolitiikka on näkökulmaltaan erityislaatuinen ja aikaisemmat perhepolitiikan politiikkakumppanit voimakkaasti haastava. Lapsipolitiikka perustuu YK:n lastenoikeuksien sopimukseen, YK:n lasten erityisistunnon loppuasiakirjaan, Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimukseen, kansalliseen lapsilainsäädäntöön ja perusoikeussäädöksiin. Lapsipolitiikassa asioiden aihealue ja näkökulmat ovat lapsen, koska lapsipolitiikan avulla ajetaan alaikäisten eli alle 18-vuotiaiden lasten etua ja oikeuksia. (Eläköön lapset 2000, 8; STM 2005b, 7; Unicef 2010.)

Suomessa lapsipolitiikka-käsitettä ja sisältöä toi ensimmäisenä esiin Mannerheimin Lastensuojeluliitto, joka julkaisi vuonna 1980 laajan lapsipoliittisen ohjelman. Suomen Kuntaliitossa lapsipoliittisen ohjelman laatiminen käynnistyi vuonna 1998, ja vuonna 2000 julkaistiin lapsipoliittinen ohjelma. Tämän ohjelman pohjalta kuntia kehoitettiin käynnistämään kunnan ja alueen eri toimijoiden välinen lapsipoliittinen keskustelu ja kuntakohtaisten lapsipoliittisten ohjelmien laatiminen. Lapsipoliittiset ohjelmat sinänsä eivät olleet päämäärä. Tavoitteena oli herättää eri tahojen kiinnostus lapsen näkökulmaan. Kunnallista suunnittelua, päätöksentekoa ja käytäntöä haluttiin kehittää niin, että siinä otetaan huomioon lapsen näkökulma.

Lastensuojelun Keskusliiton toimesta julkaistiin Lapsen hyvä elämä 2015 toimintalinjaus (2004), jonka tarkoituksena oli viitoittaa kunnallisten ja valtiollisten vaikuttajien lapsipolitiikkaa. Sosiaali- ja terveysministeriö asetti vuonna 2003 Suomen lapsiasiaain toimikunnan, jonka tehtävänä oli laatia kansallinen toimintasuunnitelma lapsi- ja perhepolitiikan jäntevöittämiseksi. Toimikunta esitti Lapsille sopiva Suomi -toimintasuunnitelman (STM 2005b)²³. Lapsi- ja perheasioiden koordinaatiota ohjaamaan perustettiin Suomen lapsiasiaavaltuutetun virka (1.9.2005 alkaen). Valtuutetun tehtävänä

---

22 Sittemmin pääministeri Vanhasen II hallituksen aikana käynnistettiin lasten, nuorten ja perheiden oma politiikkaohjelma (STM 2008b, 18).

23 Suomen lapsiasiaain toimikunta nimeää maamme lapsipolitiikan linjauksissa viisi (5) tavoitetta, joiden tulisi toteutua lapsen arjessa:

- (1.) Lapsi saa kotona rakkautta ja huolenpitoa. Tavoite merkitsee vanhemmuuden vastuiden, taitojen ja ajankäytön yhteensovittamista sekä vanhempien vertaistuen kehittämistä.
- (2.) Lapsella on turvallisia ja pitkäkestoisia ihmissuhteita ja turvallisuuden tunnetta vahvistava kasvuympäristö. Tavoitteena on kiinnittää huomiota ihmissuhteiden tukemiseen.
- (3.) Lapsella on tarvittavat perus- ja erityispalvelut ja taloudellisen toimeentulon turva. Tavoite sisältää mm. palvelujen tasa-arvoisen saannin.
- (4.) Lapsen osallistuminen arjen tilanteissa lisääntyy. Tavoite kiinnittää huomiota lapsen osallistumiseen, kuulemiseen ja vaikutusmahdollisuuksien parantamiseen.
- (5.) Lapsen oikeudet tunnetaan laajasti. Tavoite merkitsee YK:n lastenoikeuksien nykyistä laajempaa tunnetuksi tekemistä. (STM 2005b, 19.)

on antaa vuosittain valtioneuvostolle toimintakertomus, jonka avulla seurataan lapsen oikeuksien toteutumista. (Laki lapsiasiavaltuutetusta 1221/2004; STM 2006; Valtioneuvoston asetus lapsiasiavaltuutetusta 274/2005.)

Totesin aikaisemmin, että lapsi- ja perhepolitiikan lähentymisen myötä ydinperheen painotus perhepolitiikassa lisääntyi. Mitä tämä merkitsi ja miten ydinperheen painotus näkyi neuvolatyön kehittämisessä? Lapsipoliittinen linjaus näkyi neuvolatyön oppaassa (STM 2004a). Tätä asiakirjaa voi luonnehtia nykyistä neuvolatyötä ohjaavaksi julkaisuksi. Uusissa suuntaviivoissa tuli esiin uusi kolmikanta: lapsi-, terveys- ja perhepolitiikka. Nyt erityistä huomiota kiinnitettiin lapsen edun toteutumiseen. Lapsen hyvinvointi nostettiin selkeästi neuvolan ensisijaiseksi tavoitteeksi. Tämä tavoite korosti (ydin)perheen merkitystä. Tutkimukseni aikoihin suomalainen ydinperhe käsitettiin (avio)puolisoiden ja heidän lastensa suhteeksi, jossa emotionaalisuus ja etenkin suhde lapseen ovat tärkeitä. Ydinperheeseen liittyi myös keskustelu äitiydestä, isyydestä, vanhemmuudesta sekä lapsen kehityksen tukemisesta. (Silva & Smart 1999, 1; Yesilova 2009.) Koko perheen huomioonottamisen ja tukemisen todettiin olevan merkittäviä tekijöitä lapsen hyvinvointia ajatellen. Tavoitteeksi asetettiin koko perheen terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen (STM 2001).

Lapsen hyvinvoinnin tavoitteeseen liittyy terveystieteellinen näkökulma, jonka mukaan neuvolan tehtävänä on turvata lapsen mahdollisimman suotuisa kehitys, terveys ja hyvinvointi. (Lastensuojelulaki 2007; STM 2004a, 22.)

Neuvolatyön uusissa linjauksissa lapsen hyvinvoinnin katsotaan olevan riippuvainen koko perheen hyvinvoinnista. Tällöin lapsen kannalta on merkittävää se, miten vanhemmat kykenevät toteuttamaan vanhemmuutta. Tähän vaikuttaa omalta osaltaan vanhempien parisuhde. Neuvolan tehtäväksi tulee kiinnittää aikaisempaa enemmän huomiota äidin ja isän vanhemmuuden, jaksamisen ja osaamisen tukemiseen. Esitetyissä neuvolatyön linjauksissa näkyvät ydinperheajattelun tunnuspiirteet (ks. Silva & Smart 1999, 1; Yesilova 2009).

Neuvolatyön opas (STM 2004a, 24) sisältää myös kehotuksen toimintaan, joka ei ole aikaisemmin kuulunut neuvolatyön alaan. Toimintaohjeeksi annetaan ”yhteisöllisyyden ja vertaistuen hyödyntäminen”. Tällöin korostetaan työ- ja toimintakäytäntöjä, jotka mahdollistavat yksittäisten perheiden tulehisen vuorovaikutukseen toistensa kanssa. Neuvolan tehtäväksi tulee ”edis-

tää lapsiperheiden yhteenkuuluvuutta, perheiden keskinäistä yhteistyötä ja toistensa tukemista”. Oppaassa ehdotetaan, että neuvola organisoisi perhevalmennusryhmien jälkeen jatkavia vertaisryhmiä.

Annetut ohjeet painottavat vahvasti lapsen näkökulmaa ydinperheen puitteissa. Suuntausta ja painotusta vanhempien vertaistuen kehittämiseen voidaan pitää lapsipolitiikan linjauksen huomioonottona. Vanhempien vertaistuen kehittäminen on kirjattu Suomen lapsiasiain toimikunnan lapsipolitiikan linjauksissa välineeksi, jolla tuetaan lapsen arjen hyvinvointia (STM 2005b, 19).

3.2. Huoli perheestä

2000-luvun alun ilmapiiriä voi kuvata perhemyönteiseksi (Jallinoja 2006). Perheet olivat monella tavalla mielenkiinnon ja puheen kohteena (Takala 2005, 7). Valtiovalta osoitti suurta kiinnostusta perheiden peruspalveluiden uudistamiseen. Perhevalmennuksen ja neuvolatyön muutokset olivat esimerkkejä tästä toiminnasta. Perhepuheen painotuksia kuvasivat tuona ajankohtana ilmestyneiden tieto- ja ammattikirjojen nimet. Tänä aikana julkaistiin muun muassa teokset: *Perheen aika* (Jallinoja 2000), *Äidit, isät ja ammattilaiset* (Vuori 2001), *Perhe murroksessa* (Forsberg & Nätkin 2003), *Isäkirja* (Aalto & Kolehmainen 2004) ja *Perheen vastaisku* (Jallinoja 2006).

Julkisessa keskustelussa tuli esiin huoli perheestä, vanhemmuudesta ja etenkin *riittävän hyvästä vanhemmuudesta*. Aiheena se nivoutui myös yleisempään keskusteluun yksilön (ja ydinperheen) vastuusta. Tämän vastuun olennainen tekijä oli yksilö itse ja hänen toimintansa hyvän elämän säätelijänä (Julkunen 2006). Keskustelussa etsittiin vastausta hyvän vanhemmuuden ehtoihin ja tukemiseen.

Sinänsä huolipainotteisuus ei ollut yllättävää eikä uutta. Huolipuhe on Suomessa kuulunut perheiden tutkimisen ja niistä kirjoittamisen historiaan (Forsberg & Nätkin 2003, 30–37; Jallinoja 2006, 112–130; Vuori & Nätkin 2007, 18–23). Julkinen ja poliittinen huoli ilmensivät perheen ja yhteiskunnan kaksoissidosta (Yesilova 2009, 27). Perhe nähtiin sekä huolen kohteena että välineenä, jonka avulla huolta käsiteltiin.

Hyvä vanhemmuus -ilmaisu sisältää yhtäältä staattisia ja toisaalta muuttuvia elementtejä. Pysyviltä näyttäviä hyvän vanhemmuuden piirteitä ovat esimerkiksi pienen lapsen tarve hoivaan ja huolenpitoon. Jaana Vuori (2001, 125)

viittaa aiheellisesti siihen, ettei hyvä vanhemmuus kuitenkaan ole muuttumaton. Eri aikoina on vaihdellut käsitys siitä, kuka on hyvä tai paras lapsen hoivan antaja missäkin tilanteessa. Myös hyvän vanhemmuuden kriteerit ovat vaihdelleet. Perhe, äitiys ja isyys muodostavat monimutkaisen asenteiden ja normien kehikon, jossa käydään vanhemmuuskeskustelua.

Hyvä vanhemmuus iskusanamaisena ilmaisuna kätkee sisäänsä suuren määrän äitiyteen ja isyyteen liittyviä käsityksiä ja perinteitä, jotka ovat yhteydessä päivittäisiin toimintoihin ja toimijoihin kodeissa. Perinteisesti esillä ovat olleet ansiotyöhön ja kotityöhön liittyvät suuret linjakysymykset (Gatrell 2005), jotka ovat olleet sukupuolitettuja äitiyden ja isyyden kysymyksiä. Hoiva ja sen antaminen ovat olleet keskeisiä vanhemmuuden teemoja. Esimerkkinä on perheen ruokinta, joka ilmentää konkreettista huolehtimista ja hoivatyötä. Marjorie L. DeVaultin (1994) tutkimuksessa ruokinta-toiminta monine eri työvaiheineen on yhdistetty äitiyteen ja sen arkiseen toimintaan.

Keskustelu on pyörinyt ydinperheen ympärillä. Perheen parista on katsottu löytyvän avaimet hyvään vanhemmuuteen. Toisaalta yhteiskunnan on katsottu voivan avustaa ja *tehdä* perhettä (Yesilova 2009, 11). Yhteiskunnan neuvovaan ja ohjaavaan toimintaan perustuu osaltaan myös perhevalmennuksen tehtävä.

Tutkimusajankohtana hyvää vanhemmuutta kuvattiin *vastuulliseksi vanhemmuudeksi*. Vastuullinen vanhemmuus -ilmaisua on käytetty, kun viitataan lapsen oikeuksiin ja tarpeisiin. Lapsen oikeudet määritellään abstraktilla tasolla YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksessa, ja lapsen tarpeet määrittyvät ja päivittyvät erilaisissa lapsia käsittelevissä tieteellisissä tutkimuksissa (muun muassa Järventie 2001, 106; Tamminen 2000, 4; Valkonen 2006).

Mitä tarkoitetaan tai mihin viitataan puhuttaessa vastuullisesta vanhemmuudesta? Marjo Kuronen (2003, 106) toteaa parisuhteen ja vanhemmuuden merkityksen kasvaneen. Yhtäältä korostuvat aikuisten väliseen rakkautteen ja seksuaalisuuteen nojautuvat parisuhteet (Jallinoja 2000). Toisaalta parisuhde ja vanhemmuus kulkevat erillään toisistaan – tai ne eivät välttämättä kulje yhdessä. Parisuhteen ja vanhemmuuden välille syntyy jännite, koska vanhemmuus on yhteydessä mutta usein myös kitkassa lapsen toiseen vanhempaan. Vastuullinen vanhemmuus merkitsee lapsen näkökulman ja tarpeiden turvaamista myös parisuhteen muuttuvissa olosuhteissa.

Vastuullinen vanhemmuus on lisäksi suhteessa siihen, miten hyvä van-

hemmuus määritellään ja mitä se sisältää. Riitta Jallinoja (2006) etsi vastausta hyvään vanhemmuuteen ajalle tyypillisen hokeman ”*vanhemmuus on hukassa*” kautta (ks. myös Jokinen, E. 2005, 127; Vuori & Nätkin 2007, 26). Jallinojan tutkimus (mt.), joka pohjasi vuosien 1999–2003 mediakirjoitteluun osoitti, että lehdistössä nykysuomalainen vanhemmuus kuvattiin kovin vaikeaksi tehtäväksi.

Yhteiskunnan, kulttuurin sekä arvojen nähtiin olevan vaikeutuneen tehtävän takana. Elämästä oli tullut vaativaa. Yhteiskunnan muutos näyttäytyi ulkopuolisena voimana, jonka etenemiseen ja muutokseen ei yksilö juuri voinut vaikuttaa. Yhteiskunnan ja vanhemmuuden sekä yhteiskunnan ja perheen katsottiin noudattavan toiminnassaan eri logiikkaa. Perhe ja vanhemmuus olivat vaikeasti yhteen sovitettavia yhteiskunnassa, jossa vallitsivat markkinatalouden ja globalisaation vaatimukset ja toimintaperiaatteet. Yhteiskunnan ja työelämän haasteet heijastuivat eri tavoin myös perheiden elämään. Seuraukset näkyivät lasten pahoinvointina, jonka koettiin lisääntyvän ja kärjistyvän. (Jallinoja 2006, 109–125.)

Ehdotetut korjausliikkeet painottivat perhettä ja vanhemmuutta. Kasvatusvastuun todettiin (jälleen) kuuluvan ensisijaisesti kodeille. Muutoksen aikaansaamiseksi edellytettiin vanhemmilta aikaa lapselle. Tämän ehdotuksen alle ryhmittyi valtaosa hyvän vanhemmuuden rakennusaineeksista (Jallinoja 2006, 126–130; Valkonen 2006). Vanhemmilta toivottiin pelkkää läsnäoloa, lasten kanssa yhdessä tekemistä ja yhdessä lasten kanssa lähtemistä (harrastuksiin, ostoksille, huvituksiin tai matkoille²⁴). Perheelle ehdotettiin yhdessäoloa, perheen yhteisöllisyyttä (Etzioni 1996²⁵). Hyvä vanhemmuus ankkuroitui näin vuorovaikutukseen, jonka oletusarvo oli ydinperhe ja sen keskinäinen, myönteinen yhdessäolo.

Käydylle julkiselle keskustelulle oli leimallista, että perhehuolta ulkoistettiin, mutta hyvä vanhemmuus palautettiin kodin piiriin sekä vanhemman ja lapsen keskinäiseen vuorovaikutukseen, jossa ratkaisevaa oli vanhemman vastuullisuus (Jallinoja 2006, 154). Vastuulliseen vanhemmuuteen yhdistettiin toivomus, jopa vaatimus vanhempien ja lasten yhdessäolosta. Viime kädessä olisi kysymys vanhemman tai vanhempien omaan valintaan ja ky-

24 Leena Valkosen (2006) väitöskirjassa peruskoulun kuudesluokkalaiset lapset toivoivat näitä seikkoja vanhemmilta.

25 Etzionin (1996) näkemyksen mukaan perheet ovat luonnostaan yhteisöllisiä. Hänen mukaansa nykyajan haaste on saada yhteisöllisyyden ohuutta potevat perheet jälleen yhteisöllisiksi.

kyyn perustuvasta toiminnasta. Hyvä ja vastuullinen vanhemmuus osoitettiin ajalle tyyppillisesti yksittäisen ihmisen ja perheen omaksi selviytymiseksi (Määttä & Kalliomaa-Puha 2006, 180–181).

Keskustelussa päädyttiin toistuvasti ristiriitaiseen ajatukseen. Yhtäältä ydinperheille esitettiin selkeä tehtävä ja toimintaohje: olkaa hyviä ja vastuullisia vanhempia. Erilaisten perhettä ja lapsen kehitystä koskevien tutkimusten tuloksiin viitaten annettiin ohjeita hyvän vanhemman toiminnalle. Syystä tai toisesta toimintaohjeet eivät tuottaneet toivottua lopputulosta. Hyvän ja vastuullisen vanhemmuuden ohjetta ja ihannetta ei näyttänyt voitavan sulkea yksittäisen ydinperheen sisäiseksi toiminnaksi.

Lukkiutuneeseen kehäpäätelmätilanteeseen toi uutta näkökulmaa ajatus, että *hyvä ja vastuullinen vanhemmuus ei ole pelkästään yksittäiseen henkilöön ja perheeseen kytkeytyvä ominaisuus tai tila, vaan sillä on yhteys muihin samassa tilanteessa oleviin*. Perhepuheen uudeksi juonteeksi nousi ajatus useampien vanhempien vuorovaikutuksesta ja yhdessä toimimisesta. (Eskelinen 2000; Jallinoja 2006, 154–159, 215, 270; Johansson & Jons 2002.) Tätä näkemystä voi luonnehtia merkittäväksi muutokseksi, reformiksi, sillä se ilmensi perhekäsitteen ja -näkemysten avaamista aikaisemmasta poikkeavasti. Perhe asettuu ja se asetetaan vuorovaikutussuhteisiin toisten perheiden kanssa. Perheen ympäristö nähdään potentiaalisena perheen ja sen jäsenten voimavarana. Kyseessä on relationaalinen lähestymistapa, joka haastaa suljetun ja staattisen perhenäkemymyksen (ks. luvut 1 ja 7.2).

3.3. Vanhemmuuden tukeminen

Perhepolitiikan tavoitteena on tukea lapsiperheitä. Tätä tavoitetta on toteutettu erilaisten perhepalvelujen avulla. Ensimmäinen tulevalle esikoislapselle ja hänen vanhemmilleen tarjottava perhepalvelu on perhevalmennus. Perhevalmennustoiminta on ollut vuosikymmeniä osa äitiys- ja lastenneuvolatoimintaa.

Suomessa äitiysneuvolatyö aloitettiin 1920-luvulla. Suomi seurasi läntisessä maailmassa 1930-luvulta alkanutta julkisen terveydenhuoltojärjestelmän kehitystä. Merkittävä uudistus tapahtui vuonna 1944, jolloin neuvolatoiminta liitettiin osaksi julkista terveydenhuoltojärjestelmää. Samalla astuivat voimaan lait kunnallisista äitiys- ja lastenneuvoloista sekä kunnallisista kättilöistä ja terveyssisarista. (Forsius 2003; Hänninen-Nousiainen & al.

2001; Laki kunnallisista äitiys- ja lastenneuvoloista 1944; Sormunen & al. 2001; Viisainen 2000; Wrede 2001.) Äitiysneuvolatoiminnan vakiintuminen sijoittui hyvinvointivaltion ensimmäiseen rakennuskauteen ja yhdeksi perustavaksi osaksi uutta ajattelutapaa (Haatanen 1993, 47, 48). Toiminnan taustalla olivat hyvinvointivaltion keskeiset ajatukset: universalismin periaate, valtion asettuminen ohjaamaan ja osoittamaan toiminnan toivotua tavoitetta sekä solidaarisuus (Sulkunen 2009).

Toiminnan alussa neuvonta kohdistui synnyttäjien, äitien ravitsemuksen ja liikunnan painottamiseen sekä hygienian ymmärtämiseen. Äitiysneuvolatoiminnan alkuvaiheessa ainoastaan äideille tarkoitettun synnytysvalmennuksen tehtävänä oli neuvoa äitejä selviytymään synnytyksestä ja lapsivuodeajasta (6–12 viikkoa synnytyksestä). Keskeisenä tehtävänä oli torjua lapsikuolleisuutta ja taata suotuisa väestönkehitys. Myöhemmin yleisen kansallisen hygienian ja terveydentilan kohotessa ja vakiintuessa selviytymisen kohteet muuttuivat ja painottuivat toisin. Kehitystä kuvaa Katja Yesilova (2009, 49–81), joka käsittelee väitöskirjassaan pääosin 1950-luvulta alkunutta virtausta, jossa muodostuivat keskeisiksi mentaalihygienian ja ”onnellisen perheen” teemat. Huomio siirtyi fyysisestä terveydestä kohti psyykkisen kehityksen ja mielenterveyden painotuksia sekä ennalta ehkäisevää työtä. Tästä työstä käytettiin nimeä äitiysneuvonta, jonka osana annettiin synnytysvalmennusta. Valmennuksen nimeksi tuli 1960-luvun taitteessa äitiysvalmennus.

1970-luvulla valmennus laajeni psykofyysiseksi valmennukseksi ja nimi muuttui perhevalmennukseksi. Isät tulivat mukaan valmennukseen, sillä ehdonä synnytyksessä mukanaololle oli isien osallistuminen perhevalmennukseen. (Forsius 2003; Viljamaa 2003, 37.) Perhevalmennuksen muuttuminen siten, että siihen kehoitettiin osallistumaan myös isiä, toi esiin selviytymisen teemoja, jotka korostivat äitiyttä ja isyyttä sekä vanhemmuutta. Parisuhteen tärkeys korostui ja yleinen toiminnan tavoite esitettiin abstraktina hyvinvoinnin ja terveyden tavoitteluna.

Merkittävä muutos toimintaan tuli Kansanterveyslain (1972) myötä. Laki antoi kunnille veloitteen huolehtia raskaana olevien naisten ja lasta odottavien perheiden neuvolapalveluista. Valtionosuusuudistukset vuosina 1993 ja 1996 merkitsivät kunnille oikeutta ja vastuuta kehittää omia palveluitaan. Normiohjaus päättyi ja siirryttiin informaatio-ohjaukseen, joka merkitsi ohjeiden antamista toiminnan tueksi. (Kokko 1993; Koponen 1993; Sormu-

nen & al. 2001; STM 2004a, 16.)

Äitiys- ja lastenneuvolapalvelut ovat olleet olennainen osa perheiden terveydenhuoltoa (Wrede 2001, 6). Kuntien palvelutarjonnassa ja toiminnassa on suuriakin eroja. Neuvolatyön kehittämis- ja tutkimuskeskus teki vuonna 2004 ensimmäisen kattavan selvityksen äitiys- ja lastenneuvoloiden toiminnasta²⁶. Selvityksessä vahvistui jo aikaisemmin havaittu ero neuvolapalveluiden toteuttamistavoissa ja laadussa eri kuntien ja läänien välillä (Hakulinen-Viitanen & al. 2005; Julkunen 2006, 162; Sosiaali- ja terveydenhuollon laadun hallinta 1999; Varjoranta & al. 2004).

Nykyisin lähes kaikki esikoistaan odottavat vanhemmat osallistuvat perhevalmennukseen, mikäli kunta sitä järjestää. Vanhemmat myös pitävät perhevalmennusta varsin hyödyllisenä (Hyssälä 1992; Pelkonen & Löthman-Kilpeläinen 2000; Vehviläinen-Julkunen 1996; Viljamaa 2000; 2003). Vaikka isät osallistuvat esikoisen odotusajan neuvola- ja lääkärikäynteihin sekä perhevalmennuksiin, on isien asema äitiys- ja lastenneuvolapalveluissa ollut vuosikymmeniä vakiintumaton. Yhtäältä heitä on veloitettu osallistumaan toimintaan, toisaalta heidän tasavertaisessa huomioonottamisessaan on ollut häilyvyyttä ja puutteita. Viime aikoina on kuitenkin kiinnitetty erityistä huomiota isien asemaan neuvolakäytännöissä. (Kaila-Behm 1997; Kuronen 1993; 2001²⁷; 2003; Mesiäislehto-Soukka 2005; Pelkonen & Löthman-Kilpeläinen 2000; Pietilä-Hella & Viinikka 2006; STM 2008a; Säävälä & al. 2001; Tarkka 1996; Viljamaa 2003.)

Kuten olen edellä todennut, 2000-luvulle tultaessa etsittiin ratkaisua vanhempien ja perheiden tukemiseen. Toiminnan kehittämiseen haastoi yhtäältä huoli perheistä ja vastuullisesta vanhemmuudesta. Toisaalta oli viriämässä ideoita vanhemmuuden vahvistamisesta myönteisiä ja jo olemassa olevia voimavaroja korostaen. Keskustelussa esiintyi toistuvasti kysymys: milloin olisi riittävän aikaista käynnistää vanhemmuuden tukeminen?

Perhevalmennus näytti olevan monesta syystä instituutio, jossa vanhemmuuden tukeminen voisi toteutua. Ensinnäkin perhevalmennus tavoitti lähes kaikki esikoistaan odottavat vanhemmat. Toiseksi perhevalmennustoiminta oli myös varsin suosittua vanhempien keskuudessa. Kolmanneksi per-

---

26 Vuonna 2007 tehtiin uusi kansallinen selvitys, joka osoitti, että edelleen 2 % terveyskeskuksista ilmoitti, ettei kunnallista perhevalmennusta järjestetä (Hakulinen-Viitanen & al. 2008, 3, 28).

27 Toisaalta Kuronen (2001) luonnehtii Suomen äitiys- ja lastenneuvolatoimintaa myös edelläkävijäksi jaetun vanhemmuuden ja isät huomioivien neuvolakäytäntöjen suhteen. Tämä huomio perustuu Skotlannin ja Suomen toiminnan vertailuun.

hevalmennus ajoittui siihen perhe-elämän vaiheeseen, jossa vanhempien on todettu olevan hyvin kiinnostuneita lastensa hoidosta ja kasvatuksesta. Vanhemmat ottavat myös mielellään vastaan lisätukea (Häggman-Laitila & al. 2000; Johansson & Jons 2002, 10, 123).

2000-luvun alussa sosiaali- ja terveysministeriön suunnitelmissa esitettiin linjauksia lapsiperheiden palveluiden rakenteellisiin, sisällöllisiin ja toiminnallisiin muutoksiin (STM 2003a). Sosiaali- ja terveysministeriön asiakirjoihin alkoi ilmestyä nimi- ja organisointiehtotuksia. Perhevalmennuksen uudistaminen nähtiin osana tätä työtä. Perhekeskus-termi alkoi ilmentää uudenlaista ajattelu- ja toimintatapaa.

3.4 Perhekeskus

Suomessa ajatusta perhepalvelujen uudistamisesta ryhdyttiin kehittämään näkyvästi vuonna 2003. Kansallisen sosiaalisen kehittämisprojektin lopuraportissa tulivat esiin termit *kasvatuskumppanuus* sekä *vanhemmuuden tukeminen* (STM 2003b, 16). Näistä käsitteistä tuli tarkasteluajankohdan ydinteemoja.

Perhepalvelujen uudistamiseen esitettiin ratkaisuvaihtoehtoiksi *perhepalvelukeskusta*, *hyvinvointineuvolaa* sekä *lasten talo- ja resurssipesä*-mallia. Näissä malliehdotuksissa ei mainittu lapsen näkökulmaa. Palvelut ehdotettiin suunnattaviksi tahoille, joista käytettiin nimitystä kehitysyhteisöt (=perhe, päivähoito, koulu, harrastukset). Edellä mainituista malleista käytettiin koostavasti nimitystä *perhepalveluverkostot*. (STM 2003a.)

Vuonna 2003 valtioneuvoston periaatepäätöksessä sosiaalialan tulevaisuuden turvaamiseksi (STM 2003e) nostettiin keskusteluun *vertaistuen merkitys* sekä *perhekeskus*-käsite. Samana vuonna ryhdyttiin asiakirjoissa puhumaan vanhempien *vertaistoiminnasta*. Kuntia kehoitettiin järjestämään neuvoloissa vanhempien vertaistoimintaa (STM 2003b; 2004a; 2004b).

Perhekeskus-ajatus (familjecentral, familjecentrum, familjens hus²⁸) tuli Suomeen Ruotsista. Leksandissa kehitettiin 2000-luvun alussa toimintamalli, joka perustui ajatukseen, että vanhemmuutta oli mahdollista tukea ja vahvistaa. Toiminnan ydinajatus on, että toiminta aloitetaan jo ennen haastei-

---

28 Ruotsalaiset perhekeskukset profiloituivat kokoamaan yhteyteen kaikkia perheitä. Johansson & Jons (2002, 17) toteavat, että termi Family Centres tarkoittaa useissa Euroopan maissa ja USA:ssa työtä erityisesti syrjäytyneiden perheiden kanssa.

den ja ongelmien syntymistä. Toiminta rakentuu yhtäältä vanhempien keskinäiseen vuorovaikutukseen ja toimintaan. Toisaalta toiminnassa on keskeistä kunnan ja sen alueella toimivien järjestöjen ja kolmannen sektorin kaikille vanhemmille tarjoamat palvelut. Toimintatapa rakennetaan siten, että jo olemassa olevaa alueellista palvelujärjestelmää muokataan, uudistetaan ja kehitetään.

Leksandissa oli ryhdytty kokoamaan monipuolista mutta organisatorisesti pirstaleista perheille suunnattua toimintaa sellaiseksi, ettei työtä tehtäisi päällekkäin ja toisista tietämättä. Kun kaikilla oli tavoitteena vanhemmuuden vahvistaminen ja tukeminen, pyrittiin aikaansaamaan toimintaa, joka olisi fyysisesti eri toimijatahoja yhdistävää. Tällöin myös muu yhteistoiminta olisi luontevaa. Perhekeskus voisi olla myös fyysisesti paikka²⁹, jossa erilaiset perhepalvelut ja -toiminta olisivat mahdollisimman helposti vanhempien ja lasten saatavilla. (Johansson & Jons 2002, 16–17.)

Ruotsissa käynnistynyt toiminta tuli Suomessa tunnetuksi pohjoismaisen yhteistyön kautta³⁰. Naapurimaan kehittämistyön tulokset käynnistivät pohdinnan vastaavanlaisen toiminnan aloittamisesta myös Suomessa. Keskustelun uudeksi näkökulmaksi nousi kiinnostuksen suuntaaminen huolipainotteisuudesta kohti yhteistyön ja toimintamahdollisuuksien kehittämistä. Kyseessä oli orientaation muutos, jonka arveltiin sopivan laajaan perheiden palveluiden uudistamiseen (STM 2003a). Kattokäsitteeksi toiminnan uudistamiselle ja kehittämiseksi nimettiin perhekeskus. Toiminnan ytimenä oli ajatus perhekeskustoiminnasta perheiden kohtaamispaikkana. Uudentyyppinen perhevalmennus olisi ensimmäinen askel pyrkimyksessä järjestää perhepalveluita perhekeskusmallin³¹ mukaisesti.

Suomessa perhekeskuksen ensimmäiseksi ja perustavanlaatuiseksi osaksi todettiin soveltuvan perhevalmennuksen. Näistä pohdinnoista kehkey-

---

29 Lähtökohtana oli perhekeskustoiminnan nivominen osaksi jo olemassa olevaa peruspalvelujärjestelmää. Perhekeskustoiminnan ydinajatuksena ei ollut, että toiminnan tulisi välttämättä sijoittua fyysisesti samaan paikkaan. Tarkoituksena ei ollut uusien rakennuskompleksien synnyttäminen vaan varhaisen tuen perusrakenteiden ja toimintamallien kehittäminen. Nytemmin palveluiden ainakin osittainen fyysinen keskittäminen nähdään tärkeänä (Pohjoismaainen Perhekeskuskonferenssi 2010).

30 Diakonia-ammattikorkeakoulussa järjestettiin keväällä 2002 seminaari *Neuvolasta perhekeskukseksi? Vanhemmuuden tukemisen uudet mallit*. Seminaarissa esitelmöi Leksandin mallin kehittäjä Thomas Johansson. Tästä alkoi Leksandin, Espoon ja Diakin edustajien yhteistyö, johon on sisällynyt useita vierailuja sekä seminaareja. Myös Sosiaali- ja terveysministeriön edustajat ovat olleet keskeisesti yhteistyössä mukana.

31 Perhekeskusmalli on ajatuksellinen ja toiminnallinen visio ja lähestymistapa, joka voi saada erilaisia hallinnollisia, fyysisiä ja toiminnallisia muotoja (Pietilä-Hella & Viinikka 2006; STM 2008a).

tyi ajatus lähteä kehittämään ja kokeilemaan uudentyypistä perhevalmennusta. Espoon perhevalmennuskokeilu oli ensimmäinen hanke tämän kaltaisessa uudistustyössä.

3.5 Vertaisuus, vertais(ryhmä)toiminta, kokemuksellinen vertaisuus ja vertaistuki

2000-luvun alun sosiaali- ja terveysalan kehittämissuunnitelmissa kiinnitettiin toistuvasti huomiota vertaisuuteen, vertaisryhmätoimintaan³² sekä vertaistukeen, joiden käyttöä suositeltiin perheiden kanssa tehtävässä työssä (muun muassa STM 2003d; 2003e; 2004a; 2005a). Myös vastuullisen vanhemmuuden ja vanhemmuuden tukemisen teemoihin ehdotettiin ratkaisuja vertaisuudesta: vertais(ryhmä)toiminnasta, vertaisavusta ja vertaistuesta. Kuten edellä on käynyt ilmi, etsittiin vuosituhannen vaihteessa aikaisemmasta poikkeavaa orientaatiota lapsiperheiden palveluiden ja toimintojen järjestämiseksi. Vertaisuus, vertais(ryhmä)toiminta ja vertaistuki nimettiin uuden orientaation keskeisiksi osiksi.

Vertaisuus

Sosiaali- ja terveysalan ajankohtaisissa asiakirjoissa hallinnon vertaisuus- ja vertaisryhmäpuheessa käsiteltiin samankaltaisiksi määriteltäviä ihmisryhmiä. Vertaisuus merkitsi tiettyyn *kategoriaan* luokittelua, esimerkiksi esi-koistaan odottaviin. Tämänkaltaisen *kohorttinäkökulma* on eittämättä vertaisuuden yksi ulottuvuus. Valtiovallan asiakirjoissa esiintyivät myös käsitteet vertais(ryhmä)toiminta ja vertaistuki. Nämä asetettiin sekä toiminnan välineiksi että tavoitteiksi (STM 2004a, 3). Mitä vertaisuus on?

Yksi näkökulma aukeaa Nykysuomen sanakirjasta (osat V–VI, 1966, 303), jossa vertainen-sanaa luonnehditaan lisämääreillä kelpollinen ja veroinen. Kelpollinen tarkoittaa kykenevää, pätevää ja kunnollista. Veroinen ilmaisee ominaisuuksiltaan vastaavaa, rinnastettavissa olevaa (mt., 449). Veijo Meri (1985, 438) toteaa vertainen-sanan merkitsevän samanarvoisuutta. Vertainen-sanana taustalla on muinaisgermaaninen sana wertha. Siitä pol-

---

32 Kirjallisuudessa ja valtionhallinnon asiakirjoissa käytetään käsitteitä vertaisryhmätoiminta ja vertaistoiminta. Vertaisryhmätoiminta korostaa ryhmän toimintaa ja vertaistoiminta sisältää sekä yksittäisten vertaisten että vertaisryhmän tai -ryhmien toiminnan. Käytän pääsääntöisesti käsitettä vertais(ryhmä)toiminta. Käyttämäni sanamuoto viittaa erilaisten painotusten olemassaoloon.

veutuvat nykynorjan ja -ruotsin sanat verd ja värd. Nämä sanat merkitsevät arvoa ja hintaa.

Edellä käsiteltyjen sanaluonnehdintojen perusteella syntyy vertaisen määrittely, jossa on samanarvoisuutta kuvaava suhde kahden tai useamman osapuolen välillä. Vertaisuuteen liittyvät määreet arvo ja hinta säilyvät kiinnostavasti tässä vaiheessa avoimina, ja niiden määrittäminen jää asiayhteyksistä riippuvaisiksi. Vertainen-sana osoittautuu monikerroksiseksi ja -ilmeiseksi käsitteeksi, jonka ainoastaan yhtenä osatekijänä on kategoriaalinen vertaisuus. Vertaisuuden laajemmat ulottuvuudet aukeavat tarkastelemalla *kategoriaalisessa vertaisuudessa tapahtuvaa vuorovaikutusta*.

Vertais(ryhmä)toiminta

Sosiaali- ja terveysalan asiakirjoissa esiintyy myös käsite *vertais(ryhmä)toiminta* (STM 2004a, 3). Vertaistoiminnan tutkimuksessa viitataan *kokemustietoon* (experiential knowledge) ja sen käsittelyyn vertaisten kesken (Fingeld-Connett 2005; Hyväri 2005; Munnukka & al. 2005; Nylund 1996; 2005). Mitä tarkoittaa kokemustieto, jota pidetään keskeisenä vertaisten suhteessa ja toiminnassa?

Kokemustieto on ytimeltään henkilökohtaista tietoa. Sitä voidaan luonnehtia useiden näkökulmien avulla. Yhden määrittelytavan mukaan kokemustieto on osittain tai kokonaan *sanatonta tietoa* (Polanyi 1974). Tämänkaltaiseen tietoon yhdistetään usein kuvaus, jonka mukaan tietoa on vaikea tai mahdoton pukea sanalliseen muotoon ja se on laadultaan hiljaista (tacit) tietoa. Toisaalta kokemustietoa voidaan luonnehtia *toimintakeskeiseksi* ja *aistinvaraiseksi* tiedoksi, johon liittyy *paikallisuus* (Saaristo 2000, 109). Kolmas näkökulma kokemustietoon avautuu Clifford Geertzin (1993, 57) käyttämän jaottelun pohjalta. Geertz viittaa Heinz Kohutin (1971) esittämiin käsitteisiin *kokemusläheinen* (experience-near) ja *kokemusetäinen* (experience-distant). Geertz kuvaa kokemusläheinen-käsitettä sellaiseksi toisten käyttämäksi käsitteeksi, jonka avulla henkilö pystyy nimeämään ja luonnehtimaan omia kokemuksiaan, ajatuksiaan, tuntemuksiaan tai kuvitelmiään. Tätä kokemusta ilmaistaan usein sanonnalla ”toiselle ei tarvitse selittää”. Käsite kokemusetäinen on kyseessä, kun termi tai käsite on määritelty itselle abstraktien käsitteiden tai asioiden kautta. Ammattilaisten puhe, tieteelliset teoriat ja tutkimukset voivat edustaa tätä käsitettä. Käsitteet koke-

musläheinen ja -etäinen eivät ole toistensa vastakohtia, vaan niihin sisältyvä aste-ero liittyy usein käsitteen abstraktiotasoon.

Vertais(ryhmä)toiminta on Suomessa perinteisesti kytkeytynyt vapaaehtois- ja kansalaistoimintaan (Matthies & al. 1996; Nylund 1996; 2000). Ihmiset ovat itse perustaneet oma-apuryhmiä (self help groups), joissa yhdistävänä tekijänä on usein ollut muun muassa sairaus, yllättävä elämänmuutos, tietynlainen elämäntilanne tai kriisi. Näille vertaisryhmille on ollut tunnusomaista ongelman käsittely ja ratkaisu sekä toipumisen, kuntoutuksen tai sopeutumisen problematiikka³³. (Hyväri 2005; Nylund 2005, 195.)

Vertaisten toimintamuodot ja yhteenliittymisen syyt ovat myös muuttuneet. Ongelmakeskeisyyden korostumisen sijaan ja sen rinnalle on muodostunut vertaistoimintaa, jossa samassa tilanteessa oleminen ja yhteiset mielenkiinnon kohteet ovat vertaisuutta luovia tekijöitä. Yhteiseksi tekijäksi on yhä useammin tullut yhdessä viihtyminen sekä halu jakaa kokemuksia vertaisryhmässä. Vertaisryhmät voivat myös olla sosiaalisia ryhmiä, joilla on oma diskurssinsa. Yksilöt hakeutuvat näihin ryhmiin, koska he haluavat kuulua differentioituneisiin ryhmiin (Noro 1991, 235, 240; Wolff 1964, 317–318).

Kokemuksellinen vertaisuus

Edellä esittämistäni vertaisuuden osatekijöistä kehkeytyy ajatus, joka jättää kategoriaalisen vertaisuuden yhdeksi tavaksi hahmottaa vertaisuutta. Tämä kategoriaalinen vertaisuuden määrittely voi tietyissä tilanteissa olla perusteltua ja käyttökelpoista. Se kattaa vertaisuuden yhden näkökulman, mutta jättää huomiotta vertaisuuden muita olennaisia piirteitä. Toisenlainen näkökulma aukeaa, kun vertaisuus nähdään ominaisuutena ja tilana, jossa *vertaamisen* mahdollisuus on keskeinen. Vertaaminen on monitasoinen ja -muotoinen ilmiö, jonka yhtenä muotona on kokemuskäsitteiden tunnistaminen. Miten vertaisuus ja vertaaminen ovat suhteessa toisiinsa?

Vertaisuus, joka muodostuu suhteeksi ominaisuuksiltaan tai laadultaan rinnastettavien välille, mahdollistaa vertailun. Vertailussa asetetaan toinen asia tai henkilö itsen tai oman tilanteen rinnalle ja tarkastellaan asioita suh-

³³ Tämänkaltaisen painotus on yhteydessä niihin tieteen- ja sovellutusaloihin, joiden parissa on oltu kiinnostuneita kehittämään sosiaalisen tuen käsitettä. Sitä on käytetty runsaasti sosiaalityössä, hoitotieteessä ja psykiatriassa. (Nylund 2000, 199–201.)

teessa tähän. Siltana vertailussa toimii kokemustieto. Vertaisten välisessä vertailussa ilmenee merkityksiä ja arvonantoja. Tässä vertailussa henkilöille, asioille tai ilmiöille muodostuu kokemuspohjainen arvottaminen. Relationaalinen ja figurationaalinen näkökulma kiinnittää huomiota vertailuun liittyviin ympäristötekijöihin. Tällöin vuorovaikutus- ja vertailusuhteessa olevien ihmisten henkilö- ja kulttuurihistorioihin liittyvät tekijät tunnustetaan. Nämä tekijät kuljettavat merkityksiä ja tulkintoja. Näin kuvatuissa vuorovaikutustilanteissa on ihmisiä *muuttavia* potentiaaleja (Elias 1978; Emirbayer 1997).

Päädyn tutkimuksessani käyttämään käsitettä, jota kutsun *kokemukselliseksi vertaisuudeksi*. Tämän käsitteen piirteitä ovat edellä kuvatut henkilö- ja kulttuurihistoria, hiljainen tieto, toimintakeskeisyys, aistinvaraisuus, paikallisuus ja kokemusläheisyys. Paikallisuudella tarkoitan yhtäältä vuorovaikutuksessa olevien tiettyyn aikaan ja paikkaan sijoittuvia vertaisten kokemuksia, jotka ovat jossain määrin jaettavissa henkilöiden kesken. Toisaalta paikallisuus-termillä korostan vuorovaikutuksessa olevien henkilöiden omia, tiettyyn toimintaan perustuvia kokemuksia. Tästä toiminnasta vertaisilla on kullakin oma kokemuksensa. Kokemus on henkilökohtaista, elettyä ja myös fyysisesti koettua. Kokemuksellisessa vertaisuudessa henkilökohtaisesti koetun rinnalle asettuu vertaisen kokemus.

Vertaistuki

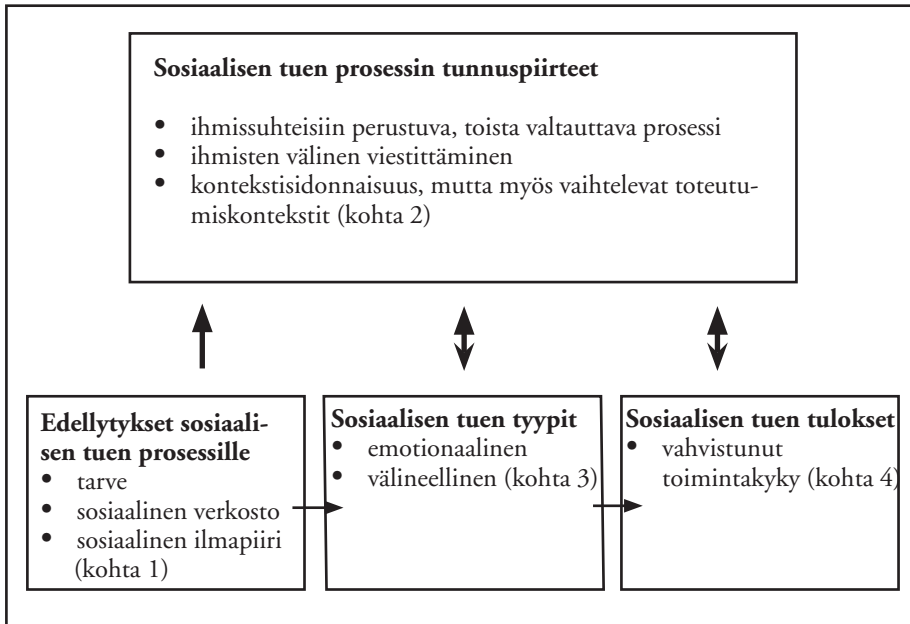
Vertaisuuteen, vertaisten muodostamiin ryhmiin ja toimintaan on nivoutunut keskeisesti³⁴ tuki, joka usein viriää vertaisten välille. Tätä tukea kutsutaan *vertaistueksi*. Vertaistoiminnan tutkimuksissa (Finfgeld-Connett 2005; Nylund 2000) vertaistuki on rinnastettu *sosiaalisen tuen* käsitteeseen. Myös lapsiperheiden erilaisissa valmennus- ja vertais(ryhmä)tutkimuksissa käytetään sosiaalisen tuen käsitettä yleisesti rinnakkaisena käsitteenä vertaistuelle (Barlow & Coren 2003; Ellison 1987; Hanna & al. 2002; Scott & al. 2001; Viljamaa 2003). Vertaistuen ominaispiirteenä on vertaisiksi toisensa kokevien välille kehittynyt toiminta, jonka osapuolet kokevat toimintakykyä vahvistavaksi (Finfgeld-Connett 2005).

---

³⁴ Sosiaalisen tuen keskeisyys on ainakin osittain johtunut vertaisryhmien ongelmakeskeisyydestä.

Deborah Finfgeld-Connett (2005)³⁵ toteaa sosiaalisen tuen prosessiksi. Siinä on erotettavissa vaiheiden lisäksi keskeiset osatekijät. Finfgeld-Connettin esittämässä mallissa on sosiaalisen tuen prosessin syntymisen edellytykset, prosessille ominaiset tunnuspiirteet, sosiaalisen tuen tyypit sekä sosiaalisen tuen tulokset kuvion 4 mukaisesti. Kuvio on muotoiltu Finfgeld-Connettin (2005) tutkimustulosten mukaan.

Kuvio 4. Sosiaalinen tuki

Keskeinen edellytys sosiaalisen tuen prosessille on henkilön kokemus, että hän haluaa sosiaaliseen vuorovaikutukseen toisten samassa tilanteessa olevien kanssa (Rose 1997; Whitemore & al. 2000). Pontimet vuorovaikutukseen voivat olla ongelmakeskeisiä, mutta ne voivat liittyä myös johonkin uuteen ja outoon. Mikäli henkilö löytää sopivan sosiaalisen yhteenliittymän, ilmapiiri ja ryhmän jäsenten toisiaan kohtaan osoittama myönteinen ja kunnioittava asenne ennustavat prosessin jatkoa (Finfgeld-Connett 2005; Tichon & Shapiro 2003). Sosiaalisen prosessin edellytysten syntymistä hel-

³⁵ Deborah Finfgeld-Connett (2005) on tehnyt käsiteanalyysin sosiaalisen tuen käsitteestä. Käsiteanalyysi perustuu kolmeen lingvistiseen analyysiin (Hupcey 1998; Langford & al. 1997; Murray 2000) sekä 44 kvalitatiiviseen tutkimukseen vuosilta 1987–2003.

pottavia tekijöitä ovat osallistujien jossain määrin samanlaiset demograafiset ja sosiokulttuuriset taustat sekä samanlaisena koetut haasteet. Lapsiperheiden kohdalla mahdollisimman samanikäiset lapset ovat yhteyttä luovia, sillä vanhemmat kohtaavat samankaltaisia haasteita hoito- ja kasvatustehävissä (Ainbinder & al. 1998). Tällaisessa tilanteessa näyttää syntyvän vastavuoroisuutta, jossa tuen antaminen ja vastaanottaminen on kummankin osapuolen luontevaa ja aktiivista toimintaa (Harrison & al. 1995; Neufeld & Harrison 1995; Scott & al. 2001; Simich & al. 2003).

Sosiaalinen tuki sisältää prosessina (ks. kuvio 4, kohta 2) runsaasti viestittämistä: tosiasiatiedon välittämistä, kannustamista, neuvomista sekä rohkaisua. Useimmiten tuesta viestittäminen tapahtuu sanallisessa muodossa, mutta se voi olla myös ei-sanallista viestittämistä, esimerkiksi rohkaiseva katse, ele sekä pelkkä läsnäolo. (Gilliland & Bush 2001; Laakso & Paunonen-Ilmonen 2002; Neufeld & Harrison 1995; Rose 1997; Whitemore & al. 2000.) Sosiaalista tukea voi esiintyä hyvin vaihtelevissa ympäristöissä. Sosiaalisen tuen prosessi on dynaaminen – se on jatkuvasti uudelleen neuvoteltavissa. Myös muuttuvat haasteelliset tilanteet ja olosuhteet vaikuttavat sosiaalisen tuen tarpeen kokemiseen (Lackner & al. 1994; Olsson 1997; Rose 1997).

Sosiaalisen tuen tyypittelyssä on käytetty erilaisia luokituksia. Dennis (2003) erottelee vertaistuksessa kolme yleistä muotoa: 1) tiedollinen, 2) arvioiva ja tunnustusta antava sekä 3) muu emotionaalinen tuki. Finfgeld-Connett (2005) päätyy käsiteanalyysin pohjalta kahteen sosiaalisen tuen tyyppiin (ks. kuvio 4, kohta 3): *emotionaaliseen* ja *välineelliseen* tukeen.

Emotionaalinen (tunnetuki) ilmenee monella tavalla. Jo tieto siitä, että joku on käytettävissä, tai toisen pelkkä läsnäolo voi olla tukea (Green & al. 2002). Tunnetuessa on merkittävää asenne ja ilmapiiri, joka vallitsee tuen antajan ja saajan välillä. Kaikessa tunnetuessa toisen tarkkaavainen kuuntelu on merkittävää. Myös tasavertaista keskustelua arvostetaan (Harrison & al. 1995; Laakso & Paunonen-Ilmonen 2002). Sellaiset keskustelut, joissa ollaan toista kohtaan rohkaisevia, tarjoavat emotionaalista tukea (Harrison & al. mt.; Tichon & Shapiro 2003; Wills 1985). Emotionaalista tukea voi olla myös yksilön tilanteen normalisointi ja huomion kiinnittäminen toisaalle, pois akuutista tilanteesta. Samoin sopivan huumorin käyttö sekä ilon tuottaminen esimerkiksi ystävien, yhdessäolon ja hauskanpidon muodossa on

koettu tunnetukena. (Scott & al. 2001; Simich & al. 2003; Tichon & Shapiro mt.) Tunnetuen perinteinen muoto on ollut kasvokkain kohtaaminen. Tunnetuki ei kuitenkaan ole sidottu fyysiseen läheisyyteen. Nykyisin käytetään kasvokkain kohtaamisen lisäksi yhä enemmän internetiä ja kännykkää (Dennis 2003; Munnukka & Kiikkala 2001; Munnukka & al. 2005; Nylund 2005, 201–202; Tichon & Shapiro 2003).

Välineellinen (käytännöllinen) tuki ulottuu esimerkiksi lastenhoidosta, kuljetuksen tarjoamisesta ja kodinhoitoon liittyvästä avusta taloudellisen tuen antamiseen (Duffy 1989). Pienten lasten ja etenkin esikoisvauvojen vanhempien väliseen vertaistukeen on todettu liittyvän niukasti käytännön tukea. Vaikka vauva-ajan olosuhteissa vertaisten käytännön tuki on vähäistä, vanhempien kokemalla informaalisella, tunnustusta antavalla tunnetuella on tärkeä merkitys vanhemmille. (Dennis 2003; Helgenson & Gottlieb 2000.)

Sosiaalisen tuen merkitystä lapsiperheiden kohdalla on korostettu prosessin myönteisellä lopputuloksella (Hiltunen 2003, 24; Vimpani 2001). Sosiaalista tukea saaneet ovat kokeneet voimavarojen lisääntymistä (Tichon & Shapiro 2003). Simich & al. (2003) toteavat näiden tekijöiden vähentävän uupumista ja lisäävän yleistä hyvinvoinnin tunnetta.

* * *

Suomalainen perhepolitiikka sai uutta sisältöä tultaessa 2000-luvun taitteeseen. Sen lisäksi että jo vakiintunut vuorovaikutus terveyst-, väestö- ja talouspolitiikan kanssa toi uusia sävyjä, perhepolitiikka sai kumppanikseen kehkeytymisvaiheessa olevan lapsipolitiikan. Vuosituhannen vaihteessa voitiin panna merkille perhemyönteisyys, joka näkyi myös lasten ja nuorten näkökulman esiin ottamisena politiikan eri tasoilla.

Ennalta ehkäisevien (preventtiivisten) toimenpiteiden rinnalle nousi vahvasti terveyttä ja hyvinvointia edistävän (proaktiivisen) näkökulman painottaminen. Proaktiivisessa näkemyksessä painotetaan ihmisten aktiivista ja aloitteellista toimintaa. Olennaista tässä toiminnassa on yksilöiden kantama vastuu omasta käytöksestään. (Katajainen & al. 2006.) Edellä kuvattut vertaisuuden ja vertaistuen elementit sopivat proaktiivisuutta korostavaan käsitykseen.

Ajankohdan perhe- ja lapsipolitiikan keskeisiksi ja ratkaisua odottaviksi aiheiksi muodostui kaksi kysymystä: Milloin on riittävän aikaista aloittaa terveyttä edistävä työ? Millaisia tulisi olla terveyttä ja hyvinvointia edistävän työn muotojen ja toimintatapojen?

4 ESPOON UUDENTYYPPISEN KUNNALLISEN PERHEVALMENNUKSEN KOKEILU

Tässä luvussa esittelen Espoon kaupungin toteuttaman perhevalmennusmallin kokeilun, jota voi kutsua reformipolitiikan ilmentymäksi (Jalilinoja 2006, 226). Kumppanuushanke, jossa perhevalmennusmalli luotiin, oli Diakin ja Espoon virkamiesten, ammattilaisten ja asiantuntijoiden toiminnallinen kannanotto perheasiaan ja perhepolitiikkaan. Se oli myös hanke, jolla etsittiin konkreettista vastausta proaktiivisen toiminnan muotoon jo siinä vaiheessa, kun esikoista odotetaan. Millaiset valtiovallan linjaukset tekivät mahdolliseksi Diakin ja Espoon kaupungin käynnistämisen kehittämishankkeen ja perhevalmennuksen toimintamallin kokeilun?

2000-luvun vaihteessa sosiaali- ja terveysalalle luotiin useissa valtionhallinnon työryhmissä ja asiakirjoissa toiminnan suuntaviivoja ja etsittiin aikaisemmasta poikkeavia toimintatapoja. Uusien linjausten taustalla olivat muun muassa edellä mainitut valtionosuusuudistukset (1993, 1996), jotka mahdollistivat kunnille varojen suuntaamisen niiden omien intressien mukaisesti kehittämiskohteisiin (HE 255/1993; HE 149/1996). Kunnat hakeutuivat aikaisempaa useammin yhteistyöhön yksityisen³⁶ sektorin kanssa. Sosiaali- ja terveysalalla kumppanuushankkeiden syntymistä edisti se, että rahoituslähteet³⁷, esimerkiksi sosiaali- ja terveysministeriö ja lääninhallitukset velvoittivat rahoitushakemuksissa käynnistämään julkisen ja yksityisen sektorin yhteisiä kehittämishankkeita. Tämä oli lähtökohta erilaisille kuntakohtaisille kokeilu- ja kehittämishankkeille.

---

36 Yksityinen sektori merkitsee tässä tutkimuksessa laajasti ei-kunnallisia organisaatioita ja kansalaisjärjestöjä.

37 Diak sai Raha-automaattiyhdistykseltä avustuksen Perhekeskushankkeeseen, ja Espoon Perhekeskushanke sai avustuksen Etelä-Suomen lääninhallitukselta.

Näissä olosuhteissa Diak ja Espoon kaupunki aloittivat vuonna 2003 kumppanuushankkeen, jossa käynnistettiin uudentyypisen perhevalmennuksen kokeilu (pilottihanke). Hanke oli esimerkki paitsi perhepolitiikan konkretisoinnista myös yhteistyöstä, jossa ammattikorkeakoulu ja kaupunki kehittivät paikallista toimintaa. (Ks. Ammattikorkeakoululaki 351/2003, 4 §; Kuntalaki 365/1995, 1§, 27§; Laki sosiaali- ja terveydenhuollon suunnittelusta ja valtionosuudesta 733/1992.)

Perhevalmennuksen kehittämishankkeen yhteiseksi päämääräksi asetettiin lapsen ja perheen hyvinvoinnin edistäminen vanhemmuutta vahvistamalla. Tästä päämäärästä käsin kumppanuushankkeelle määriteltiin kaksi päätavoitetta:

1. Lasten hyvinvoinnin ja vanhemmuuden varhainen vahvistaminen vertaistoiminnan, vastavuoroisen oppimisen, moniammatillisen toimintatavan ja isien tasavertaisen huomioonottamisen avulla, niin että toiminnan keskipisteenä on perhevalmennuksen kehittäminen.
2. Perhevalmennuksen moniammatillisen toiminnan kehittäminen osana sosiaali- ja terveydenhuollon peruspalvelujen kehittämistä.

Perhevalmennuskokeilu ajoittui perhekeskustelun kannalta tilanteeseen, jota Riitta Jallinoja (2006, 11) kuvaa familistiseksi käännteeksi. Tätä aikaa voi luonnehtia perhemyönteiseksi siinä merkityksessä, että perheet olivat positiivisen mielenkiinnon kohteina. Perheiden kanssa tehtävään työhön etsittiin uusia ratkaisuja ja toimintatapoja.

Kumppanuushankkeen³⁸ taustalla oli kahden eri tahon, Diakin ja Espoon kaupungin, kiinnostus ja halu perhepalveluiden ja erityisesti neuvolan perhevalmennuksen kehittämiseen osana laajempaa perhekeskusajattelu- ja toimintamallia. Perhevalmennus ensimmäisenä perheen peruspalveluna oli luonteva aloitus perhekeskustoiminnan kehittämiseksi³⁹. Uudentyypisessä perhevalmennuksessa työskentelivät eri kunnallisten sektorien ammattilaiset sekä alueen järjestöjen ja seurakuntien toimijat.

---

38 Käytän kumppanuushankkeesta jatkossa nimitystä Espoon (uudentyypinen) perhevalmennus. Käytäntöä perustelen nimityksen lyhyemmällä muodolla. Nimitys viittaa kaupunkiin, jonka kunnallisesta peruspalvelusta oli kyse.

39 Perhekeskustoiminnan kehittämistä on vienyt eteenpäin sosiaali- ja terveystieteiden PERHE-hanke vuosina 2005–2007 (STM 2008b).

Suomella on muiden Pohjoismaiden tapaan ollut perinne, jossa perhepoliittisessa toiminnassa on mukana monia tahoja. Perheille suunnattua toimintaa järjestävät vapaaehtois-, kansalaisjärjestöt ja seurakunnat (Takala 2005, 9–10). Kuitenkin perhepolitiikan peruspalvelutoiminta ja järjestelyvastuu on delegoitu paikallishallinnolle. Espoon perhevalmennuksessa eri tahot pyrittiin saattamaan entistä tiiviimmin yhteen tekemään ja kehittämään yhdessä myös peruspalvelua. Tavoitteena oli vahvistaa ja vakiinnuttaa monitoimijakulttuuria perhepalvelujen tuottajien keskuudessa. Perhevalmennuksen kehittämiseen kuului sekä perhevalmennuksen rakenteen ja sisällön uudistaminen että moniammatillisen toiminnan kehittäminen. Tehtävää varten käynnistettiin laaja suunnittelu-, kehittämis- ja koulutustoiminta (Pietilä-Hella & Viinikka 2006, 43–47, 87). Yhteinen toiminta aloitettiin loppukevällä 2003, ja se jatkui kumppanuushankkeen loppuun asti (2005).

Espoon perhevalmennuksen suunnittelu-, toteutus- ja kehityskokeilun päätavoite sisälsi useita osa-alueita. Tutkimukseni aiheena on yksi osa-alue: vanhempien välinen vertaistoiminta. Uudentyyppisen perhevalmennuksen keskeinen tavoite oli sekä antaa fyysinen tila samassa tilanteessa olevien vanhempien tapaamiselle että luoda sellainen perhevalmennuksen toteuttamistapa, jonka puitteissa vanhemmat saivat mahdollisuuden tutustua toisiin esikoisten vanhempiin.

Perhevalmennuskokeilu rakentui yhtäältä jo olemassa olevien ja toisaalta uusien käytäntöjen varaan. Tämä merkitsi Espoossa käytössä olleiden vauvaperhetyön muotojen ja toimintatapojen käyttöä sekä niiden muovaamista. Tavoitteena oli myös uusien toimintamuotojen kehittäminen. Uuden mallin piloteiksi valittiin viisi suuraluetta:

- Suvela 11 058 asukasta (Espoon keskuksen alueella 46 333 asukasta)
- Latokaski-Nöykkiö 14 827 asukasta (Espoonlahden alueella 47 382 asukasta)
- Kilo 13 337 asukasta (Leppävaaran alueella 56 570 asukasta)
- Haukilahti-Westend 8 712 asukasta (Tapiolan alueella 41 565 asukasta)
- Matinkylä 16 963 asukasta (Matinkylä-Olarin alueella 32 635 asukasta).

Jokaiselta suuralueelta nimettiin yksi kokeiluun osallistuva neuvola, jossa

ryhdyttiin toteuttamaan uudentyypistä perhevalmennusta. Näiden neuvoloiden yhteyteen perustettiin moniammatilliset⁴⁰ pilottitiimit, jotka osallistuivat yhteiseen suunnitteluun ja koulutukseen sekä toimeenpanivat omassa neuvolassaan uudentyypistä perhevalmennusta.

Tarkoituksena oli luoda ensimmäinen osio (perhevalmennus) uudelle vanhemmaksi kasvun ohjelmalle⁴¹. Uuden toimintatavan avulla tahdottiin myös vahvistaa perheiden sosiaalista kiinnittymistä asuinalueeseensa ja lujittaa perheiden välisiä erilaisia verkostoja. Edelleen vertaistoiminnan avulla haluttiin edistää erityisesti miesten isäidentiteetin vahvistumista niin, että isien osallisuus lastensa ja perheiden arjessa voisi lisääntyä ja perheissä toteutuisi jaettu vanhemmuus. (Pietilä-Hella & Viinikka 2006, 12.)

Suunnittelustrategia sisälsi sekä alueellista pilottiryhmien suunnittelutyökentelyä että yhteisissä pilottipäivissä (mukana kaikki 60 pilottityöntekijää) tehtyä suunnittelua. Perhevalmennusohjelman rakenteen reunaehdot ja hyväksynnän kokeilumallille antoi Espoon Perhekeskusprojektin johtoryhmä. Perhevalmennusmalli, joka suunniteltiin ja jota kokeiltiin, sisälsi 12 perhevalmennusryhmätapaamista noin 1½ vuoden kuluessa.

Esitin tämän luvun alussa, että Espoon perhevalmennuskokeilua voi kutsua reformipolitiikan ilmentymäksi. Mitä tämä tarkoitti? Abstrakti tavoite – lasten hyvinvoinnin ja vanhemmuuden varhainen tukeminen perhevalmennuksen ja vanhempien vertaistoiminnan avulla – muodosti kokonaisuuden, joka soveltui rationaaliseen jakopolitiikkaan. Tällöin mahdolliset ideologiset kysymykset palautettiin ja sovitettiin rahaan ja siihen, miten sitä jaettaisiin tai käytettäisiin. (Ks. Jallinoja 2006, 230–231.) Espoon perhevalmennuskokeilussa jakopolitiikan näkökulmaa edusti ennalta ehkäisevän työn tärkeys ja taloudellisuus verrattuna niin sanottuun korjaavaan työhön ja erityispalveluihin. Lisäksi kokeilussa näkyi ajankohdalle tyypillinen eetos terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseen liittyvissä asioissa. Kokeilun avulla tavoiteltiin perhe- ja lapsipolitiikan yleisten tavoitteiden konkretisointia.

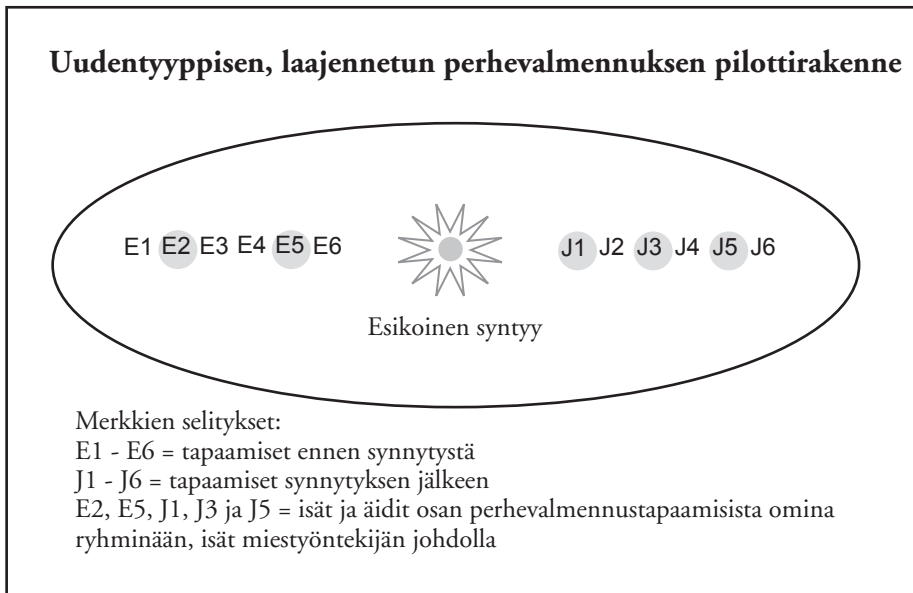
40 Pilottitiimiläisten ammattinimikkeitä olivat terveydenhoitaja, perheneuvoja, psykologi, lastentarhanopettaja, fysioterapeutti, suuhygienisti ja puheterapeutti. Kolmatta sektoria edustivat toimijat seurakunnista, Mannerheimin Lastensuojeluliitosta ja A-klinikkasäätiöstä.

41 Taustalla oli ajatus täysimittaisesta perhekeskustoiminnasta, joka kattaisi lasten ja nuorten ikävuodet 0–20 (Johansson & Jons 2002).

4.1 Uudentyyppinen perhevalmennus

Perhevalmennus jakaantui kahteen osaan: E-vaiheeseen ennen synnytystä ja J-vaiheeseen synnytyksen jälkeen. E-vaihe kesti noin kaksi kuukautta ja J-vaihe 8–9 kuukautta. Vaiheiden väliin sijoittui synnytys ja 3–4 kuukauden mittainen synnytystauko⁴². Synnytystauon aikana ei ollut perhevalmennustapaamisia. Perhevalmennus päättyi esikoisten yhdessä vietettäviin 1-vuotissyntymäpäiviin. Ensimmäinen (E1) perhevalmennuskerta oli noin kaksi kuukautta ennen esikoisen syntymää. Vanhemmat kokoontuivat ennen synnytystä kuusi kertaa noin kahden viikon välein. Synnytyksen jälkeen tapaamiskertoja oli kuusi noin kahden kuukauden välein lapsen ensimmäisen ikävuoden aikana. Mallia kutsuttiin 6 + 6 malliksi. Isät ja äidit jakaantuivat tapaamiskerroilla E2, E5, J1, J3 ja J5 omiksi ryhmikseen (ks. kuvio 5).

(Pietilä-Hella & Viinikka 2006, 15.)

Kuvio 5. Uudentyyppisen, laajennetun perhevalmennuksen pilottirakenne

⁴² Tutkimukseeni osallistuneiden perhevalmennusryhmien synnytystauko oli jonkin verran pidempi kuin uudentyyppisen perhevalmennuskokeilun muissa ryhmissä. Ryhmän esikoisten lasketut ajat olivat kesällä. Vanhempien ja työntekijöiden loma-aika pidensi synnytystaukoa.

Uudentyyppisen perhevalmennuskokeilun ohjelma (liite 10) edusti vahvasti monialaisten ammattilaisten näkemystä siitä, millaisia sisältöjä ja painotuksia perhevalmennuksessa tulisi olla ja miten toimintaa tulisi toteuttaa. Perhevalmennuksen jokaisella tapaamiskerralla oli vanhempien kanssa ennalta sovittu teema. Ohjaajina⁴³ toimivat moniammatillisen työntekijätiimin jäsenet. Pääsääntöisesti tapaamiskerroilla oli mukana kaksi työntekijää, jotka yleensä edustivat eri ammattikuntia tai toimijatahoja. Perhevalmennustapaamisiin sisältyi työntekijän alustus tai hänen johdollaan käyty keskustelu sovittuun aiheeseen. Työskentelyyn sisältyi pari- tai ryhmäkeskusteluja. Vanhempien runsaalla keskinäisellä vuorovaikutuksella pyrittiin aikaansaamaan vertaistoimintaa. Perhevalmennustapaamisten aikana tavoitteena oli antaa tila ja tilaa vanhempien keskinäiselle tietojen ja kokemusten vaihdolle, verkostojen syntyä, vastavuoroiselle oppimiselle ja hyvien käytäntöjen⁴⁴ leviämiseksi sekä isien omalle toiminnalle. (Pietilä-Hella & Viinikka 2006, 17.)

Perhevalmennukseen suunniteltiin isille oma sisältökokonaisuus. Suunnitteluprosessi poikkesi muusta perhevalmennusmallin suunnittelusta. Suunnittelutyötä ohjasi kaksi miestyöntekijää Miessakit ry:stä. Suunnittelussa oli mukana 10–12 miespuolista espoolaista isätyöntekijää. Työntekijät edustivat sekä kunnallista että niin sanottua kolmatta sektoria⁴⁵. Miesten kesken tehdyn suunnittelun oli tarkoitus tuoda esiin miesnäkökulma ohjelman rakenteessa ja sisällöissä. Tämä nähtiin tarpeelliseksi, koska neuvolatyössä on painottunut vahvasti naisnäkökulma (ks. Kuronen 1993; Mesiäislehto-Soukka 2005; Plantin 2001a; Viljamaa 2003). Tavoitteena oli sekä suunnitella uudentyyppiseen perhevalmennukseen isäryhmien toimintaosio että kouluttaa isätyöntekijöitä ja antaa työnohjausta isätyöntekijöille. Työskentelyn pohjana oli niin kutsuttu Hollolan malli, joka perustui Hollolassa toimeenpantuun isäryhmien ohjelmaan. (Saneri 2006; Miessakit 2007.)

---

43 Erialaisten vanhempien vertaisryhmien jaottelujen mukaan (Scott & al. 2001; Hanna & al. 2002; Barlow & Coren 2003) Espoon uudentyyppistä perhevalmennusta voi luonnehtia ammatillisesti johdetuksi toiminnaksi, johon sisältyi vertaisryhmätoimintaa.

44 Pekka Sulkusen (2006, 28) mukaan termi on pragmaattinen ja painottaa asiakkaiden itsensä ja työntekijöiden kehittämistä uudenlaisia työmalleja. Etenkin asiakkaiden kehittämien työmallien käyttöönotto ilmentää ”alhaalta ylös” tapahtuvaa käyttäjän osallisuuden lisäämistä (Seim & al. 2006, 217).

45 Tutkimusajankohtana oli mukana työntekijöitä seurakunnista ja A-klinikkasäätiöstä.

Vanhemmat muodostivat isä- ja äitiryhmät niinä kertoina, jolloin ohjelmaan oli merkitty isätyöntekijän mukanaolo (ks. kuvio 5). Äidit keskustelivat omana ryhmänään ja isät muodostivat isäryhmän (3–9 isää). Isäryhmän tavoitteena oli tarjota siihen osallistuville miehille keskustelumahdollisuus toisten isien kanssa. Isä- ja äitiryhmien päätteeksi vanhemmat kokoontuivat yhteen vaihtamaan kuulumisia ja tekemään yhteenvetoa ryhmissä käydyistä keskusteluista. Toimintamalli oli paljolti samanlainen kuin niin kutsutussa Leksandin mallissa (Johansson & Jons 2002).

Isien toimintaosion taustalla oli joukko teesejä, jotka olivat tulleet esiin isyyttä ja isän näkökulmaa painottaneissa tutkimuksissa tai kirjoissa (Kuronen 1993; Säävälä & al. 2001; Viljamaa 2003). Tällaisia väittämiä olivat muun muassa naisnäkökulman painottuminen perhevalmennuksen kommunikaatio- ja toimintakulttuurissa, perhevalmennuksen aiheiden keskittyminen liiaksi äitiin ja lapseen, miehille tärkeiden aiheiden sivuuttaminen, miesten jääminen vaille huomiota ja syrjään neuvolatoiminnassa, miesten tarve vaihtaa ajatuksia keskenään ja isyyden kehittyminen äitiyttä myöhemmin. Isätoiminnassa oli tavoitteena vastata väittämien haasteisiin tai kumota perhevalmennuksesta esitettyjä teesejä.

Jokaisella isäryhmän tapaamiskerralla oli ennakkoon sovittu aihe (liite 11). Teemaksi kävivät myös isien itsensä tuomat ajankohtaiset aiheet. Ohjelman mukaiset aiheet olivat

- E1: tutustuminen ja toiminnan esittely (ei varsinainen isäryhmäkerta)
  - E2: tieto isäksi tulemisesta
  - E5: perheeksi valmistautuminen
  - J1: synnytyskokemus isän silmin
  - J3: varpajaiset ja sen jälkeinen arki
  - J5: ”hyvä isä” vai ”voi hyvä isä!”
- (Pietilä-Hella & Viinikka 2006, 48–52.)

Perhevalmennusmallin pilottikokeilu käynnistyi viidessä kokeiluun nimetyssä neuvolassa. Alueiden esikoisvanhemmille tarjottiin mahdollisuutta osallistua uudentyyppiseen perhevalmennukseen. Kutsu koski niitä esikoistaan odottavia vanhempia, joiden lasten syntymäaika ajoittui samoihin aikoihin kesällä 2004. Perhevalmennukseen osallistuvien edellytettiin kykenevän kommunikoimaan suomeksi, koska uudentyyppinen perhevalmen-

nus perustui paljolti sanalliseen kommunikaatioon. Alueellisen perhevalmennusryhmän kooksi pyrittiin saamaan 8–10 pariskuntaa.

4.2 Perhevalmennustoiminnan ajantasaistaminen ja uudistaminen

Perhevalmennuksella on vuosikymmenten kuluessa ollut vakiintuneita käytäntöjä. Espoon perhevalmennuskokeilussa suunniteltua ja pilotoitua perhevalmennusmallia kutsuttiin ”uudentyyppiseksi”. Nimitys viittasi sekä toiminnan tavoitteen muutokseen että rakenteellisiin ja sisällöllisiin uudistuksiin.

Espoon perhevalmennuskokeilussa oli yhtäältä kyse aikaisemman käytännön ajantasaistamisesta ja toisaalta toiminnan ja käytäntöjen uudistamisesta. Niin sanottu perinteinen perhevalmennus oli painottunut raskauteen ja synnytykseen (liite 12). Uudentyyppisen perhevalmennuksen tavoitteet olivat laajemmat. Uudentyyppisen perhevalmennusohjelman sisältörunko osoittaa, että kahdestatoista tapaamiskerrasta ainoastaan kolmella (E3, E6 = tutustuminen synnytyssairaalaan sekä J1) käsiteltiin pelkästään raskauteen ja synnytykseen liittyviä asioita.

Uudentyyppisen perhevalmennuksen tavoitteet ja sisältö herättävät kiinnostuksen tarkastella ja arvioida toimintaa suhteessa kahteen suomalaisen (lapsi)perhetutkimuksen keskeiseen käsitteeseen: *psykososiaalinen tieto* ja *perhekasvatus*. Miten toiminnan ajantasaistaminen ja käytäntöjen uudistaminen näyttäytyvät näistä tarkastelukulmista?

Jaana Vuori (2001, 33–37) päätyy väitöskirjassaan tulokseen, että viime vuosikymmenten kuluessa perheiden kanssa tehtyä työtä on jäsentänyt psykososiaalinen tieto ja näkemys. Vuori käyttää tästä toiminnasta nimitystä psykososiaalinen diskurssi⁴⁶. Tälle ajattelulle on tyypillistä keskittyminen äidin ja lapsen, nyttemmin myös isän ja lapsen emotionaaliseen suhteeseen, äidin ja isän parisuhteeseen sekä lapsen yksilönä. Diskurssi pohjaa paljolti kehityopsykologiseen mutta myös yhteiskuntatieteelliseen käsitykseen ja tietoon. Psykososiaalinen diskurssi on levinnyt sosiaali- ja terveydenhuollossa laajalle (Vuori mt., 19). Erilaiset neuvontatyöt, joihin myös neuvolan perhevalmennus kuuluu, voidaan nähdä psykososiaalisen ymmärryksen toimeenpanona (Granfelt 1993). Neuvola ja perhevalmennus ovat olleet toimintaym-

---

46 Käytän diskurssi-käsitettä ilmentämään tietynä aikakautena kielessä ilmenevää ymmärrystä todellisuudesta. Tällöin psykososiaalisen diskurssin muodostelma merkitsee historiallista, tilannekohtaista sekä jatkuvasti muuttuvaa ja kehittyvää ymmärrystä.

päristöjä, joissa on näkynyt vahvana psykososiaalinen diskurssi.

Psykososiaalisen diskurssin kannalta ammattilaiset ja asiantuntijat ovat avainasemassa. He ovat luomassa, välittämässä ja toimeenpanemassa tietoa. Psykososiaalinen tieto sävyttää ammattilaisten ja asiantuntijoiden käsitystä ja näkemystä äideistä, isistä ja lapsista. Samanaikaisesti he edustavat ja levittävät tätä ajattelua erilaisissa instituutioissa. Heidän lapsiasiantuntijuutensa ja toimintansa muovaa ymmärrystä perheestä. (Vuori 2001, 35.) Katja Yesilova (2009) osoittaa väitöskirjassaan, että psykososiaalinen tieto ja ydinperheen keskeiset teemat ovat yhteneväiset. Näin psykososiaalinen tieto on samanaikaisesti ruokkinut ydinperheajattelua ja vaikuttanut perheille tarkoitettujen palvelujen muotoutumiseen.

Kirsi Eräranta (2006, 90, 294–295) toteaa, että asiantuntijatieto, johon luetaan myös ammattilaisten edustama ja välittämä tieto, on osaltaan muodostamassa yhteisesti jaettua käsitystä. Tämän tyyppiseen käsitykseen liittyvä ajatus *normaaliudesta*. Normaaliuden määrittämisen kautta asetetaan normaalin tunnuspiirteet. Samalla erotetaan poikkeamat. Näin julkisuudessa kulloinkin esillä oleva psykososiaalinen diskurssi ohjaa kansalaisia kohti kyseisenä ajankohtana määriteltäviä normaaliutta. Diskursseihin liittyvät merkittävästi käsitteet, jotka puolestaan luokittelevat, rakentavat ja järjestävät asioita ja ilmiöitä (ks. Yesilova 2009, 22).

Tarkastelu osoittaa, että uudentyypinen perhevalmennus sisältää vahvoja sidoksia psykososiaaliseen diskurssiin. Toiminnan suunnittelua tekivät yhdessä eri sosiaali-, terveys- ja perhetyön ammattilaiset, joiden yhteisen ymmärryksen loi psykososiaalinen tieto. Valmennuksen sisältöpainotukset myötäilevät psykososiaalista tutkimustietoa. Perhevalmennuksen tavoitteet tähdentävät psykososiaalista tietoa sekä asennetta. Esimerkkeinä tästä ovat ajatukset jaetusta vanhemmuudesta ja isien osallistumisen tärkeydestä. Uudentyypisessä perhevalmennuksessa voidaan nähdä jopa entisestään vahvistunut psykososiaalinen diskurssi. Tätä osoittavat muun muassa ohjelman ydinperheteemat. Lisäksi valmennusohjelmassa kiinnitetään huomiota perheen psyykkiseen hyvinvointiin ja vuorovaikutukseen, jotka ovat olennaisia ydinperheymmärrykselle (Yesilova 2009, 79).

Entä millaisena uudentyypinen perhevalmennus näyttäytyy vanhempain- ja perhekasvatus-käsitteiden ja toiminnan näkökulmasta? Vanhempainkasvatus ja perhekasvatus ovat käsitteitä, jotka ovat perinteisesti olleet käytössä perheiden kanssa tehtävässä työssä. Näitä käsitteitä on käytetty erityisesti

1970- ja 1980-luvuilla (Hämäläinen 2003; Yesilova 2007; 2009). Vanhempainkasvatus-käsite on yleistermi, joka viittaa erilaisiin toimenpiteisiin ja toimintaan, joilla pyritään tukemaan vanhempia lastensa kasvatuksessa⁴⁷. Juha Hämäläinen (2003, 9) toteaa, että perhekasvatuksen käsitteelle on ominaista, että sen arvot, sisällöt ja menetelmät vaihtelevat eri aikoina ja eri kulttuureissa. Peruspalveluissa toteutettu perhekasvatus on sisältänyt painotetusti valistusta, tietoa ja asennekasvatusta (Yesilova 2009, 106).

Juha Hämäläinen (2003, 12–13) tähdentää, että vanhempainkasvatus on dynaaminen lähestymis- ja työskentelytapa, joka pyrkii löytämään uusia ja ennaltaehkäisyä korostavia muotoja. Kuitenkin viime vuosina on harvemmin puhuttu vanhempain- tai perhekasvatuksesta. Vaikuttaa siltä, että kasvatus-sanaa vierastetaan sekä Suomessa että laajemmalti. Usein käytetään sanaa *valmennus* ilmaisemaan toimintaa, jota aikaisemmin kutsuttiin perhekasvatukseksi. Vanhempain- tai perhekasvatus kuulostaa pedagogiselta toiminnalta, jossa perheitä *tehdään*. Perhekasvatus-termissä korostuvat perheasiantuntijoiden ja ammattilaisten panos ja puuttuminen. Viime vuosina on tähdennetty kasvatusvastuun kuulumista vanhemmille. Perhepalveluilta edellytetään toimintanimikkeitä, jotka kuvastavat vanhemmuuden tukemista ja vahvistamista.

Esikoisten vanhemmille tarkoitettua valmennusta voidaan pitää yhtenä vanhempain- ja perhekasvatuksen muotona (Yesilova 2009, 105, 108). Myös uudentyypistä perhevalmennusta voi pitää vanhempain- ja perhekasvatuksen tämän hetken toimintamuotona. Valmennuksessa painottuu moderni familismi, jossa keskeisiä tekijöitä ovat rationaalisuus ja henkilökohtainen valinta (ks. Jallinoja 2006, 269). Toiminnan ohjelma ja rakenne ilmentävät tiedollisen aineksen lisäksi myös asennekasvatusta. Esimerkkinä asenteisiin liittyvästä vaikuttamisesta voi pitää perhevalmennuksen tavoitteeksi asetettua pyrkimystä vahvistaa jaettua vanhemmuutta perheissä. Valmennusohjelmassa tämä näkyy siten, että isien osuus ja heidän kysymyksensä erottuvat selvästi. Valmennuksen rakenteessa tämä tulee esiin erillisenä isätoimintana. Merkille pantavia ovat myös sananvalinnat – enää ei puhuta isien valmistamisesta perhe-elämään, kuten aikaisemmin on tehty. Nyt korostetaan isien tasapuolista huomioimista äitien rinnalla.

Edellä tekemäni tarkastelu osoittaa, että valmennus rakentuu ammattilaisten suunnittelemaalle toiminnalle, jonka taustalla on vahva psykososiaalinen

---

47 Käytän vanhempain- ja perhekasvatus-käsitteitä tässä tutkimuksessa synonyymeinä.

orientaatio. Ydinperheellä ja sen lujittamisella on huomattava asema tässä orientaatiossa. Lisäksi psykososiaalinen ymmärrys ja perhekasvatus liittyvät kiinteästi toisiinsa. Kaikki nämä tekijät muodostavat perhevalmennukselle lähtökohdan, jota voidaan luonnehtia vallitsevan käytännön säilyttämiseksi ja vahvistamiseksi. Mitä toiminnassa on uutta ja jopa uudentyypistä? Perhevalmennuksessa on piirteitä, jotka antavat aihetta miettiä myös sen sijoittumista aivan uudenlaisten koordinaattien varaan. Suunniteltu perhevalmennus sisältää mielenkiintoisen ja ambivalentin latauksen. Toiminnan keskeiseksi tavoitteeksi on asetettu esikoistaan odottavien mahdollisuus tutustua toisiin asuinalueen samassa elämäntilanteessa oleviin. Tutustumisen toivotaan johtavan vertais(ryhmä)toimintaan ja jopa vertaistukeen. Juuri tähän kohtaan sisältyy uudentyypisen perhevalmennuksen *uutuus* – tosin vasta suunniteltuna mahdollisuutena.

Tavoite näyttää ensisilmäyksellä tavanomaiselta, viranomaisten ja ammattilaisten esittämältä *hieman uudelta painotukselta*. Tavoitteen lähempi tarkastelu osoittaa, että tavoitteeseen sisältyy seikkoja, joiden vaikutuksia ei voida ennakolta määrittellä. Kuten olen edellä todennut, ammattilaiset ovat psykososiaalisen tiedon muodostajia, välittäjiä ja toimeenpanijoita. Uudentyypisessä perhevalmennusmallissa asetetaan keskeiseen asemaan samassa elämäntilanteessa olevien vuorovaikutus ja kokemusten vaihtaminen. Toiminnalle on merkityksellistä, että äitien ja isien välille syntyy vuorovaikutusta, joka kuljettaa kokemustietoa heidän välillään. Suunniteltu toimintatapa tarkoittaa, että perhevalmennuksen keskeinen elementti, alan asiantuntijoiden ja ammattilaisten tuottama ja jakama tieto, saa haastajan: vertaisten kokemustiedon ja mahdollisesti myös vertais(ryhmä)toiminnan. Samalla perhevalmennuksessa voi nähdä toimijuuden painopisteen muutoksen.

4.3. Vanhempien vertaisuus osaksi toimintaa

Suomessa 2000-luvun vaihteessa esiin tullut vertais(ryhmä)toiminnan esittäminen toimintatavaksi ei ollut sinänsä radikaali ehdotus. Tämän kaltaista toimintaa on useissa maissa. Tutkimuksista käy ilmi, että pienten lasten vanhemmille on tarjolla erilaisia valmennus- ja vertaisryhmiä, jotka ovat rakenteeltaan hyvin monenlaisia. Useissa vertais(ryhmä)toimintamuodoissa on mukana toimintaa ohjaava vapaaehtoinen, vertaiskouluttaja (kokeneempi vertainen) tai ammattilainen (Barlow & Coren 2003; Dennis 2003; Han-

na & al. 2002; Scott & al. 2001). Vertais(ryhmä)toimintaa on useimmiten järjestetty vanhemmille ja perheille, joilla on erilaisia haasteellisia elämäntilanteita.

Vanhemmille ja perheille tarkoitetuista vertais(ryhmä)toiminnasta ja vertaistuesta on viime vuosina ilmestynyt melko runsaasti kansainvälisiä tutkimuksia. Valtaosa käsittelee äitien keskinäistä toimintaa. Ulkomaiset neuvolan vertais(ryhmä)toiminta- ja vertaistukitutkimukset on tehty pääosin hoitotieteen ja terveydenhuollon näkökulmasta (Dennis 2003; Helgenson & Gottlieb 2000). Suomalaista, äitiys- ja lastenneuvolaa koskevaa tutkimusta, jossa tulee esiin vertaisryhmätoiminta ja vertaistuki, on jonkin verran. Myös nämä tutkimukset ovat pääosin psykologiaan tai terveys- ja hoitotieteeseen liittyviä (Kouri 2006; Mesiäislehto-Soukka 2005; Tarkka 1996; Viljamaa 2003). Jari Kekäleen (2007) väitöskirja, joka sivuaa vertais(ryhmä)toimintaa, edustaa poikkeuksellista tahoja, teologiaa. Tutkimukset korostavat vertais(ryhmä)toiminnan ja vertaistuen tärkeyttä.

Suunniteltu uudentyypinen perhevalmennus tarjosi esikoisvanhemmille toimintaa, jota vanhemmat olivat useiden tutkimusten mukaan toivoneet. Tutkimuksissa on käynyt ilmi, että vanhemmat kaipaavat neuvolassa mahdollisuutta vaihtaa kokemuksia toisten vanhempien kanssa. Etenkin äidit ovat halukkaita ryhmämuotoiseen kanssakäymiseen raskauden aikana ja synnytyksen jälkeen (Hanna & al. 2002; Scott & al. 2001; Viljamaa 2003). Isien toiveista on ollut niukasti tietoa. Kekäleen väitöskirjassa (2007) isät kertovat vertaisryhmäkokemuksistaan. Kekäleen tutkimuksen mukaan näyttää siltä, että vertaisryhmä miellyttää hyvin koulutettuja isiä. Myönteistä suhtautumista toimintaan vahvistaa elämäntilanne, johon ei sisälly kriisiä tai vakavia ongelmia.

Aikaisempiin tutkimuksiin osallistuneet suomalaisvanhemmat ovat esittäneet perhevalmennuksen kehittämistä niin, että erityisesti pienryhmä- ja vertaisryhmätoimintaa tulisi lisätä ja perhevalmennuksen sisältöjä tulisi monipuolistaa. Vanhemmat ovat ehdottaneet käsiteltäviksi psykososiaalisia aiheita sekä arkipäivän ongelmiin liittyvien neuvojen pohdintaa. Vanhempien ehdottamat aihepiirit vaihtelevat vanhemmuuden eri kehitysvaiheissa. Toivottuja aiheita ovat olleet muun muassa vanhempien parisuhde, seksuaalisuus ja lastenkasvatuskysymykset. Tutkimukset osoittavat myös, että isät ja äidit painottavat jonkin verran erilaisten aiheiden tärkeyttä (Pelkonen & Löthman-Kilpeläinen 2000; Vehviläinen-Julkunen & al. 1995; Vilja-

maa 2003). Useissa viime vuosien suomalaisissa neuvolatyöhön ja asiakkaisiin liittyvissä tutkimuksissa ja väitöskirjoissa on toimintaehdotuksena ollut vertaisvanhempien (ryhmä)toiminnan lisääminen ja vahvistaminen (Kouri 2006; Mesiäislehto-Soukka 2005; Pelkonen & Löthman-Kilpeläinen mt.; Tarkka 1996; Viljamaa mt.).

Espoon uudentyyppinen perhevalmennus oli ensimmäinen Suomessa kokeilukäyttöön otettu malli, jossa universaalia peruspalvelua rakennettiin edellä kuvattujen toimintaehdotusten suuntaisesti. Vertaisuutta ja vertais(ryhmä)toimintaa painottavan valmennuskokeilun taustalla ei kuitenkaan ollut pelkästään vanhemmilta saatu palaute ja tutkimustieto. Kunnallinen kokeilutoiminta poliittisena toimintana rakentuu monille eriparisille tavoitteille ja perusteluille.

Espoon erityispiirteenä on suuri sisäinen ja ulkoinen muuttoliike. Runsainta muuttoliike on alle 35-vuotiaiden kohdalla. (Tietoisku 11/2006; 9/2008.) Kaupungin kannalta on tärkeää kehittää toimenpiteitä, joiden avulla voidaan ehkäistä etenkin Espoon ulkopuolelle suuntautuvaa muuttoa. Yhtenä tekijänä nähdään asuinseudulle juurruttamisen merkitys. Perhevalmennuksella, joka tutustuttaa samassa elämäntilanteessa olevat, voisi olettaa olevan osaltaan vaikutusta siihen, että esikoisperheet jäävät asuinseudulle. Tämä näkökulma painottaa ensi näkemältä ainoastaan kuntatalouteen liittyviä seikkoja. Erilaisilla institutionaalisilla toiminnoilla ja paikoilla on perhetutkija David H.J. Morganin (2008, 366, 367) mukaan merkitystä siinä, miten perheet liittyvät asuinympäristöönsä. Institutionaaliset paikat voivat tarjota asukkaille paitsi tilan ja tilaisuuden tutustumiseen myös mahdollisuuden kanssakäymiseen. Kaikki tämä voi lisätä viihtymistä ja vahvistaa vuorovaikutusta asukkaiden kesken. Morganin esittämä näkökulma painottaa perheiden kulloinkin elettävää hetkeä ja arkea.

Espoon uudentyyppisen perhevalmennuksen taustalla oli oletus, että sama elämäntilanne yhdistää ihmisiä ja aikaansaa myönteistä vuorovaikutusta esikoisvanhempien kesken. Toimeenpanoon ja vertaisuustavoitteen saavuttamiseen liittyi myös tekijöitä, joita ei voinut ennakoida eikä pitää varmoina. Tutkimukset, jotka olivat tuoneet esiin vanhempien halukkuuden tutustua samassa elämäntilanteessa oleviin, oli tehty eri ajankohtina ja erilaisissa elinympäristöissä verrattuna Espoon tilanteeseen. Valmennuskokeilun alkaessa *uudentyyppisyys* näyttäytyi mahdollisuutena, jonka toteutumiseen liittyi runsaasti avoimia kysymyksiä: Miten valmennukseen sisällyte-

tyt vertaisuuteen ja vertais(ryhmä)toimintaan keskittyvät tavoitteet kohtaavat Espoon perhevalmennuskokeiluun osallistuvien äitien ja isien toiveet ja tarpeet? Syntyykö kategorialisen vertaisuuden varaan suunnitellussa toiminnassa vuorovaikutusta, jossa käynnistyy kokemustiedon vaihtaminen, ja mitä tästä seuraa?

* * *

Tutkimukseni on edennyt väitöskirjani kuvio 1:n ytimessä olevaan kohtaan: Espoon uudentyyppiseen perhevalmennukseen osallistuneiden neljäntoista vanhemman kertomat perhevalmennusprosessin ja -ajan kuvaukset. On aika antaa tila äitien ja isien eletyille perhevalmennuksille. Ensimmäisen puheenvuoron annan äideille.

5 ESIKOISÄITIEN VERTAISUUS, VERTAIS(RYHMÄ)- TOIMINTA JA VERTAISTUKI

Edellisissä luvuissa olen käsitellyt tausta- ja ympäristötekijöitä, joiden valitessa Espoon uudentyyppinen perhevalmennus ja pilotointi käynnistyivät. Tässä luvussa tarkastelukulmana ovat äitien eletyt perhevalmennukset. Mielenkiinto kohdistuu perhevalmennusprosessiin (ks. kuvio 3, luku 2.2) ja erityisesti vertaisuuteen, vertais(ryhmä)toimintaan ja vertaistukeen.

Äitien eletyistä perhevalmennuksista muodostuu tutkimuksessani kehityskertomus, joka kestää vuoden. Osoittautuu, että aikaisemmin toisilleen tuntemattomista esikoisäideistä on vuoden kuluessa tullut toisilleen tärkeitä vertaisia. Äitien peruskertomus, jonka tässä luvussa esitän, avaa kehityskulun, jossa on neljä teemaa: 1) esikoisraskauden erityisyys ja tutustuminen samassa elämäntilanteessa oleviin, 2) vertaistoiminnan laajeneminen perhevalmennuksen ulkopuolelle, 3) äitiysvapaa ja kotona oleminen sekä 4) vastasyntyneet ja kotiarki, jotka syventävät vertaisuutta. Näiden teemojen kautta muodostuu vastauksia tutkimuskysymyksiini (ks. luku 1 ja 2).

Ensimmäiseen perhevalmennustapaamiseen kokoontui ryhmä toisilleen entuudestaan tuntemattomia ihmisiä. Heidän joukossaan olivat kahdeksan tutkimukseeni osallistunutta äitiä. Haastatellut äidit olivat tyypillisessä suomalaisen ensisynnyttäjän iässä, 27–31-vuotiaita (Paajanen 2005, 8; Stakes 2005a). Yhtä äitiä lukuun ottamatta äidit olivat ennen synnytystä työelämässä. Työelämään osallistumaton äiti oli päättämässä ammattitutkintoaan ja keskittyi opiskeluun kotona. Nykyisellä asuinseudullaan äidit olivat asuneet puolisonsa kanssa korkeintaan muutaman vuoden, osa ainoastaan kuukausia.

5.1 Esikoisraskauden erityisyys ja vieraisiin tutustuminen perhevalmennuksessa

Perhevalmennukseen ilmoittautuneet äidit kuvaavat esikoisraskauden alkua jännittäväksi, toivotuksi, mutta myös haasteelliseksi. Usealle äidille raskaus on odotettu. Myös yllätysraskauden kokenut äiti on käsitellyt tapahtuman, ja hän on päätenyt valmistautumaan ensiraskauteensa.

Esikoisraskaus on tapahtumasarja, jossa äidit joutuvat kohtaamaan itsellen tuntemattomia asioita. Keskelle muutosten sarjaa tulee perhevalmennus, johon on kutsuttu tietyllä asuinalueella samaan aikaan esikoistaan odottavia. Vaikka perhevalmennukseen osallistuminen on vapaaehtoista, tilanne on ristiriitainen.

Se on aika hankala tilanne ett on tää uus tilanne. Tää raskaus ja sitten pitäis vielä tutustuu uusiin ihmisiin ja alkaa heidän kanssa jakaan asioita. Ainakin mitä mä koin siellä ensimmäisessä tapaamisessa, niin ne henkilöt oli tietyllä tapaa ainakin ekalla kerralla tuntu tosi kaukana meidän – – millaisia me ollaan ihmisenä. (Maarit)

Ensimmäiset perhevalmennustapaamiset ovat useille äideille jonkin verran kuormittavia. Yhdessäolotilanne perhevalmennuksissa on outo ja jännittävä, muutamista äideistä jopa hieman epämiellyttävä. Mikäli puoliso osallistuu perhevalmennustapaamisiin, istuvat pariskunnat tiiviisti yhdessä. Yksin perhevalmennukseen tullut äiti tuntee itsensä todella yksinäiseksi. Ainoastaan äiti- tai isäryhmien keskustelut erottavat parit hetkeksi.

Mä muistan, kun me mentiin ensimmäisen kerran sinne tapaamiseen, niin kaikki pariskunnat olivat ihan hiljaa ja muistaakseni vielä toinen tapaaminenkin oli hyvin jäykkää. Kukaan ei oikein uskaltanut avata suutansa, pariskunnat olivat hiljaa ja kuiskivat keskenään jotain asioita toisilleen. (Susanna)

Ensimmäisiin tapaamisiin liittyy varauksellinen ja pidättyväinen suhtautuminen toisiin osallistujiin. Äidit kiinnittävät puolisoidensa kanssa huomiota osallistujien erilaisuuteen suhteessa itseensä. Tunne erilaisuudesta syntyy monesta seikasta. Äidit pohtivat ja arvioivat toistensa ulkoista olemusta ja käyttäytymistä.

Nämä ihmiset siinä perhevalmennusryhmässä tuntuvat olevan kuitenkin hyvin erilaisessa elämäntilanteessa kuin mitä mä itse olen, vaikka meillä on tämä yhdistävä odotus. Niistä ihmisistä tuntuu suurin osa olevan aika uraorientoituneita ja mä olen itse tällainen akateeminen renttu, etten mä ole tehnyt päivääkään rehellistä työtä sitten nuoruusvuosien kesätöiden. Se on hirveän erilainen maailma. (Johanna)

Ensimmäisissä tapaamisissa koettu ristiriita ilmentää äitien perhevalmennusta kohtaan kokemaa yhtäaikaista kiinnostusta ja epäröintiä. Äitien valmennukseen osallistumisen pääponnin on yksityiskohtaisen lisätiedon saaminen raskaudesta, synnytyksestä ja vastasyntyneen hoidosta. Toisaalta osaa äideistä motivoi mahdollisuus tutustua toisiin esikoistaan odottaviin. Toive tutustumisen mahdollisuudesta liittyy useimmilla siihen, että äidit ovat muuttaneet puolisonsa kanssa melko äskettäin muualta, eikä asuinympäristössä ole tuttuja. Ajatukseen tutustumisesta kytkeytyy kuitenkin kaksijakoista pohdintaa. Yhtäältä äidit kokevat mielenkiintoa toisia samassa tilanteessa olevia kohtaan, toisaalta heitä arveluttaa uusiin ihmisiin tutustuminen, etenkin liian lähelle tuleminen. Lähelle tuleminen tarkoittaa läheistä vuorovaikutusta.

Perhevalmennusohjelman käynnistyessä suurin osa haastateltavista äideistä kertoo, etteivät he tunne tarvetta ryhtyä läheiseen kanssakäymiseen muitten äitien kanssa. Valmennustapaamiset riittävät heille vuorovaikutuksen paikaksi. Nämä äidit toteavat, että sukulaiset ja ystävät tarjoavat heille tarvittavan sosiaalisen vuorovaikutusverkoston. Äidit uumoilevat, että esikoisen syntymän jälkeen heillä saattaisi olla halua ja tarvetta olla vuorovaikutuksessa toisten äitien kanssa. Äidit uskovat, että esikoisen syntymä ja kotona oleminen antaisivat aiheen ja syyn yhteydenpitoon.

Jo ensimmäisessä perhevalmennustapaamisessa konkretisoituu valmennuksessa käytettävä toimintatapa. Tapaamisessa painotetaan esikoisvanhempien keskustelua ja ajatusten vaihtoa. Keskustelun käyminen on hapuilevaa ja varautunutta. Tämä piirre näkyy parin ensimmäisen tapaamiskerran ajan. Vähitellen, muutaman tapaamisen jälkeen, vuorovaikutus alkaa tuntua vähemmän hankalalta. Kuitenkin ristiriitainen tunne säilyy. Yhtäältä vuorovaikutus on varovaista, toisaalta aiheet ja kuullut kokemukset herättävät oma-kohtaisia tuttuuden tuntemuksia ja halua jakaa kokemuksia. Useimmat äi-

dit ovat pidättyväisiä ja tunnustelevat tilannetta.

Ensitapaamisissa on havaittavissa kaikkeen tutustumiseen liittyvien osatekijöiden ja esikoisraskauden erityispiirteiden vaikutuksia. Ensimmäiset perhevalmennustapaamiset ovat uuteen sosiaaliseen tilaan asettumista. Kysessä on uuden ja oudon kohtaaminen sekä suhteen luominen kaikkeen tähän. Lisäksi äidit ryhtyvät arvioimaan, onko luottamuksen rakentaminen suhteessa toisiin osallistujiin mahdollista. Kysymys on perin henkilökohtaisista keskustelunaiheista. Tutustumisprosessi alkaa ja etenee *erojen* havainnoinnin kautta.

Esikoisraskauden alku on kaikille äideille totuttautumista ajatukseen äitiydestä. Raskaus fysiologisena ja omaa itseä fyysisesti ja psyykkisesti koskettavana prosessina on luonteeltaan sekä tieto- että etenkin kokemuspainotteinen tapahtumasarja. Uudentyyppisen perhevalmennuksen toimintatavat tuovat ainakin osalle esikoisäideistä lisähaasteita, kuten Maaritkin kuvasi edellä omassa puheenvuorossaan.

Esikoisraskaus motivoi äitejä hankkimaan mahdollisimman monipuolista tietoa. Jo ennen perhevalmennuksen alkua äidit ovat etsineet runsaasti raskauteen liittyvää asiantuntijatietoa. Kaikkia äitejä kiinnostavia yleisiä aiheita ovat raskauden aikaiset sallitut ruoka-aineet, sairaalatutkimukset, lapsen vakuutukset sekä Kela-etuudet. Osa äideistä on perehtynyt asioihin hyvin yksityiskohtaisesti. Jotkut äidit etsivät ristiriidatonta tietoa. Tehtävä ei ole helppo, sillä raskauteen ja synnytykseen liittyvää materiaalia on runsaasti. Sitä on vauva-aiheeseen erikoistuneissa lehdissä, erilaisilla nettisivuilla, kirjallisuudessa, perhevalmennuksessa sekä neuvolan nettisivuilla. Äitien eletyt perhevalmennukset osoittavat, että äitien toisilleen välittämällä faktatiedolla on keskeinen merkitys tutuksi tulemisessa. Faktatieto on riittävän yleistä ja kaikkia kiinnostavaa.

Faktatiedon rinnalla äitejä kiinnostavat vauvateollisuuden tarjoamat tuotteet. Vauva-ajan ympärille on kehkeytynyt runsas tarviketeollisuuden haara, jonka tuote- ja palveluvalikoima uudistuu jatkuvasti. Löytäessään uuden vauva-aihepiiriä koskevan tiedon tai tuotteen äidit informoivat toisiaan.

Ne oli niitä isoja topikkeja nämä varustautumiset ja muut. Jokainen kertoi *omia kokemuksiaan*, hintatietoutta, laatutietoutta, mitä kannattaisi hankkia ja mistä. (Helena)

Äidit kertovat arvostavansa samassa elämäntilanteessa olevilta saatuja tietoja. Materiaali- ja tuotetietojen välittäminen onnistuu myös aroilta ja hiljaisilta äideiltä. Keskusteluun osallistuminen ei edellytä henkilökohtaisten asioiden käsittelyä.

Myös raskauden dynaaminen luonne nostaa vääjäämättä esiin äitejä *yhdistäviä* tekijöitä. Kaikille yhteisiksi tekijöiksi muodostuvat äitien kokemat ruumiilliset muutokset. Näistä osa muuttaa ulkonäköä tai aiheuttaa aikaisemmasta poikkeavia elintoimintoja, osa tuottaa liikkumisen hankaloitumista ja kipuja. Toisenlaisessa tilanteessa ja ympäristössä arkaluontoisiksi koetut asiat, esimerkiksi tihentynyt virtsaamisen tarve, otetaan äitien keskuudessa melko mutkattomasti esiin.

Sitten oli näitä fysiologisia juttuja, että jollain kasvaa hirveän iso vatsa ja se kasvaa tuohon suuntaan, okei, joutuu käymään vessassa näin ja näin usein. Paljon oli sellaisia asioita, mitä sä *et voi miehesi kanssa keskustella, koska hänellä ei ole sitä lasta sisällään*. Ja sitten sä saat sitä tietoa muilta, mitä seuraavina kuukausina tulee tai miten jollakin menevät verenpaineet ja hemoglobiini, kuka syö rautaa ja miltä tuntuu liikua, hengästytkö? (Maarit)

Yhteisiksi koetut asiat liittyvät perhevalmennuksen alussa ja E-vaiheessa usein äitien tuntemuksiin ja paljolti myös omaan ruumiiseen. Kokemustieto painottuu naisten raskauskokemuksiin, etenkin kehon muutoksiin, mutta myös muihin raskauteen liittyviin tuntemuksiin. Fysiologisten aiheiden lisäksi vähittäin tulee mukaan parisuhteeseen liittyviä seikkoja: vaikeus saada puolisolta ymmärtämystä, erimielisyydet, hermojen kiristyminen, väsymys ja pelot. Fyysis-psykykkiset kokemukset ovat aihepiiri, johon samassa tilanteessa olevat samaistuvat tavalla, jonka äidit ilmaisevat toteamuksella ”toinen käsittää heti mistä on kysymys”.

Perhevalmennusprosessin E-vaiheen keskivaiheilla äidit alkavat tuoda esiin omia kokemuksiaan aikaisempaa monipuolisemmin. Äidit uskaltavat puhumaan huolista ja peloista. Tällöin he huomaavat, että myös muilla on samankaltaisia kokemuksia ja pohdintoja. Äitiryhmän keskusteluissa käy ilmi, että useilla äideillä on takanaan yksi tai useampi keskenmeno. Näistä asioista ei alkuun puhuta, mutta raskauden ja tutustumisen edetessä näistä seikoista tulee äitejä yhdistäviä tekijöitä. Vaikka kaikilla ei ole sanottavaa

tai kerrottavaa, äidit arvostavat toistensa rohkeutta puhua hankalista ja kipeistä kysymyksistä.

Mistä edellä kuvatussa prosessissa on kyse? Yksi tulkinta avautuu Clifford Geertzin (1993, 57) käyttämien käsitteiden kautta. Äitien eletyt perhevalmennukset kuvaavat tilannetta, jossa äitien välille alkaa muodostua kokemusläheisyyttä. He tunnistavat valmennuksessa käymiensä keskustelujen aikana toistensa puheesta seikkoja, joiden tuttuus herättää omakohtaisuutta. Raskausaikaa koskeva kirjallisuus ja muu materiaali sekä ammattilaisten jakama informaatio sisältävät osittain kokemusläheistä tietoa, mutta siinä on myös runsaasti (vielä) kokemusetaistä tietoa. Tähän tietoon äideillä ei ole toistaiseksi kokemuksellista suhdetta. Tämä tieto saattaa jäädä melko abstraktiksi. Sen sijaan vertaisäitien kokemusläheinen tieto alkaa yhdistää heitä. E-vaiheessa keskusteluun alkaa tulla vähitellen kokemustietoa, joka liittyy äitien fyysisiin tuntemuksiin. Tämä tieto on aistinvaraista ja henkilökohtaista. Tieto yhdistää äitejä, sillä he kaikki elävät samaa prosessia, jossa tieto syntyy. (Ks. Saaristo 2000, 109.)

Raskausprosessin ja perhevalmennuskertojen edetessä sekä faktatiedon että kokemustiedon vaihtaminen tulevat luonteviksi. Yhteisistä tiedonvaihtotapaamisista tulee odotettuja tapahtumia äitien elämässä. Äidit osallistuvat mielellään kahden viikon välein kokoontuviin perhevalmennuksiin. E-vaiheen aikana perhevalmennustapaamisista muodostuu tilanteita ja paikkoja, joissa äidit saattavat kysyä ja ottaa vastaan tietoja sekä käsitellä raskauteen liittyviä seikkoja toisten äitien kanssa. Aikaisemmin toisilleen tuntemattomista äideistä alkaa muodostua kahden viikon välein kokoontuva esikoisäitien ryhmä, jolla on yhteinen *intressi*. Perhevalmennuksesta tulee osa raskausprosessiin kuuluvaa ohjelmaa.

Äitien eletyt perhevalmennukset tuovat esiin kahdeksan espoolaisäidin merkittävänä pitämiä asioita, jotka osoittautuvat monelta kohdilta samansuuntaisiksi äitiydestä aikaisemmin tehtyjen tutkimusten kanssa. Käsitellyt teemat – esikoisäitiyden erityisyys, raskaus yksityisenä ja julkisena, ruumiillisuuden keskeisyys, tiedonhankinnan tärkeä rooli sekä äitien halu vaihtaa erilaista kokemustietoa toisten samassa elämäntilanteessa olevien kanssa – ovat aiheita, jotka tulevat esiin sekä suomalaisissa että kansainvälisissä tutkimuksissa.

Esikoisraskaus on muita raskauksia mullistavampi siltä kannalta, että siinä nainen kokee ensi kertaa siirtymän äitiyteen (Cusk 2001; Gatrell 2005; Mar-

tiskainen de Koenigswarter 2006; Oakley 1981; Rich 1977; Sevón 2009). Mercer (2004) painottaa äitiyden prosessuaalisuutta. Vaikka ensi kertaa äidiksi tuleminen on itsessään merkittävää, äidiksi tuleminen on jatkuva prosessi äidin elämässä.

Raskauteen liittyy vahvasti ruumiillisuus, joka ei ole ainoastaan äidin itsensä kokemaa vaan myös julkista ja äitejä kategorisoivaa. Raskauteen kuuluva ruumiin muutos on monitahoinen ja -vaikutteinen. Esikoisraskaus merkitsee elämänvaihetta, jossa äidit eivät voi sivuuttaa kokemusta oman ruumiinsa muutoksista. Äidit suhtautuvat tähän eri tavoin. Se mikä toiselle on luontevaa ja mutkatonta, saattaa toiselle olla vaikeaa ja haasteellista. (Mercer 2004; Hanna & al. 2002, 209.)

Raskauden alussa odotus voi olla yksityistä tai ei ainakaan ulkoisesti erotuttavaa. Odotusprosessin aikana raskaudesta tulee näkyvää. Raskaus ja sen eteneminen merkitsevät naiselle tilannetta, jossa naisen ruumiin muutokset kertovat kaikille hänen elämänvaiheestaan (Gatrell 2005, 56). Perhevalmennuksen äidit kertovat tämän prosessin ristiriitaisuudesta. Äidit totuttelevat raskauteen ja oman ruumiinsa muutoksiin sekä miettivät, miten he tässä elämäntilanteessa voisivat säilyttää yksityisyytensä. Samanaikaisesti sopeutumista uuteen tilanteeseen helpottaa, että äidit voivat olla yhteydessä toisiin samassa tilanteessa oleviin.

Raskauskokemus ja äitiyteen siirtyminen saattavat tuntua äideistä jopa oman elämän kontrollin menettämiseltä (Cusk 2001; Davidson 2001; Gatrell 2005, 102; Mercer 2004). Sen lisäksi, että odotuksen kuluessa äidit voidaan ulkonäkönsä puolesta luokitella raskaina oleviin, kohdistavat eri tahot äiteihin toimenpiteitä ja odotuksia (Longhurst 2005). Merkittävä osa toimenpiteistä on terveydenhuollon tarkastuksia, kontrolleja sekä suosituksia kuten esimerkiksi ultraäänitutkimukset ja lapsivesinäytteet (Martiskainen de Koenigswarter 2006, 190–191). Esikoisäitien halu valmistautua tiedollisesti äitiyteen voidaankin nähdä haluna hallita ja ymmärtää raskautta sekä siihen liittyviä seikkoja (Cusk mt.; Gatrell mt.; Oakley 1981). Tieto antaa vastavoimaa tilanteessa, jossa äitiin kohdistuu ulkopuolelta tulevia toimenpiteitä.

Äitien eletyt perhevalmennukset piirtävät valmennuksen alkuvaiheesta kuvaa, jossa faktatiedon välittämisellä on tärkeä asema. Tiedonvälitys on ollut myös perinteisen valmennuksen ydintä. Onko mikään muuttunut? Kuten aiemmin kuvasin, jo ensimmäisellä tapaamiskerralla äideille selviää perhe-

valmennuksen työskentelytapa, jossa asioita käydään läpi ryhmäkeskustelujen avulla. Valmennustapaamiset eivät ole ainoastaan asiantuntijoiden ja ammattilaisten taholta tulevaa faktatiedon jakamista.

Toiminnan painopiste asettuu alusta alkaen perhevalmennukseen osallistuvien äitien kanssakäymiseen. Tämän menettelytavan taustalla voi nähdä perhevalmennusta järjestävän tahon pyrkimyksen vaikuttaa äitien kesken syntyvään liittymiseen (inkluusio). Muutamalla asuinalueella äidit ryhtyvät tapaamaan toisiaan ennen E-vaiheen päättymistä myös perhevalmennustapaamisten ulkopuolella.

5.2 Vertaistoiminta laajenee perhevalmennustapaamisten ulkopuolelle

Äitien keskinäinen kanssakäyminen painottuu E-vaiheessa perhevalmennustapaamisiin. Kun perhevalmennus on edennyt E-vaiheessa kertoihin E 4 ja 5, ovat äidit tutustuneet toisiinsa siinä määrin, että keskustelu äitiryhmässä sujuu luontevasti. Tässä vaiheessa muutamissa alueellisissa perhevalmennusryhmissä alkaa virallisen perhevalmennuksen rinnalle kehittyä äitien keskenään sopimaa kanssakäymistä. Useimmilla alueilla äitien väliset, virallisen perhevalmennuksen ulkopuolelle sijoittuvat tiiviit yhteydenpidot alkavat vasta J-vaiheen alussa. Kaikilla viidellä alueella kehkeytyy äitien omaehtoista toimintaa, joka sijoittuu myös perhevalmennuksen ulkopuolelle.

Perhevalmennusprosessin kuluessa äitien välisessä kanssakäymisessä alkaa kehittyä äitien vuorovaikutusta, joka on 1) perhevalmennuksissa tapahtunutta kanssakäymistä, 2) perhevalmennuksen ulkopuolelle sijoittuvia perhevalmennusryhmän äitien tai perheiden välisiä tapaamisia ja 3) alueellisten vauvapäalveluiden tai ”vauvojen harrastustoiminnan”⁴⁸ parissa tapahtuneita tapaamisia, joissa on mukana myös muita kuin perhevalmennusryhmän äitejä.

Äitien vertaistoiminnan pontimet, toimintamuodot ja -tyypit vaihtelevat. Äitien yhdessä toimimisessa saattaa erottaa kaksi pääryhmää: protestiin perustuvan sekä äitien yhdessäoloa painottavan ryhmän. Kummankin ryhmän toiminnalle on yhteistä se, että äidit kutsuvat keskinäiseen toimintaan mukaan kaikki oman perhevalmennusryhmänsä äidit. Jos jotain äitiä

---

⁴⁸ Termi vauvojen harrastustoiminta on lainaus erään äidin haastattelusta, jossa hän kuvaa vauvoille ja heidän vanhemmilleen tarjottua toimintaa, esimerkiksi äiti-lapsikerhoja, musiikkikerhoja (muskari) tai vauvajumppaa.

ei kiinnosta perhevalmennuksen ulkopuolella tapahtunut äitien toiminta, hän saattaa olla osallistumatta siihen, mutta tämä ei estä hänen osallistumistaan virallisiin perhevalmennustapaamisiin ja näissä tapaamisissa käytäviin äitien välisiin keskusteluihin.

Protestitoimijat

Yhdellä tutkimukseni piiriin kuuluvalla alueella äitien keskinäisen toiminnan käynnistäjänä on tyytymättömyys perhevalmennustapaamisiin ja ammattilaisten toimintaan⁴⁹. Protestityyppinen ryhmä on yksittäinen, yhdellä alueella esiintyvä. Protesti sijoittuu virallisen perhevalmennuksen E-vaiheeseen. Ajan myötä (J-vaiheessa) protestiryhmän toiminta alkaa saada enenevästi yhdessäviihtymisen piirteitä, joskin joidenkin äitien mielessä protesti ja tyytymättömyys perhevalmennukseen säilyvät. Tyytymättömyyttä perhevalmennustapaamisiin kuvaa Maarit seuraavasti:

Mutta se negatiivinen on se, että kun tultiin, niin *näistä aiheista ei saanut mitään*. Me lähdettiin kotiin ihan yhtä tyhminä kuin me tultiin. *Se mitä me saatiin, oli nähdä sitä vertaisryhmää* ja ihmisiä, jotka olivat samassa tilanteessa ja vaihdettiin ajatuksia, mutta se oli ok. Mutta se oli tosi negatiivista se, että kun tullaan – ja kuten tässäkin sanotaan – esitetään toiveita näistä kerroista, mitä ihmiset haluaisivat tietää. Niin, seuraavalla viidellä kerralla me ei koskaan käyty niitä asioita läpi. Ja sitten mä sanoin mun miehelle ensimmäisellä kerralla puolen tunnin jälkeen, että *nyt me lähdetään kotiin, mä en jää tänne, tämä on turhaa läsysytystä ja niin hidasta* –.

Kriittisyys virallista perhevalmennusta kohtaan on eräs juonne protestiryhmän äitien toiminnassa, mutta ryhmä ei typistä toimintaansa ainoastaan protestiin. Ryhmä etsii omia toimintamuotojaan myös ryhmän jäsenten tarpeista käsin. Aluksi ryhmässä painottuu monipuolinen tiedon- ja informaationvaihto. Raskauden edetessä äitejä alkaa enenevästi yhdistää kokemustiedon jakaminen. Muutama äiti ryhtyy etsimään lisätietoa ja nettiyhteyksiä asioista, joita ei perhevalmennuksessa käsitellä. Näin syntyy meilirinki in-

⁴⁹ Jari Kekäle (2007, 125) kertoo väitöskirjassaan isien kriittisyydestä perhevalmennuksen ammattilaisten toimintaa kohtaan.

formaation levittämiseksi. Meiliringin lisäksi äidit kokoontuvat alueen ostokeskuksen kahvilassa⁵⁰ jo odotusaikana.

Joo, sen otti yksi äiti. Se ei itse asiassa lähtenyt näiden tapaamisten takia, vaan siitä, kuka ottaa lapsivakuutusta mistäkin ja joku oli löytänyt jonkun ison listan linkkejä vauvaperheille. Ja sitten yksi äiti otti nämä sähköpostit ylös ja lähetti ne linkit kaikille ja tässä nämä ja sitten muutkin alkoivat lähetellä tietoa. Se alkoi oikeastaan siitä. Ja sitten vasta, kun äidit alkoivat jäädä kotiin, niin alkoi tulla näitä treffejä ja tällaisia. (Maarit)

Äidit ryhtyvät soveltamaan mediasta tuttuja toimintatapoja, kun he luovat yhteistä kanssakäymistä. Pienten lasten äitien kahvilatapaamisista on tullut viime vuosina osa kaupunkilaista äitiysvapaakulttuuria. Perhevalmennuksen odottavat äidit päättävät aloittaa tämän toiminnan jo odotusaikana. Ostokeskuksessa kun ollaan, käydään yhdessä tekemässä hinta- ja laatuvertailuja lasten tarvikkeista.

Musta se *oli kivaa, että oli jotain tekemistä*. Vaikka loppujen lopuksi se (äitiysloma ennen synnytystä – RP-H) meni tosi nopeasti, ettei olisi ehtinytkään yhtään enempää. Joka päivä oli ohjelmaa, ettei ollut vaan kotona tai mökkihöperöitymässä siinä vaiheessa. Sitä paljon vain kuulee, että *äitiyslomalla istutaan vaan vauvan kanssa kahvilassa muiden äitien kanssa*. Se on tämä *nykyäitiysloman viettotapa*. Ehkä senkin voi aloittaa jo tässä vaiheessa, kun mahan kanssa kulkee ja näin. Ja sitten se, ettei niissä perhevalmennuskerroissa ehtinyt puhua ja jakaa niitä asioita niin paljon, kuin olisi ehkä kaivannut. (Hannele)

Synnytyksen lähestyessä protestiryhmän äidit sopivat, että halukkaat saavat lähettää synnytyskertomuksen kiinnostuneille. Blogin pitäminen on mediasta tuttu ilmiö. Blogin kirjoittaminen ja erityisesti muiden naisten esittämät tarkentavat kysymykset tekevät kirjoittajasta muille naisille vertaisasiantuntijan, sillä kirjoittajalla on jo kokemus synnytyksestä.

Blogi, jota toiset äidit haluavat lukea, tarjoaa lukijoilleen useampia käyttö-

---

⁵⁰ Kahvilatapaamiset olivat mahdollisia ainoastaan alueella, jossa oli kauppakeskus. Useilla alueilla ei ollut kahviloita, ja silloin kokoontumiset tapahtuivat kodeissa.

mahdollisuuksia. Synnytyskertomus mahdollistaa tutustumisen toisen mutta itselle perhevalmennuksessa tutuksi käyneen henkilön henkilökohtaiseen kokemukseen. Erityisen merkityksen tälle kokemukselle antaa tieto, että itsellä on piakkoin edessä oma synnytys. Vielä esikoistaan odottavat voivat tehdä jo synnyttäneelle äidille tarkentavia kysymyksiä tai ottaa jopa yhteyttä neuvolaan tai synnytysairaalaan. Näin tulevat äidit kykenevät valmistautumaan ennakolta aktiivisesti synnytykseen. Äidit kertovat synnytysblogin toimivan huolta ja pelkoa hälventävänä tekijänä.

Äitien kehittämässä synnytysblogikäytännössä on useita kokemukselliseen vertaisuuteen ja myös perinteiseen vertaistoimintaan liittyviä piirteitä. Blogi käsittelee sen kirjoittaneen äidin henkilökohtaista kokemusta, jonka hän kertoo muille samassa tilanteessa oleville. Blogin kautta äidit saattavat käsitellä kokemusta yhteisvoimin, mutta jokainen blogin lukenut kykenee heijastamaan lukemaansa myös omaa tilannettaan vasten. Blogissa on vahvasti oma ja henkilökohtainen läsnä, toisaalta se tarjotaan toisten käyttöön ja muokattavaksi.

Netin kautta välitetty synnytysblogi tuo synnytyskokemukset tuoreeltaan toisten äitien käyttöön. Virallisessa perhevalmennuksessa synnytyskokemusten läpikäynnillä on retrospektiivinen asema. Aikaisemmin ja nykyisinkin virallisen perhevalmennuksen ohjelmaan (J1-kerta) kuuluu synnytyskokemusten (sekä äitien että isien) läpikäyminen. Synnytysblogia käyttäneet äidit antavat kertomuksilleen reaaliaikaan sidotun aktiivisen luonteen. Synnytysblogi on konkreetti vertaisinnovaatio. Innovaatioksi sen tekee kolme seikkaa. Ensiksikin se on uusi idea äitien välisessä toiminnassa. Toiseksi se otetaan käyttöön, ja se muuttaa vallitsevia käytäntöjä. Kolmanneksi sen todetaan hyödyttävän äitejä odotustilanteessa (ks. Hämäläinen & Heiskala 2004, 46).

Blogi ilmentää naisten välistä synnytystukea, jossa toinen nainen antaa emotionaalista, informaalista ja käytännöllistä tukea (ks. Klaus & al. 2002). Blogin merkitys saa lisää arvoa, kun tiedetään, että synnytyskokemus vaikuttaa äitiyteen ja sen myönteisenä kokemiseen. Gatrell (2005, 103) viittaa tutkimuksiin, joiden mukaan kielteisillä sairaala- ja synnytyskokemuksilla saattaa olla äitiä lannistavia vaikutuksia, jotka voivat vaivata äitejä pitkäänkin (Hodnett 2002; Kitzinger 1992a; 1992b; Oakley 1981). Kielteisen synnytyskokemuksen käsittelyä voi hankaloittaa se, etteivät äidit rohkene puhua negatiivisista kokemuksistaan neuvolan työntekijöiden kans-

sa, koska neuvolan henkilökunta edustaa terveydenhuollon ammattilaisia. Blogissa äidit voivat vapaasti käydä läpi ja keskustella toisten äitien kesken kokemuksista.

Protestina alkaneen toiminnan ponnin on tyytymättömyys asiantuntijoiden jakamaan tietoon (ks. Munnukka & al. 2005, 243–244). Kriittinen suhtautuminen perhevalmennukseen ja työntekijöihin sekä heidän tapansa välittää tietoa kannustaa äitejä aktiivisesti hankkimaan tietoa ja jakamaan sitä yhteisesti perhevalmennuksen ulkopuolella tapahtuneissa yhteydenpidoissa. Äitien perhevalmennuksen ulkopuoliseen toimintaan vaikuttaa myönteisesti se, että asuinalueella sijaitsee iso ostoskeskus, jonne äidit saattavat kokoontua kahvilatapaamisiin. Kun esikoiset syntyvät, tämän ryhmän äideillä on valmiina omaehtoista toimintaa harjoittava verkosto. Äidit ovat organisoineet myös vakiintuneet meili- ja kännykkäringit reaaliaikaista yhteydenpitoa varten.

Kahvistelijat ja vauvapaalveluiden harrastajat

Kahvistelijat⁵¹ ja vauvapaalveluiden käyttäjät voi erottaa kahdeksi, erilaista toimintaa painottavaksi toimintaryhmäksi. Yhteistä näille kummallekin ryhmälle on, että niissä korostuu äitien pyrkimys keskinäiseen vuorovaikutukseen ja yhdessäoloon. Useimmat ryhmät aloittavat toimintansa viimeisten E-vaiheen kertojen tai ensimmäisten J-vaiheen tapaamisten tienoilla.

Jotkut äidit sekä osallistuvat kahvisteluun että käyttävät vauvapaalveluita, mutta osa äideistä ottaa osaa vain toisen ryhmän toimintaan. Äidit kehittävät erilaisia kontaktimuotoja: meilirinki, kodeissa tapahtuvat tapaamiset ja vierailut sekä sähköposti- ja kännykkäyhteydet. Vaikka vuorovaikutus ei aina ole fyysisesti kasvokkain tapahtuvaa, pohjana on kasvokkain tapahtunut tutustuminen perhevalmennuksessa.

Useimpien äitien yhteydenpidossa sähköposti on keskeisessä asemassa. Toisaalta osalla haastatelluista ei ole kotona tietokonetta, tai se on vanha ja hidas, joten nämä äidit eivät käytä lainkaan sähköpostia. Koska äidit ovat tutustuneet toisiinsa kasvokkain perhevalmennuksessa, heille on luontevaa etsiä sellaisia yhteydenpitokanavia, jotka ovat mahdollisimman monipuolisia ja tarkoituksenmukaisia kulloisessakin tilanteessa. Etenkin esikoisten syntymän jälkeen ”kasvokkaisuus” merkitsee useimmille äideille virtuaalis-

⁵¹ Kahvistelu oli erään Pohjois-Suomesta kotoisin olleen äidin käyttämä termi, kun hän puhui äitien kyläilystä päiväsaikaan toistensa luona. Käytän kahvistelua kuvaamaan myös perheiden keskinäistä kyläilyä.

ta yhteyttä, päivittäisiä netti- tai kännykkäviestejä. Äitien synnytyksen jälkeistä yhteydenpitoa kuvaa Helenan toteamus

— *sähköposti oli se ykkösväline*. Ja jonkun kerran tavattiinkin osan kanssa jonkun luona. Tekstiviestit olivat se toinen tapa, mutta sähköposti oli varmasti se tärkein.

Äideillä on meililista, jolloin kaikki äidit saavat yhteistä postia. Kahvistelut saattavat olla useamman äidin ja jopa kaikkien alueelliseen perhevalmennusryhmään kuuluvien äitien (4–8 äitiä) yhteisiä kokoontumisia. Suuren ryhmän kokoontumista päiväsaikaan rajoittaa sopivien kokoontumistilojen löytyminen asuinalueelta. Ellei alueella ole kahvilaa, äidit voivat kokoontua suurena ryhmänä ainoastaan, kun saavat vierailukutsun jonkun äidin riittävän tilavaan asuntoon.

Kahvistelu voi olla myös kahden tai kolmen äidin välistä yhteydenpitoa. Kahdenväliseen kahvisteluyhteydenpitoon ei aina kuulu varsinaista kahvinjuontia, vaan yhdessä olemisen muodot vaihtelevat yhteisistä vaunukävelyistä säännöllisiin meili- ja kännykkäyhteyksiin. Kahvistelua edeltää tutustuminen, ja siihen liittyy etenkin kahdenvälisissä tai pienimuotoisissa tapauksissa molempien osapuolten osoittama kiinnostus toista kohtaan. Kahvistelijat kertovat keskinäisestä yhdessäolosta ja viihtymisestä. Kun äidit ovat tutustuneet lähemmin keskenään, laajenee yhteydenpito joissain tapauksissa perheitten välisiin tapaamisiin. Tämänkaltainen toiminta käynnistyy esi-koisten synnyttyä.

No, se tuli ihan siitä, että kerran Mikko (puoliso – RP-H) tuli hakemaan mua eikä me oltu vielä valmiina, niin sitten se tuli sisään. Tuli sisään ja katsoi, että ai, teillä on tällainen asunto kun me oltiin just muuttamassa. Ja kun me muutettiin Koivikkoon, niin he olivat kovasti innoissaan tulossa katsomaan uutta asuntoa ja sitä kautta se lähti sitten. Meillä nyt on Mikko koko ajan kotona, mutta sitten jos viikonloppuna tulee ja mies on kotona, niin miksei hänkin tulisi sitten. Ei sen tarvitse olla mikään äiti-lapsikeskustelu, vaan *miehetkin voivat tulla, niin he saavat seuraa vaikka toisistaan*. Tai, sitten voidaan neljästään keskustella lapsista enimmäkseen, kun kuitenkin eivät ole sillä tavalla kavereita. (Maarit)

Koska isät ovat tutustuneet toisiinsa perhevalmennuskerroilla, on perheiden kanssakäyminen luontevaa. Perheiden väliset tapaamiset ovat kerrallaan kahden perheen välisiä kyläilyitä, jopa matkoja. Perheillä saattaa kuitenkin olla vuorovaikutusta useamman perheen kanssa.

No, tämä toinen perhe oli meillä viimeksi syömässä blinejä eli mä pais-toin blinejä ja syötiin kaikkea, mitä siihen nyt kuuluu. *Juteltiin kaikesta mahdollisesta, vähän lapsista ja paljon muustakin ja lapset leikkivät lattialla ja tutustuivat toisiinsa.* Tämän toisen perheen kanssa me ollaan ker-ran käyty heillä kahvilla ja he ovat kerran olleet meillä. (Kristiina)

Perheiden tapaamiset pohjaavat perhevalmennuksen aikana syntyneisiin pariskuntien tutustumisiin⁵². Tapaamisten ja yhdessäolon muotoa ja sisältöä kuvataan tavalliseksi kyläilyksi. Kaikki perheiden välisistä tuttavuuksista ja kyläilyistä kertoneet ovat muualta Espooseen muuttaneita.

Kahvistelijoiden rinnalla on toinen ryhmä, joka pitää yhdessäoloa ja yhdessä viihtymistä tärkeänä. Äitien yhteinen toiminta, jossa mukanaolijoi-ta nimitän vauvapalveluiden harrastajiksi, alkaa muodostua siinä vaihees-sa, kun esikoiset ovat varttuneet muutaman kuukauden ikäisiksi. Vauvapa-lveluiden harrastajille on leimallista osallistuminen alueella tarjolla olevaan äiti-lapsitoimintaan. Useat äidit kertovat saaneensa tiedon vauvapalveluis-ta joko perhevalmennustapaamisissa tai toisten perhevalmennuksessa ollei-den äitien kautta.

Osalle äideistä on tärkeää ja osallistumista helpottavaa, että he tietävät vauvapalveluihin osallistuvan perhevalmennuksessa tutuksi tulleita äitejä. Osa vauvapalveluiden harrastajista haluaa osallistua alueen vauvapalveluihin, vaikka tietävät kohtaavansa siellä perhevalmennuksesta tuttuja äitejä, joi-den seurassa eivät erityisemmin viihdy. Palvelut nähdään ensisijaisesti vauvan harrastustoimintana. Esikoisen parhaaksi ajateltu harrastustoiminta on myös useille äideille tärkeä uuden elämäntilanteen rakentaja ja rytmittäjä,

---

52 Scott & al. (2001, 28) raportoivat Australian kahdella kaupunkialueella tapahtuneesta pitkäkestoisesta (kahdeksan tapaamiskertaa synnytyksen jälkeen) perhevalmennuksesta, jossa osa äideistä muodosti yhdessäolon ja viihtymiseen liittyvää toimintaa perhevalmennuksen ulkopuolella. Jotkut toimintamuodot olivat pelkästään äitien tai äitien ja lasten toimintaa, esimerkiksi lasten tai aikuisten syntymäpäivät. Osa yhdessäolon muodoista, esimerkiksi grillijuhlat tai piknikit lasten kanssa, olivat perheiden yhteisiä ajanviettoja, joihin osallistuivat myös isät.

kuten Sari kuvaa seuraavassa esimerkissä:

– – se on ollut hyvä, kun mä olen ollut täällä *avoimessa päiväkodissa*, eikä miehen ole tarvinnut huolehtia miten mulla menee kotona, kun mä olen tavannut näitä ihmisiä. Mulle se oli kovempi paikka, ettei mulla ollut enää niitä samoja kontakteja, mitä mulla on ollut työelämässä. *Pelkän helistimen heiluttaminen päivän mittaan ei ole sellaista riittävää sosiaalista elämää.* (Sari)

Perhevalmennuksessa yhdessä olleet äidit hakeutuvat vauvapalveluissa usein toistensa seuraan. Mitä enemmän aikaa kuluu esikoisen syntymästä, sitä enemmän äidit etsiytyvät harrastusryhmissä vuorovaikutukseen myös muiden alueen äitien kanssa.

Äitien käynnistämä omaehtoinen, perhevalmennuksen ulkopuolelle sijoittuva vertaistoiminta rakentuu paikallisesti. Äitiverkoston syntyyn vaikuttavat kulloisenkin äiti- ja perhevalmennusryhmän sekä asuinalueen erityispiirteet. Riippumatta erilaisista toiminnan pontimista äitien verkostoista tulee äideille henkilöitynyt voimavara ja resurssi (ks. Castrén 2001, 42; 2005, 146). Esikoislasten äitien yhteydenpitomuodot vaihtelevat, mutta keskinäinen vuorovaikutus on tiivistä. Useimmat äidit ovat yhteydessä toisiinsa päivittäin tai ainakin viikoittain. Äitien kehittämässä omaehtoisissa yhdessäolemisen ja yhteydenpidon muodoissa huomio kiinnittyy kolmeen seikkaan.

Ensimmäinen huomio on, että perhevalmennuksessa tutustuneiden äitien omaehtoisessa sosiaalisessa verkostossa näkyy *tieto- ja käytäntöpainotteisuus*. Merkittävässä asemassa ovat tietoon ja asioiden tehokkaaseen hoitamiseen liittyvät seikat. Pyrkimyksenä on hoitaa ja huolehtia mahdollisimman hyvin olosuhteista, jotka ympäröivät odotettavaa lasta, sittemmin vastasyntyntä. Suhtautumisessa esikoisen odotukseen ja syntymään saattaa havaita piirteitä, jotka ilmentävät elämän eri vaiheiden hahmottamista projektimaisina. Tällöin tiettyyn vaiheeseen valmistaudutaan huolella ja keskitytään vaiheen onnistuneeseen läpivientiin⁵³. Äitien välille kehittyvät tieto- ja yhteysverkot voi nähdä äitien keskenään solmimiksi vuorovaikutuksen ja näin myös yhteistyön ja tiedonvaihdon sopimuksiksi. Näiden kaikkien tarkoituksena

---

53 Kyseessä voi myös olla äidiksi tuleminen prosessi, joka alkaa jo ennen raskautta tai raskauden alkaessa. Prosessiin kuuluu valmistautuminen, muuttuvien realiteettien kanssa toimeentuleminen ja sopeutuminen. Merceirin (2004) mukaan äidiksi tuleminen on jatkuva psykososiaalinen prosessi, jossa on havaittavissa eri vaiheita ja haastekohtia läpi elämän.

on taata mahdollisimman hyvä odotus- ja perhevalmennusaika. Esittämäni tulkinta heijastelee työelämässä ja yhteiskunnassa yleisemminkin levinnyttä projektitoimintaa. (Ks. Sulkunen 2006; 2009.)

Perhevalmennuksen äitien yhteydenpidon muodoissa voi nähdä myös ilmentymiä viime vuosina voimakkaasti kasvaneesta äitiyden ja vauva-ajan kaupallistumisesta. Vauvateollisuus on tehnyt odottavista äideistä ja myös vauvoista mainonnan ja kulutuksen sekä välineitä että kohteita (Longhurst 2005). Tämä näkyy esikoistaan odottavien äitien kiinnostuksena erilaisiin kulutus-, tarvike-, tarjonta-, hinta- ja laatutietoihin.

Toinen äitien sosiaalista verkostoa leimaava piirre on *viihtyminen*. Suomessa ei äitiyskulttuuriin ole liiemmästi kuulunut ajatusta, että äitiys ja raskaus voivat olla viihtymisen ja nauttimisen aikaa. Viime vuosina myös tämä näkökulma on voimistunut. Heini Martiskainen de Koenigswarterin (2006, 182, 196–198) mukaan länsimaissa on vahvistunut suuntaus, joka painottaa raskauteen liittyvää mielihyvää. Odottaville ja vastasyntyneiden äideille on kehitetty oma muoti- ja kulttuurituotanto, jonka tarjontaan useat äidit tutustuvat yhdessä (Longhurst 2005). Yhdessä oleminen ja viihtyminen edistävät äitien keskinäistä vuorovaikutusta ja käynnistävät vertais(ryhmä)-toimintaa, jonka puitteissa äidit murtavat huomaamattaan perinteistä äitiyteen liittyvää hiljaisuuden salaliittoa. Tämä tarkoittaa, että he puhuvat myös mieltä askarruttavista eikä ainoastaan miellyttävistä odotukseen liittyvistä asioista.

Kolmatta äitien verkostoitumiseen kytkeytyvää piirrettä voi kuvata toiminnaksi, jossa *esikoisäidit rakentavat uutta arkielämäänsä*. Tätä toimintaa he tekevät yksin mutta myös vuorovaikutuksessa toisten samassa tilanteessa olevien kanssa. Arkielämän rakentamisessa ovat tärkeinä osatekijöinä edellä mainitut tietojen ja käytäntöjen vaihtaminen sekä yhdessä viihtyminen. Vertaisverkoston ja -toiminnan avulla äidit pyrkivät luomaan vauvaperheen arjesta lapselleen, itselleen ja myös puolisolleen *mahdollisimman hyvää elämäntilannetta*. Jokainen äiti määrittelee ja muodostaa omaa käsitystään mahdollisimman hyvästä elämäntilanteesta omissa pohdinnoissaan, puolison kanssa käytävissä neuvotteluissa sekä vuorovaikutuksessa vertaisäitien kanssa.

Äitien eletyt perhevalmennukset tuovat selvästi esiin, että vertaisuuden ja vertais(ryhmä)toiminnan kannalta äitiysvapaa muodostuu merkittäväksi ajaksi. Äitiysvapaa ei ole ainoastaan ajanjakso, vaan siihen liittyy episodeja

ja käännteitä, jotka tekevät vertaisuudesta kokemuksellista.

5.3 Äitiysvapaa – äitiys ja kotona oleminen

Tutkimukseni äidit jäävät kotiin raskauden loppuvaiheessa viimeistään 30–50 arkipäivää ennen synnytystä. Tästä alkaa eurooppalaisittain pitkä äitiysvapaa (ks. Hiilamo 2008, 83; Parental Leave in Council of Europe member States 2005). Äitien elämässä ensin äitiysvapaan alkaminen ja sittemmin esikoisen syntymä muodostavat yhdessä erityislaatuisen elämänvaiheen. Tärkeässä osassa on yhteiskunnan rakenteellinen ratkaisu: lakisäätien äitiysvapaa. Äitiysvapaa merkitsee sekä lapsen odotuksen ja syntymän aikaa että myös muita muutoksia. Äitiysvapaa, joka ennen esikoisen syntymää liittyy odotukseen ja synnytykseen, on osoitettu selvästi äideille (Anttonen 2009, 93). Tätä ajankohtaa seuraavan vanhempainvapaan kohdistuminen äiteihin on sekä kulttuurinen että rakenteellinen ratkaisu. Suomessa naiset ovat jääneet kotiin joksikin aikaa – yleensä vuosiksi – esikoisen syntymän yhteydessä (Julkunen 1995; Lammi-Taskula 2004,40; 2007; Lammi-Taskula & Salmi 2009, 40). Näin tekevät myös tutkimukseni äidit, joille äitiysvapaalle jääminen merkitsee muutoksia työssä, elinympäristössä ja sosiaalisissa suhteissa.

Äitiysvapaan alkaminen käynnistää useita äitien arkielämän muutoksia. Äitiysvapaan alku on totuttelua muuttuneeseen elin- ja toimintaympäristöön sekä orientoitumista asuinseudulle. Perhevalmennuksessa tutuiksi tulleiden äitien omaehtoiset tapaamiset ovat osa virittäytymistä äitiyteen ja kotona olemiseen. Tutkimuksessani äitien arkielämä, joka synnytyksen vaiheilla siirtyy asuinalueelle ja kotiin, yhdistää äitejä.

Äitien eletyt perhevalmennukset osoittavat, että äitiysvapaalla on kolme erityistä vaihetta, joissa vertaisuus ja vertais(ryhmä)toiminta saavat tärkeän merkityksen äitien elämässä. Ensimmäinen vaihe sijoittuu äitiysvapaan alkuun, jolloin äitien *arkielämä muuttuu*. Elämän ympäristöksi tulee asuinalue, ja kodin ulkopuolinen ansiotyö muuttuu kotona olemiseksi. Toinen vaihe, jossa äitien vertaisuus tulee uuteen vaiheeseen, on ajankohta, jolloin *isät palaavat synnytyksen ja siihen liittyneen isyysvapaan jälkeen kodin ulkopuoliseen ansiotyöhön*. Kolmas vaihe paikantuu *arjen ja kotityön rakentamiseen* vauvan ensimmäisten kuukausien aikana.

Ensimmäinen suuri muutos on ansiotyön jättäminen ja siirtyminen ko-

tiin. Tämä on ensimmäinen vaihe, jossa perhevalmennuksessa tutustuneiden äitien keskinäinen vuorovaikutus saa aikaisemmasta poikkeavia ja monipuolisempia muotoja. Yhtäkkiä äideillä on aikaa keskellä päivää tehdä mitä he haluavat. He voivat istua tuntikausia pohtimassa esikoisäitiyteen liittyviä asioita. Elämäntilanne avaa äideille mahdollisuuden yhdistää hyöty ja viihtyminen.

Kuten aiemmin olen kuvannut, äitiysvapaalle jääminen käynnistää äitien perhevalmennuksen ulkopuolella tapahtuneen yhteydenpidon. Ennen esikoisen syntymää useat tutkimukseni äidit ovat vaihtaneet perhevalmennuksessa yhteystietoja keskenään. Tässä vaiheessa alkaa joillakin alueilla kehittyä äitien vertais(ryhmä)toimintaa, joka tapahtuu useimmiten perhevalmennustapaamisten ulkopuolella.

Se oli helpompaa *päivisin, kun meillä oli enemmän aikaa*. Illalla, kun miehet tulivat töistä kotiin, niin todettiin olevan helpompaa kokoontua päivällä juttelemaan näistä asioista. Ja usein se oli jonkun luona, mutta enemmän melkein ostoskeskuksessa. Se vaan lähti siitä, että kahviteltiin siellä ja kolmisen tuntia meni kuin naps, napista painamalla ja tuntui, että oho, nyt tosiaan pitäisi jo varmaan mennä. (Maarit)

Useimmat esikoisten äidit ovat viettäneet asuinalueella ja kotona ennen äitiysvapaata pääasiallisesti vain iltoja ja viikonloppuja. Äitiysvapaalle jäädessään äidit asettuvat uudella tavalla asuinalueelle, ja arki rakentuu aikaisemmasta poikkeavasti. Äitien arkielämä kotona olemisen ja tekemisen elämänpiirinä alkaa korostua äitiysvapaan alkaessa. Äidit ovat tilanteessa, jossa heidän on muokattava uusi ja toistaiseksi vieras elämäntilanne itselleen kotoisaksi (Jokinen, E. 2005, 12).

Isät palaavat kodin ulkopuoliseen ansiotyöhön

Toinen tärkeä, äitiysvapaaseen ajoittuva muutos on isien synnytyksen jälkeisen isyysvapaan päätyminen ja heidän paluunsa kodin ulkopuoliseen ansiotyöhön. Äitiysvapaa ja siihen liittyvät seikat merkitsevät esikoisäideille ja -isille keskinäisiä neuvotteluja. Pirjo Korvelan (2003, 149–150) väitöstutkimuksessa neuvottelut nousevat keskeisiksi *kodintuottamisen* välineiksi. Kodintuottamista ovat Korvelan (mt. viii) mukaan lapsiperheen arki, joka sisäl-

tää yhdessä ja erikseen tekemistä, moninaisia neuvotteluja sekä kodin vuorovaikutteisia suhteita eri toimintaympäristöjen kanssa. Päätös äidin kotiin jäämisestä on eräs esimerkki pienten lasten vanhempien perustavanlaatuisesta kodintuottamisesta. Tämä päätös pohjaa äitien ja isien neuvotteluihin, joissa yhtenä tekijänä ovat yhteiskunnan vanhempainvapaakäytännöt.

Isien paluu isyysvapaalta konkretisoi tutkimukseni äitien uuden arjen, jossa vastasyntyneen lisäksi on muutamia muita merkittäviä arkea leimaavia tekijöitä. Kun äidit jäävät esikoisen kanssa kahden isyysvapaan loputtua, he ovat kasvokkain muuttuneen työn kanssa. Samanaikaisesti äidit huomaavat sosiaalisten suhteiden muutoksen. Entisen arjen tilalle on tullut vauvaperheen arjen rakentaminen. Äitien eletyt perhevalmennukset kuvaavat, miten kaikki nämä kolme muutosta ovat mukana tässä elämänvaiheessa.

Kotona oleminen muuttaa ansiotyön määrittämiä sosiaalisia suhteita ja toimintoja. Koulutettujen naisten ansiotyö sisälsi aikuiskontakteja ja yhdessä toimimista työtovereiden kanssa. Synnytyksen jälkeisenä aikana kaikki tämä on toisin. Esikoisten syntymä ja sen jälkeinen aika tuo muutoksen myös perhevalmennuksessa tutustuneiden äitien väliseen vuorovaikutukseen. Vaihetta voi kuvata käännekohtaksi äitien säännöllisessä yhteydenpidossa. Se on myös vuorovaikutusta tiivistävä vaihe.

Isien paluu töihin ja J-vaiheen ensimmäinen perhevalmennustapaaminen (J1) ajoittuvat samaan ajankohtaan. Tästä tapaamisesta tulee monille äideille merkityksellinen. Isien mentyä töihin äidit ovat alkaneet opetella elämän uudelleen organisointia. Äidit ovat kotona kahdestaan vastasyntyneen kanssa. Usein arjen tilanteet osoittautuvat haastaviksi. Perhevalmennustapaamisessa äidit huomaavat oman ja toisten äitien kokemusten samanlaisuuden. J1-tapaamisessa äidit saavat ajantasaista tietoa asuinseudulla tarjolla olevista vauvaperheiden palveluista. J1-tapaamisen yhteydessä äidit myös kutsuvat toisiaan erilaisiin toimintamuotoihin. Kunnan, järjestöjen tai seurakunnan järjestämässä toiminnassa äidit sopivat myös omista, keskinäisistä yhteydenpidon muodoistaan.

5.4 Esikoinen ja kotiarki syventävät kokemuksellista vertaisuutta

Useat äidit kokevat puolison palattua työelämään, että vauvan hoitaminen ja uuteen elämänrytmiin totuttelu alkavat toden teolla. Lähellä ei ole toista aikuista jakamassa hoitotyötä. Usean äidin kohdalla vauvan hoidon ja

kotityön organisointi vaativat opettelua. On muistettava, että lähes kaikki haastatellut äidit ovat olleet kodin ulkopuolisessa ansiotyössä ennen esikoisen syntymää. Äitien ansiotyön tilalle on tullut toisenlainen arki. Miten äidit kuvaavat kahta erilaista arkea, kodin ulkopuolisessa työssä olon ja kotona olemisen rytmiä ja muotoa?

Äidit kertovat (kyselylomake I & II), että ansiotyössä heillä oli ollut koko ajan useita eri tehtäviä. Ansiotyötä oli värittänyt kiire. Tyhjiä aukkoja tai vapaita hetkiä ei ansiotyössä ollut, ja työtä kuvattiin kiivastempoiseksi. Työhön olivat kuuluneet kokoukset, puhelut, sähköpostiin vastaaminen ja raporttien laadinta. Ennen äitiysvapaalle jäämistä keväällä 2004 äitien työtyytyväisyydessä oli suurta hajontaa. Äidit kuvailivat työtyytyväisyyttään kiihtävästä ala-arvoiseen.

Esikoisen syntymän jälkeistä kotityötä äidit kuvaavat siten, että työssä on koko ajan *useita ja päällekkäisiä tehtäviä*. Vuotta aikaisemminkin naisten ansiotyöhön oli sisällynyt useita tehtäviä, mutta kotona tehdyssä työssä useiden tehtävien päällekkäisyys korostuu. Tehtävät edellyttävät pieniä mutta jatkuvia päätöksentekoja. Jos päivässä on tyhjä hetki, äidit ottavat siihen jonkin tehtävän suoritettavaksi. Äitien aikaisemmasta työstä poikkeavaa on, että kotityössä on kaikesta huolimatta aikaa myös keskusteluille ja pohdinnoille. Kuitenkin lapsi määrää päivän tempon ja aikataulun. Omaa aikaa ja aikataulua ei äideillä ole. Vauvaikäisen äidin päivässä ei myöskään ole täysin vapaita hetkiä tai lepoa hetkiä. Johanna kertoo leikkisästi saaneensa uuden esimiehen, jonka elämänrytmi antaa tahdin myös äidin elämälle.

Joo, me puhuttiin tuossa kaveriporukassa yhtenä päivänä esimiehistä. Niin, muut nauroivat mulle, kun mä sanoin, että *mun esimies nukkuu päiväunia* tällä hetkellä.

Esikoisen synnyttyä äitien työn muutokset tulevat selvästi esiin. Kaikille haastatelluille äideille esikoisen syntymä merkitsee uusien työtehtävien opettelua. Vastasyntyneen ja pienen lapsen äideille kotityö ja pienen vauvan hoitaminen ovat outoja. Kaikkien äitien kuvaukset vauva-ajan kotityöstä ovat sisällöltään hyvin samanlaisia. Päivästä toiseen toistuva rakenne muodostuu vauvan kahden perushoidon elementin ympärille. Syöttämiset ja vaipanvaihdot seuraavat toisiaan. Vaikka perustoiminnot toistuvat, äidit kuvaavat tilannetta lyhytjänteiseksi ja levottomaksi. Pienen lapsen kanssa elämässä on

keskeneräisyyden tunnetta.

Ja kun lapsi on siinä, niin mä *kaiken aloitan ja kaiken joudun lopettamaan kesken* ja sitten on taas toinen projekti. Samat tehtävät toistuvat: pyykki, huolto, ruoka, pyykki, huolto, ruoka ja sitten vaipanvaihto, vaipanvaihto, ruoka, ulkoilu pukeminen, aika samaa. Mutta sitten mä koen kyllä jollain tavalla, että mulla on sopivasti töitä. Eli, vaikka väsymys paistaa näistä läpi, niin kyllä mä koen, että mulla on kuitenkin töitä ihan sopivasti. Voisi sanoa, että on paljonkin, mutta niistä selviytyy ja ne pitää organisoida sitten. Voi jättää esimerkiksi leivonnan pois, ei tarvitse olla mikään superäiti, joka ei osta vaan leipoo kaiken itse. (Susanna)

Useimmiten esikoisten päivärytmi on alussa epäsäännöllinen, joten äidit joutuvat sopeutumaan tilanteeseen, jossa on sekä ennakoimattomuutta että toistuvia rutiineja.

Jotenkin se, *että mitä seuraavaksi*. Miten kauan se nyt nukkuu, pitäisi-kö mun antaa ruokaa, vaihtaa vaippa tai muuta tällaista. Lähdenkö mä ulos tai just sen aikataulun suunnittelu, ettei voikaan lähteä ulos noin vaan yhtäkkiä kun huvittaa. *Koko sen homman pyörittäminen ja se, mitä milloinkin, niin se vei sitä energiaa ihan hirveästi* – –. Ja jotenkin se, että kun lähtee ulos, niin tietää, mitä pitää ottaa mukaan ja missä järjestyksessä asiat tekee. Ensin on laitettava itselle vaatteet päälle, sitten lapselle ja sitten kengät jalkaan ja kaikkea tällaista käytännöllistä, mikä vei hirveästi alussa energiaa – –. (Sari)

Yhtäältä työ on omaa organisointikykyä vaativaa, toisaalta vauvan persoonallinen päivärytmi ja usein rytmittömyys leimaavat työtä. Liikkuminen vastasyntyneen kanssa kodin ulkopuolella ei myöskään ole aivan ongelmattonta. Vertaisten yhteydenpidossa äidit havaitsivat, etteivät he suinkaan ole ainoita, jotka miettivät ja hakevat vauvan päivärytmiä ja päivittäisten asioiden organisointia. Päivän rakentumisessa ja vauvan päivärytmin luomisessa äidit kysyvät aktiivisesti neuvoa muilta vertaisäideiltä.

Useimpien vertaisäitien keskinäiseksi päivittäiseksi puheenaiheiksi muodostuu konkreettien arkiaskareiden käsittely. Joukossa on äitejä, jotka osaavat

antaa hyödyllisiä vinkkejä. Vähitellen kotityö ja vauvanhoito alkavat onnistua. Matka tähän vaiheeseen saattaa olla mutkikas. Päivän ja kotityön organisointi tapahtuvat osittain yrityksen ja erehdyksen kautta, osittain kuunnellussa toisia äitejä ja havainnoimalla heidän tapaansa toimia.

Kotityön ja ajankäytön organisointia voi pitää yhtenä keskeisenä äidin ja kotona lasta hoitavan henkilön arjen osa-alueena. Tämän työn olennaisena piirteenä on, että kotityötä tekevän (äiti) on otettava huomioon muitten perheenjäsenten tarpeet. Vauvan kanssa kotona oleminen on *hoivatyötä*. Se on luonteeltaan toisen fyysisistä ja psyykkisistä tarpeista huolehtimista (Anttonen & Zechner 2009, 17). Yhtäältä työhön sisältyy tehtäviä, joita voi itse rytmittää, toisaalta kotityön tekijä on sidoksissa muitten perheenjäsenten tekemisiin ja elämäntahtiin (DeVault 1994, 120–137). Haasteelliseksi kotityö ja vauvanhoito osoittautuvat työn luonteen vuoksi. Pirjo Korvela (2003) kuvaa kotona olemista ja tekemistä *vyyhtimäiseksi*. Haastattelmani äidit kertovat kotityön katkelmallisuudesta ja kotityöhön liittyvistä toistuvista tehtävien aloituksista (ks. Jokinen, E. 2005, 70; myös DeVault mt., 5). Äidit pystyvät helposti luettelemaan toistuvat tekemiset. Jossain toisessa elämäntilanteessa tällaista erottelevaa kotityönkuvausta voidaan pitää pirstovana ja keinotekoisena (Jallinoja 2000, 208–209). Pienten vauvojen äitien arjen kuvauksena yksittäiset työtehtävien luettelot antavat valaisevan kuvan äitien jokapäiväisestä elämästä.

Esikoisten ensimmäisten elinviikkojen ja -kuukasien aikana äitien aktuaalinen toiminta tapahtuu pääpainotteisesti kotona. Sinne paikantuvat lapsen ja kodinhoito. Koti ja asuinympäristö ovat äitien arkielämän toteutumisaikakkoja. (Ks. Salmi 2004,11; Smith 1988.) Tutkimukseni äideillä kotityö jäsentää arkielämää. Tilanne poikkeaa äitien aikaisemmasta elämästä. Tässä vaiheessa äitien kuvauksissa *pyykkikone* saa keskeisen aseman. Se on paitsi konkreetti arkea helpottava väline myös vertauskuva sekä naisten tekemälle työlle että kuvaus heidän työnsä sisällöstä. Eeva Jokinen (2005, 56) toteaa vaatehuollon olevan *naistapaista* toimintaa. Eletyt perhevalmennukset tuovat esiin sen, miten vauvan vaatehuoltoon ja kodinhoitoon liittyvistä toiminnoista tulee olennainen osa päivittäistä työtä. Kotityö muuttuu naistapaisuudeksi, johon äidit näyttävät sopeutuvan. Sopeutumisessa he saavat apua toisiltaan.

Äitien eletyistä perhevalmennuksista näyttää muodostuvan ”kehityskerromus”, jossa äidit kuvaavat kokemiaan kodin- ja vauvanhoitoon liittyviä

haasteita ja ongelmia vauvan synnyttyä. Tämä kertomus on hyvin samankaltainen kuin Eeva Jokisen (2005, 56) kuvaus siitä, miten naistapainen työ muuttuu tavaksi. Alkua leimaa opettelu ja vastoinkäymiset. Jokinen toteaa toiminnan alkavan tuntua jonkin ajan kuluttua vastaansanomattomalta. Naistapainen toiminta alkaa *kuulua* äidin elämään. Juuri näin kertovat myös tutkimukseni äidit.

Vähitellen konkreetit tilanteet alkavat sujua lapsen kanssa. Myös kotitöiden ja vauvanhoidon yhteen sovittaminen luonnistuu. Äidit luonnehtivat kotityötä ja kotonaolemista varsin myönteisesti. Pohtiessaan kotityötä ja verratessaan sitä aikaisempaan kodin ulkopuoliseen ansiotyöhön äidit kertovat, että kotona oleminen on heistä antoisampaa. Äidit eivät pidä kotona olemista paikallaan pysymisenä tai pysähtyneisyytenä. Esikoisen hoitaminen ei myöskään ole heidän mielestään hierarkkisesti alempiarvoisempaa kuin työn tekeminen kodin ulkopuolella. Äitien ajatukset ovat kiinnostavia. Päinvastaisia tutkimustietoja ovat raportoineet muun muassa Caroline Gatrell (2005, 97), Eeva Jokinen (1996, 86–88) sekä Matti Kortteenen (1982, 156).

Mielenkiintoa herättää äitien ambivalentti kuvaus yhtäältä vauvan hoidon ja kotityön väsyttävästä vyyhtimäisyydestä. Toisaalta äidit kuvaavat tyytyväisyyttään kotona olemiseen ja siellä tehtävään työhön. Äitien kertoman perusteella syntyy yhtymäkohta Eeva Jokisen (2005, 64) ilmaukseen: kotityön kenttä kannattelee eläjäänsä. Kannattelijoina ovat vauvalta saatu palaute hoitotyön onnistumisesta ja oma tunne arkitoimista selviytymisestä mutta myös vertaisäitien kanssa tapahtuva ajatusten vaihto ja tätä kautta saatu tuki.

Tulkintani on, että kotitöiden ja lapsenhoidon alkaessa sujua äidit kokevat olevansa kelpo äitejä. Juuri tällaisia äititoimijoita psykososiaalisessa asenneilmapiirissä arvostetaan. Tyytyväisyyttä voi luonnehtia palkinnoksi siitä, että äidit ovat selviytyneet elämänmuutoksestaan.

Äitien tyytyväisyys tulee esiin myös siinä, etteivät äidit tunnu kärsivän yksinäisyydestä. Kotona oleviin ja kotona työtä tekeviin naisiin on yhdistetty väsymys ja yksinäisyys. Eeva Jokinen (1996, 37) kuvaa kotityöstä kirjoittaneiden naisten aineistoon pohjaten, miten naisten väsymystilaan kytkeytyy tunne yksin ja ilman toista aikuista olemisesta. Pienten lasten hoitoon liittyy kiinteästi tilanteita, joiden on todettu voimistavan yksinjäännin ja eristyksissä olemisen kokemuksia. Tällaisia ovat esimerkiksi lapsen itku, epävarmuus vauvahoidossa ja pulmalliset tilanteet. Etenkin vastasyntyneen

lapsen hoidossa on edellä kuvatunlaisia hetkiä. (Cusk 2001; Gatrell 2005; Oakley 1981, 12–14.)

Tutkimuksessani ainoastaan yksi äiti, Susanna, kertoo kokemastaan yksinäisyydestä. Hän on muuttanut perheensä kanssa pois perhevalmennusalueelta toiseen kaupunkiin, eikä voi osallistua vertaisäitien tiiviiseen yhteydenpitoon. Kertojalla ei ole käytössään nettiyhteyttä. Äiti käy viikoittain pitkän ja hankalan matkan takaa vertaisryhmän äitien ja vauvojen harrastustoiminnassa. Susanna haluaa tehdä tämän vaivalloisen matkan, koska

– – päivät tuntuvat välillä tosi rankoilta, koska me ollaan muutettu eikä mulla ole mitään vertaistukea täällä uudella asuinalueella (kaupungin nimi on poistettu – RP-H). Mä kaipaisin tällaista avointa päiväkotia, mikä on täällä Espoossa. Niin, siellä jaksaisi paremmin, kun *siellä on näitä muita äitejä ja siellä olisi ihmiskontakteja.*

Muiden haastateltujen äitien kerronnasta puuttuvat tyystin maininnat yksinäisyyden kokemisesta. Haastatellut äidit, Susannaa lukuun ottamatta, eivät omien kertomustensa mukaan ole yksinäisiä, sillä useimmat tapaavat toisiaan asuinseudulla joko vauvojen harrastusten parissa tai äitien keskenään sopimissa olosuhteissa. Väsyneitä äidit kyllä kertovat olevansa. Useissa perheissä on koettu esikoisen unihäiriöitä esikoisten ollessa 6–9 kuukautta. Väsymys on tuttua, mutta siitä kertoessaan äidit korostavat, että heitä helpottaa, kun he tietävät, että muissakin perheissä valvotaan. Väsymyksen kokemus lievenee, kun *väsymyksestä saa puhua.*

Tärkeät vertaisäidit

Äitien välisten tiheiden vuorovaikutussuhteiden kehittymistä ei voinut enustaa tai pitää todennäköisenä perhevalmennuksen alkaessa. Tuolloin äidit arvioivat, etteivät he tarvitse omalla kohdallaan vertais(ryhmä)toimintaa, saaticka vertaistukea. Suurin osa äideistä kyllä tunsi termit vertainen ja vertaisryhmä, ja jokainen äiti löysi omasta elämästään tilanteen tai asian, johon kykeni liittämään myönteisen kokemuksen vertaisuudesta tai vertais-

ryhmästä⁵⁴. Ajatus perhevalmennuksen ja vertaisuuden yhdistämisestä ei kuitenkaan erityisemmin innostanut äitejä. Perhevalmennuksen alussa vertaisuus merkitsi äitien mielessä tuen tarvetta. Tätä he eivät siinä elämäntilanteessa kaivanneet.

Perhevalmennuksen alkaessa äitien suhtautuminen vertaisuuteen oli samansuuntaista kuin Sarin, joka luonnehti ajatuksiaan seuraavasti:

Kyllä mä pidän vertaisryhmää tarpeellisena, mutta mä en ole aina varma tarvitsenko minä sitä tai sitten mä en välttämättä aina huomaa sitä. Ehkä mulla onkin niitä, vaikka mä näen mielessäni ensimmäisenä jonkin tällaisen tukiryhmän, kyllä se vertaisryhmä on varmaan paljon muutakin. (Sari)

Perhevalmennuksen alussa äidit kertoivat, että oma sukulais- ja kaveripiiri tuntuivat riittäviltä. Perhevalmennustapaamiset olivat sopiva vuorovaikutuksen muoto toisten äitien kanssa. Vuoden kuluttua J-vaiheessa tilanne on toinen. Nyt Sari kuvaa vertaisäitien merkitystä itselleen näin:

– – en tiedä, miten olisi pää kestänyt, jollei olisi ollut sitä mahdollisuutta olla yhteydessä vertaisäiteihin, ainakin se olisi ollut huomattavasti rankempaa.

Mitä on tapahtunut vuoden aikana? Onko esikoisäitiys tyrehdyttänyt vuorovaikutuksen lähiomaisiin ja ystäviin? Eleyt perhevalmennukset osoittavat, etteivät suhteet omiin vanhempiin, sisaruksiin ja ystäviin ole katkenneet perhevalmennusprosessin aikana. Näillä ihmisillä on tärkeä paikka äitien elämässä (ks. myös Paajanen 2007). Kuitenkin samassa elämäntilanteessa olevista tulee vauvavaiheessa läheisiä ja keskeisiä. Pienen lapsen hoito ja kotona tehtävä työ synnyttävät jatkuvasti käytännön tilanteita, joissa äidit kokevat tarvitsevansa yhteyttä toisiin samassa tilanteessa oleviin äiteihin. Äitien kuvaukset tuovat esiin kokemuseläisyyden (Geertz 1993, 57). Äidit tavoittavat toistensa puheesta itselleen tuttua. Keskusteluissa he jatkavat vaivattomasti yhteisen kokemuksen kuvailua, ja usein he toteavat toisen ymmärtävän ilman, että edes sanallisesti selittää tilannetta tai tunnetta.

---

54 Äideillä oli vertaisuuskokemuksia harrastuksiin, ammattiin, työtehtävien hoitoon sekä tutkimustyöhön liittyvissä asioissa. Kahdella äidillä oli myös internetyhteys niin sanottuihin mammaryhmiin (Munnukka & al. 2005, 239).

Tästä syystä äidit luonnehtivat vuorovaikutusta toisten samassa tilanteessa olevien kanssa mutkattomaksi.

Sukulaisten ja ystävien sekä vertaisten suhteet saavat voimansa eri lähteistä. Sukulaisten välisiin suhteisiin liittyvät usein henkilöiden roolit perheessä (Ketokivi 2008, 269). Ystävyyssuhteilla on taustanaan osapuolia yhdistävä historia. Äitien vertaissuhteet perustuvat puolestaan yhtäältä kokemusläheisyyteen ja toisaalta kaikkia yhdistävään *aktuaaliseen toimintaan*. Vauvavaiheessa käytännön toiminta ja arjen organisointi ovat tässä toiminnassa keskeisiä.

Huomio kiinnittyy äitien vuoden aikana muuttuneeseen mielipiteeseen ja kokemukseen vertais(ryhmä)toiminnasta ja etenkin vertaistuesta. Äitien kertomukset heidän lähes päivittäisestä yhteydenpidostaan ja yhdessä toimimisestaan synnyttävät päätelmän, että äitien välinen vertaisuus ja vertais(ryhmä)toiminta sisälsivät äitien hyvinvointia lisäävää vertaistukea (ks. luku 3.5). Mitä tämä tuki on äitien kerronnassa?

Kuten edellä totean, lapsen liittyvät ja mieltä innostavat tai huolestuttavat asiat ovat esillä äitien välisessä yhteydenpidossa. Toisille kerrotaan niin lapsen sairaudet kuin myös päivittäiset *sattumukset* ja *tapahumat*. Kerronta kumpuaa jokapäiväisestä elämästä ja saa myös arvonsa siitä.

No, niin kuin mä tuossa sanoin, niin *on hirveän tärkeää, että pääsee puhumaan niistä lapsista ja lapseen liittyvistä asioista*, kun se kuitenkin on maailman tärkein asia. (Johanna)

On helppo uskoa Johannaa, joka epäilee, ettei lapsettomia kavereita kiinnosta tai innosta keskustelu

– – siitä, minkä väristä vauvankakkaa on tullut tai ei ole sitä ymmärrystä jostain yövalvomisesta, millaista se on tai niin pois päin.

Sen sijaan edellä kuvatut asiat herättävät mielenkiintoa tai ainakin tuntuivat tutuilta äideistä, joilla on sama elämäntilanne. He eivät enää koe erottaviksi tekijöiksi seikkoja, joihin he kiinnittivät huomiota perhevalmennuksen alkaessa. Tällöin he olivat panneet merkille erottavia tekijöitä, esimerkiksi pukeutumis- ja elämäntyylin eroja. Nyt korostuvat esikoiset ja kaikki heihin liittyvä.

No, synnytyksiä on puitu, lastenhoitoa, mitä lapset syövät ja miten ne kakkaavat ja minkä näköistä kakkaa tulee. Miten ne nukkuvat? Sitten tietysti miehistäkin sen verran puhutaan, että miten he osallistuvat näihin kotitöihin ja lapsenhoitoon. Ihan positiivisessa mielessä, ettei mitään haukkumista vaan. Lähinnä siihen lapsen liittyvää ja siihen, kuka on lähdössä töihin ja aikooko seuraavaa lasta vai mitä? Kaikenlaisesta oikeastaan puhutaan. Lähinnä ne ovat siihen lapseen liittyviä ja aika paljon syömiseen ja kakkaamiseen liittyvää. *Mitä menee sisään ja mitä tulee ulos.* (Sari)

Esikoisia käsittelevän aihepiirin lisäksi äidit pohtivat *vauvaperheen käytäntöjä* ja kysyvät toistensa kokemuksia. Äitien yhteydenpidosta muodostuu keskinäinen vauvatiedon ja -kokemuksen vaihtopalvelu. Toimintaa voi verrata Horellin ja Boulin (2006, 21–22) esittämään tietopalvelutiski-ajatukseseen, jossa yhteysverkko tarjoaa tehokasta informaatiota. Äidit käyttävät monipuolisesti eri tiedonvälityksen ja yhteydenpidon muotoja. He välittävät toisilleen koettua, elettyä ja tiedettyä. Äidit kertovat varovansa tyrkyttämästä toisilleen neuvoja. Jokainen voi ottaa ja kokeilla vinkkejä, jos asia kiinnostaa. Äitien asemat vaihtelevat kyselijöinä sekä vastaajina (ks. Hyvärinen 2005, 225). Hetkessä vauvaperheen arki saattaa asettaa varmaotteisenkin äidin uuteen tilanteeseen, jolloin neuvot voivat olla tarpeen.

Mä olen itse asiassa tykännyt just tästä porukasta, kun ajattelee tätä Poukaman (avoin päiväkotitoiminta – RP-H) porukkaa, jossa ollaan vähän laajemminkin, ettei siellä ole ketään sellaista, joka käyttäytyisi siten, että hän tietää parhaiten. Siellä ei tule tätä, että koska meillä on tehty näin, niin sen täytyy toimia kaikilla. Mun mielestä *ihmiset kertovat niistä kokemuksistaan, mutta kukaan ei tunnu olevan sillä mielellä, että heidän toimintatapansa olisi ainoa oikea.* Ja se on mun mielestä kivaa, mutta just sen takia mä en uskalla oikein noihin vauva-sivujen nettikeskusteluihin mennä. Varsinkaan, kun niissä voi sitten esiintyä millä tahansa nimellä, kun ei tarvitse kohdata ihmisiä kasvokkain. Siellä on aika paljon tällaisia ihmisiä, jotka ovat tietävinään parhaiten. Sitä ilmiötä ei mun mielestä ole tuossa porukassa, vaan se on *enemmän tällaista rohkeaa.* (Johanna)

Äidit pitävät tärkeänä tuntemusten läpikäyntiä. Mitä tarkoittaa äitien käyttämä tuntemus-sana? Se sisältää viittauksen äitien vaikutelmiin ja kokemuksiin vauva-aikana. Tuntemuksiin liittyy jonkin verran omakohtaista perehtyneisyyttä. Tuntemuksia leimaa paikallisuus, joka tarkoittaa niiden liittymistä elettyyn elämäntilanteeseen. Koska elämäntilanne on kaikille äideille uusi, mutta yhteinen, ovat äidit kiinnostuneita toistensa ajatuksista. Asiat voi halutessaan esittää yleisinä ja itsestä etäännytettyinä tai sidottuna omaan henkilökohtaiseen tilanteeseen. Tuntemukset ovat aiheita, jotka liittyvät lapseen, itseen, puolisoon tai parisuhteeseen. Ne voivat olla myös fysiologisiin ja psyykkisiin tekijöihin kytkeytyviä kokemuksia. Äidit kertovat, että heitä on auttanut tuntemusten käsittely, koska niiden kautta voi todeta, ettei ole huolineen yksin (ks. Munnukka & al. 2005, 245). Ennen kaikkea tuntemusten käsittelyn yhteydessä toistuu havainto, ettei toiselle äidille tarvitse selittää tai perustella asioita (ks. Geertz 1993, 57).

Vertaisäitien tuki toisilleen

Tueksi äidit kokevat sen, että he tietävät muissakin perheissä olevan hankalaa, jos esimerkiksi lapsella on koliikki tai korvatulehdus ja vanhemmilla on yövalvomisia. Näissä tilanteissa äidit kertovat kokeneensa vertaiset läheisiksi samankaltaisen hankalan tilanteen vuoksi. Tämänkaltainen läheisyys tekee vertaisista henkilöitä, joilta haetaan *lohdutusta* ja *neuvoja* (Barnes & Duck 1994, 175). Etenkin niinä päivinä ja niissä elämäntilanteissa, joissa asiat eivät mene toivotulla tavalla, äidit kokevat toiset naiset tukiverkkona.

Se on sellainen tukiverkko, jonka avulla jaksaa paremmin, kun tietää että muillakin välillä valvotaan ja on vaikeaa ja muissakin perheissä ollaan väsyneitä, eikä muissakaan perheissä miehet tee aina niitä koti töitä. Ne ovat aika arkisia asioita, ei välttämättä sellaisia, mitä on ollut ennen lapsen syntymää. Se kärjistyy aina sitten, kun on väsynyt ja kiirettä ja muuta. (Susanna)

Konkreettista instrumentaalista apua äidit pystyvät antamaan toisilleen niukasti. Kuitenkin jo hetkellinen, toisen äidin suorittama lapsen valvonta kerhossa tai vauvan varavaatteiden lainaaminen tuntuvat äideistä tuelta (ks. Munnukka & al. 2005, 245). Äitien toisilleen antama emotionaa-

linen tuki, esimerkiksi kannustaminen ja rohkaisu, ovat tärkeitä (ks. luku 3.5). Äidit kertovat saaneensa kannustusta toisiltaan erityisesti, kun pulmia on ilmennyt imetyksessä tai lapsella on unihäiriöitä (Munnukka & Kiikkala 2001, 516). Rohkaisuun voi myös liittyä käytännön ideoita ja neuvoja. Esikoisäiti Minna toteaa äitien tuen tuovan ”varmuutta vauvanhoitoon ja rohkaisee yrittämään silloinkin, kun on hankalaa” (ks. Wills 1985; Wills & Shinar 2000).

Tukeen liittyy myös mahdollisuus tuoda esiin elämänvaiheeseen ja sen erityispiirteisiin liittyviä kysymyksiä ja huolenaiheita. Yhteinen ja kaikille henkilökohtainen aihe on parisuhde. J-vaiheessa sivutaan myös tätä aihetta. Tällöin toiset toteavat: ”ai, jaa – teilläkin on keskusteltu”. Toteamus ilmaisee huomion, että muissakin perheissä on ajoittain haasteita vanhempien yhdessäolossa. Parisuhteessa kaikkein eniten äitejä puhututtaa oma ja puolison *väsymys*. Tämä johtuu liian vähäisestä ja katkonaisesta nukkumisesta esikoisen unihäiriöiden vuoksi. Espoolaisäitien parisuhdehuomiot ovat vauvavaiheelle tyypillisiä. Asia tulee esiin lukuisista tutkimuksista, joissa kerrotaan parisuhteen muutoksista esikoisen syntymän yhteydessä (muun muassa Cusk 2001; Davidson 2001; Gatrell 2005; Martiskainen de Koenigswarter 2006; Paajanen 2005; 2006).

Synnytyksen jälkeisenä aikana äidit kohtaavat vauvanhoidon arjessa myös muita asioita, jotka he kokevat hankaliksi tai ristiriitaisia tunteita herättäviksi. Yksi tällainen aihe on *rintaruokinta*. Suomessa rintaruokintaa pidetään vastasyntyneen kannalta ensiarvoisen tärkeänä. Imetystä ei ainoastaan suositella vaan sitä korostetaan paitsi ravintokoostumuksensa vuoksi myös äidin ja lapsen varhaisen vuorovaikutuksen syntymisen vuoksi. Tähän kysymykseen yhdistyy *kyllin hyvän äidin* mielikuva. (Martiskainen de Koenigswarter 2006, 71–74; Puura 2001.) Kuitenkaan rintaruokinta ei kaikilta onnistu. Osa äideistä kokee imetyksen vaikeaksi, hankalaksi tai epämiellyttäväksi. Äidit eivät aina tohdi ottaa esille rintaruokinnan ongelmia neuvolas-
sa, koska aiheeseen liittyy vahva normatiivinen piirre.

Keskeistä tutkimuksen äitien keskinäiselle sosiaaliselle tuelle näyttää olevan sen lomittuminen äitien konkreettiin vauvanhoitoon ja arkiaskareisiin. Vertaistuki on esikoisäideille tärkeää etenkin niinä hetkinä, jolloin äidit ovat kotona esikoisen kanssa puolison ollessa ansiotyössä kodin ulkopuolella. Tämä arki ulottuu maanantaista perjantaihin. Viisipäiväisen arjen sisältö on yksin lapsen kanssa elettävää aikaa.

Tällainen vertaistuki on tosi tärkeää. Esimerkiksi mulla ei ole paljoakaan ystäviä, joilla on lapsia, niin tämä vertaistuki on ollut tosi tärkeää. Näistä on saanut – ei nyt voi sanoa sydänystäviä – mutta sellaisia joille voi soittaa, kysellä kuulumisia, voidaan tavata ja vieraila toistemme luona. Mä luulen, että näissä keskusteluissa on usein myös sitä, että haluaa itsekin tavallaan neuvoja ja tietää, onko muilla samoja ongelmia. *Se on sellaista tukea arkeen.* (Susanna)

Äitien kuvaukset J-vaiheen alusta tuovat esiin sen, että äidit arvostavat mahdollisuutta puhua vauva-arjesta. Aiheet liittyvät niin myönteisiin, neutraaleihin kuin myös hankaliksi koettuihin asioihin. Äitien keskinäistä kanssakäymistä voi tarkastella toimintana, joka murtaa Heini Martiskainen de Koenigswarterin (2006, 57) väitöskirjassaan käsittelemää *hiljaisuuden salaliittoa*. Martiskainen de Koenigswarter analysoi länsimaissa ja Suomessa vallitsevaa äitiyskulttuuria. Hänen mukaansa tätä kulttuuria leimaa hiljaisuuden salaliitto (ks. myös Mcveigh 1997). Hiljaisuus koskee äitiyttä yleensä, mutta etenkin ongelmallisia tai kielteisiä asioita. Synnytys ja esikoisäitiyteen siirtyminen ovat esimerkkejä asioista, joista ei juuri puhuta, tai niistä puhuttaessa korostetaan voimakkaasti myönteisiä piirteitä. Hankalat tai ahdistavat asiat sivuutetaan, tai ne todetaan ohimeneviksi vaiheiksi. Tilanne on muuttumassa, sillä viime vuosina on alkanut ilmestyä yhä enemmän henkilökohtaisiin kokemuksiin perustuvaa äitiyskirjallisuutta sekä alan lehtiä, joissa äidit kertovat monipuolisesti äitiydestään ja vauva-vaiheesta (Jokinen, E. 1996; Martiskainen de Koenigswarter 2006, 140, 144, 268–269; Vuori 2003, 61–62; *Vauva*-lehden vuosikerrat 2004–2005).

Tutkimukseni äideillä osoittautuu olevan runsaasti keskinäistä kokemusten vaihtoa. Onko niin, että perhevalmennuksessa tutustuneet äidit puhuvat keskenään *kaikista* asioista? Onko hiljaisuuden salaliitto pyyhitty pois? Eleyt perhevalmennukset tuovat esiin, että äideillä on aiheita, joita he käsittelevät vasta pitkän, noin vuoden tuttavuuden jälkeen, jos silloinkaan. Äitien kerronnasta välittyy kuva, että kaikkea lapsen liittyvää on mahdollista käsitellä toisten äitien kanssa. Sen sijaan useat äidit kertovat, että itseen ja yksityisyyteen liittyvissä asioissa kulkee raja, jota ei hevin ylitetä.

Haastatellut äidit haluavat ylläpitää yksityisyyden piiriä. Ainoastaan yksi äiti mainitsee, että toinen äiti on uskonut hänelle syvästi henkilökohtaisia

asioita. Puheeksi ottaminen on tapahtunut luottamuksellisesti kahden kesken. Ennen kuin arkaluontoisista asioista on puhuttu, äitien kahdenkeskinen yhteydenpito on ollut tiivistä ja siinä on läheisen tuttavuuden tai ystävyyden piirteitä (ks. Scott & al. 2001, 28). Äiti, jolle toinen äiti on uskonut arkaluontoisen asian, pitää tärkeänä vaitiolovelvollisuuttaan. Tämänkaltaisessa käyttäytymisessä näkyy perinteiselle vertaistoiminnalle tyypillinen keskinäinen luottamus, jonka ytimenä on, ettei kahdenkeskisessä ja luottamuksellisessa tilanteessa uskottua asiaa puhuta muille (ks. luku 3.5).

Äitinä olemisen pohdinnoissa, joita äidit kertovat miettineensä enimmäkseen yksin, tulee näkyviin, ettei äitiyden kaikista puolista ole vielä kukaan helppo puhua. Useat haastatellut pohtivat *omaa selviytymistään äitinä*. Omaan naisena ja äitinä olemiseen liittyy teemoja, joista ei yleisesti puhuta ja joita äidit pohtivat yksin tai kahdenvälisesti toisen äidin kanssa. Tältä osin edellä esiin tullut hiljaisuuden salaliitto säilyttää asemaansa. Äidit kertovat miettivänsä äitiyteen liittyvää täydellisen äidin myyttiä. Äitinä olemisen saattaa olla vaikea asia, kun äitinä olemisen malleja on runsaasti tarjolla esimerkiksi mediassa. Ihanneäidin ominaisuudet tuntuvat ajoittain olevan kaukana omasta elämästä. Omissa mietteissään äidit hakevat paikkaansa ja perustelevat itselleen suoriutumistaan ja valintojaan. Pohdinnoissaan naiset sijoittavat itseään erilaisiin äiti-määritelmiin. Samalla he vertaavat itseään ainakin ajoittain vertaisäiteihin⁵⁵.

Mä haluaisin olla enemmän läsnä sille lapselle. Jos mä jotenkin pystyisin sulkemaan sen sotkun ja kaiken epäjärjestyksen siellä kotona ja jotkut sellaiset odotukset, että täytyy ulkoilla ja pitää ehtiä sinne ja tänne. Mä olen nyt tässä tilanteessa, että mä leikin sen lapsen kanssa ja mennään sen aikataulun mukaan. Mä ehkä otan liikaa stressiä sellaisesta, että kello on jo yksitoista ja mä olen vielä yöpuvussa ja me ei olla vielä kukaan päästy ulos. Kaikki muut lapsiperheet heräävät seitsemältä ja ne ovat jo yhdeksältä tuolla ulkona. Me ei ikinä päästä. (Hannele)

Tilanne synnyttää riittämättömyyden tunteen, joka saattaa voimistua,

---

55 Martiskainen de Koenigswarter (2006, 135–136) viittaa ranskalaisen Nathalie Azoulain (2002) esittämään ajatuksen vertaisäitien kaksijakoisesta suhteesta. Yhtäältä äidit kaipaavat mahdollisuutta jakaa kokemuksiaan keskenään. Toisaalta äidit ovat toistensa kilpailijoita, jotka tekevät vertailuja. Usein toinen edustaa jaksavuutta, organisointikykyä tai kätevyyttä. Kaikki edellä mainitut ominaisuudet ilmentävät perinteiseen käytännön hoivaan liittyviä piirteitä, joita tarvitaan arkisessa äitiydessä.

kun kuuntelee toisten äitien kerrontaa omasta elämästään. Mielikuvitus rakentaa kuvaa toisista äideistä, joiden koti on mallikelpoisen siisti ja äiti on energinen ja ehtiväinen. Kuitenkin oman lapsen tyytyväisyys palauttaa äidin suhteellisuudentajun.

Mä olen joillekin sitä sanonut, että äitiydessä kaikista raskainta on olla oma itsensä tai minä olen oma itseni. Kissa ei pääse karvoistaan ja sitä suhtautuu ihan omalla tavalla siihen lapseen ja kotitöihin kuin muulloinkin. Se ei ole sitä, että *muuttuisit yhtäkkiä sellaiseksi äidiksi kuin niissä Vauva-lehdissä kerrotaan* tai jotain muuta. *Se on kaikista rankinta, kun huomaa, etten mä tässä silmänräpäyksessä muutu. Mä olen nyt tällainen äiti ja oppii elämään siinä systeemissä.* (Hannele)

Hannelen edellä kuvaama tilanne on kiintoisa. Hannele valitsee, mistä asioista ja kenen kanssa hän haluaa puhua. Hän pyrkii myös toimimaan itselleen sopivalla tavalla, vaikka näkee ympärillään tehtävän ja toimittavan toisin. Kuvaus herättää miettimään vertaisryhmän ominaisuuksia ja etenkin siinä mahdollisesti syntyvää ajattelun urautumista tai tietynlaisiin käyttäytymismalleihin turvautumista. Liian ehyt yksituumaisuus äitien kesken voi estää reflektoinnin ja johtaa totunnaisille käytännöille perustuvaan toimintaan (ks. Jokinen E. 2005, 55). Silloin vertaisten keskinäisestä toiminnasta voi tulla vuorovaikutusta, jossa äidit *monistavat* käyttäytymistä ja ajattelua. Tämänkaltaisessa toiminnassa ei kyseenalaisteta omaa tai toisten toimintaa eikä kulttuurisesti rakentuneita myyttejä ja käytäntöjä. (Salmi 2004, 24.) Huomio kiinnittyy niin ikään siihen, että myös äärimmilleen viety kokemusläheisyyden painottaminen tukahduttaa reflektointia. Tällöin kiinnittään tiivistä yhteiseen kokemukseen eikä asetuta tarkastelemaan asioita eri näkökulmista.

Palaan äitien yhdessä olemiseen ja muutamaan sille tyyppilliseen piirteeseen. Keskusteluiden ja havaintojen avulla äidit saattavat suhteuttaa omaa elämäänsä ja lapsen kehitystä. Oman ja toisten tilanteiden vertailu ja peilailu muodostaa pohjaa äitien käyttämälle *normaalin* käsitteelle. Tämän käsitteen sisältö ei äitien haastatteluaineistossa näytä tulevan ulkopuolelta, vaan äitien kokemukset luovat kuvaa normaalista.

Äidit kertovat peilailevansa esikoiseen ja omaan elämäänsä liittyviä seikkoja suhteessa toisiin esikoisäiteihin ja heidän lapsiinsa. Näistä havainnois-

ta muodostuu käsitys normaalista. Käsitteen sisältö voi poiketa asiantuntijoiden ja ammattilaisten käyttämästä normaalien määritelmästä (ks. Yesilova 2009). Vertaistoiminnassa esiin tuleva normaalin käsite suhteellistaa ja monimuotoistaa asioita. Vertaisten määrittelemä normalisuus merkitsee äideille usein *tyynnyttävää* ja *lohduttavaa* kokemusta. Vertaisäidit myös ohjaavat ja rohkaisevat toisiaan käyttämään tarvittaessa asiantuntija-apua.

Varsinkin, kun tästä meidän perhevalmennusryhmästä kaikilla äideillä on ensimmäinen lapsi. Niin se on oikeastaan hirveän tärkeää, että *pääsee puhumaan toisten äitien kanssa* siitä, mitä lapsen kanssa on tapahtunut ja muuta, koska siinä vaihdetaan kokemuksia siitä. *Onko tämä nyt ihan normaalia ja ollaanko me ainoita, joilla on tällaista, joilla on tällainen tilanne?* Sitä tulee jonkun verran ja huomaa selvästi, että se tuntuu olevan kaikille tärkeää se tietouden ja kokemusten vaihto. (Johanna)

Keskustelu ja vertailu rohkaisevat myös epävarmoja äitejä kertomaan omista kokemuksistaan. Toisten äitien kommentit saattavat herättää kertojan oivaltamaan, että hän on selvinnyt hankalasta tilanteesta kelpollisesti. Vertailu avaa näin mahdollisuuden itseluottamuksen lisäämiselle. Itseluottamusta ja sen vahvistumista pidetään keskeisenä tekijänä esikoisäidin psykososiaalisen hyvinvoinnin kannalta (Barlow & Coren 2003; Kouri 2006; Mercer 2004; Munnukka & Kiikkala 2001).

Yhteinen elämäntilanne ja toisilta äideiltä saatu *ymmärrys, rohkaisu ja käytännön vinkit* muuttavat esikoisäitien ajatusta siitä, mitä äidit ajattelivat vertaistuesta valmennuksen käynnistyessä (vrt. luku 5.1). Vertaistuki alkaa merkitä myönteistä toisten äitien ja aikuisten liittymistä omaan elämään. Vertaisäideistä tulee lähiomaisten ja ystävien lisäksi henkilöitä, joilta äidit kokevat saavansa tarvittaessa tukea. Äitien kuvauksissa on useita yhtymäkohdita Deborah Finfgeld-Connettin (2005) sosiaalisen tuen malliin (ks. kuvio 4, luku 3.5). Äidit ovat kokeneet ilmapiiriin sallivuutta (ks. Munnukka & Kiikkala 2001, 518; Munnukka & al. 2005, 245–246). Lisäksi yhtymäkohdita löytyy Anna-Maija Castrénin (2001) väitöskirjassaan kuvaamiin sosiaalisen verkoston myönteisiin piirteisiin sekä Kimmo Jokisen (2002, 10, 20) esittämiin ajatuksiin luottamuksen merkityksestä vuorovaikutuksessa.

Eletyistä perhevalmennuksista käy ilmi, että äitien keskinäistä kanssakäymistä leimaa *asiapitoisuus ja kohteliaisuus sekä sopuisuus* (ks. Scott & al.

2001, 28). Juoruilu tai toisista, ei-läsnäolevista kielteisesti puhuminen ei näytä kuuluvan tutkimukseeni osallistuneiden äitien kanssakäymiseen. Tätä he eivät ainakaan viestitä kertoessaan haastattelijalle perhevalmennusprosessista. Äitien kertomuksista puuttuvat voimakkaat tunneväritteiset piirteet. Asetelmaa äitien välillä voi kuvata kollegiaaliseksi (ks. Martiskainen de Koenigswarter 2006).

Äitien kuvaukset keskinäisestä olemisesta ovat hämmästyttävän naarmutomia ja siloisia. Aineiston tulkitsijana en epäile äitien kuvauksia. Huomio kiinnittyy tutkimukseeni osallistuneiden äitien ryhmän homogeenisuuteen. Äitejä yhdisti samanikäisyys, koulutustaso ja lyhytaikainen asuinalueilla asuminen. Lisäksi kaikki äidit suhtautuivat myönteisesti esikoisen odotukseen. Yhdistävistä tekijöistä huolimatta äitien kuvaama vertaisäitien yhteydenpidon harmonia ällistyttää. Kysyn arvuutellen, onko vertaisilta saatu monimuotoinen tuki niin tärkeää ja kiitollisuutta herättävää, ettei eletyissä perhevalmennuksissa tule mainintoja ihmissuhteisiin olennaisesti liittyvistä säköistä? Mikäli näin on, tulkitsen tilannetta niin, että vertaistuki on *erittäin arvokasta*. Kun se tulee kohdalle, sitä osaa arvostaa, jopa varjella. Sitä ei haluta haurastuttaa epäsovulla, eikä sen arvoa haluta tahrata kriittisillä kannanotoilla. Tässä esittämäni tulkinta nostaa esiin ne vertaisuus-sanan arvoon ja hintaan liittyvät merkitykset, joita olen käsitellyt luvussa 3.5. Onko niin, että omalle kohdalle tulleesta vertaistuesta pidetään myönteisenä mielikuvana kiinni ”hintaan mihin hyvänsä”?

Huomiota herättävä seikka on myös äitien kuvaama *yhdessä viihtyminen*. Ensimmäisen kerran äidit kertovat viihtymisestään yhdessä, kun heillä on äitiysvapaan alkaessa mahdollisuus tavata toisiaan päiväsaikaan. Viihtyminen, yhdessä nauraminen ja myötätunnon kokeminen tulevat esiin valmennusprosessin aikana. Yhdessä oleminen ja viihtyminen liittyvät perhevalmennukseen ja sen ympärille kehittyviin kanssakäymisiin. Tällöin vertaissuhteet ovat *myönteisiä kohtaamispaikkoja*. Tämänkaltaisen viihtymisen näkökulma on jäänyt varsin vähälle huomiolle perhepalveluiden kehittämisessä.

Yhdessä viihtymisellä on myös toinen ulottuvuus. Viihtyminen saattaa merkitä *sopeutumista*. Tähän ulottuvuuteen kuuluu asioiden näkeminen selvyyskinä, joita ei kyseenalaisteta. Äitien elettyjen perhevalmennusten parissa pohdin uudentyyppisen valmennuksen sopeuttavaa funktiota. Luvussa 3.5 käsitelin perinteistä vertais(ryhmä)toimintaa, jonka keskeisenä tavoitteena on ollut ongelmien käsittely ja ratkaisu sekä toipuminen ja sopeutuminen

(Hyväri 2005; Nylund 2005). Onko uudentyyppisessä valmennuksessa toiminnan resepti sama, mutta toimintaympäristö uusi?

5.5 Perhevalmennus ja äitien omaehtoinen vertais(ryhmä)toiminta

On syytä palata tutkimuksessani aikaisemmin esittämäni kuvioon 3 (ks. luku 2.2). Tämän kuvion kolme eletyn perhevalmennuksen osatekijää osoittautuvat kaikki omiksi prosesseiksi, jotka muovaavat omalla tavallaan äitien vertaisuuden, vertais(ryhmä)toiminnan ja vertaistuen prosessuaalista kehitystä. Kuvioista voi erottaa ajallisen fysiologis-psykkisen odotuksen, synnytyksen ja vastasyntyneen hoidon prosessin (I), kunnallisen perhevalmennuksen prosessin (12 tapaamiskertaa) (II) sekä esikoisäitien kesken kehittyvän vertais(ryhmä)toiminnan ja -tuen prosessin (III).

Ajallisessa fysiologis-psykkisen odotuksen, synnytyksen ja vastasyntyneen hoidon prosessissa äitien vertaisuus kehittyy lineaarisesti (piirrostehtävä). Äitien eletyt perhevalmennukset osoittavat, että vertais(ryhmä)toiminta kehittyy ja muuttaa muotoaan sekä intensiteettiään perhevalmennusprosessin myötä. Alussa äidit ovat ristiriitaisissa tunnelmissa. He kuvaavat perhevalmennuksen ja toisten siihen osallistuvien merkitystä vähäiseksi. Kuitenkin yhteisten tekijöiden lisääntyessä vuorovaikutus toisten perhevalmennuksessa olevien äitien kesken alkaa voimistua ja vuorovaikutuksen merkitys äideille kasvaa.

Perhevalmennus on alussa tieto- ja asiakeskeistä intressiryhmätoimintaa, joka ei välttämättä edellytä toisen henkilön tuntemista tai tutustumista toiseen (ks. Wolff 1964, 317–318). Esikoisten syntymä muodostuu äitien vertais(ryhmä)toiminnan ja vertaistuen kannalta keskeiseksi käännekohtaksi. Jokaisen haastatellun äidin eletyssä perhevalmennuksessa tämä vaihe osoittautuu merkitykselliseksi. Äidit kertovat, että esikoisen syntymän lisäksi arjen organisointihaasteet sekä vauva-ajan konkretia ovat tekijöitä, joiden vuoksi toiset samassa elämäntilanteessa olevat äidit ovat tarpeellisia aikuiskontakteja.

Äitien eletyt perhevalmennukset osoittavat, että ajallinen odotukseen, synnytykseen ja vastasyntyneen hoitoon liittyvä prosessi luo toistuvasti esikoisäitejä yhdistäviä tekijöitä. Tässä prosessissa voi nähdä äitien keskinäistä integroitumista. Prosessin myötä ilmaantuvat yhteiset tekijät ylläpitävät ja syventävät vertais(ryhmä)toimintaa ja vertaistukea.

Kunnallisen perhevalmennuksen prosessin tärkeä merkitys on, että sen ku-
luessa äidit tutustuvat toisiinsa. Perhevalmennustapaamiset ovat kasvokkain
olemisen paikkoja. Varsinaisten perhevalmennustapaamisten merkitys vähe-
nee äitien elämässä, kun esikoiset ovat syntyneet. Viimeistään tuolloin äidit
käynnistävät omaehtoisen perhevalmennuksen ulkopuolisen vertais(ryhmä)-
toiminnan. J-vaiheessa äidit tulevat perhevalmennustapaamisiin, koska ta-
paamiset ovat perheiden – isien, lasten ja äitien – yhteisiä tapaamisia. Näis-
sä tilanteissa kohtaavat kaikki alkuperäiseen perhevalmennusryhmään kuu-
luvat. Perhevalmennusryhmällä on myös yhteistä historiaa. Esikoisvauvat
ovat elävä osoitus siitä, miten prosessi on edennyt, ja vauvojen kasvu ja ke-
hitys antavat yhteiselle toiminnalle ajallisen perspektiivin.

Siitä huolimatta, että perhevalmennustapaamisten merkitys äitien kerto-
man mukaan vähenee J-vaiheessa, on J1-tapaaminen heille tärkeä. Tässä ta-
paamisessa tulee näkyviin E-vaiheen aikana tapahtunut tutustuminen. Kas-
vokkain kohtaamiset ovat luoneet perustan, jonka pohjalta äidit aloittavat
J-vaiheessa lähes päivittäisen, monimuotoisen vuorovaikutuksen.

Esikoisäitien kesken kehittyvän vertais(ryhmä)toiminnan ja -tuen prosessit
käynnistyvät ja juurtuvat luottamuksen ilmapiirissä, joka kehittyy vähitel-
len äitien välille. Vauvan- ja kodinhoito muodostavat aihepiirin, joka tuot-
taa jatkuvasti käyttövoimaa äitien kanssakäymiseen. Kokemustiedosta tulee
luottamuksen ohella yhtäältä yhteyttä synnyttävä ja toisaalta yhteyttä ylläpi-
tävä tekijä. Kokemustiedon karttuessa jokainen äiti voi toimia ideoitten ja
neuvojen välittäjänä. Kokemustiedon vaihtamisesta tulee osa jokapäiväistä
elämää ja sosiaalista kanssakäymistä. Äitien monenmuotoisella yhteydenpi-
dolla on merkitystä myös siinä, että se rikkoo kotityön yksitoikkoisuutta.
Vauvojen harrastukset ja sovitut tapaamiset rytmittävät päiviä ja luovat ko-
tona olemiselle rakenteen (ks. Bech-Jørgensen 1991, 152–153). Tässä vai-
heessa tärkeäksi ja yhdistäväksi tekijäksi muodostuu *toiminta*, joka on pait-
si äitien omaan päivittäiseen elämään liittyvää myös koko esikoisperhettä
koskevaa (ks. Morgan 1996).

Eletyt perhevalmennukset, jotka keskittyvät odotukseen, synnytykseen
ja vauvavaiheeseen, kuvaavat varsin tiivistä elämänvaihetta. Tiivis merkit-
see tässä yhteydessä monien uusien asioiden kohtaamista ja opettelua, fyy-
sistä ja psyykkistä rytmin ja rytmittömyyden, rutiiniin ja katkoksellisuuden
ajanjaksoa. Tässä tilanteessa vertais(ryhmä)toiminta ja vertaistuki näyttäyty-

vät läheisyytenä, jota äidit kaipaavat. Tässä läheisyydessä on kuitenkin läsnä myös etäisyyttä, jota äidit haluavat pitää suhteessa toisiinsa.

* * *

Entä millainen on perhevalmennukseen osallistuneiden isien perhevalmennusprosessi? Muodostuuko isien kesken vertaisuutta, vertais(ryhmä)toimintaa ja vertaistukea?

6 ESIKOISISÄT JA UUDENTYYPPIINEN PERHEVALMENNUS

Tutkimukseni haastatteluihin valikoitui⁵⁶ kuusi esikoisisää. He olivat iältään 29–42-vuotiaita⁵⁷ ja korkeasti koulutettuja. Ainoastaan yksi haastatelluista isistä oli syntyperäinen espoolainen, ja hän oli asunut nykyisellä asuinalueella lapsuudestaan lähtien. Useat isät olivat asuneet pääkaupunkiseudulla jo vuosia, koska pääkaupunkiseutu oli ollut heidän opiskelupaikkansa. Osa oli muuttanut työn vuoksi pääkaupunkialueelle. Nykyisellä asuinalueellaan isät olivat asuneet korkeintaan muutaman vuoden. Jotkut olivat muuttaneet sinne vastikään.

Elyt perhevalmennukset osoittivat, että kaikki haastatellut isät yhtä isää lukuun ottamatta olivat osallistuneet varsin säännöllisesti perhevalmennukseen sekä ennen synnytystä että synnytyksen jälkeen. Isien keskinäiset tapaamiset olivat sijoittuneet virallisen perhevalmennusohjelman puitteisiin. Yksi isä kertoi perhekyläilyistä, joita hänellä ja puolisoilla oli ollut kahden perhevalmennuksessa tapaamansa perheen kanssa.

Kaikki isät totesivat, että perhevalmennus oli ollut heille hyödyllinen. Anteron yhteenveto vuoden kestäneen perhevalmennuksen merkityksestä ilmaisee useamman isän esittämiä ajatuksia.

– – se on *vanhemmuuden tukemista*, että on näitä samassa tilanteessa olevia isiä, joiden kanssa voi vaihtaa kokemuksia ja kuulumisia. Se on *sitä parasta vanhemmuuden tukemista*.

---

56 Ks. luku 2.2, jossa selostan valikoitumisprosessia.

57 Vuonna 2003 ensimmäistä kertaa isiksi tulevien suomalaismiesten mediaani-ikä oli 29,6 vuotta (Paajanen 2006, 8).

Joukossa oli myös isä, joka oli koko perhevalmennuksen ajan suhtautunut kriittisesti erityisesti isille tarkoitettuihin ryhmiin eikä ollut halunnut osallistua niihin tapaamisiin, joissa oli isäryhmä. Perhevalmennuksen lopun häämöittäessä tämä isä kertoi pitävänsä omalla kohdallaan mahdollisena, että hän jatkaa tapaamisia perhevalmennusryhmän perheiden kanssa senkin jälkeen, kun valmennus päättyy. Ainoaksi mahdolliseksi esteeksi hän näki nykyisen, kalliin asuinalueen. Hän piti epätodennäköisenä tälle alueelle pysyvästi asettumista ja suuremman asunnon hankkimista.

Jos tänne on mahdollista jämähtää, niin kyllä sitä itse asiassa voisikin pitää yhteyttä. (Jani)

Isien peruskertomus seuraa kahta prosessia. Yhtäältä peruskertomus etenee isien esikoisen odotuksen alkuvaiheesta kronologisesti kohti J-vaihetta. Toisaalta keskeisenä on isien vertais(ryhmä)prosessin vaiheiden ja käännteiden tarkastelu. Kummankin tarkastelun taustalla on kysymys: mitä isien näkökulmasta tapahtuu perhevalmennusprosessin aikana? Kysymys on kiinnostava, sillä isät kertovat vuoden kuluttua perhevalmennuksen käynnistymisestä, että he pitävät mahdollisena jatkaa vuorovaikutusta toistensa kanssa kunnallisen perhevalmennuksen päättymisen jälkeen.

6.1 Raskaustestiin ilmestyy kaksi punaista viivaa

Kaikilla tutkimukseeni osallistuvilla isillä on raskauden alkaessa työpaikka ja talous on vakiintunut. Haastatteluista käy ilmi, että oman tai puolison koulutus- ja urasuunnitelmien kannalta lapsen hankintaa on suunniteltu, jopa siirretty. Sitten kun kummankin puolison mielestä on ollut oikea ajankohhta raskaudelle, ei raskaus ole ollutkaan kaikissa perheissä yksinkertainen tai mahdollinen. Useat isät kertovat pariskunnan kokemasta keskenmenosta sekä läpikäydyistä hedelmällisyshoidoista. Miehet ovat kaivanneet isäksi tulemistä ja kokeneet pettymystä, kun raskaus ei ole toteutunut.

Jari, joka on yksi niistä isistä, joille esikoisen odotus on muodostunut oletettua hankalammaksi, kertoo omasta taustastaan seuraavasti:

Tämä tuntuu hölmöltä, että miehellä on, mutta mulla taisi olla kymmenen vuotta sitten *vauvakuume*. Silloin vaimolla oli opiskelut kesken

ja me oltiin muutettu just ensimmäiseen omaan asuntoon, niin sitten tämä opiskelu oli pääsyy ja vaimolla ei vielä ollut vauvakuumetta, niin vaikea oli silloin hankkia vauvaa.

Kun sitten raskaustestiin ilmestyy kaksi ohutta punaista viivaa, on se sekä hämmästelyn että onnistumisen hetki, jota Jari luonnehtii näin:

– – no, kyllä se oli sellainen hurraa-huuto, kyllä tätä on odotettu aika pitkään.

Useimmat isät kertovat, että pariskunnat säilyttävät raskauden jonkin aikaa omana tietonaan. Etenkin ne pariskunnat, joilla on ollut keskenmenoja, eivät alkuaikoina halua tai uskalla puhua raskaudesta edes läheisilleen. Useimmiten uutisen kuulevat ensimmäisinä omat ja puolison vanhemmat sekä sisarukset. Jos raskautta on pidetty lähes toteutumattomana haaveena, ei iloisen uutisen kerronnassa säästellä, kun varoaika on ohitettu.

No, kyllä ihan tasan kaikille puhunut raskaudesta, ketä on nähnyt, vaikka olisi todella puolittu, niin kyllä sille on sanottu – –. *Ylpeä*, tuleva *isä*, ettei siinä mitään muuta ole. *Olen iloinen*, että tällainen tapahtuu. (Jari)

Raskaus ja esikoisen odotus ovat toteutuessaan haastatelluille isille myönteisiä asioita. Isät käyttävät määreitä *ylpeä*, *onnellinen ja iloinen*, kun he kuvailevat raskautta ja esikoisen syntymää. Samanaikaisesti koetun ilon ohella isät kertovat raskausuutisen herättämästä *epävarmuudesta*, *huolesta* ja jopa *pelosta*. Epävarmuutta isät kertovat kokevansa raskauteen, odotukseen, synnytykseen ja pienen vauvan hoitoon liittyvästä tietämättömydestään. Huolta isät kantavat puolison voinnista ja syntyvän lapsen terveydestä. Pelkoa aiheuttavat aikaisemmat keskenmenot tai tieto tällaisen mahdollisuudesta.

Jo raskauden alkuvaiheessa isät ovat kertomansa mukaan etsineet jonkin verran raskauteen liittyvää tietoa. Isät ovat hakeneet tietoa tutustumalla vauva-aiheisiin lehtiin⁵⁸. Lisäksi he ovat etsineet tietoa internetistä.

---

58 Isät kertoivat tutustuneensa erityisesti *Vauva*-lehteen. Vuosina 2004–2005 kyseisessä lehdessä oli vähän isille suunnattuja artikkeleita (ks. liite 8).

Mitähän niitä nyt ois? *Vauva-lehden* ja vastaavia sivuja. Olen käynyt kattomassa, mutta en sen tarkemmin oo pureutunut siihen mitä kaikkea sieltä löytyy. Mut oon vähän vilkaissut, että mitä siel on tarjolla. Sielläkin on sitä materiaalia niin paljon, että siellä kyllä löytyy. Keskustelupalstoja ja muita ja ohjeita, niitä kyllä riittää. (Ari)

Useimmat isät kertovat myös osallistuneensa alkuraskauden aikaisiin neuvolakäynnteihin. He puhuvat neuvolakäynneistä luonnollisena osana esikoisen odotusta. Jani toteaa, että

– – aina kun on ollut mahdollista, niin olen ollut mukana neuvolassa käynneillä ja lääkärissä käynneillä.

Neuvolavastaanotot eivät kuitenkaan vastaa isien kokemaan tiedontarpeeseen, koska äitiysneuvolan toiminta raskauden alkuvaiheessa suuntautuu pääosin sikiöön ja äitiin. Isät kokevat itsensä ulkopuolisiksi neuvolavastaanotolla.

Isät ovat epätietoisia siitä, miten voisivat saada keskitetysti ja omia tarpeitaan vastaavaa tietoa. Kun neuvolassa ehdotetaan pariskunnille osallistumista uudentyyppiseen perhevalmennukseen, kaikki haastatellut isät pitävät ehdotusta hyvänä. He haluavat osallistua toimintaan. Isien perustelut perhevalmennukseen osallistumiselle ovat osittain toisenlaiset kuin äitien. Useat äidit perustelevat osallistumistaan perhevalmennukseen siten, että se *kuuluu asiaan*. Isät ilmoittavat osallistumisen perusteluksi *oman kiinnostuksensa ja oman tahtonsa olla mukana*.

Kyllä mulle oli se (perhevalmennukseen osallistuminen – RP-H) alusta saakka selvää. Mun mielestä se on *mielenkiintoista*. Ei se ollut mikään valinta, että tekisikö näin vai näin, vaan kyllä mä olen ollut sitä mieltä, että mä *haluan* osallistua. (Petteri)

Miksi isät ovat kiinnostuneita osallistumaan perhevalmennukseen? Eletyistä perhevalmennuksista paljastuu, että kiinnostuksen taustalla on useampia tekijöitä. Ensimmäisenä ja vahvimpana tulee ilmi *tiedon tarve*. Isät kertovat, että äidit ovat lukeneet ja hankkineet huomattavasti enemmän odotukseen,

raskauteen ja synnytykseen liittyvää tietoa kuin he. Isät uskovat saavansa perhevalmennuksessa tarvitsemansa tiedon tehokkaasti ja asiantuntevasti. Toisena osallistumisperusteluna isät ilmoittavat *hyödyn*. He olettavat, että lisätiedon saaminen poistaa ainakin joltain osin epävarmuutta, jota isät kertovat kokevansa synnytyksen ja pienen lapsen hoidon suhteen. Kolmas isien esittämä perustelu on *uteliaisuus*. Tieto siitä, että kyseessä on uudentyyppisen perhevalmennuksen kokeilu, lisää heidän haluaan osallistua toimintaan. Isät arvelevat kokeilun tuottavan entistä parempaa palvelua esikoisperheille. Eräs isä kuvailee perhevalmennuksen alussa esikoisen syntymän merkitystä ja tarvettaan osallistua perhevalmennukseen seuraavasti:

Tuskin sen isompaa mullistusta tulee elämässä olemaan kuin se, että tulee lapsi. Siinä tulee vastuuta tosi paljon lisää siinä vaiheessa ja elämä muuttuu – ei nyt 100 %, mutta 75 % – mitä on kuullut kertomuksia, niin on se aina sillä tavalla jännittävää, että se muuttuu niin totaalisesti. Ja *onnellinen* tietysti siitä syystä, että lapsi on nyt tulossa. (Jani)

Vaikka isillä on etukäteen vankat perustelut osallistua perhevalmennukseen, kokevat muutamat isät juuri ennen ensimmäistä perhevalmennustapaamista myös epäluuloja. He luonnehtivat tilannetta ristiriitaiseksi. Isät ovat alkaneet epäillä, onko perhevalmennuksen asiasisältö riittävän kiinnostava. Samanaikaisesti he odottavat toisten samassa tilanteessa olevien tapauksista. Viimeksi mainittu seikka on lähes kaikille isille tärkeä. Valtaosa haastatelluista isistä on samassa tilanteessa kuin Mika, joka on muuttanut Espooseen muualta.

No, kyllä se tietysti kivaa on, kun me ollaan asuttu täälläpäin vasta puolitoista vuotta eikä me tunneta juuri muita kuin meidän talonyhtiön ihmisiä, että sinälläänhan olisi kiva tuntea täältäpäin enemmänkin ihmisiä. Siinä mielessä on kiva *tutustua uusiin ihmisiin ja sitä kautta saada uusia ystäviä* ja vähän muitakin. Nyt *kaikki ystävät asuu hirveän kaukana*, että niitä näkee monesti harvemmin, kun ne on muualla.

Ennen perhevalmennusta ja aivan perhevalmennuksen alussa isät suhtautuvat äitejä myönteisemmin ajatukseen, että toisilleen ennestään tuntemattomat ovat perhevalmennustilanteissa keskustelemassa raskauteen ja synny-

tykseen liittyvistä, omakohtaisista asioista. Sama elämäntilanne ja tieto siitä, että käsiteltävät asiat ovat kaikille yhtä uusia ja vieraita, tuntuu isistä vapauttavalta ja hyvältä lähtökohdalta. Myöskään perhevalmennuksen pitkäkestoisuus ja tapaamiset seuraavan 1½ vuoden kuluessa eivät tunnu isistä vastenmielisiltä.

Perhevalmennuksen alussa isien näyttää olevan helpompaa kuin äitien antautua keskusteluihin itselleen vieraitten, samassa tilanteessa olevien kanssa. Miksi näin on? Vaikka isätkin kertovat tunteneensa pettymystä, kun raskaus ei ole ottanut alkaakseen tai kun se on päättynyt keskenmenoon, on raskauden alku äideille toisella tavalla henkilökohtainen, jopa hankalampi kuin isille. Raskaus-aika ei merkitse isille oman kehon muutosta⁵⁹ ja sopeutumista samalla tavoin kuin tuleville äideille⁶⁰. Esikoisisän ruumiissa ei raskaus tunnu eikä kukaan ulkopuolinen voi luokitella häntä odottavaksi isäksi. Isät voivat itse säädellä äitejä enemmän oman odotuksensa julkisuutta. Mikäli joku haluaa tulla isäksi ja valmistautua siihen kaikessa hiljaisuudessa, hän voi sen tehdä. Kuitenkin juuri miesten odotusajan näkymättömyys ja jonkinasteinen ulkopuolisuus suhteessa naisten raskauteen ovat isä yhdistäviä tekijöitä (ks. Draper 2002, 89).

Tutkimukseni isät luonnehtivat vuorovaikusta muitten isien kanssa alusta alkaen mutkattomaksi. Isien luontevaan yhdessäoloon saattaa vaikuttaa myös se, ettei yksikään isä pidä raskautta epämieluisana asiana. Isien raskauden ja perhevalmennuksen alun kuvaukset kiinnittävät huomion erityisesti kahteen seikkaan. Ensiksikin kaikki *isät osoittavat kiinnostusta* esikoisen odotukseen ja perhevalmennukseen. Toiseksi isien kuvaukset ilmaisevat, että isät hakeutuvat perhevalmennukseen *vapaaehtoisesti*. He eivät osallistu toimintaan myöskään siksi, että he olisivat ainoastaan äitien raskauden myötäeläjiä, vaan he ovat mukana *omasta halustaan ja oman itsensä vuoksi*. Isät itse käyttävät sanaa vapaaehtoinen, kun he kuvailevat päätöstään osallistua perhevalmennukseen.

Tutkimukseni isien kiinnostus sekä esikoisen odotusta kohtaan yleensä että perhevalmennukseen osallistumiseen herättää kysymyksen siitä, mitkä tekijät saattaisivat olla yhteydessä asianharrastukseen. Yhtäältä kaikki haastattelemani isät ovat korkeasti koulutettuja, toisaalta useat isät kertovat ko-

59 Eräs erityispiirre saattaa olla isien raskausaikainen lihominen (Säävälä & al. 2001, 13).

60 Kuitenkaan ei ole aivan harvinaista, että myös miehillä esiintyy erilaisia raskauteen liittyviä fyysisiä ja psyykkisiä oireita (Kaila-Behm 1997, 23–24; Karila 1991; Mesiäislehto-Soukka 2005, 128; Säävälä & al. 2001, 13).

keneensa lyhyt- tai pitkäkestoisen lapsettomuuden. Ylikännön (2009, 128) mukaan koulutetut isät hankkivat viimeaikaista tutkimustietoa, joka osaltaan vaikuttaa isien toimintamalleihin ja ratkaisuihin (ks. myös Julkunen 2010, 165; Kekäle 2007, 129). Cabreran, Faganin & Farrien (2008) tutkimuksen mukaan kouluttautuneet ja ansiotyössä olevat isät ovat muita isiä aktiivisemmin mukana odotusaikana, synnytyksessä sekä pienen lapsen hoidossa. Tutkimukseni isistä osa kuuluu puolisonsa kanssa niihin kymmeniintuhansiin suomalaispariskuntiin, joita lapsettomuus koskettaa (Lapsettomuus 2010; Väestöliitto 2010). Tutkimukseeni osallistuneilla isillä näyttää siis olevan useita henkilökohtaisia, keskinäistä integraatiota helpottavia yhtymäkohtia. Näiden lisäksi he jakavat ajan, paikan, yhteiskunnallisen tilanteen ja vanhemmuus- sekä etenkin isyyskeskustelun puitteita (ks. Mykänen 2010, 14).

Tutkimukseni ajankohdalle on tyypillistä, että julkisuudessa keskustellaan runsaasti isyydestä ja painotetaan isyyden monikollisuutta. Viimeisten vuosikymmenten kuluessa suomalaisessa yhteiskunnassa on virinnyt isyyskeskustelu. Isän vuosikymmeneksi kutsutulla 1980-luvulla isyyskeskustelu vakiintui pysyväksi aihealueeksi. Keskustelun ohella käynnistyi isyystutkimus. Isyystutkimus on ollut tasaisen runsasta. (Aalto & Kolehmainen 2004; Vuori 2004, 47.)

Isyyskeskustelu on osa laajempaa mieskeskustelua, jossa ovat näkyvästi mukana järjestöt ja niiden miestoiminta, valtiovalta, median eri kanavat, tutkijat sekä enenevästi isät itse. Keskustelua käydään vilkkaasti eri foorumeilla: asiakirjoissa, tietokirjoissa, omaelämäkerroissa, nettisivustoilla, eri tiedotusvälineissä sekä asiantuntija- ja yleisötapaamisissa. Kiinnostus isiin on eittämätöntä ja isäposition kiinnitetään huomiota (muun muassa Aalto & Kolehmainen 2004; Huttunen 1990; 1994; 1998; 1999; 2001; 2006; Vuori 2001; 2004). Keskustelu on Suomen olosuhteisiin ja erityispiirteisiin kiinnittyvää. Tämä tulee erityisesti näkyviin isyyden kehityskulun vertailuna, jossa toista ääripäätä edustavat sodan käyneet isät. He muodostavat vertailukohtan nuoremmille sukupolville. (Aalto 2004.)

Viime vuosien keskustelua on leimannut myönteisyys isyyttä ja isän asemaa kohtaan. Isiä on monin tavoin rohkaistu isyyteen. Jaana Vuori (2004, 51) kiinnittää huomiota siihen, miten isille suunnatussa tekstissä heitä lähestytään tuttavallisesti ja innostaen. Isien kannustaminen näkyy julkisuu-

nessa erilaisina toimenpiteinä, joiden avulla isiä kutsutaan nauttimaan isyydestä ja ottamaan paikkansa tasapuolisesti äitien rinnalla. Uudentyyppistä perhevalmennusta voi pitää yhtenä ilmentymänä viimeaikaisesta keskustelusta. Myös vauvateollisuus on ottanut huomioon isänäkökulman ja kehittänyt tuotetarjontansa tästä lähtökohdasta. Tutkimukseni esikoisisiä ympäröi ilmapiiri, joka ilmentää aikaisemmasta kulttuurista poikkeavia painoituksia (ks. Kekäle 2007).

Keskustelu on saanut virikkeitä myös Ruotsista, jossa on käyty vuosikymmeniä vilkasta väittelyä isyydestä ja sen muodoista. Ruotsissa isyyskeskustelun julkisuutta ja leviämistä on tuettu monin tavoin, esimerkiksi mainoskampanjoilla, mutta myös julkisen vallan komiteatyöskentelyllä. (Bergman & Hobson 2002, 104–124; Johansson & Kuosmanen 2003; Plantin 2003, 154–156.) Sama käytäntö on siirtynyt viime vuosina myös Suomeen. Uutta toimintamuotoa edustaa vuonna 2007 järjestetty sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön sekä työmarkkinajärjestöjen yhteinen mainoskampanja perheväkivallan puolesta (STM 2007).

Isyystutkimus on tuonut esiin toisilleen vaihtoehtoisia, jopa ristikkäisiä diskursseja (Aalto & Kolehmainen 2004). Suomalaisessa isyyskeskustelussa ja -tutkimuksessa ovat keskeisinä tarkastelukulmina olleet isän ja äidin keskinäinen suhde ja vanhemmuus. Isyyttä ja isyyksiä on perinteisesti tarkasteltu myös suhteessa äitiyteen ja äitiyksiin. (Huttunen 1999; Vuori 2001; 2004.) Nämä tarkastelukulmat kiinnittävät keskustelun ydinperheteemoihin.

Viime vuosina keskusteluun on tullut mukaan myös maskuliinisuuteen liittyviä aiheita ja näkökulmia (Aalto & Kolehmainen 2004; Meuser 2003; Rantalaiho 2003). Tällöin tarkastelun painopiste on miehessä itsessään. Miehen näkökulmaa tuo esiin muun muassa Jaana Vuori (2004, 49) esittäessään, että isyys on painottuneesti miehen *henkilökohtainen valinta*. Lisbeth Bekkengen (2002, 95) käyttää nimitystä *lapsiorientoitunut miehisuus* näkökulmasta, joka korostaa miehen omaa valintaa ja suhdetta lapseen. Tälle näkemykselle on tyypillistä yleinen myönteisyys lapsia ja lasten asemaa kohtaan. Tällöin lapsi on olennainen osa hyvää elämää ja miehisyyteen kuuluu suhde ja kanssakäyminen lapsen ja lasten kanssa. Bekkengen (2003, 188, 190–191) korostaa, että lapsiorientoitunut miehisuus on henkilökohtainen päätös (ks. Eräranta 2007). Hän viittaa tutkimuksiin (Bekkengen 2002; Olsen 2000), joissa käy ilmi, että lapsiorientoituneisuus saattaa alkaa vuosia ennen oman lapsen syntymää. Bekkengen mukaan lapsiorientoitunut miehisuus ei

välttämättä edellyttä lainkaan isyyttä. Lapsiorientoitunut miehisuus voidaan nähdä myös osana yhteiskunnassa lisääntyneitä yleisiä kiinnostusta lasten hyvinvointia kohtaan. Bekkengen esittämässä käsityksessä on yhtymäkohtia *miehen tarve lapseen* -diskurssiin (Rantalaiho 2003, 221). Yhteisenä tekijänä on miehen halu kehittää itseään ihmisenä (Plantin 2001b, 179).

Edellä kuvaamani seikat ovat osa yleistä keskustelua ja ilmapiiiriä, joka ympäröi tutkimukseni isiä. Isyystutkimuksessa ja -keskustelussa on korostettu isyyden monikollisuutta ja erilaisia tapoja hahmottaa isyyttä. Kuitenkin tutkimukseni kuluessa ryhdyin aprikoimaan (esikois)isyyteen liittyvien mielikuvien moni- tai yksipuolista viestiä. Tässä luvussa esitetyt keskustelun juonteet ja ilmaukset tuovat toki esiin eri piirteitä, mutta myös selkeitä painotuksia. Näiden viestinä on isän rohkaisu, suostuttelu ja innostaminen.

Tutkimukseni isät kertoivat tehneensä päätöksen perhevalmennukseen osallistumisesta vapaaehtoisesti. Heillä on halu saada lisätietoa ja tutustua myös toisiin samassa tilanteessa oleviin isiin. Eittämättä heidän kiinnostuksensa näyttää kumpuavan omasta tahdosta, mutta uskon, että siinä on mukana myös ulkopuolelta tulevaa, ei ehkä pakoksi leimattavaa, mutta rohkaisevaa ja osallistumiseen kehottavaa yleistä keskustelua. Tämän keskustelun sävystä on mukana vivahteita, jotka antavat suuntaa tietynlaisiin, lähinnä jaetun vanhemmuuden käsitteen mukaisiin ratkaisuihin (ks. Vuori 2004, 51).

Isyyskeskusteluun on liittynyt myös myyttien käsittely. Tarkastelussa ovat olleet isyyteen liittyvät tunteet, vauvakuume sekä raskausaika isien kokemana. Näitä aiheita on ryhdytty käsittelemään siten, että niiden esiintymistä ja luonnetta kysytään isiltä itseltään. Johanna Mykkäsen ja Jouko Huttusen (2008) mukaan 2000-luvun isät ilmaisevat isyyteen liittyviä tunteitaan avoimemmin kuin aikaisemmat sukupolvet. Kuitenkin yhä vielä ympäristö saattaa sivuuttaa isien tunteet ja keskittyä äitien kokemuksiin (Sevón & Huttunen 2004, 138–139). Vaikka päätökseen esikoisen hankkimisesta vaikuttaa Paajasen (2005, 42–43) mukaan useimmiten äitien aloite ja toive, myös isät ilmoittavat tuntevansa vauvakuumetta.

Mitä tutkimuskirjallisuus kertoo isäksi tulemisesta? Raskausaika nähdään yhtäältä miehen muutoksen ja toisaalta esikoisen syntymän valmisteluajana (Hanna & al. 2002, 210; Paajanen 2006, 23,27; Saneri 2006, 53). Useiden miesten todetaan odotusaikana haluavan tietoa raskauden kulusta. Heidän kerrotaan prosessoivan erilaisia raskauteen sisältyviä riskitekijöitä. Näin on etenkin perheissä, joissa on koettu aikaisemmin keskenmenoja tai lapset-

tomuutta. (Paajanen mt., 24; Plantin 2001a, 116; Säävälä & al. 2001, 12.) Raskautta kuvataan miehelle tärkeäksi tapahtumaksi, jota luonnehditaan jopa yhdeksi miehen elämän käännekohdaksi (Kaila-Behm 1997; Mesiäislehto-Soukka 2005; Mykkänen & Huttunen 2008, 171; Paavilainen 2003).

Mykkäsen ja Huttusen (2008, 171,174) tutkimus osoittaa, että isäksi tuloon sisältyy niin myönteisiä, kielteisiä kuin myös ambivalentteja tunteita. 2000-luvun alussa isien tunteista on ryhdytty puhumaan, mutta tapa on uusi. Mykkänen ja Huttunen toteavat kulttuurisen muutoksen tapahtuneen niin vastikään, että myös isien itsensä on hankala tunnistaa ja nimetä kokemuksiaan. Lisäksi omia tunteita ja tuntemuksia on totuttu pohtimaan itsekseen. Näistä tekijöistä johtuen isätyötä tekevät korostavat hienovaraisuutta isien kanssa työskentelyssä. (Rikter-Svendsen 2006; Saneri 2006, 53.)

Yllä olevat näkemykset viittaavat siihen, että kulttuuriset muutokset ovat hitaita. Näennäisestä isä- ja isyyskeskustelun vilkkaudesta huolimatta muutokset edellyttävät siirtymiä useilla tasoilla. Huomioni kiinnittyy kuitenkin sävyyn, joka asettaa isät asemaan, jossa heitä tulisi erityisesti ymmärtää. Tämänkaltainen näkökulma on suojeleva. Nämä ajatuskulut laajentavat aikaisemmin esiin tullutta isiin kohdistettua innostamisen, rohkaisun ja houkuttelun käytäntöä. Tarvitsevatko isät tätä?

6.2 Isäryhmä rakenteellisena ratkaisuna

Ensimmäisen perhevalmennustapaamisen jälkeen useimmat haastattelemani isät ovat myönteisesti yllättyneitä. Kuitenkin isät tarkkailevat ensimmäisissä tapaamisissa toisiaan. He pohtivat itseään ja toisia isiä erottavia ja yhdistäviä tekijöitä. Useat isät ovat yllättyneitä siitä, miten luontevaa isien keskinäinen keskustelu on jo ensimmäisellä perhevalmennuskerralla. Kuitenkin vuorovaikutus on samanaikaisesti varovaista ja tunnustelevaa.

No, itse asiassa ei –. No, ei se nyt varsinaisesti kolahtanut, mutta se jäi mieleen (ensimmäisestä perhevalmennuksesta – RP-H), että mä en olisi uskonut – just se mitä äsken sanoit, että vieraita ihmisiä – niin en olisi uskonut, että niin hyvä fiilis tai yhteishenki olisi tullut ensimmäisellä kerralla. Se oli sellainen tosi positiivinen yllätys ja sitten tietysti mä mietin sitä vähän jälkeenkinpäin. Sitten mä rupesin miettimään, että hetkinen, mehän kaikki ollaan menty *vapaaehtoisesti* tähän laajennet-

tuun juttuun, että ehkä me lähdetään eri fiiliksillä koko juttuun. Eli, jos mä en olisi tykännyt koko asiasta, niin enhän mä varmaan mihinkään laajennettuun olisi mennyt. (Jari)

Uudentyyppisen perhevalmennuksen ohjelmaan on rakennettu isille suunnattua toimintaa (liitteet 10 ja 11). Tämän toiminnan taustalla on tutkimuskirjallisuudessa (muun muassa Mesiäislehto-Soukka 2005; Viljamaa 2003) esiin tullut tarve kehittää toimintaa, joka *huomioi isät tasapuolisesti äitien kanssa*. Ensimmäiseen perhevalmennustapaamiseen osallistuu myös isätyöntekijä. Hän kertoo valmennusohjelmaan sisältyvistä isäryhmistä, joita on E-vaiheessa kaksi ja J-vaiheessa kolme (ks. kuvio 5, luku 4). Isistä ajatus kasvokkain tapahtuvasta tapaamisesta tuntuu miellyttävältä ja paremmalta ratkaisulta kuin esimerkiksi netissä tapahtuva keskustelu. Useimmat isät suhtautuvat myönteisesti ajatukseen isäryhmästä.

Kaikkia isä isäryhmä ei kuitenkaan motivoi. Yksi haastatelluista isistä kokee perhevalmennuksen alusta alkaen ja koko perhevalmennuksen ajan isäryhmän tapaamiset epämieluisiksi. Tämä isä ei halua osallistua niihin perhevalmennustapaamisiin, joissa tietää olevan erillistä isätoimintaa. Kyseinen isä kuvaa ensimmäisen isäryhmätapaamisen jälkeen ajatuksiaan seuraavasti:

Veikkaisin, että naisille sopii paremmin tällainen keskustelurinki, että ihan toisilleen vieraat ihmiset pistetään ringiin ja varsinkin miehet, ett – –. Jos ajattelee miehet keskusteluringissä, niin se ei ehkä ole niin luontevaa – –. Varsinkin sitten tämä aihe vielä, että jotenkin tuntuu että naisilla piisaa paljon enemmän siitä juttua. (Jani)

Vaikka Jani on haastattelemistani isistä ainoa, joka ei osallistu isäryhmätoimintaan, hänen ratkaisuaan ei voi pitää yksittäisenä. Haastatteleman äidit kertovat, että myös heidän puolisoihinsa on niitä, jotka eivät tunne isäryhmää toimintatapana itselleen sopivaksi. Susanna kertoo, että

– – mies ainakin koki, että ne oli enemmän naisille suunnattuja. Ja sitten, kun miehille oli omat tapaamiset, niin hänen mielestään olisi pitänyt olla jotain muuta sitten.

Isäryhmätoiminnan sijoittamista perhevalmennukseen voi tarkastella ra-

kenneratkaisuna, jolla isille tarjotaan omaa paikkaa neuvolainstituutiassa. Tällöin on kyse instituution tarjoamasta *isäkultuurin* kehkeytymiseen varatusta paikasta. Ajatuksena on, että isillä on yhdessä mahdollisuus muovata myös omia tunnekulttuurin muotojaan (ks. Mykkänen 2010, 30–31). Isien elettyjen perhevalmennusten pohjalta on kuitenkin kysyttävä, onko nykyisin perhevalmennuksessa vallalla isyyden yksimuottisuus, joka vahvistaa *yhdenlaista isyystapaisuutta*? Tutkimukseni kriittisesti isäryhmään suhtautuvan isän esittämät ajatukset johdattavat pohtimaan aikalaiskeskusteluun liittyvien ja siinä esiintyvien painotusten värittämää toimintaa (ks. Jokinen E. 2005).

Myös Kekäleen (2007) tutkimus osoittaa, etteivät kaikki isät halua osallistua isäryhmätoimintaan. Osallistumishaluttomuuden perusteluja on useita. Toiminta voidaan kokea eri syistä keinotekoiseksi tai luotaantyöntäväksi. Kekäle toteaa, että mikäli isän elämään ajoittuu yhtä aikaa odotuksen kanssa kriisi, voi tämä estää isän osallistumisen ryhmään. Isäryhmä ei ole paikka vakavan kriisin käsittelylle. Toiminnan painopiste on lyhyissä tilannekatsauksissa ja ajatusten vaihdossa.

Isäryhmän toimintamuoto rakentuu keskustelun varaan. Valtaosa haastelluista isistä kokee ryhmässä keskustelun itselleen luontevaksi vuorovaikutuksen tavaksi. Tähän vaikuttanee se, että suurin osa isistä on virastotyypisessä työssä. Useimpien isien työhön kuuluvat erilaiset palaverit ja kokoukset. Kuitenkaan kaikkien isien kohdalla ei näin ole, ja toisenlaiseen toimintakulttuuriin tottunut isä tuntee isien ryhmäkeskustelun itselleen vieraaksi, jopa vastenmieliseksi.

Millaista isäryhmän toiminta on E-vaiheessa? Isäryhmät muodostuvat paikoiksi, joissa isät samoin kuin äidit välittävät toisilleen käytännön vinkkejä ja tietoja vauvan tarvikkeista sekä odotukseen liittyvistä konkreeteista asioista. Tällaisten tietojen vaihtaminen auttaa tutustumisessa.

Kaikesta kysellään. Ai, teillä tuollaiset rattaat, onko ne hyvät? Onko teillä kantoreppua ja muuta? Kaikesta sellaisesta, mistä ei tule niin helposti kyselyä. Myyjät saattavat sanoa kaupassa ihan mitä sattuu. (Jari)

Isätyöntekijä johdattelee isiä kertomaan odotuksesta isien näkökulmasta. Isien omia kokemuksia lähestytään kysymyksin, jotka käsittelevät lähimenneisyyttä ja tilanteita, joista jokaisella isällä on kokemusta. Esillä on kysymys

siitä, miten isä on saanut tiedon raskaudesta. Missä tieto saavutti isän, mil-
tä tuntui? Yksittäisen hetken muistelu tuottaa mielikuvia ja muistoja, mut-
ta muutoin isien kerronta jää melko vähäiseksi. Isien yleinen kuvaus E-vai-
heen isäryhmien keskustelutilanteista on ”mutta ei meillä kellään ollut juu-
ri mitään kerrottavaa” (Uudistuva perhevalmennus Espoossa 2005).

Isät ilmoittavat perhevalmennuksen alkaessa, että he suhtautuvat varauk-
sellisesti ja epäillen siihen, että he haluaisivat puhua toisilleen omista tun-
teistaan. Isien eletyt perhevalmennukset osoittavatkin, ettei isäryhmissä E-
vaiheessa juurikaan käsitellä tunteita. Isät keskittyvät vauvan tarvekehankin-
toihin ja vauvan tulon valmisteluihin. Isillä odotusaika – toisin kuin äideillä
– ei aktivoi fysiologisia, ruumiillisia tai henkisiä tuntemuksia, tai ainakaan
isät eivät kerro näistä seikoista.

Isien vähäpuheisuutta ja pidättyvyyttä isäryhmässä voi tarkastella useam-
masta näkökulmasta. Ensimmäinen näkökulma on se, että elämäntilanne
on isille outo ja ennalta kokematon. Isillä ei yksinkertaisesti ole aihepiiristä
kokemusta eikä kerrottavaa. Aihepiiri on isille kokemuseton ja abstrak-
ti (ks. Geertz 1993, 57).

Toinen näkökulma nostaa esiin suomalaisen kulttuurin ja tavat. Tunneasi-
at ovat suomalaisten miesten kesken asioita, joista ei ole totuttu puhumaan.
Tämä näkökulma liittyy etenkin edellä mainittuun sota-ajan isäskupolveen.
Vaikka tutkimukseni isät eivät kuulu tähän sukupolveen, he ovat kasvatta-
jiensa kautta osa tätä ketjua. (Aalto 2004; Kekäle 2007; Mesiäislehto-Souk-
ka 2005.) Jari Kekäleen (mt., 313) mukaan isät kuvaavat puhumista isäryh-
missä eri tavoin. Kekäle tulkitsee tilannetta niin, että isäryhmissä tarjottava
mahdollisuus miesten keskinäiselle puhumiselle on vielä uusi käytäntö.

Yhtäältä vähäpuheisuuteen voivat vaikuttaa kulttuuriset tekijät, toisaalta
henkilökohtaiset seikat. Toiset isät kokevat puhumisen helpompana ja luon-
nollisempana kuin toiset (ks. Saneri 2006, 53). Tutkimukseni Jani kertoo
olevansa *hyvä kuuntelija*, joka

– ei pelkästään ole raahautunut sinne (perhevalmennukseen – RP-H)
vaimon vetämänä. Että on *kiinnostunut* asioista ja *kuuntelee*, mitä siel-
lä keskustellaan ja *mieltii* asioita.

Donald Carbaughin (2009) tutkimus avaa isien puhekultuuriin vielä kol-
mannen näkökulman. Carbaugh toteaa suomalaisten käyttävän kulttuuri-

sia termejä, joilla ihmiset kuvaavat olemistaan ja toimintaansa. Suomalaisista kommunikaatiota ja toimintaa kuvaavia sanontoja ovat *luonteva tapa olla*, *omissa oloissa oleminen* ja *mietiskely*. Perhevalmennuksessa toisilleen tuntemattomista miehistä koostuva keskusteluryhmä, jossa tulisi puhua itselle vieraasta mutta henkilökohtaisesta aiheesta, ei ole kaikille luonteva oleminen tapa. Jokaisen ryhmän jäsenen kohdalle tuleva puheenvuoro ei myöskään salli olla omissa oloissaan ja mietiskellä.

Erityisen haasteen isäryhmässä asettavat keskustelunaiheet, joissa käsitellään tunteita. Tunteet kuuluvat henkilökohtaisiin asioihin, ja tälle alueelle menon edellytys on ansaittu luottamus toiseen osapuoleen (Harré 1999). Luottamus syntyy sen pohjalta, että tunnetaan tai on yhteistä historiaa, jonka aikana luottamuksen olemassaolo on testattu. Luottamuksen syntyä voi jonkin verran helpottaa myös koettu samankaltaisuus. (Ilmonen 2002, 204.) Perhevalmennuksen alussa ei näitä luottamuksen syntyyn tarvittavia tekijöitä ole vielä tai niitä ei ole riittävästi. Kategorialisesti määritelty vertaisuus, esikoisisäksi tuleminen, näyttää kuitenkin olevan yhdistävä tekijä ja lähtökohta potentiaaliselle vuorovaikutukselle.

Isäryhmien toiminta on nähtävissä osana laajempaa neuvola- ja perhevalmennuksen toimintatapojen uudistamista. Suomalaisisät suhtautuvat neuvolatoimintaan ja perhevalmennukseen varsin myönteisesti. Maassamme lähes kaikki esikoistaan odottavat vanhemmat osallistuvat perhevalmennukseen. Tutkimukseni isät eivät tee poikkeusta yleisestä linjasta. (ks. Hyssälä 1992; STM 2008a, 3–4; Viljamaa 2000; 2003.)

Perhevalmennus näyttää edustavan vanhemmille – myös isille – instituutiota, johon he luottavat jo ennakolta. Harré (1999) kuvaa tämän kaltaista luottamusta annetuksi. Tällöin luottamus on vakiintunutta eikä sitä kyseenalaisteta, ellei aihetta ilmene (Ilmonen 2002, 12, 89). Luottamus neuvolainstituutioon ei ole perusteetonta, sillä äitiys- ja lastenneuvolatyö sekä siihen liittyvä perhevalmennus ovat omalta osaltaan vaikuttaneet siihen, että Suomen vastasyntyneiden kuolleisuus on nykyisin EU:n alhaisimpia (Euro-Peristat project 2008, 119).

6.3 Tutuksi tulemisen dynaaminen prosessi

Perhevalmennukseen osallistuvien isien tutuksi tuleminen ja vuorovaikutus etenevät yhtäältä mutkattomasti, mutta toisaalta siinä on näkyvissä tilanteen tarkkailua ja arviointia. Jo ensimmäisen perhevalmennustapaamisen jälkeen isät kuvaavat tilannetta ”samassa veneessä” olemiseksi. Käyttäessään tätä sanontaa isät luokittelevat itsensä ja toiset perhevalmennuksen isät samaan kategoriaan, ensi kertaa isäksi tulijoiden ryhmään. Isät kuvaavat tilanteeseen liittyviä yhdistäviä tekijöitä. Jari ilmaisee asian seuraavasti:

– – me kaikki ollaan samassa jamassa tai onnellisessa asemassa, niin mun mielestä se oli – –. Ei mitään ongelmia.

Isien käyttämä ilmaisu ”samassa veneessä” osoittautuu sekä tiettyihin tilanteisiin liittyväksi ilmaisuksi että mieli- ja vertauskuvaksi, joka toistuu isien elettyjen perhevalmennusten eri vaiheissa. Kun isät toteavat ensimmäisessä valmennustapaamisessa, että ovat ”samassa veneessä”, voi tässä luonnehdinnassa nähdä yhtymäkohtia Harrison Whiten (1981) käyttämään catnet-käsitteeseen (ks. Alapuro 2000, 102; Tilly 1984). Yhtäältä isät luokittelevat itseään ja muita (category). Toisaalta he huomioivat vuorovaikutuksen (network) mahdollisuudet, jotka syntyvät samassa elämäntilanteesta olemisesta mutta myös miesten motivoituneisuudesta, perhevalmennukseen osallistumisen vapaaehtoisuudesta sekä yhteisestä kiinnostuksesta.

Perhevalmennuksen alussa käytössä ollut kategorisointi on tyypillistä vaiheelle, jossa isät eivät ole vielä tutustuneet toisiinsa. Sztompkan (1999, 80) mukaan ihmiset pyrkivät luottamaan henkilöihin, jotka he kokevat itsensä kanssa tavalla tai toisella samanlaisiksi. Näin nähtynä kategorisointi toimii alkukartoituksena, jossa isät etsivät samankaltaisuutta suhteessa toisiinsa. Samalla isät arvioivat luottamusta ja sen rakentamisen mahdollisuuksia.

E-vaihe osoittautuu isille tutustumis- ja orientaatiovaiheeksi. Isistä tulee toisilleen niin sanottuja hyvän päivän tuttuja, joita tervehditään bussi- ja juna-aseamalla sekä asuinalueella tavattaessa. Tunteettomasta tulee tunnistettava naapuri ja tuttava, jonka kanssa saatetaan vaihtaa kuulumisia. David H. J. Morgan (2008, 365–366) kuvaa tutuksi tulemistä dynaamiseksi prosessiksi. Tuttavaksi tuleminen merkitsee tilaa, jossa on mukana läheisyyttä ja etäisyyttä.

Synnytyksen lähestyessä isät kertovat odottavansa myös J-vaiheen jatko-tapaamisia. Tämä näkyy siten, että ennen synnytystaukoa he merkitsevät J-vaiheen perhevalmennustapaamiset kalentereihinsa. Perhevalmennuksesta on tullut isien arki- ja isyysohjelmaan kuuluva meno.

Mä ainakin laitan sen kalenteriin, jos joku sanoo sille ohjelmaa, niin mä sanon sori, se on varattu. Se on helpompaa sillä tavalla suunnitella. Päinvastoin, enemmän mä olisin toivonut tapaamisia kuin vähemmän. (Jari)

Perhevalmennusohjelmassa on synnytyksen aikoihin muutaman kuukauden tauko. Tämä merkitsee tutkimukseni isien kohdalla sitä, etteivät isät tapaa toisiaan. Kuitenkin heti synnytystapahtuman jälkeen he lähettävät synnytyssairaalan pihalta kännykkäviestin esikoisen syntymästä toisille samassa perhevalmennusryhmässä olleille.

Melkein kaikki taisivat lähettää heti synnytyksen jälkeen tekstarilla nuo tekniset tiedot. Sitten tuli onnentoivotuksia ja mekin lähetettiin onnentoivotuksia niille, jotka ilmoittivat synnytyksestä. (Jari)

Esikoisvanhemmat haluavat kertoa lapsensa syntymästä ensimmäisenä läheisille. Näitä ovat omat ja puolison vanhemmat, sisarukset ja ystävät. Perhevalmennuksen aikana on vaivihkaa perinteisten läheisten joukkoon tullut uusia henkilöitä: perhevalmennuksen isiä ja äitejä. Juuri heille isät ilmoittavat tuoreeltaan esikoisen syntymästä.

Perhevalmennuksessa tavattujen ja ”hyvän päivän tutuiksi” tulleiden asema on mielenkiintoinen. He edustavat erityistä kontekstia – esikoisvanhempien perhevalmennusryhmää, josta on tullut E-vaiheen aikana osa odotusaikaa ja -prosessia. Vaikka esikoisen syntymä on monille isille pohjimmitaan perhe- ja henkilökohtainen tapahtuma, herättää esikoisen syntymä halun kertoa siitä muille samaan perhevalmennusprosessiin kuuluville. Isien perhevalmennuksen alussa ilmaisema tunne ”olemme samassa veneessä” saa esikoisen synnyttyä uuden ulottuvuuden. Kännykkäviestin piippaukset tuovat tiedon yhä useamman miehen tulosta esikoisen isäksi.

Synnytykseen päättyvässä E-vaiheessa on isien tutustumisen rinnalla toinen kiinnostava kehityskulku, jossa on kaksi toisilleen vastakkaista prosessia. Yh-

täältä näyttää siltä, että kehityskulku *vahvistaa perinteistä ydinperhettä* ja painottaa ydinperhettä omana yksikkönä. Isät kertovat, että perhevalmennustapaamiset, joihin puoliset menevät yhdessä, aikaansaavat puolisoitten kesken vilkasta keskustelua perhevalmennustapaamisten jälkeen. Kahdenkeskiset keskustelut sivuavat osallistujia sekä käsiteltyjä aiheita. Perhevalmennustapaamiset, joissa puhutaan vielä syntymättömästä lapsesta, herättävät ajatuksia pariskunnan muuttumisesta ydinperheeksi. (Uudistuva perhevalmennus Espoossa 2005.) Puolisoiden keskusteluja leimaa yhtäaikaaisesti uusien kiinnostuksen kohteiden punninta sekä syventyminen omaan parisuhteeseen ja ydinperheeseen. Elettyjen perhevalmennusten antama kuva on tältä osin samanlainen kuin Pirjo Paajasen (2006, 29) sekä Eija Sevónin ja Jouko Hutusen (2004, 137) tutkimuksissa, joissa puolisoitten odotusaikaiset yhteiset aktiviteetit luovat odotuksesta puolisoitten yhteisen prosessin.

Toisaalta perhevalmennuksessa käynnistyy tapahtumakulku, joka *avaa perhettä kohti uusia vuorovaikutussuhteita*. Perhevalmennusprosessin aikana käynnistyy uusia ihmissuhteita. Vanhempien yhteisenä ja uutena asiana alkaa kehittyä suhteita toisiin samassa elämäntilanteessa oleviin. Tämän prosessin kautta tulevan ydinperheen läheisyyteen alkaa muodostua uutta vuorovaikutusverkostoa. Tämä on (ydin)perhetutkimuksen kannalta kiinnostava seikka.

6.4 Lapsi muuttaa isien keskinäisen vuorovaikutuksen sisällön

Esikoisten syntymän jälkeen osoittautuu, että vaikka perhevalmennuksella on puolisoita yhdistävä merkitys, on isien keskinäinen vuorovaikutus perhevalmennustapaamisissa isille tärkeää. Haastattelemieni isien puheessa J1-kerta käynnistää isien kesken aikaisemmasta eroavan vuorovaikutuksen, jossa ilmenee kokemuksellinen vertaisuus (ks. luku 3.5). Tässä vertaisuudessa kokemusläheisyys on käsin kosketeltavaa. Kaikki isät asuvat yhdessä puolison ja esikoisvauvan kanssa, joten kaikilla isillä on kokemusta vastasyntyneestä lapsesta. Synnytyksen jälkeen *lapsi* ja *tuore isyys* laajentavat ”samassa veneessä” olemisen kokemusta. J-vaiheessa isien omasta synnytykokemuksesta kertominen sekä vauvaperheen arjen toiminta tuovat edelleen uusia ulottuvuuksia ja syvyyttä ”samassa veneessä”-kokemukselle.

Isät kertovat, että perhevalmennustapaamiset ovat tässä vaiheessa heille paikkoja, joissa he ottavat esiin lasta ja tämän hoitoa käsitteleviä asioita.

E-vaiheen isäryhmässä ajoittain ilmennyt puheenaiheiden niukkuus muuttuu aktiiviseksi kokemusten vaihdoksi. Synnytyksen jälkeisten tapaamisten muuttuneen vuorovaikutuksen taustalla on myös E-vaihe, jonka kuluessa isät ovat tutustuneet riittävästi toisiinsa. He ovat havainneet samankaltaisuutta toistensa välillä, ja heille on muodostunut perhevalmennuksen aikana yhteistä historiaa⁶¹. Heidän välilleen on muodostunut tarpeellinen määrä luottamusta.

J-vaiheessa isien keskinäisessä vuorovaikutuksessa painopisteiksi muodostuvat lapsi ja isä. Isien keskusteluissa painottuvat aiheet, joissa tulee esiin esikoisen näkökulma, lapsen näkökulma tai isä-lapsisuhteen näkökulma. Näistä painotuksista muodostuu *isän näkökulma*, jossa isä on *kokija* ja *toimija*.

Isän oma synnytys – merkittävä kokemus

Haastatellut isät ovat kaikki olleet läsnä synnytyksessä. Tutkimukseni haastatteluaineisto ja myös isien tekemä piirrostehtävä osoittavat, että he pitävät synnytystä tärkeänä tapahtumana. Perhevalmennustapaamisten jatkuminen synnytyksen jälkeen antaa isille mahdollisuuden kertoa omasta synnytyskokemuksestaan. Valmennusohjelmassa ensimmäinen synnytyksen jälkeinen kerta (J1) on varattu synnytyskokemusten läpikäyntiä varten.

Esikoisten syntymät ajoittuvat kesä- ja loma-aikaan. Isät eivät tapaa kesäaikana toisiaan muutoin kuin sattumalta kaupassa tai kävelylenkillä. Tällöin vaihdetaan lyhyesti kuulumisia. Kuitenkin ensimmäinen synnytyksen jälkeinen kerta, joka on sovittu jo ennen synnytystä, on tärkeä ja odotettu.

Me oltiin *tosi harmissamme*, kun tuo J-yökkönen jäi väliin, kun me lähdettiin sinne reissuun. Me muistettiin vasta sitten tuo perhevalmennus, kun oltiin reissussa. Meitä harmitti, ettei me nähty näitä silloin, kun kaikki olivat just saaneet lapset, että *missä mennään*. Kyllä me nyt ollaan aivan jatkuvasti odotettu sitä, että aina päästään. (Jari)

Joillakin alueilla J1-tapaaminen järjestetään eri aikana isille ja äideille, jotta isien ja äitien synnytyskokemusten läpikäyntiin olisi riittävästi aikaa. Haastatellut isät haluavat kertoa toisilleen synnytyskokemuksiaan.

⁶¹ Espoon perhevalmennuskokeilun isät kuvasivat E- ja J-vaiheet kattavaa pitkäkestoista perhevalmennusta ”pidemmäksi yhteiseksi matkaksi” (Kekäle 2007, 311).

Mä muistan, että se oli mielenkiintoista tavata. Ja nähdä kaikki ne lapset ja päästä kertomaan niille, jolle ei vielä ollut kertonut *omasta synnytyksestä* ja niistä kokemuksista. (Petteri)

Synnytyksestä muodostuu isille sekä henkilökohtainen että puolison kanssa yhteinen kokemus. Isien kertomukset kuvaavat, miten mukanaolo synnytyksessä on yhden vaiheen loppu. Isille jossain määrin abstraktiksi jäävä odotus muuttuu synnytyksessä konkreetiksi tapahtumasarjaksi, jonka synnytys päättää. Synnytyskokemuksista kertominen isäryhmässä nostaa esiin myös tunteet. Isien kertomukset ilmentävät, että he elämävät ja kokevat ”tunteista tiiviitä aikoja” (ks. Mykkänen 2010, 94).

J1-tapaamisessa isät muistelevat itselleen tyypillisellä tavalla synnytystä. Kuvausten ääripäät ovat pidättyväisyys ja vahva elämyksellisyys. Isät kertovat toisilleen synnytystilanteeseen liittyneistä tunteista, joiden kertomista isäryhmän jäsenet eivät kyseenalaista tai kummeksu. Esikoisisiä yhdistää jokaisen isän henkilökohtainen kokemus mutta myös toisten kokemuksen kuuleminen ja jakaminen.

Nykyisin suurin osa suomalaisista osallistuu synnytykseen (Paajanen 2006, 11). Synnytystapahtumaa korostetaan kirjallisuudessa ja isille suunnatussa informaatiossa. Synnytystä pidetään hetkenä, jolloin abstrakti odotus päättyy ja konkreetti isyys alkaa. Samalla myös isien odotusajan kokemukset asettuvat paikoilleen ja isäksi tuleminen alkaa saada hahmoa. (Aalto 2004, 43, 46–47; Kaila-Behm 1997; Kallio & Paukku 2005; Sevón & Huttunen 2004, 137; Uudistuva perhevalmennus Espoossa 2005). Kekäle (2007, 177, 310) toteaa tutkimuksessaan, että joidenkin isien kohdalla synnytyskokemuksen läpikäynti toisten isien kanssa on synnytyksen jatko-osa. Tämä tarkoittaa sitä, että synnytyksen merkitys alkaa avautua eri tilanteissa. Isien keskinäinen muistelu on yksi etappi. Synnytys sijoittuu vähitellen isäksi tulemisen ja olemisen jatkumoon.

Johanna Mykkänen (2010) on väitöskirjassaan tutkinut ensi kertaa isäksi tulevien tunteita ja toimijuuksia. Mykkänen korostaa tunteisiin liittyvää sosiaalista toimintaa. Hän toteaa tunteiden olevan seurauksia ja reaktioita johonkin, jostakin ja jossakin (mt., 30). Mykkäsen tutkimuksessa korostuvat sekä raskaustesti että synnytys tapahtumina, joihin latautuu runsaasti isien tunteita.

Mykkänen käyttää termiä *tunnetoimijuus*, jolla hän tarkoittaa tunteisiin perustuvaa toimijuutta ja siihen liittyvää tunteiden reflektiivisyyttä. Reflektiivisyys tulee esiin, kun isät tarkastelevat ja tulkitsevat tunteitaan. Isät asetuvat havainnoimaan omaa tunnetoimintaansa ikään kuin itsensä ulkopuolelta. Tunnetoimijuuteen liittyy olennaisesti tunnekokemuksen tapahtumahetken tarkastelua ja pohdintaa jälkikäteen (mt., 94). Tutkimukseni isäryhmissä synnytyksen jälkeinen, isän omaan synnytykseen painottunut tapaamiskerta tarjoaa tähän tilaisuuden. Tutkimukseeni osallistuneet isät yhtä⁶² isää lukuunottamatta haluavat käyttää tätä mahdollisuutta.

Tutkimukseeni osallistuneiden isien synnytykseen liittyvät kertomukset tuovat esiin aikaisemmissa tutkimuksissa ilmitulleita seikkoja. Suomalaisessa tutkimuskirjallisuudessa synnytystapahtuman kuvauksissa ovat toistuneet ilmaukset *ainutkertainen* ja *unohtumaton*. (Mesiäislehto-Soukka 2005, 129; Mykkänen & Huttunen 2008, 177; Säävälä & al. 2001, 18.) Vähemmälle huomiolle ovat jääneet tilanteeseen liittyvät muut persoonalliset tavat kokea asioita. Mykkänen ja Huttunen (mt., 175–177) tuovat esiin isien vaihtelevat tavat kertoa ja muistella synnytystä. Osa isistä höystäää muistelun hilpeydellä ja kaskuilla, osa pyrkii tarkkaan tosiasiakuvaukseen. Mykkänen (2010, 109) on tutkimuksessaan päätenyt siihen, että esikoisisien tunnetoimijuuksissa oli erotettavissa neljä erilaista tunnetoimijuustyyppiä: eläytyjät, epäröijät, raportioijat sekä humoristit. Omassa tutkimuksessani tämän kaltaista selvää luokittelua ei tule esiin, vaikka kerrontatyyleissä on havaittavissa vaihtelua.

Jan Draper (2002, 88–89) kiinnittää huomiota synnytyksen vaiheille ajoittuvaan muutokseen. Hän tähdentää itse synnytystapahtuman jälkeisen ajan merkitystä isän kannalta. Etenkin isän mahdollinen paluu yksin tyhjään kotiin intensiivisen synnytyksen jälkeen on Draperin tutkimuksen mukaan voimakas kokemus. Draperin haastattelemat isät kertovat kynnykokemuksesta, jossa konkretisoituu entisen elämän ja juuri alkaneen uuden elämänvaiheen siirtymä.

Esikoisisien arjen kaksijakoisuus

Haastatellut isät aloittavat esikoisisyytensä olemalla kotona vastasyntyneen kanssa. Isät käyttävät heille lakisääteisesti kuuluvaa, synnytyksen yhteyteen

⁶² Toinen isä, joka ei osallistunut J1-kertaan, kertoi unohtaneensa tapaamisen ja olleensa ”reissussa” perheensä kanssa.

ajoittuvaa isyysvapaata. Kotonaoloajasta tulee useiden viikkojen mittainen, sillä useimmat isät pitävät peräkkäin isyysvapaan ja kesäloman. Synnytyksen jälkeisen isyysvapaan päätyttyä esikoislasten vanhempien jokapäiväinen elämä alkaa asettua uusiin uomiinsa.

Äitien arkielämä paikantuu esikoisen syntymän jälkeen kotiin ja asuinalueelle. Esikoisisät ja -äidit päätyvät kodintuottamisneuvotteluissa siihen, että isät jatkavat esikoisen syntymän jälkeen kodin ulkopuolisessa ansiotyössä ja äidit jäävät kotiin. Isien arkielämä sijoittuu aamu-, ilta- ja yöaikaan kotiin ja päiväsaikaan kodin ulkopuoliseen ansiotyöhön. Viikonloput ovat yhteistä aikaa, jolloin ollaan vaihtelevasti kotona ja yhteisissä menoissa. (Uudistuva perhevalmennus Espoossa 2005.) Yksi isistä on jäänyt perhevalmennuksen loppupuolella työttömäksi ja on kotona. Muut isät jatkavat entisissä työpaikoissaan esikoisen syntymän jälkeen. Isien kodin ulkopuolelle sijoittunut ansiotyö merkitsee myös työskentelyä asuinalueen ulkopuolella.

Äitien eletyt perhevalmennukset osoittavat, että esikoisen syntymän jälkeen äitien keskinäinen vuorovaikutus tihenee ja saa erilaisia muotoja. Isien kohdalla ei tapahdu vastaavaa. Isät eivät ole toisiinsa yhteydessä muutoin kuin perhevalmennusohjelmaan kuuluvien tapaamisten puitteissa. Kuitenkin J-vaiheessa isien perhevalmennustapaamisissa käymät keskustelut heijastavat isien vuorovaikutuksen syventymistä. Miksi isien välille ei synny omaehtoista ja perhevalmennustapaamisista irrottautunutta toimintaa, kuten äitien välille? Isien ja äitien eletyt perhevalmennukset tuovat esiin esikoisvanhempien arjesta piirteitä ja tekijöitä, jotka eroavat merkittävästi toisistaan.

Haastattelemani isät kertovat, että perhevalmennustapaamiset muodostavat heille riittävän mutta tärkeän yhteydenpidon kanavan. Isät kokevat, ettei niukkaan vapaa-aikaan mahdu isien omaehtoisia tapaamisia. Vapaa-ajan vähäisyys tulee esiin useimpien isien puheessa (kyselylomake II). Osa isistä toteaa omien harrastusten jäävän taka-alalle, osa yrittää pitää kiinni tärkeäksi kokemistaan virkistys- ja harrastusmahdollisuuksista. Muutamat samassa perhevalmennusryhmässä olevat isät suunnittelevat yhdessäolon ja harrastuksen yhdistämistä esimerkiksi yhteisen lenkkeilyn merkeissä. Kuitenkin vauvan hoito ilta-aikana asettaa suunnitelmalle esteitä. Mika kuvaillee tilannetta seuraavasti.

On kyllä ollut puhetta, että pitäisi mennä. Mutta se on aina se lähteminen sitten. Että se sopii molemmille. Se on aina semmoista sahaa-

mista, että saa sopivan ajan, että on nukkuminen tai valveilla olo. On ollut puhetta, että vois käydä. Yhden toisen kaverin kanssa piti käydä lenkilläkin, kun hän on maratonia harrastanut. Sitten tuli talvi ja. Lumet ja sitten sekin jäi.

Tutkimukseni perheissä on sama tilanne kuin useimmissa suomalaisissa vastasyntyneiden lasten perheissä (Kelan perhe-etuustilasto 2005, 9, 17; Lammi-Taskula 2004, 41, 46). Perhevapaat, joihin myös isyysvapaa kuuluu, ovat juurtuneet Suomeen⁶³. Miesten isyysvapaan käyttö synnytyksen yhteydessä on yleistynyt, mutta kokonaisuutena vanhempainvapaita käyttävät yhä pääasiassa naiset (Lammi-Taskula 2007; Metsämäki 2005; Takala 2005). Merkittävä paikka, jossa perheet päättävät arjen rakentumisesta on koti, jossa puoliset käyvät kodintuottamisneuvottelut (Korvela 2003). Näissä neuvotteluissa päädytään Paajasen (2006) mukaan yleensä ratkaisuun, joka on isän kannalta kaksijakoinen. Yhtäältä mies on pienen lapsen isänä aamuisin, iltaisin ja viikonloppuisin, toisaalta isä on päivisin leiväntuoja. Esikoisisien ja -äitien välisiin neuvotteluihin vaikuttavat myös perinteet, mallitarinat ja yhteiskunnan kunkinhetkiset käytännöt sekä rakenteet (Eräranta 2006, 294; Jokinen E. 2005; Julkunen 1995, 88–89; 2003; Kekäle 2007; Plantin 2001b).

Isien kodin ulkopuolinen ansiotyö luo rakenteellisen ehdon isien elämään perhevalmennuksen J-vaiheen aikana. Ansiotyö myös kaventaa perheen ja lapsen kanssa vietettävää aikaa. Näin näyttää olevan yleisesti suomalaisisien kohdalla. Ylikännön (2009, 125) mukaan pienten lasten isät elävät tilanteessa, jossa oma vapaa-aika on supistunut. Mitä nuorempia lapset ovat, sitä niukempaa on isien vapaa-aika. Ylikännö (mt., 126) viittaa Tilastokeskuksen ajankäyttötutkimukseen (2005), jonka mukaan valtaosa pienten lasten isistä ilmoittaa joutuvansa tinkimään itselleen tärkeiden asioiden tekemisestä aikapulan vuoksi.

---

63 Pohjoismaissa valtion rooli on ollut olennainen, kun perheiden oikeuksia on turvattu. Isyysloma (sittemmin isyysvapaa) tuli mahdolliseksi suomalaisille vuonna 1978, ja tästä alkaen perhevapaaajärjestelmään on tehty muutoksia (Rantalaiho 2003, 207). Suomen vanhempainvapaajärjestelmä eroaa muiden Pohjoismaiden käytännöistä, joissa tietty osa vanhempainvapaasta on vain isän käytettävissä (Bergman & Hobson 2002; Esping-Andersen 1999; Lammi-Taskula 2007; Rantalaiho 2003).

6.5 J-vaiheen isäryhmä ja perhevalmennustapaamiset vertais(ryhmä)-toiminnan ja vertaistuen paikkoina

J-vaiheessa, etenkin synnytystä seuranneina kuukausina, voi isien välisessä vuorovaikutuksessa nähdä selvästi kolme muutosta. Ensinnäkin isät ovat siirtymässä esikoisen syntymän jälkeen *uuteen elämänvaiheeseen ja rooliin*. Toiseksi isien vuorovaikutuksen keskeisen aiheen muodostaa *esikoinen ja esikoisen hoitoon liittyvät tekijät*. Kolmantena muutoksena, joka sisältää myös kaksi edellä mainittua seikkaa, tulee näkyviin *isän ja lapsen välinen suhde*.

Eletyistä perhevalmennuksista ilmenee, että kaikki isät ovat kiinnostuneita vastasyntyneestä. Tämä tulee esiin isien pohdinnoissa, joissa he käsittelevät suhdettaan vastasyntyneeseen ja kanssakäymistään esikoisen kanssa. Viime vuosikymmeninä on tapahtunut muutos, jossa pitkään vallinneen psykososiaalisen diskurssin ja äidinhoivan rinnalle on tullut jaettua vanhemmuutta ja isänhoivaa korostava diskurssi (Huttunen 1994; 1998; 1999; 2001; Kallio & Paukku 2005; Vuori 2001; 2004). Yhä painavammin korostetaan isän suhdetta lapseen heti syntymästä alkaen⁶⁴. Isänä oleminen nähdään jatkuvana isä-lapsisuhteen kehityksenä, joka alkaa odotusvaiheesta ja jatkuu koko elämän ajan (Seidler 2003, 218; vrt. äidiksi tuleminen Mercer 2004).

Isien eletyt perhevalmennukset tuovat esiin isien puhetta ja toimintaa, joka poikkeaa aikaisempien suomalaisisäskupolvien käyttäytymisestä (Aalto 2004; Kekäle 2007). Jonkin verran yllättävänä voi kuitenkin pitää sitä, ettei yksikään haastateltavista isistä pohdiskele isäidentiteettipuhetta – ei omassa ajattelussaan eikä vertaisryhmän keskustelunaiheena. Tämä on kiinnostavaa, sillä viime vuosina tämä aihe on ollut eräs keskeinen teema isätutkimuksen piirissä (Aalto 2004; Aalto & Kolehmainen 2004; Huttunen 2001; Kekäle 2007; Korhonen 1999).

Tulkintani asiasta on, että vauva-aika on niin konkreettista ja tiivistä, ettei tämänkaltainen puhe tule esiin, ellei sitä erikseen houkuttele esimerkiksi aihetta käsittelevässä tutkimuksessa (ks. Kekäle 2007). Kiinnostavaa isäidentiteettipuheen puuttuminen on siitakin syystä, että isien eletyistä perhevalmennuksista nousee varsin yksinäinen ja uusia isäkäytäntöjä kyseenalaistamaton kuva. Yksittäiset isät pohtivat omia elämän ja arjen ratkaisuu-

---

⁶⁴ Tutkimukseni kehystä luovana aineistona olleet *Vauva*-lehden vuosikerrat 2004–2005 ilmensivät selvästi jaetun vanhemmuuden näkemystä (Huttunen 2001, 153, 174). Isille suunnattuja artikkeleita oli vähän, mutta jaetun vanhemmuuden näkökulma tuli esiin myös äideille ja isille yhdessä suunnatuissa artikkeleissa (ks. liite 8).

jaan, mutta aineisto ei tuo esiin laajempaa isäposition käsittelyä. Ainoastaan yksi isä kyseenalaistaa etenkin perhevalmennukseen liittyviä isäoletuksia ja -käytäntöjä.

Tutkimukseni isien haastattelut sekä kyselylomake II tuovat esiin isien kiinnostuksen lapseen, lapsen hoitoon ja lapsen kehitykseen. Isät pohtivat työn vaikutusta perhe-elämään. Tutkimukseni isät näyttävät painottavan lapsen kanssa olemisen tärkeyttä. Tässä on yhtymäkohtia Graigin (2006) tutkimukseen, jonka mukaan korkeakoulutuksen saaneet isät ovat muita isiä enemmän lastensa kanssa. Saman tutkimuksen mukaan nämä isät sekä viettävät aikaa lastensa kanssa että hoitavat heitä.

Haastattelemiä isät etsivät aktiivisesti ratkaisuja työn ja vauvaperheen elämän yhteensovittamiseksi. Vastuullisissa tehtävissä olevat isät Jari ja Antero miettivät tarkoin halukkuuttaan työtehtävien laajentamiseen. He myös neuvottelevat aloitteellisesti mahdollisuudesta kieltäytyä sellaisten tehtävien vastaanottamisesta, jotka edellyttävät tinkimistä perheen kanssa vietettävää ajasta. (Ks. myös Kekäle 2007.) Anteron puheessa korostuu psykososiaaliseen diskurssiin olennaisesti kuuluva vanhempi-lapsipohdinta, kun hän arvioi ulkomaisten työtehtävien vaikutusta isän ja lapsen suhteeseen.

Kyllä mä ilman muuta, kyllä mä omalta kannaltani sen voisin hyväksyäkin, että olen silloin tällöin koko päivän poissa. En näe sitten ehkä kun aamulla herätessäni ja illalla kun tuun kotia ja Selma on nukkumassa. Jos ne yksittäisiä päiviä siellä täällä, niin minun kannaltani ne on vielä ihan ok. Sitten jos se menisi siihen, että isä on kolme päivää viikosta poissa sillä tavalla, ettei näe lastaan valvellaoloaikana, niin eihän se niin voi olla. Se kärsii se suhde.

Arkisten vinkkien vaihtaminen

Eletyt perhevalmennukset tuovat esiin kodin ulkopuolella ansiotyötä tekevien isien vauvanhoidon piirteitä. Tärkeiksi teemoiksi ja asioiksi isien kesken nousevat arkisten lapsenhoitovinkkien vaihtamiset, kokemusten vertailut, rento yhdessäolo sekä myös mahdollisuus kertoa mieltä painavista asioista.

Isäryhmässä E-vaiheessa käyty keskustelu painottuu lähinnä vauvan tuloa valmisteleviin tekemisiin ja suotuisien puitteiden luomiseen (erilaiset hankinnat ja varustautumiset). J-vaiheessa painopiste muuttuu. Nyt keskuste-

lu käsittelee esikoisiä ja isien osallistumista vauvanhoitoon. Tähän aiheeseen liittyvät kysymykset ovat keskeisesti esillä isäryhmissä. Antero toteaa isäryhmissä esiin tulleista käytännöistä näin:

– on käynyt ilmi, että joka perheessä isät osallistuvat aika hyvin tähän lastenhoitoon ja kantaa vastuuta, ettei se jää kokonaan äidin harteille. Mutta käytännössä se kai vähän perheittäin vaihtelee. Tietysti vähän eroa aina on.

Esikoisen synnyttyä keskustelunaiheet isäryhmissä ovat samantyyppisiä kuin äitien puheenaiheet omassa ryhmässään. Aiheina ovat esikoiseen, esikoisen hyvinvointiin ja hoitoon liittyvät teemat.

Ihan konkreettista siitä, kuka hoitaa aamusyötöt ja iltavaipan vaihdot ja näin pois päin ja ihan tuollaista käytännön juttua. (Antero)

J-vaiheen valmennustapaamisissa isät haluavat kuulla, miten toiset isät toimivat ja mitä he tekevät kotona esikoisen kanssa. Isät ovat myös kiinnostuneita kuulemaan toisiltaan lapsen kehitysvaiheista.

Kyllä me joistakin ihan konkreettisista asioista on kysytty esim. miten lapsen saa röyhtäytettyä tai missä asennossa pidät lasta kun pitäisi saada röyhtäytymään. Ja sitten saatetaan kysellä sairastelusta –. Viimeksi kysyin isien keskinäisessä tapaamisessa konttaamisesta kysyin, kun yksi Eevi osasi jo ryömiä. Kysyin miten se lähti käyntiin, että miten se lähti käyntiin? Miten se lähti teillä? Yks kaksko se alkaa? Mitä sitten tapahtuu? Että tämmöistä ihan konkreettista. (Antero)

Vaikka isät osoittavat kiinnostusta toistensa vaipanvaihto-, kylvetys- ja vauvanruokintakäytäntöihin, isät eivät haastatteluissa kerro yksityiskohtaisesti vauvaperheen kotitöistä. Poikkeuksen tekee Jari, joka kertoo hyvin seikkaperäisesti lapsen huoltamisesta. Hän ilmoittaa olleensa nuoruudestaan lähtien kiinnostunut lapsen hoidosta sekä kuvaa itseään toiminnan mieheksi. Jari kertoo huolehtineensa esikoisen yösyötöistä sekä vaipanvaihdosta, jopa siinä määrin, että kun synnytyksen jälkeinen isyysvapaa päättyy, vaimon on opeteltava vaipanvaihto.

— alussa oli niin päin, että hoidin sitä (vauvaa – RP-H). Se (vaimo – RP-H) hoiti ruokapuolen ja mä hoidin muut sitten. (Jari)

Huomio kiinnittyy siihen, että tutkimukseni perheissä käydyt kodintuotamisneuvottelut päätyvät yhteen ratkaisuun: äidit jäävät kotiin ja isät jatkavat kodin ulkopuolisessa työelämässä. Tätä käytäntöä voi luonnehtia tavanomaisen sukupuolitavan mukaiseksi (Jokinen, E. 2005, 55). Sen lisäksi että rakenteena ratkaisu on perinteinen, aineistoni tuo esiin muiden kuin edellä mainitun Jarin kohdalla käytäntöjä, joita voi kutsua totunnaisiksi sukupuolitavoiksi (ks. Paajanen 2006). Eeva Jokinen (mt., 52) toteaa sukupuolitapojen määrittävän, merkityksellistävän ja jäsentävän toimintaa. Niihin sisältyy paitsi jakoa miesten ja naisten töihin myös sukupuoleen ja kulttuuriin liittyviä tapoja tehdä ja suorittaa tehtäviä ja toimia.

Haastattelemanani isät eivät käsittele juurikaan perheittensä työnjakoa. Kaksi isää, Antero ja Jani, kertovat ohimennen perheidensä käytännöistä. Antero kertoo työnjaosta, jossa hän vastaa perheen rahanhankinnasta ja puoliso pääsääntöisesti esikoisien hoidosta. Antero kertoo kuitenkin kotona ollessaan hoitavansa vauvaa ja olevansa mielellään tämän kanssa. Antero liikkuu lapsen kanssa erilaisissa tilaisuuksissa ja paikoissa. Myös aamusyötöt ennen töihin menoa ja hoitotoimet illalla kuuluvat Anterolle. Janin kerronnassa korostuu toimeentulon riittävydestä huolehtiminen. Tämä tarkoittaa ylitöiden tekemistä. Osittain ylitöiden runsaus johtuu työn luonteesta (projektiytyö), mutta myös siitä, että Jani haluaa taata rahan riittävyden. Janin puheessa riittävä rahansaanti on toistuva aihe. Tähän hän viittaa muun muassa perustellessaan omaa osallistumattomuuttaan perhevalmennustapaamisiin. Kolmas isä, Ari, joka jää työttömäksi J-vaiheen aikana, kuvaa perheen työnjakoa siten, että hän on ”äidin kiireapulainen”. Tämä sanonta viittaa siihen, että hän on mukana vauvan hoidossa, mutta kodinhoitoon ja *huoltamiseen* liittyvät tehtävät ovat pääosin äidillä (ks. Vuori 2004, 51).

Tutkimukseni haastattelu- ja kyselylomakeaineistot tuovat esiin, että isät keskustelevat keskenään tavastaan hoitaa vauvaa. He näyttävät kartoittavan isän rooliaan. Isien kuvaukset ilmaisevat, että vaikka useimmissa perheissä lapsen hoito ja huolto ovat pääasiassa äitien tehtävänä, isät eivät peittele osallistumistaan vauvan hoitoon. Päinvastoin isien puheessa esiintyy runsaasti viittauksia vauvanhoitokäytäntöihin. Tässä suhteessa tutkimukseni isi-

en toimintatavat eroavat aikaisempien sukupolvien toimintatavoista (Aalto 2004). Isien kerronnassa voi kuulla myös samoja äänenpainoja, joita esiintyi ajankohdan kirjallisuudessa ja vauva-alan lehdissä (*Vauva*-lehden vuosikerrat 2004 & 2005).

Tilanne on mielenkiintoinen, kun sitä tarkastelee Eeva Jokisen (2005, 46, 55) esittämästä näkökulmasta. Pohtiessaan sukupuolitavan mukaista toimimista Jokinen toteaa, että miehet *hoitavat* lasta mutta naiset *huoltavat* ja *hoitavat* lasta. Isät eivät ehkä tietoisesti hae mallia toisistaan, mutta kokemuksellinen tieto, jota he vaihtavat, antaa heille vihjeitä, mitä toiset isät tekevät kotona ja miten. Tämä saattaa yhtäältä vahvistaa totunnaisia sukupuolitapoja (ks. Jokinen E. mt., 55). Toisaalta vuorovaikutus voi sisältää ja kuljettaa myös tietoa vaihtoehtoisista käyttäytymis- ja toimintamalleista.

Espoolaisien eletyistä perhevalmennuksista esiin tuleva kuvaus on hyvin samansuuntainen kuin Ylikännön (2009, 124) esittämä luonnehdinta suomalaisien tilanteesta yleisesti. Isien lastenhoitoon käyttämä aika on lisääntynyt jonkin verran viimeisten kahdenkymmen vuoden aikana. Kuitenkin isät käyttävät aikaa lapsen hoitoon vähemmän kuin äidit, siinäkin tapauksessa, että äiti on kodin ulkopuolisessa ansiotyössä. Ylikännö (mt., 128) toteaa, ettei isien koulutusasteella näytä olevan vahvaa selittävää merkitystä. Kuitenkin isän koulutuksen ja lastenhoitoon käyttämän ajan yhteys on selkeän lineaarinen. Paajasen (2006, 97) tutkimuksen mukaan useat isät ovat sitä mieltä, että isän kuuluu hoitaa lasta jo vauvavaiheessa. Lisäksi Paajasen tutkimuksesta käy ilmi, että isien hoitotoiminta sijoittuu iltoihin ja viikonloppuihin, sillä valtaosa isistä on päivisin kodin ulkopuolella ansiotyössä.

Kokemusten vertailu

Isien eletyt perhevalmennukset osoittavat, että J-vaiheessa lähes kaikki isät nimeävät itselleen tärkeäksi sen, että voivat perhevalmennustapaamisten yhteydessä *tehdä vertailuja*. Vertailu merkitsee isille henkilökohtaisen kokemuksen, tiedon ja tunteen suhteuttamista toisten kertomaan tai toisista tehtyihin havaintoihin. Tässä prosessissa etenkin isät ja lapset ovat olennaisia. Vertailu osoittautuu *monipuoliseksi työvälineeksi* isien hahmottaessa ja etsiessä toimivia ratkaisuja omaan esikoisisänä olemiseensa. Usein vertailutilanteissa tehtyihin omiin havaintoihin liittyy myös suora ja kainostelematon kysymys *miten?*

Kyllä varmasti, koska se on niin helppoa verrata toisiin, kun on samanlaisissa tilanteissa. On helppoa verrata itseään siihen –. Ei voi sanoa, että olisi mitenkään kateellinen. Ehkä sitä *haluaa vertailla*, mutta *ei siinä ole mitään sellaista tunnetta taustalla*. No, ehkä jos joku tekee jonkun asian jotenkin, mitä itse ei tekisi, niin ehkä sellaiseen tarttuu. Jokainen toimii omalla tavallaan ja tekee asiat, kuten heistä tuntuu parhaalle ja me tehdään siten, kuten meistä tuntuu parhaalle. Onhan se tavallaan mielenkiintoista tietää, miten muut tekevät ja pohtia sitten omaa malliaan, että voisiko jotain tehdä eri tavalla. Siinä mielessä se lisää tietämystä, kun tietää, miten muut tekevät ja saa sitä kautta lisätietoja. (Mika)

Toisten kuvaukset omista kotitilanteista herättävät myös kysymyksen ”*miten meillä tuo asia on?*” Eletyistä perhevalmennuksista käy ilmi, että vertailu synnyttää isissä sisäistä keskustelua ja pohdintaa omasta toimintatavasta.

Totta kai. Jos semmoisia tilanteita syntyisi, niin totta kai aina auttaa tai ennalta ehkäisevää, että voi keskustella muitten isien kanssa. Ja miettiä, että nuo tekevät sen tolla tavalla. Turha sitä on meilläkään käydä hirveesti riitelemään. Saa ratkaisumalleja, jos on tarvetta. Näkee, että kylähän muutkin pystyy organisoimaan. Ehkä mekin voitaisiin onnistua samalla tavalla. Tuossa tuo Mikkokin noin sujuvasti syöttää, pitäisköhän minunkin vähän enemmän opetella tuota. Kyllähän sitä ajattelee, mitä muut tekevät ja mitä itse tekee. Totta kai. (Antero)

Isien eletyissä perhevalmennuksissa tulee toistuvasti esiin vertailu ja sen tärkeys. Tulkintani on, että vertailussa kiteytyy kokemuksellisen vertaisuuden ydinaines (ks. luku 3.5). Perhevalmennusprosessissa ja etenkin sen J-vaiheessa vertaisisät pitävät tärkeinä tapaamisia, joissa he voivat tarkkailla toistensa toimintatapoja sekä vastasyntyneitä. Useissa kohdin he huomavat samankaltaisuutta. Vertaisuus ja vertaaminen yhdessä muodostavat arvon, jota isät pitävät paitsi myönteisenä myös tärkeänä omassa senhetkisesä elämäntilanteessaan.

Tutkimukseni isät sekä arvostavat toisten kokemustietoa että luottavat vertaisuudesta ja vertaamisesta syntyvään kokemustietoon. Tämä näkyy myös

siinä, ettei isien J-vaiheen kerronnassa enää esiinny mainintoja vauva-alan lehdistä. Näyttää siltä, että perhevalmennustapaamisissa he saavat toisiltaan olennaisen tiedon. Tämä tieto on heidän omiin havaintoihinsa, kuulemaansa ja näkemäänsä pohjaavaa. Vertaisten kesken tehdystä vertaamisesta saatu tieto suhteutuu heidän omaan kokemustietoonsa. Isät myös kertovat, miten tieto suhteuttaa heidän omia kokemuksiaan. Vertailu *rauhottaa ja vähentää epävarmuutta*. Vertailussa saatu tieto saattaa antaa myös *itseluottamusta* ja *levollisuutta* siitä, että osaa toimia vastasyntyneen kanssa. Isien elettyjen perhevalmennusten perusteella vertailu kohoaa olennaiseksi osaksi isien keskinäistä vertaistukea.

Rento yhdessäolo

Kokemustietoon perustuvan keskustelun ja vertailun lisäksi isät haluavat J-vaiheessa tulla isäryhmiin ja perhevalmennustapaamisiin, koska tututuksi tulleiden isäryhmän jäsenten kanssa voidaan kokea *rentoa yhdessäoloa*. Isäryhmissä mukana olleiden ja isäryhmän myönteisesti kokeneiden mukaan tapaamisiin liittyy *vitsailu, mutkattomuus ja leppoisuus*.

Se on sellaista *rentoa*, joka lähtee varmaan just siitä, että oletko saanut yöt nukuttua ja joko teillä kohta ryömitään. Sitten kerrotaan omasta, mutta ei siinä mitään sen ihmeellisempää ole. (Antero)

Isäryhmän ilmapiirillä on ratkaiseva merkitys isien osallistumiselle. Mikäli ilmapiiri muodostuu myönteiseksi ja vastaa isien kokemaa yhdessäolon tarvetta, kehitty tutkimukseni isäryhmien toiminta mutkattomaksi. Isäryhmästä muodostuu useimmille isille viihtyisän yhdessäolon paikka. Jos ilmapiiri isäryhmässä jää jäykäksi, eivät isät halua osallistua toimintaan. Tutkimuksessani Jani toteaa, ettei halua osallistua teennäiseksi kokeamaansa isäryhmään.

Isät tuovat esiin isätyöntekijän vaikutuksen ilmapiirin luomiseen. Isätyöntekijällä on isien mielestä etenkin perhevalmennuksen E-vaiheessa tärkeä asema, kun hän johdattelee vielä hapuilevaa keskustelua. Isät arvostavat isätyöntekijän kykyä kuunnella ja antaa tilaa isien mielipiteille ja kokemuksille. Myös isätyöntekijän rohkeus kertoa ehkä humoristisestikin omista kokemuksistaan saa isiltä tunnustusta. Suurin osa isistä pitää tarpeellise-

na, että isätyöntekijänä on miespuolinen työntekijä. Tässä yhteydessä isät korostavat toisen miehen edustamaa miesnäkökulmaa. Kuitenkin tärkein isätyöntekijän ominaisuus on oma vanhemmuuskokemus ja persoonallinen soveltuvuus työhön.

Isätyöntekijän merkitystä voi tarkastella myös vertailun näkökulmasta. Isätyöntekijä on vertaisisä, joka on itse kokenut esikoisen isäksi tulemisen aiemmin. Isätyöntekijällä on isyyden prosessista kokemusta. Isätyöntekijän omasta isäksi tulosta ei kuitenkaan ole niin pitkää aikaa kuin esimerkiksi esikoisisien omien isien vastaavasta kokemuksesta on. Isätyöntekijän kokemukset voivat antaa isäryhmän jäsenille vertailukohdan. Perhevalmennuksen alussa käy ilmi, että isyyteen liittyvän keskustelun käynnistämisessä on vaikeuksia, koska isäksi tulemistä ja isyyttä koskevat aiheet ovat vielä perin abstrakteja ja kokemuksetäisiä. J-vaiheessa, kun isillä on enenevästi kokemusta, isätyöntekijä voi toimia mentorina, jonka tehtävä on kokemuseräisen tiedon ja osaamisen antaminen esikoisisien arvioitavaksi ja käyttöön. Keskeistä on kuitenkin isätyöntekijän kyky tässä vaiheessa vähentää omaa rooliaan ja antaa tilaa esikoisisille. Tärkeimmäksi isäryhmän anniksi nousee haastatteluissa isien keskinäinen vuorovaikutus ja siihen sisältyvä kokemuksellinen vertaisuus.

Scott & al. (2001, 28) toteavat viihtyisyyttä ja osallistumishalukkuutta lisääväksi sen, ettei vanhempainryhmän toiminta ole liian pedagogista. Tutkimukset antavat tukea ajatukselle, että työntekijällä on tärkeä tehtävä ilmapiirin luomisessa ja keskustelun edesauttajana (Hanna & al. 2002, 212; Scott & al. mt., 26; Säävälä & al. 2001, 35, 41). Isäkeskustelussa ja -tutkimuksessa korostetaan usein miespuolisen työntekijän tärkeyttä isäryhmässä (Forslund 2006, 59; Rikter-Svendsen 2006, 56–57; Saneri 2006, 53).

Mieltä painavat asiat

Erona E-vaiheen isäryhmässä käytyihin keskusteluihin on J-vaiheessa myös se, että muutama isä uskaltautuu kertomaan mieltä painavista tai askarruttavista asioista. Tämän tyyppinen keskustelu ei ole ryhmissä yleistä. Kuitenkin tutkimusaineistossani on yksittäisiä tapauksia, joissa isä on kertonut huolistaan. Aiheina ovat esimerkiksi lapsen tai puolison vakava sairastuminen. Isien välillä vallitsee vertaisryhmälle tyyppillinen käytäntö, että kerrotut asiat puhutaan luottamuksellisesti. Kertojalle osoitetaan myötätuntoa, joka il-

menee myös siten, etteivät isät ryhdy ruotimaan tai kommentoimaan toisen kertomaa.

No, ei sitä kommentoida. Tai, jos kommentoidaan, niin hyvin varovasti, ettei kuitenkaan lähdetä kritisoimaan toisen mielipidettä. Tai, jos lähdetään, niin hyvin rakentavasti, että tämän ja tämän tutkimuksen mukaan suositellaan näin. Mutta ei mitenkään niin, että ettekö te tiedä, ettei noin saa tehdä. (Mika)

Isät, jotka ovat kertoneet isäryhmässä huolestaan tai ongelmallisesta tilanteesta, luonnehtivat kokeneensa helpotusta. Kertominen tuntuu *hyödylliseltä* ja *keventää kertojan oloa*. Kertoja ei välttämättä kaipaa asiasta laajempaa keskustelua. Ira A. Virtanen (2009, 131) on tutkinut miesten välistä kommunikaatiota. Hän kiinnittää huomiota *tukea antavaan* kommunikaatioon. Mahdollisuus saada vuorovaikutuksessa sosiaalista tukea edellyttää, että puhuja ylittää kynnyksen ja paljastaa itselleen arkoja ja vaikeita asioita. Rohkeuteen ylittää kynnyksen tarvitaan luottamusta, joka ei synny hetkessä. Perhevalmennuksen isillä on J-vaiheessa takanaan yhteistä historiaa sekä raskausprosessin että tutustumisen kautta. Hiljalleen rakentunut luottamus ja vertaisista koostuva ryhmä rohkaisevat ainakin muutamia isiä.

6.6 Isien kokemuksellisen vertaisuuden kehittyminen perhevalmennusprosessin aikana

Isien peruskertomus tuo esiin isien vertaisuuden, vertais(ryhmä)toiminnan sekä vertaistuen muodot. Osoittautuu, että isien toiminta on erilaista verrattuna äitien keskinäiseen vuorovaikutukseen. Yhtäältä näyttää siltä, että isien vertais(ryhmä) toiminta on niukkaa, koska se sijoittuu lähes kokonaan ainoastaan perhevalmennustapaamisiin. Toisaalta edellä on tullut esiin, että useimmat isät osallistuvat varsin säännöllisesti perhevalmennustapaamisiin. Heidän omaehtoinen toimintansa kanavoituu perhevalmennustapaamisten isäryhmässä käytyihin keskusteluihin. Näin nähtynä isien eletyissä perhevalmennuksissa tulevat esiin kaikki kuviossa 3 (ks. luku 2.2) esiintyvät osatekijät.

Vertailu äitien vertaisryhmätoimintaan on kiinnostavaa mutta myös perinteistä. Isä, isyys sekä isänä oleminen ja toimiminen heijastetaan usein naissu-

kupuolen toimintaan (Vuori 2004). Tämä tarkastelu siirtää näkökulman pois isästä. Millainen on kokemuksellisen vertaisuuden kehitys *isän prosessina*?

Tarkastelen seuraavassa isäksi tulemista, perhevalmennusta ja vertaisuusteemaa Jan Draperin (2002) tutkimuksessaan soveltaman isäksitulemisen vaihemallin⁶⁵ avulla. Kyseessä on kolmivaiheinen prosessi, jossa vaiheina ovat ero, siirtymä ja yhdistyminen. Kaikki kolme Draperin esittämää vaihetta tulevat esiin eletyissä perhevalmennuksissa. Kuitenkin Draper korostaa, että isäksi tuleminen ja isänä oleminen ovat koko elämän jatkuva prosessi.

Erovaihe on tila, jossa henkilön sosiaalisessa elämässä tapahtuu muutos aikaisemmin tavanomaisena pidettyyn tilanteeseen. Vaiheelle on tyypillistä, että henkilö joutuu muuttamaan tapojaan ja tottumuksiaan. Perhevalmennusprosessissa tämä vaihe käynnistyy, kun mies saa tiedon raskaudesta. Tällöin alkaa elämänvaihe, jonka lopussa, synnytyksen yhteydessä, päättyy lapsettoman oleminen. Perhevalmennus, jossa isillä on tilaisuus tavata samassa tilanteessa olevia ja samasta aiheesta kiinnostuneita, tarjoaa isille mahdollisuuden käsitellä uuteen elämäntilanteeseen siirtymiseen liittyviä asioita. Keskeisimmäksi asiaksi isät nimeävät tiedon saannin. Tiettyyn kategoriaan kuulumisen sekä tämän ryhmän erityispiirre, erovaihe entisestä lapsettoman miehen asemasta, yhdistävät esikoisisiä. Isien eletyt perhevalmennukset ilmentävät, että kategoriaalinen vertaisuus käynnistää vuorovaikutuksen, joka johtaa tutuksi tulemiseen (ks. Morgan 2008, 365–366).

Kynnyksellä oleminen ja siirtymävaihe muodostavat toisen vaiheen. Vaiheelle on tyypillistä, ettei henkilöllä enää ole aikaisempaa statusta, mutta hän ei myöskään ole vielä siirtynyt täysin seuraavaan statusryhmään. Draper (2002, 86) luonnehtii tätä vaihetta ”ei kenenkään maalla olemiseksi”. Perhevalmennuksessa olevien isien kohdalla tämä vaihe ajoittuu lapsen odotukseen, syntymään ja vastasyntyneen ensimmäisiin kuukausiin. Läsnäolo esikoisen synnytyksessä ja sitä seuraavien kuukausien vauvaperheen elämä muodostavat kokemus- ja aihepiirin, josta isät haluavat vaihtaa ajatuksia ja mielipiteitä. Itse synnytystapahtuma, vaikka se on tärkeä, ei välttämättä nouse kulminaatipisteeksi vaan prosessiin liittyväksi ihmettelyn, monien tunteiden ja totuttelun vaiheeksi. Erityisen merkittäviksi osoittautuvat isän toiminta ja vauvaperheen käytännöt. Isät seuraavat perhevalmennustapaamisissa toistensa käyttäytymistä lapsen kanssa. Lisäksi isät haluavat kuulla toistensa toimin-

---

65 Draperin (2002, 85) vaihemallin taustalla on siirtymien malli, jonka alkuperäinen esittäjä on van Gennepe (1909).

nasta ja ratkaisuista kotona. Keskeinen isää kiinnostava kysymys on *miten?* Miten-kysymys kohdistuu erityisesti toisten isien ja perheiden tapaan toimia, mutta myös oman toiminnan pohdintaan ja arviointiin.

Eletyt perhevalmennukset osoittavat, etteivät isät suhtaudu toisten käytäntöihin urkkivasti. Heidän kiinnostuksensa suuntautuu kokemustietoon ja sen käsittelyyn. Prosessin kuluessa kokemustiedon ala ja kattavuus laajenevat. Kokemustiedon alaan kuuluvat vauvaperheen arkitoimet, mutta myös isien tunteet tulevat yhteiseen käsittelyyn. Isät osoittavat toisilleen myötätuntoa, koska kykenevät asettumaan oman kokemuksensa kautta toisen tilanteeseen (ks. Finfgeld-Connett 2005; Ketokivi 2008; Tichon & Shapiro 2003; ks. luku 3.5). Isät myös arvostavat toisilta samassa tilanteessa olevilta saamaansa emotionaalista tukea.

Kolmas isäksi tuleminen vaihe on *yhdistäminen ja kokonaisuudeksi liittäminen*. Tässä vaiheessa tapahtuu uuden toiminnan vakiintuminen. Eletyt perhevalmennukset osoittavat, että E- ja J-vaihe yhdessä muodostavat prosessin, jossa isäksi tuleminen yhdistyy isänä olemiseksi. Tämä vaihe osoittautuu ajaksi, jolloin isien välinen vuorovaikutus syvenee ja siinä ilmenevät kokemuksellisen vertaisuuden monet puolet. J-vaiheessa isänä oleminen muotoutuu ja asettaa isät tilanteeseen, jossa on yhtäältä sopeuduttava uuteen elämäntilanteeseen ja toisaalta tehtävä omia päätöksiä ja valintoja. Uuden tilanteen vakiinnuttaminen edellyttää isiltä toimintaa, jossa heidän on otettava huomioon itsensä lisäksi sekä esikoinen että puoliso. Valinnat ja ratkaisut koskevat niin työelämää, kotielämää kuin isien omia harrastuksia.

Tutkimukseni isät rajaavat työelämässä ylitöitään ja kotoa poissa olemistaan. Esikoisisien suhde työhön ei muistuta esimerkiksi Arlie Hochschildin (1997) esittämää korkeasti koulutettujen suhdetta työhön, toisin sanoen isät eivät ole liian sitoutuneita työhönsä. Päinvastoin isät pyrkivät vähentämään töitään ja, mikäli mahdollista, myös poissaoloa kotoa. Ellei tämä onnistu, isät kantavat huolta sekä suhteestaan lapseen että puolison jaksamisesta. Isien arjen kuvauksissa tulee esille esikoisisien elämän kaksinapaisuus: kodin ulkopuolinen työ sekä kotona oleminen. Etenkään iltoihin ja viikonloppuihin isät eivät kaipaa ulkopuolisia menoja. Tutkimukseni isät eivät tunte tässä elämän vaiheessa mielenkiintoa mahdollisiin isä-lapsikerhoihin tai -tapaamisiin ilta- tai viikonloppuajkoina. He ilmoittavat haluavansa käyttää vapaa-ajan perheen kanssa olemiseen tai yhdessä perheen kanssa tehtäviin viikonloppuostoksiin. Omat harrastuksensa isät pyrkivät sijoittamaan

lapsen nukkumaan menon jälkeisiin ajankohtiin.

Edellä on tullut ilmi, että isien yhteydenpito toisiinsa tapahtuu perhevalmennustapaamisissa. Kuitenkin isät pitävät näitä tapaamisia tärkeinä itselleen. Osmo Kontulan (2009, 85) tutkimus avaa mielenkiintoisen näkökulman esikoisisien tilanteeseen. Kontulan tutkimus tuo esiin, että miesten on naisia vaikeampi sopeutua odotuksen ja etenkin lapsen syntymän mukanaan tuomiin muuttuneisiin olosuhteisiin. Kontula kuitenkin korostaa sopeutumista helpottavan, mikäli isät voivat todeta muiden ikätovereidensä viettävän melko samanlaista, perhekeskeistä elämäntilannetta. Perhevalmennustapaamiset voivat olla isille paikkoja, joissa he paitsi tapaavat samassa elämäntilanteessa olevia myös kuljettavat keskinäisiä viestejä siitä, millaista heidän esikoisisyytensä käytännössä on. David H. J. Morgan (1999, 22) painottaa perhetutkimuksessa juuri perheiden jokapäiväisten käytäntöjen ja perheenjäsenten toimintojen käsittelyn tärkeyttä. Käytännöt tuovat esiin niihin liittyviä ajatuksia ja asioita. Kyseessä eivät ole ainoastaan teot vaan niitä ympäröivät laajemmat diskurssit.

Kiinnostava seikka on, että kaikki isät kertovat pitävänsä erittäin tärkeänä ja myönteisenä asiana äitien keskinäistä vertais(ryhmä)toimintaa. Isät korostavat aikuiskontaktien tärkeyttä kotona olevan puolison näkökulmasta (ks. Cusk 2001; Gatrell 2005; Jokinen, E. 1996; Oakley 1981, 12–14). Äitien vertaistoiminta näkyy isien mielestä äitien ja lapsien tyytyväisyytenä. Isien omaan arkipäivään äitien vertais(ryhmä)toiminta vaikuttaa siten, että tieto puolison aikuisihmissuhteista helpottaa isien keskittymistä työaikana ansiotyön tehtäviin. Heitä ei paina huoli kotona yksin pienen lapsen kanssa olevasta puolisosista. Äitien vertais(ryhmä)toiminta osoittautuu tutkimukseen osallistuvien isien mielestä vauvaperheen arkea helpottavaksi toiminnaksi. Isät kertovat, että äitien vertais(ryhmä)tapaamiset toimivat myös jonkinlaisina huolienkäsittelypaikkoina. Tältä osin isien ja äitien parisuhteen kuormitus vähenee.

On syytä palata luvun 6 alussa olleeseen isien luonnehdintaan ja yhteenottoon siitä, että he ovat kokeneet perhevalmennuksen ja vertaisten vuorovaikutuksen itselleen *hyödyllisenä*. Kuten tämä luvun alussa Antero toteaa, kokemusten vaihto samassa tilanteessa olevien isien kesken on hänen mielestään parasta vanhemmuuden tukemista. Isien eletyistä perhevalmennuksista esiin tuleva toiminnan arviointi on syytä asettaa suhteeseen sen kanssa, miksi isät halusivat osallistua perhevalmennukseen. He ilmoittivat pon-

timikseen halun saada tietoa ja hyötyä. Lisäksi he olivat uteliaita sekä perhevalmennuksen sisällön että vertaisuutta painottavan toiminnan suhteen. Tässä luvussa läpikäyty isien eletty perhevalmennus on konkretisoitunut tekijöitä, joista koostuu isien kokema toiminnan hyödyllisyys. Toiminta on ollut eduksi ja siihen osallistuminen on kannattanut. Toiminta ei ole ollut hyödytöntä tai turhaa.

6.7 Äitien ja isien peruskertomusten aikaansaamaa pohdintaa

Vanhempien sopuisuus ja yksimielisyys perhevalmennuksessa

Kiinnostavaksi havainnoksi osoittautuu, että eletyissä perhevalmennuksissa vanhemmat kuvaavat äiti-, isä- ja vanhempainryhmien vuorovaikutusta varsin yksimielisesti myönteiseksi ja sopuisaksi⁶⁶. Syntynyt kuva on siinä määrin yksiaäninen ja siloinen, että katson aiheelliseksi pysähtyä tarkemmin arvioimaan kuvaukseen liittyviä seikkoja. Pohdin seuraavassa tämän yksimielisyyden ilmenemistä.

Ensinnäkin on mahdollista, että käyttämäni haastattelumenetelmä rajoitti moniäänisyyden esilletuloa. Se ei suonut mahdollisuutta havainnoida tilanteiden yksityiskohtaisia tapahtumia tai sävyjä. Havainnointi ja videointi olisivat saattaneet antaa vuorovaikutuksesta hienosyisempää tietoa kuin tutkimuksessani sain. Tutkimusta tehdessäni jouduin toteamaan käytettävissäni olevien tiedonhankintakanavien realiteetit. Haastattelumenetelmää täydentävä havainnointi on kaikissa muodoissaan taloudellisia resursseja vaativaa. Merkittävä ehto havainnoinnille olisi ollut erillisen tutkimusrahoituksen saaminen, johon ei ollut mahdollisuutta.

Toiseksi tutkimusajankohtana vallinneet yleiset perhe- ja vanhemmuusdiskurssit varmaan mukauttivat haastateltujen puhetta. Perheisiin liittyvää keskustelua leimasi pyrkimys sopuisien ja ”yhteen hiileen puhaltavien” toimintatapojen löytämiseen. Nämä seikat tulivat esiin myös tutkimukseeni osallistuneiden vanhempien keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Perhevalmennuksessa, jossa vanhemmat saattoivat käynnistää vertaisryhmiä ja figuraatioita, tavoiteltiin samanlaisia seikkoja kuin ajan yleisessä ”kyllin hyvä vanhempi”-diskurssissa pidettiin suotavana. Tämä retoriikka painotti sekä perheen yhdessäoloa (myös hoitotoimintana) että perheiden yhdessäoloa. (Ks. Jallino-

⁶⁶ Scott & al. (2001, 25) toteavat, että useimmat äitien ohjatut vertaisryhmät ovat varsin sopuisia.

ja 2006.) Perhevalmennuksen vertaisuutta korostava toimintatapa indikoi ja toimi väylänä ”yhteen hiileen puhaltamisen” eetoksen juurruttamiselle jo vanhemmaksi tulemisen vaiheessa.

Huomio kiinnittyy myös siihen, että tutkimukseni vanhemmat olivat korkeasti koulutettuja. Uusi toimintatapa, jolla tutkimusten mukaan saattaa olla myönteisiä vaikutuksia vauvaperheen elämään, kiinnostaa näitä vanhempia (Graig 2006; (Wößmann & Schütz 2006, 6). Tutkimukseni vanhemmilla voi olettaa olleen sekä motivaation että koulutus- ja työelämässä saadut valmiudet uudentyyppisen perhevalmennuksen edellyttämään toimintaan.

Eeva Jokinen (2005, 138–139) esittää näkemyksen, jonka mukaan erilaiset vanhemmuutta rakentavat diskurssit näyttävät puhuttelevan koulutettuja vanhempia. Tällä ryhmällä voi olettaa olevan resursseja toimia ”kyllin hyvä vanhempi” -diskurssin edellyttämällä tavoilla. Kun koulutetut esikoisvanhemmat seuraavat julkisuudessa käytävää perheasiakeskustelua, he saavat selvän kuvan siitä, millaista on ”kyllin hyvä vanhemmuus”. Voi olettaa, että koulutetut vanhemmat pyrkivät hankkimaan tietoa ja valmiuksia toimia, niin ettei ”vanhemmuus olisi hukassa”. (Ks. Jallinoja 2006, 113; Jokinen, E. mt., 131–132.)

Kolmanneksi tutkimukseni ajoittui tilanteeseen, jossa jaetun vanhemmuuden näkemys oli vallitsevana. Perheissä etsittiin käytännön ratkaisuja siihen, mitä jaettu vanhemmuus tarkoitti arkielämässä. Puolisot myös keskustelivat keskenään perhevalmennuksen piirissä esiin tulleista toimintaehdotuksista. Tulkintani tilanteesta on, että vanhemmilla oli monenlaisia sosiaalisia taitoja ja että he pyrkivät *sopeuttamaan* omia orastavia isyys- ja äitiyskäytäntöjään suhteessa jaettuun vanhemmuuteen. Vertaistuttavat ja vuorovaikeutus heidän kanssaan antoi mahdollisuuden jaetun vanhemmuuden käytäntöjen etsimiselle, harjoittelulle ja kehittämiselle.

Yhteisissä tapaamisissa edellä kuvattujen tehtävien opettelu oli ensisijaista. Aikaa ja voimia ei jäänyt erimielisille pohdintoille. Kiinnostavaa on, etteivät tutkimukseni aikaiset eletyt perhevalmennukset juurikaan tuoneet esiin esimerkiksi kriittistä keskustelua vauvaperheiden käytäntöjen sukupuolitaipaisuudesta. Yksi äiti kiinnitti huomiota siihen, että isät vetäytyivät J-vaiheen tapaamisissa omaan isäryhmäänsä kuten E-vaiheessa. He jättivät esikoiset äitien hoidettaviksi. Kyseinen äiti oli ottanut asian esiin perhevalmennuksessa, mutta asia oli sivuutettu vähin äänin.

Tulkintani siitä, miksi kriittistä keskustelua ei syntynyt tai sen ilmene-

minen sivuutettiin, viittaa edellä kuvaamaani vauvaperheen arjen luonteeseen. Perheissä yritettiin selviytyä omasta ja puolison *väsymyksestä*. Vauvanhoidon katkeamattomuus edellytti konkreettien tehtävien hoitamista. Oletan, että kriittisen ja esimerkiksi sukupuolitapaisuutta arvioivan keskustelun aika saattoi tulla myöhemmin esikoisten ehdittyä taaperoikään tai seuraavien raskauksien aikana.

Toimiminen pitkäkestoisessa perhevalmennuksessa ja sen pohjalta syntyneissä eri figuraatioissa asetti vanhemmat tilanteeseen, jossa he pohtivat myös omia arvojaan. Yhtäältä omat arvostukset tulivat kirkkaammiksi (ks. luku 5.4)⁶⁷, ja toisaalta juuri tältä pohjalta saattoi osoittaa ymmärtämystä ja myötätuntoa toisia vanhempia kohtaan. Uudentyyppinen perhevalmennus figurationaalisenä toimintana näytti muodostuvan paikaksi, jossa vanhempien välillä säilyi kohtelias etäisyys. Se ei merkinnyt kylmää tai välinpitämätöntä asennetta toisia kohtaan. Vanhempien ryhmissä vallitsi sopuisa yhteistoiminta, sillä mukanaolijat kykenivät arvojen yleistämiseen sekä empatian osoittamiseen. Elettyjen perhevalmennusten perusteella voi olettaa, että vanhemmat kykenivät sekä koulutustaustansa että muiden ominaisuuksiensa pohjalta näkemään erilaisissakin näkemyksissä yhteisiä ja yhteistoiminnan mahdollistavia tekijöitä (ks. Joas 2004).

Sukupuolten erot näkyvät käytännöissä

Tutkimukseeni osallistuneiden vanhempien vertaistoiminta osoittautui monimuotoiseksi. Siitä huolimatta, ettei kaikkien vuorovaikutusten tapahtumapaikkana aina ollut perhevalmennus ja sen tapaamiset, voi perhevalmennusta luonnehtia kohtauspaikaksi (ks. Morgan 2008). Perhevalmennus muodostui lähtökohdaksi vertaistuttavuuksien syntymiselle. Se myös säilyi yhtenä vertaistuttavien tapaamispaikkana.

Eletyt perhevalmennukset osoittivat, että äitien ja isien vuorovaikutusmuodot erosivat toisistaan. Äitien keskinäinen yhteydenpito sai monia erilaisia muotoja. Nämä vaihtelivat henkilöittäin, alueittain sekä perhevalmennusprosessin eri vaiheitten kuluessa. Äitien vuorovaikutuksessa oli nähtävissä myös yhteisiä piirteitä. Yhteydenpito ja vuorovaikutus etsiytyivät pääosin muihin muotoihin kuin perhevalmennustapaamisiin. Isien kohdalla oli näkyvissä erilainen kehityskulku. Isät tapasivat pääasiallisesti ainoastaan per-

---

67 Esikoisäiti Hannele pohti omia tapojaan ja tärkeinä pitämiään asioita äitiyden toteuttamisessa.

hevalmennustapaamisissa. Isien keskinäinen yhteydenpito muodostui kaikilla pilottialueilla samankaltaiseksi.

Siitä huolimatta, että tutkimukseni vanhemmat päätyivät ratkaisuun, että äidit jäivät kotiin hoitamaan esikoista, osallistuivat myös isät vauvan hoitoon. Sekä äitien että isien eletyt perhevalmennukset tuovat esiin, miten vanhemmat vaihtavat omissa ryhmissään kokemuksiaan hoitotyöstä. Perhevalmennusprosessin kuluessa he myös havaitsivat vauvanhoitotaitojensa kasvavan. Heille muodostuu *keinotaitavuutta* (ks. Saaristo 2000, 114, 119). Yhtäältä tämä taitavuus kehittyi käytännöllisen toiminnan ja harjoituksen myötä. Toisaalta vanhempien toisiltaan saamat ohjeet ja neuvot sekä kokemusten vaihtaminen vahvistavat keinotaitavuutta. Vastasyntyneen hoidossa jokaiselle vanhemmalle alkaa kertyä hiljaista tietoa, jota Koivunen (1997, 78–79) luonnehtii seuraavasti: hiljaisessa tiedossa yhdistyy ruumiillinen, intuitiivinen ja kokemusperäinen tieto tavalla, jota ei voi ilmaista verbaalisin käsittein. Toisten samassa tilanteessa olevien kokemusten kuuleminen ja sen yhdistäminen omiin kokemuksiin muuntaa hiljaisen tiedon käytännöksi.

Edellä kuvaamistani seikoista rakentuu kiinnostava tulevaisuudennäkymä, jossa uudentyypinen perhevalmennus saa haasteita ja tehtäviä, joita ei omassa tutkimuksessani tullut vielä runsaasti esiin. Lähivuosina todennäköisesti yhä useammat isät tulevat jäämään kotiin hoitamaan vastasyntyntä. Tämän näkemyksen takana ovat seuraavat seikat. Suomessa on viime vuosina uudistettu isille suunnattua perhevapaata (Lammi-Taskula 2007; STM, tiedote 209/2008; STM, tiedote 415/2009). Pyrkimyksenä on antaa isille ja äideille tasapuoliset mahdollisuudet perhevapaiden käyttöön. Myös epä säännöllisten töiden yleistymisen, naisten miehiä korkeampi koulutustaso sekä sukupuolten välisten palkkaerojen tasoittuminen vaikuttanevat siten, että isät jäävät nykyistä useammin kotiin hoitamaan vauvaikäisiä lapsiaan (ks. Etna 2009; Kaukonen 2009). Kuitenkaan ei ole perusteltua olettaa, että tapahtuisi yhtäkkinen tai suuri isien kotiin jääminen (ks. Lammi-Taskula mt.; Metsämäki 2005; Takala 2005).

Kiinnostava kysymys on tällöin, miten äitien ja isien vuorovaikutukseen ja kohtaamiseen perustuva perhevalmennus voi olla tukemassa perheitä ja vauvaperheen toimintaa? Nykyistä laajempaan teemana voi tällöin olettaa tulevan esiin *hoivatoiminnan* (ks. Anttonen & al. 2009). Tämä kysymys on myös perhevalmennukseen liittyvän jatkokehittelyn ja pohdinnan aihe. Kiinnostavaa tässä kysymyksessä on se, millaisena pienen vauvan hoivatoimin-

ta näyttäytyy isille ja äideille. Millaisia hoivatoiminnan käytännön sovelluksia isien ja äitien hoivatoiminnan *päävastuut* synnyttävät? Miten hoivatoiminnan piirteet ja käytännöt eroavat päävastuun ja osavastuun kantajien osalta, kun päävastuun kantajaksi tulevat isät? Muodostuuko näiden tapojen väliin jokin ”kolmas” tapa, joka eroaa totunnaisista tavoista?

Omassa tutkimuksessani isien ja äitien hoivatoimintakokemusten pohdinta tapahtui pääosin sukupuolen mukaisissa ryhmissä. Anneli Anttonen ja Minna Zechner (2009, 43–44) ovat käsitelleet miesten tekemää hoivatyötä. He viittaavat tutkimuksiin, joissa miesten ja naisten hoivatyön piirteisä on eroja. Tulevaisuudessa perhevalmennuksella on mahdollisuus muodostua paikaksi, jossa kohtaavat kotona vauvaa päävastuullisesti hoitavat isät (ja äidit). Tilanne voi johtaa toisenlaisiin figuraatioihin kuin tutkimuksessani on tullut esiin. Näissä figuraatioissa voi avautua uusia hoivatyökäytäntöjä. Näin voi todeta sen perusteella, että ainakin tutkimukseni vanhempien vertais(ryhmä)toiminnalle, sen muodoille ja määrälle, oli keskeistä vanhemman kiinteä sidos vauvanhoitoon ja kotona tehtävään työhön. Tutkimukseni pohjalta tähdennän tämän aihealueen jatkotutkimuksen merkitystä. Tämänkaltainen tutkimus voi omalta osaltaan osallistua sekä yleiseen vanhemmuuskäytäntöjä koskevaan keskusteluun että perhepalveluiden kehittämiseen.

Tilanne, jossa aikaisempaa useampi isä siirtyy hoitamaan päävastuullisesti pientä lasta, merkinnee muutosta monella tasolla. Kotiin, lapsen hoitoon ja hoivaamiseen liittyvä kotityö ovat arkisuutta, joka on pitkään ollut naisten vastuulla. Arkisuus näyttää Eeva Jokisen (2005, 14–15) mukaan ylläpitävän sukupuolijakoa ja jakoa naisten ja miesten töihin. Jokinen (mt., 59) toteaa sukupuolen liittyvän prosessiin, jossa sukupuolittuneet tavat aiheuttavat toistuvia tekoja ja toimintaa. Näissä sukupuolittuneissa toistoteoissa sosiaalinen muokkautuu subjektiiviseksi ja subjektiivisuus takaisin sosiaaliseksi. Päävastuu vauvan hoidosta tuo mukanaan sekä hoivaamisen että huoltamisen. Kun yhä useammin isät ottavat päävastuun kotityöstä ja lapsen hoidosta, voi olettaa, että tähän toimintaan tulee aikaisemmasta poikkeavia näkökulmia ja käytäntöjä. Sen lisäksi että yksittäiset isät muovaavat kotityön ja hoivatyön tekemistä, on muuttuneilla jokapäiväisillä käytännöillä myös laajempia seurauksia. Vaikutukset tulevat näkymään myös perhevalmennuksessa, muissa perhepalveluissa sekä äitiys- ja isyysdiskursseissa.

Nyt päättyvä luku sekä sitä edeltänyt luku osoittavat, että esikoisten vanhemmille tarkoitettu perhevalmennus ajoittuu yhteen isien ja äitien elämän muutos- ja taitekohtaan. Perhevalmennuksen aikana vanhempien elämässä ja parisuhteessa käynnistyy myös muita prosesseja, jotka ovat sidoksissa elämänvaiheen muutoksiin mutta myös perhevalmennukseen.

Odotus, joka kulminoituu synnytykseen ja avaa vauvaperheen arjen, näyttää yhtäältä lisäävän ydinperheen merkitystä. Toisaalta eletyt perhevalmennukset osoittavat liikettä ja vetoa myös uusiin ihmissuhteisiin. Perhevalmennusaikana isien ja äitien paikallinen vuorovaikutusverkosto laajenee.

Perhevalmennuksen alkaessa uudet ihmissuhteet ovat potentiaalisia. Potentiaalisuus on sekä prosessin vaiheisiin liittyvä tekijä että ihmisten figuraatioihin liittyvä piirre. Tästä näkökulmasta katsottuna kunkin figuraation vuorovaikutukseen, toimintaan ja vertaistukeen vaikuttavat muiden ympäristötekijöiden lisäksi osallistujien henkilöhistoriat ja niiden kerrostumat. Tutkimukseni vanhempien figuraatiot muodostivat kuvantunlaisen prosessin.

Luvuissa 5 ja 6 on painopiste ollut vanhempien kertomissa eletyissä perhevalmennuksissa. Seuraavassa luvussa näkökulma muuttuu. Nostan eletyistä perhevalmennuksista tarkasteluun muutamia teemoja, joita pohdin tutkimuskirjallisuuden avulla.

7 TUNTEMATTOMISTA VERTAISTUTUIKSI

Kahdessa edellisessä luvussa käsitellyissä äitien ja isien peruskertomuksissa on teemoja, joissa on yhtymäkohtia viime aikoina vahvistuneeseen relationaaliseen perhetutkimukseen. Perheet nähdään tässä tutkimussuuntauksessa suhteessa kulloiseenkin elämäntilanteeseensa sekä ympäristöönsä (Morgan 2008, 355; Widmer & al. 2008). Aktualisoituvien suhteiden lisäksi tutkimus on kiinnostunut perheiden käytännöistä, siitä, mitä perheet tekevät. Mielenkiinto suuntautuu myös perheen muodostavien yksilöiden näkökulmiin. (Morgan 1996; Smart 2007).

Haastatteluaineistoni tapauksia on vähän, ja kyseessä on monin tavoin erityinen ryhmä. Tapaustutkimuksena tutkimukseni tulokset ovat tapaus- ja ryhmää koskevia. Voiko yksittäinen tapaustutkimus tuoda lisäpanosta käytävään relationaalisuutta korostavaan yleiseen perhekeskusteluun? Kysymykseen vastattaessa tapaustutkimuksen erityisluonne tulee esiin. Tapauksen tutkiminen ei mahdollista perinteistä yleistettävyyttä, joka yhdistetään ennustettavuuteen. Tapaustutkimuksen panos on, että tutkija tuo tutkimuksen pohjalta esiin kiinnostaviksi katsomiaan ilmiöitä ja taustoja (Lincoln & Denzin 2003, 615). Tutkimus voi myös tuoda julki kriittistä ja paljastavaa ainesta, jolla on yleistä mielenkiintoa (Yin 1991). Näin tapaustutkimus, joka yhtäältä esittää tutkimuksensa kontekstisidonnaisuuden, tarjoaa toisaalta mahdollisuuden arvioida tulosten soveltuvuutta ja käyttöarvoa. Se voi herättää keskustelua ilmiöiden yhteiskunnallisista ulottuvuuksista. (Feagin & al. 1991, 12; Payne & Payne 2004, 32–33).

Tutkimukseni äitien ja isien peruskertomuksissa on teemoja, joita kutsun avainaiheiksi. Nimitys viittaa sekä tutkimukseni kannalta keskeiseksi osoittautuviin teemoihin että relationaalisen perhetutkimuksen kannalta kiinnostaviin aiheisiin. Avainaiheiden kautta on myös mahdollisuus tarkastella vertaistoimintaa sosiaalisen toiminnan erityisenä muotona. Käsil-

lä oleva tutkimukseni luku rakentuu kolmesta alaluvusta. Kukin alaluku avaa oman näkökulmansa perhevalmennuksen vanhempien väliseen sosiaaliseen toimintaan.

Ensimmäinen avainaihe käsittelee urbaaniin elinympäristöön sijoittuvaa perhevalmennusta. Yhtäältä lähiöasuminen suomalaisella metropolialueella tuo omat haasteensa ihmisten tutustumiselle. Toisaalta perhevalmennusaikaan ajoittuu useita erilaisia prosesseja, joissa on valmennukseen osallistuville äideille ja isille yhteisiä tekijöitä. Osoittautuu, että yhteiset fokukset liittävät perhevalmennukseen osallistujia vuorovaikutukseen.

Toinen avainaihe tuo esiin esikoisen odotuksen ja vauva-ajan elämänvaiheena, jossa perheen vuorovaikutussuhteissa tapahtuu muutoksia. Jo olemassa olevien suhteiden rinnalle on mahdollista valita ja luoda uusia ihmissuhteita. Tähän ratkaisuun vaikuttavat myös ajallemme tyypillisiksi kuvatut seikat, jotka korostavat valintojen vapautta ja mahdollisuuksia. Perhevalmennukseen osallistuvien vanhempien välille syntyy vertaisuuteen perustuvia vuorovaikutussuhteita, figuraatioita. Näitä figuraatioita sävyttävät vertaistuttavuus ja siihen liittyvät piirteet. Keitä ovat tuttavat? Mitä tarkoittavat perhevalmennuksen aikana syntyvät vertaistuttavien figuraatiot?

Kolmas avainaihe käsittelee vanhempien osallistumista perhevalmennukseen. Miksi vanhemmat valitsevat lukuisista sosiaalisista piireistä perhevalmennuksen? Esille nousee kaksi näkökulmaa: yksilöt monien piirien leikkauskohtana sekä habitaatti sosiaalisena yhteenliittymänä. Kumpikin näkökulma painottaa osallistujien omaa valintaa ja aktiivista toimintaa.

7.1 Yhteiset fokukset lujittavat vuorovaikutusta ja tukevat sosiaalisia siteitä

Perhevalmennus on monella tavoin jännitteinen paikka. Se on ensimmäinen lapsiperheille tarkoitettu peruspalvelu, jonka toiminta on sekä vapaaehtoista että maksutonta. Lisäksi esikoisvanhemmilla on perhevalmennukseen kohdistuvia toiveita ja odotuksia, jotka ovat keskenään erilaisia ja osin myös ristiriitaisia. Perhevalmennus on myös toisilleen tuntemattomien kohtaamispaikka uudessa elämäntilanteessa. Tutkimukseni esikoisäitien ja -isien elinympäristötietojen ja heidän ennakkotoiveidensa yhdessä muodostama kuva ei yksiselitteisesti tue eikä myöskään ehkäise vuorovaikutuksen syntymistä.

Tutkimukseni käsittelee suomalaisella metropolialueella toteutettua per-

hevalmennuskokeilua. Espoo tapahtumapaikkana on urbaani elinympäristö, joka koostuu asumalähiöistä. Perhevalmennuksen alkaessa tutkimukseeni osallistuvat ovat yhtä äitiä lukuun ottamatta ansiotyössä kodin ulkopuolella. Heidän työpaikkansa ovat pääkaupunkiseudulla, eivät asuinlähiöissä. Äidit ja isät matkaavat aamuin illoin kodin ja työpaikan väliä. He odottavat toisten matkustajien rinnalla bussia tai junaa sekä ahtautuvat täysiin liikennevälineisiin tekemään työmatkaa. Työssäkävien, lapsettomien nuorten aikuisten elämänvaiheessa asuinalue on paljolti yöpymisen ja kotona olemisen paikka.

Isien ja äitien eleyistä perhevalmennuksista piiritty asuin- ja elinympäristön kuvaus, jossa voi nähdä Georg Simmelin (1971;1984; 2005) esittämiä suurkaupunkimaisen elämän ja vuorovaikutuksen piirteitä. Elinympäristönä suurkaupunki luo jännitteen yksilön sisäisen ja ulkoisen maailman välille. Ympäristö tarjoaa runsaasti vaihtuvia ärsykeitä, joita ihminen havaintoja ja eroja tekevänä olentona joutuu jatkuvasti ja nopeasti vastaanottamaan. Lisäksi urbaanille ympäristölle on tyypillistä, että ihmiset kohtaavat toisiaan tilanteissa, joissa tungos asettaa heidät fyysisesti lähelle toisiaan. Näihin tilanteisiin liittyy vain vähäisesti tai ei lainkaan kommunikaatiota. Ärsykkeiden ja tuntemattomien ihmisten paljouden vuoksi yksilön on sekä sopeuduttava että suojattava itseään. Tämä tapahtuu erilaisten tekniikoiden ja käytäntöjen avulla.

Simmelin (2005, 27–42) mukaan yksilöt kehittävät itselleen sopeutumisia selviytymiskeinoja, joista tutkimukseni kannalta ovat kiinnostavia älype räisyys ja varauksellisuus (ks. myös Noro 1991, 124–131). Simmelin mukaan ihminen myös kehittää suurkaupungin olosuhteisiin ja tilanteisiin distanssin, jonka avulla hän suojelee itseään. Samalla yksilö pyrkii takaamaan itselleen tietyn määrän persoonallista vapautta ja yksilöllisyyttä. Distanssia voi kuvata henkiseksi välimatkaksi ihmisvilinässä ja -paljoudessa. Tämä näkyy käyttäytymisenä, jossa vieraisiin ja tuntemattomiin ihmisiin suhtaudutaan kohteliaan välinpitämättömästi. Vuorovaikutusta pyritään välttämään, ellei kohtaamiselle ole asiallista syytä. (Simmel mt., 27–46; Frisby 1984; ks. myös Bauman 2002, 128–129; Sennett 1978, 39.)

Urbaanin elinympäristön ominaisten vuorovaikutuskäytänteiden lisäksi työikäisten nuorten aikuisten vuorovaikutus- ja tuttavuussuhteet paikantuvat valtaosin työpaikoille. David H.J. Morgan (2008, 365) toteaa, että töissä käyvät nuoret aikuiset tuntevat niukasti jos lainkaan naapurustossaan eläviä.

Vähäisiin sosiaalisiin suhteisiin asuinseudulla vaikuttavat osaltaan nuorten työikäisten vaihtuvat asuinpaikat. Mainitut piirteet tulevat esiin myös tutkimukseni äitien ja isien elämässä. Äidit ja isät kertovat, että ensimmäiseen perhevalmennukseen kokoontuu toisilleen ennestään *tuntemattomia henkilöitä*. Sari kuvaa tilannetta seuraavasti:

– – että ihmisiä, joita näkee bussissa tai kulkee samassa bussissa melkein viikoittain, niin eihän niistä tiedä mitään ja yhtäkkiä ne on samassa tilassa ja samassa tilanteessa, että niiden kanssa voi keskustella, niin se oli aika jännää.

Vaikka yhteinen aihe kiinnostaa perhevalmennukseen osallistujia, osoitetaan, että esikoisvanhemmat suhtautuvat ambivalentisti siihen, haluavatko he tutustua toisiin samassa elämäntilanteessa oleviin. Useimmat vanhemmat ovat kiinnostuneita tästä mahdollisuudesta. Kaikkia ei tämä ajatus yksiselitteisesti kiehdo. Vieraitten kohtaamiseen ja tutustumiseen liittyy ristiriitaisia tunteita ja odotuksia. Yhtäältä vanhempia kiinnostaa tutustumisen mahdollisuus, mutta samanaikaisesti etenkin osa äideistä myös epäröi ja empii tutustumisen aloittamista. Kaikki vanhemmat, myös ne, jotka ilmoittavat toivovansa tutustumista samassa elämäntilanteessa oleviin, kertovat tuntevansa jonkinlaista varautuneisuutta ennakkoon ja ensimmäisissä vuorovaikutustilanteissa. Kuitenkin yhteisesti kiinnostava asia muodostuu keskeiseksi. Vanhemmat korostavat tietoa ja sen saamista. Tämä seikka on tyypillistä etenkin korkeasti koulutetuille vanhemmille (Wößmann & Schütz 2006, 6).

Vuorovaikutuksen kannalta katsottuna edellä kuvatut tekijät rakentavat suotuisan lähtökohdan *intressiryhmälle*⁶⁸. Intressiryhmälle on tyypillistä, että yhteinen kiinnostus tai aihe yhdistää ihmisiä. Yhteisessä intressissä korostuu asiakeskeisyys, usein älyperäisyys. Intressiryhmälle on ominaista, että vaikka ryhmä saattaa kokoontua säännöllisesti ja pitkiäkin aikoja, osallistujat eivät käsittele yhteisen kiinnostuksen ulkopuolisia tai henkilökohtaisia asioita. Heidän tietonsa toistensa muusta elämästä voivat jäädä puuttumaan tyystin tai rajoittua suppeaan tietoon ja havaintoihin. (Wolff 1964, 320.)

---

68 Simmel (1908) käyttää termiä Zweckverband, jonka Arto Noro (1991, 231) on suomentanut päämääräsuuntautuneeksi ryhmäksi. Noro käyttää edellisen suomennoksen kanssa rinnakkain termiä instrumentaalinen ryhmä. Kurt H. Wolff (1964, 317) käyttää termiä intressiryhmä.

Perhevalmennus näyttää alkaessaan sisältävän monia intressiryhmän tunnuspiirteitä. Tämä helpottaa tutustumista. Kuitenkaan tutustuminen ei ole nopeaa, vaan vaihe kestää koko E-jakson ajan (noin kaksi kuukautta). Tutustumisvaiheessa aikaisemmin täysin vieraat saavat tutun piirteitä. Kuvaa-vaan tilanteelle on, etteivät vanhemmat kertomansa mukaan tiedä edes kaikkien ryhmän jäsenten nimiä vielä E-vaiheen päättymiseen mennessä. Toisista saatavat tiedot ovat tutustumisvaiheessa paljolti ulkoisiin seikkoihin perustuvia tai sellaisia, joiden ilmituloa henkilöt itse säätelevät.

Perhevalmennusprosessin kuluessa osoittautuu, että intressiryhmälle tyypillinen vuorovaikutus muuttuu. Kiinnostavan aiheen ympärille alkaa kehittyä myös jäsenten välistä vuorovaikutusta, jossa osallistujien omat kokemukset, tunteet ja ajatukset tulevat esiin. Ryhmän toiminta saa *fokusryhmän* piirteitä. Mitä tämä tarkoittaa?

Scott L. Feldin (1981, 1016) mukaan fokustoiminnalle on tyypillistä, että jokin sosiaalinen, psykologinen, juridinen tai fyysinen kokonaisuus yhdistää henkilöitä ja saa aikaan yhteistä toimintaa. Usein ryhmän lähtökohdaksi toimii jokin seikka, jonka suhteen jäsenet tuntevat *samankaltaisuutta* (Feld mt., 1016, 1019; 1982, 797–798). Myös säännölliset tapaamiset, joihin kokoontuu rajattu joukko ihmisiä, tukevat fokusryhmän syntyä ja sen jatkumista (Feld & Carter 1998, 136). Fokustoiminta ja siinä muodostuvat yhdistävät siteet eivät edellytä Feldin (1981, 1016; 1982, 979) mukaan osallistujien persoonallisuuksien tai luonteenpiirteiden samanlaisuutta. Yhteinen kiinnostuksen aihe, johon liittyy samankaltaisuuden *kokemus*, yhdistää jäseniä ja aikaansaa *ryhmän jäsenten välistä vuorovaikutusta ja yhteistä toimintaa*.

Kun perhevalmennusta tarkastellaan fokusryhmänä, huomio kiinnittyy muutamiin perhevalmennuksen erityispiirteisiin, jotka tekevät tästä ryhmästä usealla tavalla erityisen. Keskeiseksi seikaksi osoittautuu, että perhevalmennusaikaan sijoittuu useita, erillisiä *prosesseja*, jotka yhdistävät osallistujia. *Odotus-, raskaus- ja vauva-ajan prosessi* on raskauden vaiheisiin nivoutuva ajallinen prosessi. Tähän prosessiin limittyvät *äidiksi ja isäksi tulemisen prosessit*, joita voi pitää psyykkisinä kehitysprosesseina. Äideillä tämä prosessi on myös fysiologinen. Tutkimuksessani isät ja äidit ovat samanaikaisesti mukana *kunnallisen perhevalmennusohjelman prosessissa*, joka on lähtökohdaltaan kunnan lapsiperheille tarkoitettuun palvelurakenteeseen kuuluva peruspalvelu. Tähän prosessiin liittyy *ryhmän jäsenten välinen potentiaalinen*

vuorovaikutusprosessi, joka on sosiaalisen kanssakäymisen prosessi.

Tutkimuksessani osoittautuu, että eri prosessit tuovat esiin erilaisia perhevalmennukseen osallistujia kiinnostavia teemoja ja aiheita. Osallistujia ei yhdistä ainoastaan yksi yhteinen fokus, vaan perhevalmennusprosessi sisältää useita yhteisiä fokuksia. Perhevalmennuksen alussa joidenkin osallistujien kokema vuorovaikutuksen jäykkyys ja hankaluus muuttuvat prosessin kuluessa kokemukselliseen vertaisuuteen pohjautuvaksi vuorovaikutukseksi ja toiminnaksi.

Edellä kuvatuille eri prosesseille on tyypillistä, että ne ovat yhtäaikaaisesti henkilökohtaisia mutta myös esikoisvanhemmille yhteisiä (ks. Ketokivi 2008, 271, 275). Juuri tämä prosessien kaksoisluonne toimii kokemuksellisen vertaisuuden käyttövoimana. Prosessit tuovat toistuvasti esiin samankaltaisuutta, jota vanhemmat havaitsevat toistensa kokemuksissa. Kokemuskäytännön tieto monipuolistaa vertaisuutta. Näin syntyvä kokemuksellinen vertaisuus vahvistaa fokustoimintaa.

Fokusryhmässä vuorovaikutus ja toiminta ovat keskeisiä. Näiden kautta ihmiset tutustuvat toisiinsa. He solmivat sosiaalisia suhteita ja siteitä. Näin syntyy vuorovaikutus ja sosiaalinen tila, jota voi luonnehtia *tuttavuudeksi*. Eletyt perhevalmennukset osoittavat, ettei vanhempien välisessä tuttavuudessa ole kyseessä yksi tuttavuuden olotila, vaan tuttavuus on prosessi, johon liittyy ensitutustuminen, tutuksi tuleminen ja tuttuna oleminen. Tuttavuus ja siihen liittyvä vuorovaikutus sekä sosiaaliset siteet osoittautuvat perhevalmennuksen fokusryhmille tunnusomaisiksi seikoiksi. Nämä tekijät ovat läsnä koko perhevalmennusprosessin ajan.

Yhteisen fokustoiminnan, kokemuksellisen vertaisuuden ja tutustumisen lisäksi huomio kiinnittyy *luottamukseen*, joka viriää perhevalmennukseen osallistuvien välille. Simmelin mukaan luottamus tekee vuorovaikutuksesta mahdollisen. Hänen mukaansa luottamus sijoittuu tiedon ja tietämättömyyden väliseen tilaan. Luottamus on hänen mukaansa yksi tärkeimmistä ihmisten välilleen rakentamista voimista yhteiskunnassa. (Wolff 1964, 318.) Luottamusta voidaan myös pitää sosiaalisen järjestyksen perustana. Kuitenkaan luottamus ei Simmelin mukaan edellytä ankkuroitumista toisen ihmisen syvälliseen ja persoonalliseen tuntemiseen. (Ilmonen 2002, 55.)

Simmelin näkemyksessä tulee kiinnostavasti esiin luottamuksen ja tuttavuuden yhdessä muodostama vuorovaikutuksen muoto (Wolff 1964). Tässä vuorovaikutuksen muodossa on mukana luottamusta, joka rakentaa sil-

taa tiedon ja tietämättömyyden välille. Samalla tuttavuuden ominaispiirteet, yhtäaikainen läheisyys ja etäisyys, värittävät suhdetta. Luottamuksessa ja tuttavuudessa näkyvät ilmiöt ovat tyyppillisiä sekä urbaaneille että myöhäisen modernin olosuhteille. Myös tutkimukseni äitien ja isien eletyt perhevalmennukset ovat tuoneet esiin konkreetteja esimerkkejä luottamuksen, etäisyyden ja läheisyyden samanaikaisuudesta vertaissuhteissa (ks. luvut 5 ja 6). Yhtäältä suhteisiin liittyy hetkittäin läheisyyttä, joka kytkeytyy samankaltaisuuden kokemuksiin. Toisaalta suhteissa on välimatkaa. Suhdetta voi luonnehtia ystävällisyydeksi, joka ei ole liian läheistä (Morgan 2008, 364).

Tutkimukseni eletyt perhevalmennukset osoittavat, että luottamus ja tuttavuus nousevat merkittäviksi tekijöiksi, kun vanhemmat kuvaavat suhteitaan toisiin perhevalmennuksen jäseniin. Luottamus ja tuttavuus ovat läsnä myös äitien ja isien kuvauksissa vertais(ryhmä)toiminnasta ja vertaistuksesta. Tämä tulee konkreettisesti näkyviin, kun vanhemmat kuvaavat, kuinka heidän suhtautumisensa vertaistukeen muuttuu perhevalmennuksen aikana. Valmennuksen alussa äidit ja isät eivät koe tarvetta vertaisten tukeen, mutta vuoden kuluttua kaikki ovat tyytyväisiä toisiltaan saamaansa tukeen. Eletyissä perhevalmennuksissa huomio kiinnittyy siihen, että samanaikaisesti kun vanhemmat rakentavat luottamusta toisiinsa, vanhempien kuvaukset ilmentävät kohteliasta asiallisuutta toisia äitejä ja isiä kohtaan.

Luottamus osoittautuu tutkimukseni perhevalmennuksessa sekä annetuksi että hankituksi (Jokinen, K. 2002). Vanhemmilla on jo ennen perhevalmennuksen alkua luottamus neuvola- ja perhevalmennusinstituutioon. Näin olen perhevalmennustapaamisten tila ja paikka antavat suotuisat lähtökohdat vuorovaikutukselle. Tutustuminen ja tutuksi tuleminen ovat olennaisia tekijöitä hankitun luottamuksen kehittymisessä. Luottamus aktivoi ja monipuolistaa osallistujien vuorovaikutussuhteita, ja se on sosiaalisten suhteiden muodostumisen yksi, jopa perustavaa laatua oleva, osa. (Castrén 2001, 14; Ilmonen 2005, 48–51; Sztompka 1999, 77; Tilly 2004, 6.) Hankittu luottamus osoittautuu fokustoiminnan ja kokemuksellisen vertaisuuden kannalta olennaiseksi tekijäksi.

Fokustoiminnan ja sosiaalisten siteiden syntymistä voi kuvata prosessiksi, jossa asiakeskeisyys ja kategoriaalinen vertaisuus toimivat lähtökohtina ja riittävinä pontimina hakeutua perhevalmennukseen. Kuitenkin jatkuvasti esiin nousevat, vanhempia kokemuksellisesti koskettavat fokukset synnyttävät vuorovaikutusta, sosiaalisia suhteita, liittymistä ryhmään ja sen jäseniin sekä toimintaa.

7.2 Esikoisperheet figuraatioina ja figuraatioissa

Esikoisen odotus ja vauva-aika on yksi erityinen elämänvaihe perheiden elämässä. Myös perheen sisäiset ja ulkoiset vuorovaikutussuhteet ovat muutoksessa. Yksittäiset elämäntilanteet ovat suhteessa yhteiskunnallisiin ja kulttuurisiin olosuhteisiin. Norbert Elias (1978, 15) esittämä figuratiivinen näkökulma kiinnittää huomiota paitsi yksilöiden väliseen myös yksilöiden ja yhteiskunnallisen ympäristön vuorovaikutukseen. Elias (1994, 215–216) luonnehtii vuorovaikutusta keskinäisriippuvuudeksi.

Tutkimuksessani perhevalmennusaika muodostaa kiinnostavan ajanjakson, jonka aikana käynnistyy ydinperheeksi muodostuminen ja sisäänpäin käänntyminen. Kuitenkin perhevalmennusaika sisältää mahdollisuuksia käynnistää perheen ulkopuolisia, uusia vuorovaikutussuhteita. Tässä tilanteessa voi nähdä Norbert Elias (1978) esittämiä figuraatioiden mahdollisuuksia.

Perheiden elämässä on tapahtumia ja vaiheita, jotka muovaavat ja muuttavat perheen sisäisiä ja perheen kannalta merkittäviä vuorovaikutussuhteita (Jallinoja 2008, 97; Sevón 2009). Esikoisen odotus ja vauva-aika on tällainen vaihe. Yhtäältä (ydin)perheen sisällä käynnistyy muutoksia. Tänä ajankohtana vanhemmat käyvät keskenään kodintuottamisneuvotteluita ja sopivat (ydin)perheen käytännöistä. Lisäksi muuttunut perhetilanne usein muovaa ja muuttaa perheenjäsenten ja lähiomaisten vuorovaikutussuhteita. Peruspalveluna annettavassa uudentyyppisessä perhevalmennuksessa korostuu osallistujien keskinäinen vuorovaikutus. Toiminnan lähtökohta tarjoaa äideille ja isille mahdollisuuden uusiin ihmissuhteisiin ja uudenlaiseen integroitumiseen (ks. Joas 2004, 294–395).

Voiko peruspalvelun perhevalmennus olla kohtaamispaikka ja uusien sosiaalisten muodostelmien käynnistäjä, jossa vanhemmat kokevat mahdollisuuksia sekä tilaa toimia vapaan tahtonsa mukaisesti? Kysymys kuuluu figuratiivisen perhetutkimuksen alaan. Keskeistä on siis perheiden käytäntöjen ja aktualisoituneiden vuorovaikutussuhteiden tutkiminen. Tämä tarkastelukulma korostaa perheiden näkemistä figuraatioina. Huomio kiinnittyy perheen sisäisiin keskinäisriippuvuussuhteisiin, mutta samanaikaisesti perheet nähdään suhteissa muihin heille tärkeisiin ja merkittäviin henkilöihin (Morgan 1996; 2008, 355; Widmer & al. 2008, 3). Vaikka tämänkaltaisessa tarkastelussa huomio kiinnittyy yksilöiden ja perheiden lähisuhteisiin, on muistettava, että suhteet ovat sidoksissa yhteiskunnan sosiaaliseen, kulttuu-

riseen ja poliittiseen ympäristöön (Widmer & al. mt., 6).

Tarkastelen seuraavassa (ydin)perheen muodostumista ja sen sisällä käynnistyviä prosesseja. Esikoisen odotus- ja perhevalmennusaika tuo muutoksia myös aikaisempiin läheissuhteisiin (Markova & Leinonen 2009). Yksittäisten perheiden näkökulmasta perhevalmennusaikana käynnistyy (ydin)perheeksi muodostuminen. Parisuhteen tasolla esikoisen odotus merkitsee siirtymävaihetta, jossa alkaa totuttelu ajatukseen (ydin)perheestä. Elämäntilanteeseen liittyviä tunnelmiaan kuvaa seuraavassa äiti, joka osallistuu perhevalmennukseen yhdessä puolisonsa kanssa.

Perhevalmennus oli sellainen paikka, että me mentiin sinne jo ensimmäisiä kertoja perheenä, vaikka se vauva olikin vielä vattassa, niin *meitä meni sinne kolme. Meitä ei mennyt kaksi*. Ett aina puhuttiin vauvoista ja aina *vauvat oli niin hirveen keskellä sitä*, ett sekin tuntui kauheen kivalta. (Uudistuva perhevalmennus Espoossa, 2005.)

Tutkimukseni esikoisvanhemmat kertovat, että perhevalmennuksen alkaessa heille ovat tärkeitä oman puolison lisäksi omat vanhemmat, ystävät ja lähisukulaiset, joista erityisesti sisarukset ovat keskeisiä⁶⁹. Esikoisen synnyttyä parisuhteen rinnalle muodostuu paitsi ajatus lapsen ja vanhempien yhteenliittymästä myös isä-lapsi- ja äiti-lapsidyadeista. (Kallio & Pauku 2005; Jallinoja 2008, 97; Uudistuva perhevalmennus Espoossa 2005; Widmer & al. 2008, 11, 14.)

Äitien ja isien omissa ystävyysuhteissa esikoisen syntymä näkyy kahdella tavalla. Yhtäältä aiemmat henkilökohtaiset ystävyysuhteet voivat säilyä. Ystäviä tarvitaan, jotta vanhempi voi tuntea olevansa yksilö eikä ainoastaan perhekokonaisuuteen kuuluva. (Plantin 2001a, 161–162; 2001b, 170.) Toisaalta vauva-aikana ilman perhettä tapahtuvat tapaamiset ovat etenkin äideille järjestelyitä vaativia ja jopa hankalia. Myös isien mahdollisuudet omiin harrastuksiin kaventuvat (Kontula 2009, 85).

Esikoislasten synnyttyä perheiden arjen rytmi muodostuu vastasyntyneen hoidosta. Suhteet toisiin lapsiperheisiin tulevat tärkeiksi. Ne ovat Plantinin (2001a, 161–162) mukaan osa niin sanottua perheprojektia. Myös tutki-

---

69 Teemahaastattelussa esitin vanhemmille kysymyksen *kenelle olet ensimmäisenä kertonut esikoisen odotuksesta?* Tällä kysymyksellä kartoitin vanhemmille tärkeitä ihmisiä, joiksi vanhemmat nimesivät omat vanhemmat, puolison vanhemmat, ystävät ja sisarukset. Ensimmäisessä haastattelussa esikoisvanhemmat kertoivat, että he uskoivat tarvittaessa saavansa sosiaalista tukea omalta puolisoltaan, omilta ja puolison vanhemmilta, ystäviltä ja sisaruksilta.

mukseni perhevalmennuksessa syntyy uusia koko perheen tuttavuussuhteita. Merkittävää on, että tuttavuussuhteet alkavat tilanteessa, jossa molemmat puoliset ovat alusta alkaen mukana rakentamassa uutta tuttavuutta. Esikoiset ovat olennainen ja yhdistävä osa näissä perhetuttavuuksissa.

Perhevalmennusaikana ja etenkin vauva-aikana perheiden vuorovaikutussuhteisiin tulee uusia piirteitä. Läheiset ovat edelleen tärkeitä, mutta heidän rinnalleen tulee uusi tärkeiden ihmisten ryhmä. Kummallakin ryhmällä on omanlaisensa paikka ja merkitys vanhemmille. Tutkimukseni esikovanhempien vauva-ajan kuvaukset läheissuhteista⁷⁰ osoittavat, että läheisten ja ystävien merkitys saa voimansa yhdessä koetuista asioista ja yhteisestä historiasta. Yhteinen menneisyys asemoi henkilöt tiettyihin rooleihin ja vakiintuneisiin keskinäissuhteisiin.

Esikoisen odotuksen ja vauva-ajan erityisyys luovat tilaa uusille vuorovaikutussuhteille. Uudet ihmissuhteet liittyvät tilanteeseen, jossa alkavat muodostua (ydin)perheen käytännöt ja arkielämä. Vuorovaikutussuhteet ankkuroituvat nykyhetkeen ja vuorovaikutussuhteiden pohja on käytännöllinen. Kiinnostavaa on, että vanhemmat luonnehtivat valmennuksessa tapaamiaan henkilöitä itselleen tässä elämäntilanteessa *merkittäviksi tuttaviksi*. Keitä ovat tuttavat? Mitkä seikat tekevät perhevalmennuksen tuttavista merkittäviä?

Georg Simmelin mukaan tuttavuudessa on läsnä samanaikaisesti tunne läheisyydestä ja etäisyydestä. Tuttavuussuhteen olennainen osa on Simmelin mielestä tahdikkaus, joka pohjaa distanssiin. Distanssi on hänen mukaansa varauksellisuuden muoto, jossa korostuu välimatka, jota yksilö haluaa pitää suhteessa toisiin. (Wolff 1964, 320–322.) Läheisyyden ja etäisyyden monimutkaista hienovaraisuutta kuvaa Morganin (2008, 356) mukaan tuttavuudelle ominainen piirre, että toisesta henkilöstä *tiedetään jotain*. Näin tuttavuus paikantuu sosiaaliseen tilaan, joka sijoittuu läheisten ja vieraitten välimaastoon. Yhtäältä tuttavuussuhteeseen ei liity sellaista emotionaalista ja syvälle juurtunutta tietoa, joka on ominaista läheisille ihmissuhteille. Toisaalta tuttavasta tiedetään enemmän kuin pelkät kategorisoinnit mahdollistavat. Tutkimukseni perhevalmennuksessa tämä tulee esiin siten, että valmennuksen alussa tiedossa ollut kategoriaalinen vertaisuus saa prosessin kuluessa lisäpiirteitä. Näiden tietojen pohjalta vanhemmat ryhtyvät rakenta-

70 Myös Paajasen (2007, 24) tekemä tutkimus päättyi tulokseen, jonka mukaan lähisukulaiset ovat lapsiperheen vanhemmille tärkeitä. Lähisukulaisiin kuuluvat oman lapsuuden perheen jäsenet: omat vanhemmat, sisarukset ja isovanhemmat. Lisäksi puolison vanhemmat sekä omien vanhempien sisarukset nimetään usein lähisukuun kuuluviksi. (Mt., 85.)

maan keskinäisiä tuttavuuksia.

Tuttavuudella on joitakin yleisiä piirteitä. Tuttavuus on dynaaminen ja muuttuva prosessi. Tervehdysten vaihtamista pidetään yleensä merkinä tuttavuuden alkamisesta. Tuttavuus voi asettua tähän tilaan ja muodostaa tällaisenaan osapuolia tyydyttävän sosiaalisen vuorovaikutuksen muodon. Tuttavuus voi myös kehittyä suhteeksi, jossa on ystävyiden piirteitä. Tuttavuus voi niin ikään muuttua läheiseksi ihmissuhteeksi. (Morgan 2008, 356.)

Tuttavuuksien syntyä paikkoja ovat urbaanissa ympäristössä erilaiset institutionalisoituneet paikat ja toiminnot (Morgan 2008, 366). Tässä mielessä perhevalmennus äitiys- ja lastenneuvolan instituutioon kuuluvana on luonteva paikka tuttavuuksien kehittymiselle. Perhevalmennuksessa solmitut tuttavuussuhteet saavat erityispiirteitä vertaisuudesta. Yksi mahdollisuus on, että vertaistuttavuudet voivat kehittyä vuorovaikutussuhteiksi, joiden pohjalta vertaisia kutsutaan *merkittäviksi toisiksi* (Ketokivi 2008) tai *merkittäviksi tutuiksi* (Morgan mt.).

Kaisa Ketokivi (2008, 269–272) käyttää nimitystä *valtaistava sidos* (empowering bonding) vuorovaikutuksesta, jossa henkilöillä on samankaltaisia elämäntilanteita tai kokemuksia. Valtaistavat sidokset syntyvät usein perheen ulkopuolisten ja aikaisemmin tuntemattomien kanssa (Ketokivi mt., 271). Ketokiven (mt., 269) mukaan vertaiset näyttävät voivan tukea toisiaan eri tavalla kuin esimerkiksi omaiset ja läheiset. Kokemuksellinen vertaisuus antaa mahdollisuuden kohdata ja ilmaista tunteita, jotka vertaisten kesken todetaan *normaaleiksi tilanteeseen liittyviksi tunteiksi*.

Kun valtaistavaa sidosta tarkastelee äitien ja isien elettyjen perhevalmennusten kautta, tulee esiin, että keskeistä siinä on mahdollisuus ottaa esiin, jakaa ja käsitellä *erilaisia* tunteita. Nämä tunteet voivat olla hämmentäviä, kielteisiä, neutraaleja tai myönteisiä. Normaaleiksi tunteet muuttuvat siksi, että ne tunnustetaan ja tunnustetaan tilanteeseen kuuluviksi. Toisen ihmisen läheisyys sekä kokemuskäisyys luovat tilan tunteiden käsittelylle.

Tutkimukseni perhevalmennusaikaisissa prosesseissa vanhemmat kertovat puhuneensa toistensa kanssa hämmentävistä ja kielteisistä tunteista, kuten epävarmuudesta, väsymyksestä tai ärtymyksestä. Mahdollisuus näiden tunteiden käsittelyyn on tärkeää, sillä kuten tutkimuksessani olen tuonut esiin, hiljaisuuden salaliitto on ollut kiinteä osa etenkin äitiyskulttuuria. Vaikka kielteisten ja epävarmuutta synnyttävien tunteiden käsittely on tarpeellista, valtaistaviin sidoksiin kuuluvat myös myönteisten, onnistumisen ja inno-

vaation tunteiden läpikäyminen. Näiden tunteiden käsittely tapahtuu olosuhteissa, joissa on mukana tuttavuuteen liittyvää odottamatonta läheisyyttä mutta myös distanssia.

Toinen Ketokiven (2008, 272) analyysin tuloksena löytämä vertaisten sosiaalisen vuorovaikutuksen muoto on *myötätuntoinen sidos* (sympathetic bonding). Sidos syntyy tuttavien ja arkielämää ehkä satunnaisestikin jakavien kanssaeläjien osoittaessa toisilleen odottamatta ymmärtämystä tai lohdutusta. Myötätuntoinen sidos ei ole välttämättä luonteeltaan erityisen henkilökohtainen, vaan sitä leimaa *altilius* kohdata toisen ihmisen hankala tilanne myötätuntoisella tavalla. Myötätuntoa osoittava toiminta ei ole tunkeilevaa eikä myöskään vetäytyvää. Tilanteessa, jossa henkilö kokee itsellään olevan vähän tai puutteellisesti toimintakeinoja, voivat valtaistavat ja myötätuntoiset sidokset toisiin samassa tilanteessa oleviin olla erittäin merkittäviä (Ketokivi mt., 272).

Valtaistavat ja etenkin myötätuntoiset sidokset ovat kiinnostavia, kun pohditaan ihmisten empatiakykyä yhtä differentioituvissa olosuhteissa. Tätä seikkaa tuo esiin Hans Joas (2004, 397–398), joka myös korostaa, ettei empatia ole annettu kyky, vaan sitä pitää harjoitella ja harjoittaa. Tästä näkökulmasta perhevalmennuksessa muodostuneet figuraatiot voi nähdä potentiaalisina paikkoina, joissa myös empatia voi saada ilmenemismuotoja.

Urbaanissa ympäristössä on tarjolla differentioituneita ryhmiä, joista perhevalmennus on yksi esimerkki. Tutkimuksessani on aluksi epävarmaa, muodostuuko differentioituneen ryhmän jäsenten välille vuorovaikutusta vai jääkö ryhmä yhteisen intressin ympärillä kokoontuvaksi ryhmäksi. Eleyt perhevalmennukset sisältävät äitien ja isien kuvauksia siitä, että vuorovaikutusta syntyy. Osoittautuu, että vertaistuttavuus, jossa on etäisyyttä ja läheisyyttä, antaa äideille ja isille mahdollisuuden sellaisiin figuraatioihin, joissa voi tutustua elämäntilanteen kannalta hyödyllisiin, erilaista vauva-ajan arkeen liittyvää tukea ja ymmärrystä antaviin henkilöihin. Samanaikaisesti tuttavuus ei edellytä keinotekoista tai liian nopeasti etenevää läheistä suhdetta. Perhevalmennuksen vertaistuttavuus mahdollistaa erilaiset figuraatiot, joista osa voi olla läheisempiä kuin toiset. Vanhemmat voivat olla samanaikaisesti osallisina erilaisissa figuraatioissa.

On syytä kiinnittää huomiota edellä esiin tuleviin ilmauksiin, jossa kuvaan figuraatioon kuuluvia ihmisiä *hyödyllisiksi* toisilleen. Hyödyllinen on määre, jonka tutkimukseni esikoisvanhemmat toivat esiin perhevalmen-

nuksen alussa, kun he perustelivat osallistumistaan perhevalmennukseen. He uumoilivat ja toivoivat perhevalmennuksen olevan heille hyödyllistä. Aluksi hyöty kytkeytyy vanhempien toiveissa tiedon saantiin. Eleyt perhevalmennukset tuovat esiin, että hyödyllisyys osoittautuu perhevalmennusprosessin kuluessa varsin moni-ilmeiseksi käsitteeksi. Käsiteltäessä valtaistavia ja myötätuntoisia sidoksia, huomio kiinnittyy siihen, että hyöty merkitsee ensisijaisesti mahdollisuutta jakaa kokemuksia ja saada voimia. Kuten aiemmin olen todennut, vanhempien vuorovaikutus figuraatioissa kuljetti empatiaa. Vertaisfiguraatioissa, jossa ilmenee alttius ja valmius tähän, toisesta tulee merkittävä.

Figuraationaalista⁷¹ näkökulmasta tarkasteltuna tutkimukseni perhevalmennus avaa useita erilaisia sosiaalisia muodostelmia. Ensiksikin perhevalmennustapaamiset luovat puitteet, joissa esikoisvanhemmista ajan mittaan muodostuu ryhmä ja sosiaalinen muodostelma.

Toiseksi perhevalmennuksen tiimoilta muodostuu erilaisia figuraatioita, joista erottuvat äitien monimuotoiset sosiaaliset muodostelmat. Suurin osa figuraatioista on perhevalmennuksessa tavattujen äitien välisiä. Kuitenkaan ei pidä väheksyä isien eleyissä perhevalmennuksissa esiin tulevaa isien vuorovaikutusta. Kuten olen todennut, isät pitäytyvät lähinnä yhteen, perhevalmennustapaamisissa toteutuvaan figuraatioon. Isät priorisoivat perheen kanssa olemisen tilanteessa, jossa vapaa-aikaa on niukasti.

Asuinalueen tarjoamat julkiset ja institutionaaliset tilat tai niiden puute määrittävät kotona olevien äitien figuraatioiden monipuolisuutta. Mikäli alueella on pienten lasten vanhemmille tarkoitettuja kohtaamispaikkoja, esimerkiksi avoimia päiväkoteteja, perhekerhoja tai -puistoja, äidit liittyvät ajan myötä myös muiden alueen vanhempien sosiaaliin muodostelmiin. Lisäksi äitien välille kehkeytyy myös kahdenvälisiä vuorovaikutussuhteita.

Kolmas muodostelma on joidenkin perheiden välille kehittyvä figuraatio, jossa perheet ovat kahdenvälisessä vuorovaikutuksessa. Etenkin muualta Suomesta muuttaneet vanhemmat⁷² ystävystyvät perheittäin. Perhevalmennus osoittautuu paikaksi, jonka tiimoilta syntyy erilaisia uusia ja tär-

---

71 Norbert Elias käyttää tuotannossaan termejä konfiguraatio ja figuraatio. Hän päätyy käyttämään myöhäisemmässä tuotannossaan termiä figuraatio (van Krieken 1998, 56). Widmer (2007) ja Jallinoja (2008) käyttävät konfiguraation käsitettä, joka kuitenkin ilmentää samaa asiaa kuin Eliasın figuraatio-käsite. Käytän tutkimuksessani figuraatio-käsitettä.

72 Tutkimukseni vanhemmista (N=14) kymmenen oli muulta Suomesta Espooseen muuttaneita.

keitä vuorovaikutussuhteita uudessa elämäntilanteessa (ks. Jallinoja 2008; Widmer & Sapin 2008).

Tutkimukseni vanhempien kohdalla perhevalmennus toimi lähtökohtana sille, että esikoisvanhemmat laajensivat omia vuorovaikutussuhteitansa aktuaalisessa elämäntilanteessa. Etenkin esikoislapsen syntymän ja vauvaajan vaiheet sisälsivät runsaasti tekijöitä, jotka yhdistivät esikoisvanhempia ja joiden jakaminen helpotti uuteen elämäntilanteeseen sopeutumista. Perhevalmennusaikana syntyi motivaatio olla yhteydessä muihin samassa elämäntilanteessa oleviin (ks. Elias 1978, 131; Joas 2004, 397; van Krieken 1998, 52–53).

7.3 Perhevalmennus riittävän houkuttelevana sosiaalisena piirinä

Esikoisvanhempien ja -perheiden perhevalmennuksessa muodostama figuraatio ei suinkaan ollut ainoa sosiaalinen muodostelma, jossa tutkimukseni vanhemmat olivat osallisina. He kuuluivat eri toimintojensa, asemiensä ja mieltymystensä kautta erilaisiin figuraatioihin. Vanhempien sosiaaliset muodostelmat liittyivät sukulaisiin, työhön, ystäviin ja harrastuksiin. Georg Simmel (1908, 417, 420) käyttää näistä sosiaalisista muodostelmista käsitettä *sosiaaliset piirit*. Simmelin ajattelu, jonka taustalla on differentioitunut ympäristö, korostaa piirien erillisyyttä, jolloin yksilö on monien piirien leikkauskohta (Noro 1991, 170, 220). Yksilöt eivät kuitenkaan ole pelkästään monien piirien leikkauskohtia, vaan he ovat aktiivisia sosiaalisten muodostelmien valitsijoita ja niissä toimijoita.

Suurkaupunkimaisessa ympäristössä on runsaasti erilaisia piirejä. Sosiaalisen piirin on oltava riittävän houkutteleva, jotta yksilö valitsee itselleen uuden piirin. Kun vanhemmille esitetään kutsu kunnalliseen perhevalmennukseen, he ovat valintatilanteessa. Onko tarjottu toiminta heidän kannaltaan tarpeeksi kiinnostava ja hyödyllinen? Tutkimukseni vanhemmat *haluavat* osallistua perhevalmennukseen. Heidän elämässään on tekijöitä, jotka mahdollistavat vanhempien keskittymisen esikoisen odotukseen. Vanhemmat ovat saaneet opintonsa päätökseen ja ovat sijoittuneet työelämään. Useilla pariskunnilla on takanaan keskenmenoja ja lapsettomuutta. Näiden pettymysten jälkeen odotus on heille *merkittävä ja myönteinen asia*. Mielenkiintoa perhevalmennusta kohtaan lisää se, että esikoisen odotus on kaikille tuleville vanhemmille *ennen kokematon ja nyt ajankohtainen*.

Tutkimukseni esikoisvanhempien korkea koulutustaso saattoi näkyä heidän etukäteistoiweiseensa, joita he kohdistivat perhevalmennukseen. Päällimmäisenä toivomuksena oli saada lisää tietoa. Perinteisesti intressiryhmätointa on vastaus tämänkaltaiseen kiinnostukseen (Noro 1991, 239–240; Wolff 1964, 317–318). Perhevalmennus on lähtökohtaisesti piiri, johon esikoisvanhemmat ovat valmiita liittymään sen asiapitoisen sisällön eli esi-koisteeman vuoksi. Peruste tuntuu vanhemmista riittävän houkuttevalta. Vanhemmat pitävät asiapitoisuutta tärkeänä, sillä perhevalmennuksen alussa he ovat varauksellisia sen suhteen, haluavatko he sosiaalista kanssakäymistä muiden osallistujien kanssa. Kristiina kuvaa tilannetta seuraavasti:

Niitä (toisia perhevalmennuksen osallistujia – RP-H) ei ole pakko nähdä enää koskaan, jos ei halua tai ei ole pakko nähdä missään muualla kuin perhevalmennuksessa, että sen kaiken voi jättää vaan siihen tilaan, että onhan se sillä tavalla stressitöntä. (Kristiina)

Näyttää siltä, että vanhemmat kokevat tässä tilanteessa olevansa sidoksista vapaita ja haluavat pitää kiinni negatiivisesta vapaudestaan (ks. Noro 1991, 217). Kuten tutkimuksessani on tullut esiin, kaikkia ei aluksi kiinnosta perhevalmennusryhmän vuorovaikutusmahdollisuus. Osa vanhemmista tuntee tyytyväisyyttä siitä, ettei ryhmän jäseniin välttämättä tarvitse tutustua. Kuitenkaan negatiivinen vapaus ei ole itsetarkoitus, vaan vanhemmat ovat valmiita käyttämään positiivista vapauttaan, mikäli katsovat sen kiinnostavaksi.

Olen kuvannut edellä (ks. luvut 7.1 ja 7.2) perhevalmennusprosessia, jonka aikana käynnistyvät äitien ja isien erilaiset vuorovaikutussuhteet ja figuraatiot. Toiminnan alkua leimaa ulkoisesti ohjattu, päämääräsuunnattu ohjelma ja valmennustapaamiset, joita voi kuvata äitiys- ja lastenneuvolaorganisaation toiminnaksi. Valmennusprosessin kuluessa toiminta alkaa saada piirteitä ja muotoja, joissa voi nähdä erilaisia perusteluita liittymiselle sekä liittymisen monia muotoja.

Tutkimukseni perhevalmennuksen figuraatiot sijoittuvat alun alkaen ai-noastaan kunnallisen perhevalmennuksen ohjelman mukaisiin tapaamisiin. Odotus- ja perhevalmennusprosessien kuluessa esiin tulevat teemat sekä etenkin äideillä myös elämänpiirin muutokset synnyttävät halua olla mukana figuraatioissa, joissa myös muut ovat samassa elämäntilanteessa. Eleytis-

tä perhevalmennuksista käy ilmi, etteivät useimmat äidit tai isät kiinnittäneet yhdessäoloon koko persoonaansa vaan Simmelin termein differentioituneen osan kokonaispersoonastaan. (Ks. Noro mt., 239–240.) Ainoastaan yksi tutkimukseeni osallistuneista vanhemmista kertoi kahdenvälisestä ystävyydestä. Sen sijaan useat kuvasivat perhevalmennuksen aikana kehittyneitä kahdenvälisiä, pariskuntien ja koko ryhmän jäsenten välisiä suhteita tuttavuuksiksi.

Figuraatiossa oleminen näyttää tutkimukseni vanhempien toteamusten pohjalta olevan ehdollista. Ehdollisuus tarkoittaa, että vanhemmat pitävät mahdollisena jatkuvasti arvioida ja tehdä uusia päätöksiä ryhmään kuulumisesta riippuen siitä, onko toiminnasta heille hyötyä ja tuoko yhdessäolo heille hyvää oloa. Heille perhevalmennus ei ole toimintaa, johon on normin vuoksi osallistuttava, vaan ratkaisevaa on heidän oma halunsa ja tarpeensa vuorovaikutukseen ja toimintaan.

Tutkimukseni vanhemmat valitsevat perhevalmennuksen omaan elämäänsä kuuluvaksi uudeksi piiriksi. E-vaiheessa, jolloin sekä äidit että isät ovat kodin ulkopuolella ansiotyössä, merkitsevät perhevalmennustapaamiset yhtä sosiaalista piiriä monien muitten heidän elämäänsä kuuluvien piirien rinnalla. Eletyt perhevalmennukset osoittavat, että perhevalmennus itse valittuna sosiaalisena piirinä saa erilaisen funktion äitien ja isien elämässä siinä vaiheessa, kun heidän arkielämänsä alkavat eriytyä. Lakisäiteinen äitiysvapaa merkitsee taitekohtaa. Kun äidit jäävät E-vaiheen loppupuolella äitiysvapaalle, alkavat perhevalmennus ja siihen liittyvät äitien väliset vuorovaikutussuhteet kasvattaa piirin merkitystä heidän elämässään. Esikoisten synnyttyä ja äitien elämän sijoittuessa asuinalueelle tulee perhevalmennuspiiristä ja etenkin vertaisäideistä erittäin merkittäviä esikoisäideille. Eräs äiti kuvaa tilannettaan näin:

Mä olen ollut kotona, eikä mulla kavereissa ole paljoakaan samassa tilanteessa olevia, enkä mä alussa olisi jaksanut minnekään kovin kauas lähteä, kun olin väsynyt. Niin sillä on ollut aika suuri merkitys, että on päässyt näistä vauva-asioista jauhamaan. (Sari)

Korkeasti koulutettujen, kodin ulkopuolella ennen esikoisen syntymää töissä olleiden äitien monet piirit saattavat menettää hetkellisesti merkitystä, ja *yksi piiri*, perhevalmennuksessa tutuiksi tulleiden vertaisäitien piiri, saa

tärkeän aseman. Osoittautuu, että tämän piirin merkitys on äideille suuri ja vuorovaikutussuhteet ovat heille keskeisiä. Perhevalmennusprosessin aikana ilmenee, että äitien keskinäinen sosiaalinen vuorovaikutus lisääntyy ja tiivistyy mutta virallisen perhevalmennuksen tapaamiset menettävät äitien keskuudessa tärkeyttään.

Tutkimukseni isien elämässä esikoisen syntymä ei aiheuta merkittäviä sosiaalisten piirien muutoksia. Kaikki isät yhtä lukuun ottamatta jatkavat entisissä kodin ulkopuolissa työpaikoissaan. Isien arki jakautuu kodin ulkopuoliseen työhön sekä aamu- ja iltahetkiin perheen parissa. Tähän kokonaisuuteen ei mahdu esikoisisten keskinäisiä tapaamisia samalla tavoin kuin äitien kohdalla. Kuitenkin useat isät kertovat, että heille J-vaiheen perhevalmennustapaamiset ovat tärkeitä, koska siellä he tapaavat toisia perheitä ja etenkin esikoisvauvoja.

Sosiaalisten piirien rinnalle ja oheen nostan vielä yhden näkökulman, josta tarkastelen vanhempien tekemää valintaa osallistua perhevalmennukseen. Zygmunt Bauman (1994, 50) näkee *kulutuksen* aikamme yhtenä olennaisena piirteenä. Osallistumista valmennukseen voi tarkastella myös kulutusvalintana. Tällöin esikoisvanhemmat nähdään erityisenä kuluttajaryhmänä. Bauman esittää ajatuksen vapautuneesta kuluttajasta. Tämä tarkoittaa, että kuluttajan toimintaa ohjaa *mielihyvä* eikä välttämättömään tähtäävä kulutus.

Esikoistaan odottavista on viime vuosien aikana muodostunut kuluttajaryhmä, jolle on tarjolla alan lehtiä⁷³, nettisivustoja, tarvikkeita sekä erilaisia tuotteita. Tutkimukseni vanhemmat ovat jo ennen perhevalmennuksen alkua tutustuneet tälle kohderyhmälle suunnattuun tieto- ja palvelutarjontaan. Mahdollisuus osallistua uudentyyppiseen perhevalmennukseen on yksi lisä jo olemassa olevaan kulutus- ja palvelutarjontaan. Vanhemmat punnitsevat sekä etukäteen että valmennuksen aikana toiminnan hyötyjä ja haittoja. Kulutus ei rajoitu esineisiin tai hyödykkeisiin, vaan vanhemmat pohtivat valmennukseen liittyvää sosiaalista vuorovaikutusta ja arvioivat sen kiinnostavuutta hyödyn, mielihyvän ja viihtymisen näkökulmasta.

Valmennuksessa kehittyvät sosiaalisen vuorovaikutuksen ja toiminnan muodot poikkeavat perinteisen intressiryhmän tai normatiivisen ryhmän määrittelystä. Eleyissä perhevalmennuksissa on piirteitä, joita esiintyy Zyg-

---

73 Kahden suurimman ja tasavahvan suomalaisen vauvalehden, *KaksPlus*- ja *Vauva*-lehden, yhteislevikki oli v. 2004 68 374 kpl, v. 2005 72 565 kpl ja vuonna 2006 76 162 kpl (Levikintarkastus 2008). Vuosina 2004–2005 Suomessa oli 47 478 ensisynnytystä (Suomen virallinen tilasto, Tilastotiedote 21/2007, 2.11.2007).

munt Baumanin (1994, 190–193, 199, 200; 1996, 196) kehittämässä *habitaatin* käsitteessä. Habitaatti on sosiaalinen yhteenliittymä, joka kokoaa yhteen ihmisiä. Baumanin mukaan habitaatin muodostumisen lähtökohtana on jokin hyvin yleinen idea tai pyrkimys, joka yhdistää toimijoita. Toimijoiden vuorovaikutus on olennainen tekijä, joka määrää habitaatin toiminnan (Jallinoja 1996, 40).

Kotipaikka, joka on habitaatin suomenkielinen nimitys (Jallinoja 1996), viittaa mielikuvana sosiaaliseen yhteenliittymään, joka ei ole normatiivinen ryhmä. Habitaattia voi kuvata negatiivista ja positiivista vapauttaan käyttävien henkilöiden yhteenliittymäksi. Perhevalmennuskontekstissa tämä tarkoittaa, että vanhemmat eivät suostu pitämään valmennusta pääasiallisesti ohjeiden ja sääntöjen jako- ja vastaanottoaikkana (ks. Bauman 1994, 195). Perhevalmennus osoittautuu paikaksi, jossa osallistujille on tarjolla erilaisia sosiaalisia resursseja.

Bauman (1994, 191; 1996, 196) kuvaa habitaattia lavastukseksi, jossa toiminta käy mahdolliseksi. Toimijat itse kehittävät yhdessä toisten osallistujien kanssa erilaisia keinovalikoimia ja vuorovaikutusmuotoja, joiden avulla he muovaavat uutta elämäntilannettaan. Keskeistä habitaatin olemassaololle on, että sen on oltava vetovoimainen ja houkutteleva (Bauman 1996, 199, 208). Perhevalmennuksen kiinnostavuus näyttää olennaisesti perustuvan siihen, että vanhempien sosiaalinen vuorovaikutus ja vertaistuen muodot ylittävät heidän ennako-odotuksensa perhevalmennuksen hyödyllisyydestä.

Perhevalmennusta, joka on määräaikainen ja sijoittuu tiettyyn elämänvaiheeseen, voidaan luonnehtia habitaatin tavoin tilapäiseksi. Tämä luonnehdinta ei kuitenkaan poissulje sitä, että habitaatti voi olla toimijoilleen merkityksellinen myös pidempiä aikoja. Eleyissä perhevalmennuksissa on useita isien ja äitien kommentteja siitä, ettei valmennuksesta alkanut habitaatti ehkä ole ainoastaan vauva-ajan mittainen. Kuten aiemmin on tullut esiin, habitaatti alistetaan jatkuvalla merkityksellisyyden testaukselle. Vuorovaikutusta ylläpitävät toimijat voivat yksilöinä tai ryhminä valita toisin tai jatkaa habitaatissa. (Jallinoja 1996, 40–41.)

Äitien ja isien eletyt perhevalmennukset tuovat esiin, että valmennusprosessin aikana esikoisäidit ja -isät arvioivat toistuvasti uudelleen perhevalmennuksen houkuttelevuutta. Kuten edellisessä luvussa (7.2) olen todennut, odotuksen ja esikoisen syntymän prosessi osoittautuu monien prosessien yhteenliittymäksi. Eri prosessit tuovat mukanaan uusia kokemuksia ja

haasteita, jotka osoittautuvat sekä henkilökohtaisiksi että myös yleisiksi ja yhteisiksi. Aiheiden käsittely toisten samassa tilanteessa olevien kanssa tuntuu vanhemmista tarpeelliselta. Perhevalmennuksen houkuttelevuus säilyy myös siksi, että perhevalmennuksesta tulee sekä sosiaalinen verkosto että fyysinen perheiden tapaamispaikka. Äidit ja isät lapsineen viihtyvät yhdessä ja kertovat nauttivansa yhdessäolosta.

8 LOPUKSI

Palaan tutkimukseni alkuun ja johdanto-osaan. Väitöskirjani johdannossa kuvaan 2000-luvun taitteen ilmapiirissä näkyvissä olevia siirtymiä (Julkunen 2006; Helne & Laatu 2006). Näiden muutosten lisäksi suomalaisen yhteiskunnan nykytilannetta voi tarkastella Pekka Sulkusen (2009) esittämän kehityksen ja muutoksen näkökulmasta. Tästä perspektiivistä katsottuna tutkimukseni aiheena oleva perhevalmennus asettuu orientaatioon, joka on erilainen kuin muutamia vuosikymmeniä sitten. Sulkusen (mt.) esittämät ajatukset muutoksesta ovat tutkimukseni kannalta kiinnostavia.

Tässä luvussa tarkastelen uudentyyppistä perhevalmennusta tilanteessa, jossa muutosta voi kuvata *pastoraalisen ja epistolaarisen* vallan siirtymävaiheeksi (Sulkunen mt.). Tarkasteluni kohdistuu väitöskirjani kuviossa 1 (ks. luku 2) esiintyviin osiin, joita kaikkia punnitsen muuttuneen orientaation näkökulmasta.

Orientaation muutos

Tutkimukseni ajankohtana esiin tuleva muutos ei ole ainoastaan Suomea koskeva vaan tyyppillinen länsimaisille yhteiskunnille. Sulkunen (2009) kuvaa *saturaatiokehitystä*, joka tulee kulminaatiopisteeseen. Tätä vaihetta kutsun orientaation muutokseksi. Aikaisempi ja myös hyvinvointivaltion perustana ollut pastoraalinen valta saa haastajaksi epistolaarisen vallan. Michel Foucault'n (1988, 60–63, 67–71) pastoraalisen vallan käsitteen voidaan nähdä liittyvän vahvasti hyvinvointivaltioon ja sen toimintaan. Pastoraalinen valta kytkee yksilöt valtioon sen kautta, että valtio on ottanut paimenen tehtävän. Se suojelee kansalaistensa hyvinvointia ja pitää huolta väestöstään. Tällä tavoin valtio myös turvaa oman voimansa. (Packer 2003, 136.) Tämä suhde on tullut esiin myös väitöskirjassani. Perhepolitiikka ja siihen liittyvät

toimenpiteet ovat väylä ja väline yhtäältä tukea perheitä ja sen jäseniä mutta myös vahvistaa (hyvinvointi)valtion toimintakykyä (ks. luku 3).

Pastoraalisen vallan saturoituessa tilalle tulee *epistolaarinen valta*. Epistolaaarisen vallan ilmenemismuotona voi pitää käytäntöä, jota voi verrata julistajan (apostoli) tapaan antaa etäämpää ohjeita niille, jotka haluavat kuulla ja saada opastusta. Vastuu neuvojen noudattamisesta jätetään kuulijoille. Epistolaaariselle käytännölle on myös leimallista etiikka, joka ei ota kantaa vaan pyrkii normatiivisuuden neutralisointiin. Lisäksi käytännöt painottavat universaalien inklusion korvautumista vapaaehtoisella osallisuudella ja kumppanuudella. (Sulkunen 2009, 148.)

Muuttunut orientaatio näkyy myös muuttuneina toimintakäytäntöinä. *Projektiyhdeiskunta* ilmentää Sulkusen (2009, 142, 145–148) mukaan epistolaaarista valtaa. Toiminta perustuu erilaisille *sopimuksille*, joita *kumppanit* solmivat keskenään. Sopimukset eivät rajoitu toimijoihin, vaan keskeisiä ovat myös sopimukset *rahoittajien* kanssa. *Neuvottelut* ja sopimuksiin liittyvä *luottamus* rakentavat toimintaa. Olennainen projektin hallinnan väline on *toimintasuunnitelma*, jossa asetetaan sekä *visio* että *kokonais- ja osatavoitteet*. *Tulosten arviointi* on merkittävä, jopa ensiarvoisen tärkeä osa projektia. Projektiyhdeiskunnassa nämä projektitoiminnan tyypilliset piirteet siirtyvät muovaamaan monenlaista toimintaa.

Projektitoiminnalle on leimallista, että se kestää sovitun määräajan. Sopimukset, joita tehdään, ovat projektikohtaisia. Sopimukset ja kumppanit vaihtuvat, sillä jokaiseen uuteen hankkeeseen pyritään löytämään optimaalisin kumppani. Edellä kuvatut piirteet ovat keskeisiä myös epistolaaarisessa vallassa. Projektit toimivat paitsi epistolaaarisen vallan sanansaattajina myös epistolaaarista valtaa juurruttavina toimintatapoina (Sulkunen mt.).

Tutkimukseni aikoihin projektiyhdeiskunnan käytännöt yleistyivät. Sosiaali- ja terveysalalla projektiyhdeistyöstä tuli usein käytetty toimintamuoto. Etenkin ennaltaehkäisevän ja uusia työmuotoja hakevan toiminnan aloittamisessa projektit olivat suosittuja. Tämänkaltaisen toiminnan taustalla oli valtiovallan päätös suunnata rahoitusta eri toimijatahojen kumppanuushankkeille (ks. luku 4).

Diakin ja Espoon kumppanuushanke oli yksi projektitoiminnan esimerkki. Tämä hanke, kuten projektit yleensä, rahoitettiin erilaisten rahoituskanavien kautta. Näitä olivat muun muassa valtionhallinnon määräaikaisten rahoituslähteet sekä Raha-automaattiyhdistys. Lisäksi toiminnasta löytyivät kaik-

ki ne projektitoiminnan elementit, joita olen edellä kuvannut.

Espoon perhevalmennuskokeilu oli sekä kahden organisaation kumppanuushanke että eri hallintokuntien, moniammatillisten toimijoiden ja paikallisten toimijoiden yhteistä toimintaa. Koska toimintaan osallistui useita osapuolia, perinteistä komento-organisaatiota korvasivat ja täydensivät eri osapuolten neuvottelut, sitoutuminen ja keskinäinen luottamus. Nämä tekijät ovat keskeisiä projektiyhteiskunnalle ja sen toiminnalle.

Projektiyhteiskunnan käytännöt olivat näkyvissä myös uudentyyppiseen perhevalmennukseen osallistuneiden vanhempien kerronnassa. Isien ja äitien eletyt perhevalmennukset toivat esiin piirteitä, joissa esikoisen odotus-, syntymä- ja vauva-aika voitiin nähdä projektina. Tässä projektissa perhevalmennuksessa tutuiksi tulleet vertaiset olivat *optimaalisia kumppaneita* uudessa elämäntilanteessa. Vanhemmat kuvasivat kokemukselliseen vertaisuuteen perustuvia sosiaalisia suhteita hyödyllisiksi ja tukea antaviksi. Viranomaisten perhevalmennukselle luoma visio: lapsen hyvinvoinnin ja vanhemmuuden vahvistamien, osoittauti myös vanhempien hyväksymäksi tavoitteeksi. Perhevalmennuksen rakenneratkaisu myötäili ja antoi osaltaan mahdollisuuden projektin vision, kokonais- ja osatavoitteiden toteutumiselle. Kuitenkin vanhemmat itse neuvottelivat ja päättivät kumppanuuksista.

Projektiyhteiskunta tarvitsee vertaisuutta

Valtasiirtymän vaiheeseen ajoittui sosiaali- ja terveysalan asiakirjoissa kertautuva vertaisuuden, vertais(ryhmä)toiminnan ja vertaistuen käsittely. Olen työni johdannossa kertonut, miten näiden käsitteiden toistuvuus herätti oman tutkimusmielenkiintoni. Tuolloin kiinnostukseni kohdistui ensisijaisesti siihen, mitä näillä käsitteillä tarkoitettiin. Aprikoin myös, miksi nämä käsitteet yhtäkkiä ilmestyivät keskeisiksi asiakirjojen aiheiksi.

Muuttuneen valta- ja hallintaorientaation näkökulmasta kehityskulku ei ole odottamaton. Epistolaaarisen vallan keskeisinä piirteinä ovat vapaa- ja omaehtoinen osallisuus sekä kumppanuus. Lisäksi valtakäytännölle on ominaista *suostuttelu*, ei-määräysmuotoisuus. Nämä ominaisuudet voi nähdä myös asiakirjojen vertaispuheessa. Aihe on monijuonteinen ja eri päämääriä painottava. Erilaiset perustelut antavat pontta sille, että vertaisuus kohoaa keskeiseksi käsitteeksi ja teemaksi.

Marianne Nylund (2000,13) tuo esiin ajatuksen, jonka mukaan päätök-

sentekijät ovat ryhtyneet kannattamaan vertais(ryhmä)toimintaa, koska sen on arveltu *säästävän julkisia kustannuksia*. Nylundin esittämä kytkentä talouteen on havaittavissa sosiaali- ja terveystalouden linjauksissa. Niissä esitetään toiminnan painopisteen siirtämistä perustason palveluihin. Lisäksi ehdotetaan, että etenkin ennalta ehkäisevää toimintaa tulisi tehostaa ja erikoishuollon menoja karsia (STM 2003d; 2008d). Linjausten toteuttamiseksi perustason ennalta ehkäisevään työhön, joka 2000-luvun alussa nostettiin kehittämiskohteeksi, olisi löydettävä aikaisemmasta poikkeava orientaatio ja toimintatavat.

Vertaisuus ja vertaistuki ovat useiden tutkimusten mukaan osoittaneet, että tämänkaltaisella toiminnalla voidaan edistää henkistä hyvinvointia ja toimintakykyä. Tutkimustiedon hyödyntäminen ja päätösten pohjaaminen tutkittuun tietoon voidaan nähdä hallintana, jossa erilaisiin auktoriteetteihin vedoten pyritään ohjaamaan paitsi julkista toimintaa myös yksilöiden ajatuksia ja toimintaa (Eräranta 2006, 294–295; Helén 2004, 208–209). Auktoriteetiksi nousee tutkimus, jonka katsotaan ilmentävän tosiasiatietoa. *Rationaalinen päätöksenteko* saa siitä voimaa (Rose 2007).

Peruspalveluun ehdotetun vertais(ryhmä)toiminnan voidaan nähdä avaavan mahdollisuuden *kansalaistoiminnan lisäämiselle*. Perhevalmennuksen yhteydessä tämä voisi merkitä äitien ja isien osuuden lisäämistä paitsi perhevalmennustoiminnassa myös muussa alueen vauvaperheille tarkoitetussa toiminnassa. Osallistumisen ohella voisi muu kansalaisaktiivisuus kohota. (Evers 2006, 268, 269; Seim & al. 2006, 217; STM 2001). Tämänkaltaisen vertais(ryhmä)toiminnan painotus edellyttää myös syvälle käyvää asiantuntijuuden uudelleen arviointia.

Uudentyyppinen perhevalmennus heijastaa valtakäytäntöjä

Muutoksissa olevien valtakäytäntöjen vaikutukset voi nähdä myös hyvinvointiyhteiskunnan muuttumisena. Tämä näkyy myös perhevalmennuksessa. Tutkimukseni kohteena oleva Espoon uudentyyppinen perhevalmennus näyttää selväpiirteiseltä esimerkiksi muuttuneesta orientaatiosta. Tutkimukseni tuo esiin, että uudistustyön yhtenä ohjenuorana toimivat projektiyhteiskunnan käytännöt (Sulkunen 2006).

Tutkimuksessani käy ilmi, että Espoon perhevalmennuskokeilussa projektiyhteiskunnan käytännöt olivat monella tavalla näkyvissä. Kiinnitän tässä

vaiheessa huomiota yhteen tekijään: eri tahojen mukana oloon perhevalmennuksen järjestämisessä ja toteuttamisessa. Tämä kumppanuudeksi kutsuttu ilmiö oli uutta toimintaa jäsentävä tekijä. Kaikkia osapuolia kutsuttiin mukaan ”puhaltamaan yhteen hiileen”. Taustalla oli valtion hallinnon eri tahoilta toimitettu viesti siitä, että tämänkaltainen kumppanuustoiminta oli suotavaa ja että se oli jopa ehtona lisärahoituksen saamiselle.

Kumppanuustoiminnassa yhtenä yhteisenä nimittäjänä oli osapuolille lankeava *hyöty*. Hyödyn muodot olivat perin vaihtelevia eri kumppanuuskolatioissa. Tavoitteeksi asetettu kumppanuus tarjosi kutsun uudenlaisiin ja muuttuneisiin mahdollisuuksiin päästä sisään ja olla mukana sekä yhteiskunnan järjestelmissä ja instituutioissa että erilaisissa figuraatioissa. Tutkimuksessani kunnan eri sektorien työntekijöiden ja paikallisten toimijoiden yhteinen suunnittelu ja perhevalmennuksen täytäntöönpano merkitsivät aikaisemmasta poikkeavaa integraatiota. Toimijat saattoivat todeta olevansa mukana yhteisessä paikallisessa vanhemmuuden vahvistamistyössä.

Epistolaaarisen vallan yleistyminen tuo mukanaan uudenlaisia *inkluisioita ja ekskluisioita*, jotka asettuvat toisin kuin pastoraalisen vallan aikana. Kuitenkaan kyseessä ei ole *yksi* muoto vaan lukematon joukko erilaisia inklusion ja eksklusion muotoja. Keskeistä tutkimukseni kannalta on ajatus, että valta *ohjailee* ja *ennakoi* myös inkluisioita ja ekskluisioita. (Ks. Eräsääri, R. 2007, 6.)

Vanhempien kohdalla se, että vertaisuus, vertais(ryhmä)toiminta ja vertais-tuki asetettiin sekä toiminnan välineeksi että tavoitteeksi, sisälsi sekä potentiaalisia inklusion että potentiaalisia eksklusion mahdollisuuksia. Vanhempien eletyt perhevalmennukset sisälsivät monia kuvauksia erilaisista inkluisioista. Kuitenkin muutamissa tarinoissa saattoi havaita myös osittaista ekskluisiota. Useimmiten tämä ekskluisio kerrottiin omaehtoisena poisjättäytymisenä, kuten teki esikoisissä Jani, joka ei halunnut osallistua isäryhmätoimintaan. Ekskluisiopäätösten ja -ratkaisujen todellista omaehtoisuutta on vaikea arvioida. Vaikka perhevalmennus oli vapaaehtoista, järjestettiin tutkimusajankohtana alueilla ainoastaan tietynlaista (uusimuotoista) toimintaa. Vertaisryhmätoimintaa painottava perhevalmennus tarjosi sekä mahdollisuuden inkluisioihin että synnytti uusia potentiaalisia ekskluisioita.

Vertaisuus kahden orientaation välimaastossa

Kuten edellä olen todennut, epistolaariseen valtaan kuuluvat kumppanuus, neuvottelut ja sitoutuminen mutta myös suostuttelu. Näiden tekijöiden varaan rakentuvaa toimintaa arvioidaan useimmiten taloudellisten mittareiden mukaisesti. Tilanne, jossa yhtäältä on siirrytty toimimaan epistolaarisen valtaorientaation mukaisesti mutta jossa toisaalta on vahva pastoraalinen perinne, aiheuttaa jännitteitä.

Käynnistäessäni tutkimustani aprikoin, miten perhevalmennuksessa, joka on peruspalvelua antavan instituution (neuvolan) osa, voidaan toiminnan tavoitteeksi ja välineeksi asettaa vertais(ryhmä)toiminta ja vertaistuki. Eikö päätös vuorovaikutukseen ryhtymisestä, sen määrästä ja laadusta ole osallistujien oma valinta? Pohdin myös inhimillisen vuorovaikutuksen muotoutumiseen ja kehittymiseen liittyviä, ei-ennustettavissa olevia piirteitä. Nämä seikat muodostavat ennalta arvaamattoman elementin toiminnan arvioinnissa ja etenkin taloudellisuutta korostavassa arvioinnissa.

Tutkimukseni päätyttyä palaan samoihin kysymyksiin. Nyt kiinnostus kohdistuu kahden erilaisen vallan siirtymävaiheeseen ja siihen, miten tämä näkyy konkreettisesti perhevalmennustoiminnassa. Pohdin perhevalmennukseen osallistuvan yksittäisen äidin ja isän päätäntävaltaa kahden valtakäytännön ristipaineessa. Tarkastelen näitä kysymyksiä tutkimukseeni osallistuneen Jani-isän kautta. Kysymys on yhden isän eletyn perhevalmennuksen kuvauksesta, mutta kyseessä on myös yleiseksi kysymykseksi aukeava tapahtumasarja.

Esikoisissä Jani on tullut tutuksi tutkimukseni luvussa 6. Hän ei halunnut osallistua useimpiin perhevalmennustapaamisiin, koska hän koki isäryhmät keinotekoisina ja vastenmielisinä. Perhevalmennuksen loppupuolella Jani kertoi, että hän oli osallistunut ainoastaan kahteen perhevalmennustapaamiseen koko perhevalmennusprosessin aikana. Tämän lisäksi Jani oli halunnut osallistua J-vaiheessa esikoisille järjestettyyn jääkiekkotapahtumaan, jonne oli kutsuttu isiä kaikista viidestä eri puolilla Espoota käynnissä olleesta uudentyyppisestä perhevalmennusryhmästä. Hän kertoi pitäneensä yhteisestä tapaamisesta ja muisteli esikoisisten keskenään käymää esikoiseen ja isyyteen liittyvää keskustelua itselleen tärkeänä ja hyödyllisenä.

Jani ei kuitenkaan halunnut jääkiekko-ottelun jälkeenkään osallistua niihin perhevalmennustapaamisiin, jotka rakentuivat hänen mielestään jäykistä

isäryhmän keskusteluista. Sitä vastoin hän ilmoitti haluavansa olla mukana suunnittelemassa viimeistä perhevalmennustapaamista (J 6), jolloin vietettiin alueen esikoisten 1-vuotissyntymäpäiväjuhlia. Lisäksi hän ilmoitti olevansa kiinnostunut vanhempien välisestä vuorovaikutuksesta virallisen perhevalmennuksen päättymisen jälkeen.

Pohtiessaan uudentyyppisen perhevalmennuksen antia itselleen ja perheelleen Jani totesi, että perhevalmennuksessa tavanneiden äitien vertais(ryhmä)-toiminta ja vertaistuki olivat vauva-aikana olleet merkittäviä hänen perheelleen. Puolisot olivat muuttaneet pääkaupunkiseudulle muualta Suomesta. Perheen läheiset ihmiset jäivät satojen kilometrien päähän. Isän ansiotyö oli projektiluontoista, ja puoliso oli esikoisen kanssa paljon kahden kesken. Perhevalmennuksen alussa puolisot olivat suunnitelleet muuttavansa esikoisen synnyttyä takaisin kotiseudulleen, jossa olivat läheiset ja ystävät. Uudentyyppisen perhevalmennuksen loppupuolella muuttoaikheet olivat uudessa vaiheessa.

Se (vaimo – RP-H) alkaa tutustua näihin muihin pariskuntiin, että täällä olisi mukavaa asua jatkossakin. Se alkaa vähän jämähtämään tännepäin. (Jani)

Yhteenvetona uudenmuotoisesta perhevalmennuksesta Jani totesi, että se oli tukenut sekä häntä itseään esikoisisyydessä että puolisoa esikoisäidin elämäntilanteessa, jossa myös parisuhde kävi läpi muutoksia. Yhtäältä yhteinen esikoinen oli tuonut yhdessä tekemistä, etenkin lapsen hoidon ja hyvinvoinnin parissa. Samalla esikoinen oli lisännyt parisuhdetta kuormittavia tekijöitä: väsymystä ja oman ajan niukkuutta. Jani kuvasi, että pariskunta oli saanut perhevalmennuksen vertaisten kokemuksista ja etenkin äitien vertaistoiminnasta helpotusta omaan toimintaansa. Parisuhteen kannalta vertaisäitien vuorovaikutus näkyi ”purkautumisväylänä”, joka kevensi ainakin jonkin verran ongelmallisten asioiden käsittelyä kotioloissa.

Kunnan sosiaali- ja terveystalon perhevalmennuksen *seurantatilastoissa tämän isän toiminta näkyi osallistumattomuutena*. Hänen poissaolonsa perhevalmennustapaamisista voitiin kirjata työntekijöiden *resurssien hukkakäytöksi*. Peruspalveluna annettu perhevalmennus oli tavoittanut heikosti tämän isän, ja toimintaa voitiin pitää käyntikertojen valossa tehottomana. Onko kuva yhtäpitävä Janin eletyn perhevalmennuksen kanssa?

Esitän äskeisen esimerkin kahdesta syystä. Ensimmäinen perustelu liittyy siihen, miten Jani käytti omaa valinnanvapauttaan ja teki ratkaisuja perhevalmennuksen suhteen. Hallinnon *suostuttelu* ei tehonnut Janiin. Hän valitsi osittaisen eksklusion suhteessa tarjottuun peruspalvelutoimintaan. Sen sijaan hän ei sulkenut itseään pois mahdollisuudesta olla vuorovaikutuksessa vertaisvanhempiin ja yhteiseen toimintaan, jossa lapset olivat keskiössä.

Toiseksi esimerkki kiinnittää huomion peruspalveluun, joka tuottaa kunnalle kustannuksia. Kuten edellä olen todennut, epistolaarinen valta näkyy toiminnan *taloudellisuuden* arvioinnin korostumisena. Tavoitteena on kehittää kunnan kannalta optimaalinen kustannus-hyötykäytäntö. Jani ei tiennyt – näin uskon – että hänen valintaansa ja toimintaansa arvioitiin. Näin kuitenkin tehdään palvelutoiminnan *käyttöästä rekisteröitäessä ja mitattaessa*. Myös uudentyypistä perhevalmennuspalvelua arvioidaan ja sen taloudellisuutta mitataan. Käytössä ovat perinteiset mittarit, *asiakaskäyntisuoritteet*.

Esimerkki, joka tarkoituksellisesti esittää yhtä toimintakäytännön yksityiskohtaa, osoittaa myös konkreetteja kohtia, joissa pastoraalinen ja epistolaarinen valta yhtäaikaisesti lymyävät. Samalla esimerkki tuo ilmi kahden erilaisen valtakäytännön yhtäaikaisesta soveltamisesta syntyvän tilanteen, jossa toiminnan reflektointi jää puutteelliseksi. Paradoksaalista on, että samalla kun projektiyhteiskunta rakentuu käytänteille, jotka eroavat pastoraalisesta vallankäytöstä, noudattavat projektiyhteiskunnan toimeenpanijat paimenvallan ohjeita hyvin kuuliaisesti.

Janin eletty perhevalmennus osoittaa, etteivät entisen kaltaiset arviointikäytännöt tavoittaneet eivätkä huomioineet muuttuneessa tilanteessa käyttäjän kokemusta. Samanaikaisesti esimerkki tuo esiin, että uudessa perhevalmennustoiminnassa oli siirrytty toimintatapaan, jossa kunta ja sen viranhaltijat sekä muut yhteistyötahot saattoivat vastata tietyistä asioista, mutta käyttäjien osuus oli ratkaiseva ja ennakoimaton. Totutut, toiminnan taloudellisen aspektin ensisijaisuutta korostavat arviointikäytännöt eivät ottaneet huomioon muuttuneita toiminnan orientaatioita.

Pastoraalisen ja epistolaaarisen vallan- ja toimintakäytäntöjen siirtymä näyttää merkitsevän lisääntyneitä valinnanmahdollisuuksia, joskin myös toiminnan paradoksaaleja seurauksia. Kansalaisten aktiivinen toiminta ja kysymys siitä, kuka ja ketkä sen määrittävät, on avoin. Tilanne on haastava mutta antaa myös tilaa luoville ratkaisuille.

Proaktiivinen työ, perhevalmennusfiguraatiot ja ennakoimattomuus

Projektiyhdistyksen käytännöt sekä sosiaali- ja terveysalan viimeaikaiset tavoitteet avaavat mielenkiintoisen näköalan. Yhtäältä toiminnan visioissa voi nähdä hyvinvointivaltion ja pastoraalisen vallan painotuksia, mutta samanaikaisesti tulee näkyviin yksilöiden omia päätöksiä, valintoja ja vastuuta painottava viesti. Esimerkiksi Terveys 2015 -asiakirjassa (STM 2001) asetetaan sosiaali- ja terveysalan yhteiseksi tehtäväksi kehittää terveyttä ja hyvinvointia edistävää toimintaa. Tässä työssä painotetaan kuitenkin yksilöiden, perheiden ja yhteisöjen valintoja. Lisäksi korostetaan jokapäiväisen elämän toiminnan kenttien merkitystä. Asiakirjassa kehoitetaan kiinnittämään toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa huomiota elämänkulkuun ja siinä oleviin käännekohtiin (mt., 3, 9, 22).

Terveyttä ja hyvinvointia edistäviksi lähtökohdiksi on määritelty toiminta, joka ottaa huomioon ”alhaalta ylös” suuntautuvan toimintatapojen kehittämisen. Tämä merkitsee paitsi perinteisen ”ylhäältä alas” tapahtuvan hallintokäytännön muuttamista myös kansalaisten suuremman osallistumisen ja vaikuttamisen painottamista. (STM 2001, 13.) Edellä kuvatut tavoitteet sisältyvät proaktiiviseen toimintaan, jossa henkilöt aktiivisesti ja aloitteellisesti ottavat vastuuta omasta käytöksestään (Katajainen & al. 2006).

Kuvattu valtasiirtymä ja siihen liittyvä orientaation muutos sekä proaktiivisen toiminnan korostuminen saavat aikaan tilanteen, joka on väitöskirjassani käsitellyn figuraation kannalta kiintoisa. Tilanteessa, jossa perhevalmennuksen toimintakäytännöissä korostetaan käyttäjien oma-aloitteisuutta ja aktiivisuutta, tulee valmennuksessa muotoutuvista figuraatioista toiminnan kannalta keskeisiä. Perinteisen ammattilais- ja asiantuntijakeskeisen toiminnan rinnalle ja jopa paikoin sen sivuuttaen kehkeytyy vertaisten keskinäisriippuvuus ja -vuorovaikutus.

Perhevalmennuksessa, jossa korostuu vanhempien vuorovaikutus ja vertais(ryhmä)toiminta, figuraatiot voivat muodostua *uutta luoviksi paikoiksi*. Esittämäni ajatus perustuu Elias (1978; 1991; 1997) esille tuomaan näkemykseen, että figuraatioon kuuluvat ihmiset tuovat figuraatioon mukanaan ”kerroksia”. Jokaisessa figuraatiossa muodostuu ainutkertainen mukanaolijoiden eri menneisyyksistä ja nykyisyyksistä (mukana myös moninaiset muut verkostot) kutoutuva vuorovaikutus. Elias (1978, 138) käyttää

termiä *valency*⁷⁴, jolla hän kuvaa syntyviin figuraatioihin sisältyviä potentiaaleja (ks. myös Castrén 2001, 25). Termin merkitys oman tutkimukseni yhteydessä on siinä, että se kuvaa, miten vuorovaikutuksessa olevien henkilöiden kerrostumat synnyttävät erityisiä, omalaatuisia ja ennakoimattomia tuloksia. Konkreettisesti tämä merkitsee jokaisen perhevalmennusryhmän kohdalla avointa kysymystä siitä, mitä ja millaista vuorovaikutusta, toimintaa ja vertaistukea alkaa kehittyä osallistujien välille.

Eliasin figuratiivinen tarkastelu tuo esiin ihmisen toista ihmistä kohti kuorottautuvan toiminnan (Elias 1978, 136–137). Samalla Elias korostaa ihmisen suhteellista ja suhteissa olevaa autonomiaa (Elias mt., 107–108; 1994, 203). Nämä kaksi seikkaa ovat mielestäni kiinnostavia ajateltaessa uudentyyppisen perhevalmennuksen rakennetta ja sen puitteissa syntyvää vertaisten vuorovaikutusta.

Kuitenkin ihmisten vuorovaikutus tuo tullessaan myös näkökantojen eroavuudet, erimielisyyden ja ristivedon. Myös näille seikoille tulisi löytyä tila ja mahdollisuus olla luontevasti osa figuraatiota ja muovata sitä. Tutkimukseni isien ja äitien kohdalla yhteiset fokukset – vauvat ja vauvaperhe-elämä tekemisineen ja ihmisineen – nivoivat samassa elämäntilanteessa olevia vuorovaikutukseen ja toimintaan. Tutkimukseni vanhempien ryhmän erityispiirteet vaikuttivat osaltaan siihen, ettei figuraatioissa esiintynyt voimakkaita eriäviä mielipiteitä tai kuohuntaa. Kuitenkin vanhempien vuorovaikutus saattaa tuoda yllätyksiä ja haasteita pastoraaliseen mutta myös epistolaariseen valtakäytäntöön nojaavalle julkiselle vallalle. Myös perinteiseen asiantuntijuuteen perustuvat käytännöt kyseenalaistunevat. Vanhempien figuraatiot asettavat ammattilaisten asiantuntijuudelle uudenlaisia vuorovaikutushaasteita.

Elias (1978, 138) toteaa, että figuraatioihin sisältyy potentiaaleja, jotka tuottavat omalaatuisia lopputuloksia. ”Alhaalta ylös” suuntautuva toiminta tuottaa paitsi ennakoimattomia tilanteita myös uusia ratkaisuja. Edellä hahmottelemassani tilanteessa perhevalmennus samoin kuin muu perheitten parissa tehtävä työ voi kohdata muutoksia, joita tässä tutkimuksessa ei kaikilta osin voi edes kuvitella. Tutkimukseni on tuonut esiin joitakin mahdollisia merkkejä ja suuntia orastavasta näkymästä.

---

⁷⁴ Termin suomennos *valensi* viittaa kemiassa atomin kykyyn sitoutua kemialliseksi yhdisteeksi. Biologiassa sana viittaa tilanteeseen, jossa jokin yhdistyy, syntyy tai on vuorovaikutuksessa vasta-aineen synnyttäjien ja kasvu-
alustan kanssa. (Dictionary 2009.)

Lähteet ja kirjallisuus

Lähteet

1.1 Tutkijan hankkima aineisto

I haastattelut.	(Väitöskirjan tekijän hallussa)
Elämää ja työtä käsittelevät kyselylomakkeet.	(Väitöskirjan tekijän hallussa)
II haastattelut.	(Väitöskirjan tekijän hallussa)
Elämää ja työtä käsittelevät kyselylomakkeet.	(Väitöskirjan tekijän hallussa)
Piirrostehtävä.	(Väitöskirjan tekijän hallussa)

1.2 Muut lähteet

Kallio, T. & Paukku, P. 2005. Isäksi. Kolme kertomusta isäksi kasvamisesta. (Video) 2005. Diakonia-ammattikorkeakoulu.

Perhevalmennuksen päiväkirjalehdet. (Väitöskirjan tekijän hallussa)

Pääministeri Paavo Lipposen II hallituksen ohjelma 15.4.1999. Valtioneuvosto.

Pääministeri Matti Vanhasen I hallituksen ohjelma 24.6.2003. Valtioneuvosto.

STM 2001. Valtioneuvoston periaatepäätös Terveys 2015 -kansanterveysohjelmasta. Sosiaali- ja terveysministeriö. Julkaisuja 2001:4.

STM 2002. Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle lasten ja nuorten hyvinvoinnista. STM julkaisuja 2002:12.

STM 2003a. Kansallisen sosiaalialan kehittämissuunnitelman selvityshenkilöiden väliraportti 21.1.2003.

STM 2003b. Heikkilä, M., Kaakinen, J. & Korpelainen, N. Kansallinen sosiaalinen kehittämissuunnitelma. Selvityshenkilöiden loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön työryhmämuistioita 2003:11.

STM 2003c. Perhepoliittinen strategia. Linjauksia ja taustoja perhepolitiikan kehittämiseen. Sosiaali- ja terveysministeriö 28.2.2003.

STM 2003d. Sosiaalialan kehittämissuunnitelma. Toimeenpanosuunnitelma. Sosiaali- ja terveysministeriö. Monisteita 2003:20.

STM 2003e. Valtioneuvoston periaatepäätös sosiaalialan tulevaisuuden turvaamiseksi. Sosiaali- ja terveysministeriön esitteitä 2003:5.

STM 2004a. Lastenneuvola lapsiperheiden tukena. Opas työntekijöille. Sosiaali- ja terveysministeriö. Oppaita 2004:14.

STM 2005a. Perhe-hanke. Perhepalvelujen kumppanuusohjelma. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön monisteita 2005:4.

Uudistuva perhevalmennus Espoossa – vanhempien näkökantoja. (Video) 2005. Espoo & Helsinki. Espoon kaupunki & Diak.

Vauva-lehti. Vuosikerrat 2004–2005. Helsinki. Sanoma Magazines.

Kirjallisuus

Aalto, I. 2004. Kerrottu isyys. Kahden sukupolven miesten isyyskertomuksia. Helsinki. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta. TANE-julkaisuja 6.

Aalto, I. & Kolehmainen, J. (toim.) 2004. Isäkirja. Tampere. Vastapaino.

Abbott, A. 1996. Things of Boundaries. *Social Research* 62. 857–882.

Ainbinder, J., Blanchard, L., Singer, G., Sullivan, M., Powers, L., Marquis, J. G. & Santelli, B. 1998. A Qualitative Study of Parent to Parent Support for Parents of Children with Special Needs. *Journal of Pediatric Psychology*, 23. 99–109.

Alapuro, R. 2000. Kuinka neuvoteltavia sosiaaliset suhteet ovat? Teoksessa Hoikkala, T. & Roos, J.-P. (toim.) 2000-luvun elämä. Sosiologisia teorioita vuosituhannen vaihteesta. Helsinki. Gaudeamus. 102–111.

Alasuutari, P. 1994. Laadullinen tutkimus. Tampere. Vastapaino.

Ammattikorkeakoululaki 351/2003. Suomen asetuskokoelma.

Anttonen, A. 2009. Hoivan yhteiskunnallistuminen ja politisoituminen. Teoksessa Anttonen, A., Valokivi, H. & Zechner, M. (toim.) Hoiva. Tutkimus, politiikka ja arki. Tallinna. Vastapaino. 54–98.

Anttonen, A., Valokivi, H. & Zechner, M. 2009. Johdanto. Teoksessa Anttonen, A., Valokivi, H. & Zechner, M. (toim.) Hoiva. Tutkimus, politiikka ja arki. Tallinna. Vastapaino. 7–15.

Anttonen, A. & Zechner, M. 2009. Tutkimuksen lähestymistapoja hoivaan. Teoksessa Anttonen, A., Valokivi, H. & Zechner, M. (toim.) Hoiva. Tutkimus, politiikka ja arki. Tallinna. Vastapaino. 16–53.

Apo, S. 1986. Ihmesadun rakenne. Juonien tyypit, pääjaksot ja henkilöasetelmat sarakuntalaisessa kansansatuaineistossa. Helsinki. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Tutkimuksia 446.

- Atkinson, R. 2001. The Life Story Interview. In Gubrium, J. F. & Holstein, J. A. (eds) *Handbook of Interview Research. Context & Method*. Thousand Oaks. Sage Publications. 121–140.
- Azoulay, N. 2002. *Mère agitée*. Paris. Seuil.
- Barlow, J. & Coren, E. 2003. Parent training programmes for improving maternal psychosocial health. Oxford. Cochrane Review. In Cochrane Library.
- Barnes, M. K. & Duck, S. 1994. Everyday communicative context for social support. In Burlinson, B. R., Albrecht, T. L. & Sarason, I.G. (eds) *Communication of social support: Messages, interactions, relationships, and community*. Thousand Oaks. Sage. 175–194.
- Bauman, Z. 1994. *Intimations of Postmodernity*. London & New York. Routledge.
- Bauman, Z. 1996. *Postmodernin lumo*. Suomentanut Jyrki Vainonen. Toimittaneet Pirkkoliisa Ahponen ja Timo Cantell. Tampere. Vastapaino.
- Bauman, Z. 2002. *Notkea moderni*. Suomentanut Jyrki Vainonen. Tampere. Vastapaino.
- Bech-Jørgensen, B. 1991. What are They Doing When They Seem to Do Nothing? In Ehrnrooth, J. & Siurula, L. (eds) *Construction of Youth*. Helsinki. VPK-Publishing. 148–158.
- Bekkengen, L. 2002. *Man får välja – om föräldraskap och föräldraledighet i arbetsliv och familjeliv*. Doktorsavhandling. Malmö. Liber.
- Bekkengen, L. 2003. *Föräldralediga män och barnorienterad maskulinitet*. I Johansson, T. & Kuosmanen, J. (red.) *Manlighetens många ansikten – fäder, feminister, frisörer och andra män*. Malmö. Liber. 181–202.
- Bergman, H. & Hobson, B. 2002. Compulsory fatherhood: the coding of fatherhood in the Swedish welfare state. In Hobson, B. (ed.) *Making Man into Fathers. Men, Masculinities and the Social Politics of Fatherhood*. Cambridge. Cambridge University Press. 92–124.
- Bertaux, D. & Kohli, M. 1984. The Life Story Approach. *Annual Review of Sociology*, vol. 10. 215–237.
- Brannen, J. 2007. Working Qualitatively and Quantitatively. In Seale, C., Gobo, G., Gubrium, J. F. & Silverman, D. (eds) *Qualitative Research Practice*. London. Sage. 282–296.
- Bruner, J. 1986. *Actual minds, possible worlds*. Cambridge. Harvard University Press.

- Bruner, J. 1990. *Acts of Meaning*. Cambridge (U.S.A.). Harvard University Press.
- Cabrera, N. J., Fagan, J. & Farrie, D. 2008. Explaining the long reach of fathers' prenatal involvement on later parental engagement. *Journal of Marriage and Family* 70(5), 1094–1107.
- Carbaugh, D. 2009. Coding personhood through cultural terms and practices: Silence and quietude as a Finnish *natural way of being*. In Wilkins, R. & Isotalus, P. (eds) *Speech Culture in Finland*. Lanham. University Press of America. 43–61.
- Castrén, A.-M. 2001. Perhe ja työ Helsingissä ja Pietarissa. Elämänpiirit ja yhteiskuntaopettajien sosiaalisissa verkostoissa. Helsinki. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Castrén, A.-M. 2005. Verkostot voimavarana. Laadullinen verkostotutkimus suomalaisen ja venäläisen yhteiskunnan vertailussa. Teoksessa Jokivuori, P. (toim.) *Sosiaalisen pääoman kentät*. Jyväskylä. Minerva Kustannus Oy. 147–169.
- Chase, S. E. 2005. Narrative Inquiry. Multiple Lenses, Approaches, Voices. In Denzin, N. K. & Lincoln, Y. S. (eds) *The Sage Handbook of Qualitative Research*. Third Edition. Thousand Oaks. Sage Publications. 651–679.
- Cusk, R. 2001. *A Life's Work: On Becoming a Mother*. London. Fourth Estate.
- Davidson, J. 2001. Pregnant pauses: agoraphobic embodiment and the limits of (im)pregnability. *Gender, Place and Culture*: 1, 283–297.
- Dennis, C. L. 2003. Peer support within a health care context: a concept analysis. *International Journal of Nursing Studies*, 40. 321–332.
- Denzin, N. K. 1978. *The research art*. New York. McGraw-Hill.
- Denzin, N. K. & Lincoln, Y. S. 2003. Introduction. The Discipline and Practice of Qualitative Research. In Denzin, N. K. & Lincoln, Y. S. (eds) *The Landscape of Qualitative Research. Theories and Issues*. Thousand Oaks. Sage Publications. 1–45.
- DeVault, M. 1994. *Feeding the Family. The Social Organization of Caring as Gendered Work*. Chicago. The Chicago University Press.
- Draper, J. 2002. *Fatherhood As Transition: The Contemporary Relevance of Transition Theory*. In *Narrative, Memory and Life Transitions*. Huddersfield. University of Huddersfield. 85–93.
- Duffy, M. E. 1989. The primary support received by recently divorced mothers. *Western Journal of Nursing Research*, 11, 676–693.
- Elias, N. 1978. *What is Sociology?* London. Hutchinson.

- Elias, N. 1991. *The Society of Individuals*. Oxford. Blackwell.
- Elias, N. 1994. *The Civilizing Process*. Oxford. Blackwell.
- Elias, N. 1997. 'Towards a theory of social processes: a translation'. *British Journal of Sociology*, Vol. 48. 355–383.
- Ellison, E. S. 1987. Social support and the constructive development model. *Western Journal of Nursing Research* 9 (1), 19–28.
- Eläköön lapset – lapsipolitiikan suunta. 2000. Suomen Kuntaliiton lapsipoliittinen ohjelma. Helsinki. Suomen Kuntaliitto.
- Emirbayer, M. 1997. Manifesto for a Relational Sociology. *The American Journal of Sociology*. Vol. 103, No.2 (Sep., 1997). 281–317.
- Eriksen, T. H. 2003. *Hetken tyrannia*. Juva. Johnny Kniga Kustannus.
- Eräranta, K. 2006. Isyys, perhe ja yhteiskunnallinen hallinta: hoivaa vai tasa-arvoa? *Sosiologia* 4/2006. 293–305.
- Eräranta, K. 2007. Olevasta tekijäksi? Psykososiaalinen tieto isän määrittäjänä. Teoksessa Vuori, J. & Nätkin, R. (toim.) 2007. *Perhetyön tieto*. Tampere. Vastapaino. 83–105.
- Eräsaari, R. 2007. Ulkoinen ja sisäinen syrjäytyminen. Luentomoniste ”Inklusio, kansalaisuus, yhteiskunta” 18.1.2007. Helsinki. Helsingin yliopisto.
- Eskelinen, A. 2000. *Rakkautta ja rajoja kasvatukseen: yhdessä elämään*. Toim. Jukka Hämääläinen. Helsinki. Kirjapaja.
- Eskola, J. 2001. Laadullisen aineiston juhannustaiat. Laadullisen aineiston analyysi vaihe vaiheelta. Teoksessa Aaltoila, J. & Valli, R. (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II*. Jyväskylä. PS-kustannus. 133–157.
- Esping-Andersen, G. 1999. *Social Foundations of Postindustrial Economies*. Oxford. Oxford University Press.
- Espoon kaupungin taskutilasto 2005. Espoo. Espoon kaupunki. Kehittämisen- ja tutkimusryhmä.
- Etzioni, A. 1996. *The New Golden Rule. Community and Morality in a Democratic Society*. New York. Basic Books.
- Evers, A. 2006. Complementary and Conflicting. The different meanings of ‘user involvement’ in social services. In Matthies, A.-L. (ed.) *Nordic civil society organisations and the future of welfare services. A model for Europe?* Copenhagen. Nordic Council of Ministers. 255–276.

- Feagin, J. R., Orum, A. O. & Sjoberg, G. 1991. Introduction. In Feagin, J. R., Orum, A. O. & Sjoberg, G. (eds) *A Case for the Case Study*. Chapel Hill and London. The University of North Carolina Press. 1–26.
- Feld, S. L. 1981. The Focused Organization of Social Ties. *American Journal of Sociology* 86(5). 1015–1035.
- Feld, S. L. 1982. Social Structural Determinants of Similarity among Associates. *American Sociological Review*, Volume 47. 797–801.
- Feld, S. L. & Carter, W. C. 1998. Foci of activity as changing contexts for friendship. In Adams, R. & Allan, G. (eds) *Placing Friendship in Context*. Cambridge. Cambridge University Press. 136–152.
- Finfgeld-Connett, D. 2005. Clarification of Social Support. *Journal of Nursing Scholarship* Vol. 37(1), 4–9.
- Fingerroos, O. & Peltonen, U.-M. 2006. Muistitieto ja tutkimus. Teoksessa Fingerroos, O., Haanpää, R., Heimo, A. & Peltonen, U.-M. (toim.) *Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä*. Helsinki. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 7–48.
- Foucault, M. 1988. *Politics, philosophy, culture. Interviews and other writings 1977–1984*. Edited with an Introduction by L. D. Kritzman. New York & London. Routledge.
- Forsberg, H. 2003. Johdanto: Kriittistä näkökulmaa jäljittämässä. Teoksessa Forsberg, H. & Nätkin, R. (toim.) *Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä*. Helsinki. Gaudeamus. 7–15.
- Forsberg, H. & Nätkin, R. 2003. (toim.) *Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä*. Helsinki. Gaudeamus.
- Forslund, M. 2006. Panel Report. In Varanka, J. & Forslund, M. (eds) *Possibilities and Challenges? Men's Reconciliation of Work and Family Life – Conference Report*. Copenhagen. Nordic Council of Ministers. ANP 2006:704. 58–60.
- Forssén, K. 1998. *Children, Families and the Welfare State. Studies on the Outcomes of the Finnish Family Policy*. Stakes. Research report 92.
- Frisby, D. 1984. *Georg Simmels Theorie der Moderne*. In Dahme, H-J. & Rammstedt, O. (Hg.) *Georg Simmel und die Moderne. Neue Interpretationen und Materialien*. Frankfurt am Main. Suhrkamp. 9–79.
- Gatrell, C. 2005. *Hard labour. The sociology of parenthood*. Glasgow. Open University Press.
- Geertz, C. 1993. *Local Knowledge*. London. Fontana Press.

- van Gennep, A. (1909) 2004. *The Rites of Passage*. London. Routledge.
- Gergen, K. J. & Gergen, M. M. 1988. Narrative and the self as relationship. In Berkowitz, L. (ed.) *Advances in experimental social psychology* (Vol. 21). San Diego. Academic Press.
- Gilliland, M. P., & Bush, H. A. 2001. Social support for family caregivers: Toward a situation-specific theory. *The Journal of Theory Construction & Testing*, 5, 53–62.
- Graig, L. 2006. Parental education, time in paid work and time with children: an Australian time-diary analysis. *The British Journal of Sociology* 57 (2006) 4, 553–575.
- Granfelt, R. 1993. Psykososiaalinen orientaatio sosiaalityössä. Teoksessa Granfelt, R., Jokiranta, H., Karvinen, S., Matthies, A.-L. & Pohjola, A. (toim.) *Monisärmäinen sosiaalityö*. Helsinki. Sosiaaliturvan keskusliitto. 175–227.
- Green, G., Hayes, C., Dickinson, D., Whittaker, A., & Gilheany, B. 2002. The role and impact of social relationships upon well-being reported by mental health service users: A qualitative study. *Journal of Mental Health*, 11, 565–579.
- Haatanen, P. 1993. Suomalaisen hyvinvointivaltion kehitys. Teoksessa Riihinen, O. (toim.) *Sosiaalipolitiikka 2017. Näkökulmia suomalaisen yhteiskunnan kehitykseen ja tulevaisuuteen*. SITRA. Helsinki. 31–67.
- Hakulinen-Viitanen, T., Pelkonen, M. & Haapakorva, A. 2005. Äitiys- ja lastenneurolatyo Suomessa. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen selvityksiä 2005:22.
- Hakulinen-Viitanen, T., Pelkonen, M., Saaristo, V., Hastrup, A. & Rimpelä, M. 2008. Äitiys- ja lastenneurolatoiminta 2007. Tulokset ja seurannan kehittäminen. *Stakes. Raportteja 21/2008*.
- Hammersley, M. 1996. “The relationship between qualitative and quantitative research: paradigm loyalty versus methodological eclecticism”. In Richardson J.T.E. (ed.) *Handbook of Research Methods for Psychology and the Social Sciences*. Leicester. BPS Books. 159–179.
- Hammersley, M. & Gomm, R. 2000. Introduction. In Gomm, R., Hammersley M. & Foster, P. (eds) *Case Study Method. Key Issues, Key Texts*. London. Sage. 1–16.
- Hanna, B., Edgecombe, G., Jackson, C. A. & Newman, S. 2002. The importance of first-time parent groups for new parents. *Nursing and Health Sciences*, 4. 209–214.
- Harré, R. 1999. Trust and its surrogates: psychological foundations of political process. In Warren, M. E. (ed.) *Democracy & Trust*. Cambridge. Cambridge University Press, 249–272.

- Harrison, M., Neufeld, A., & Kushner, K. 1995. Women in transition: Access and barriers to social support. *Journal of Advanced Nursing*, 21, 858–864.
- Hatch, J. A. & Wisniewski, R. 1995. Life history and narrative: introduction. In Hatch, J. A. & Wisniewski, R. (eds) *Life History and Narrative*. London. The Falmer Press. 1–3.
- Helén, I. 2004. Hyvinvointi, vapaus ja elämänpolitiikka: foucaultlainen hallinnan analytiikka. Teoksessa Rahkonen, K. (toim.) *Sosiologia nykikeskustelua*. Helsinki. Gaudeamus. 206–236.
- Helgenson, V. & Gottlieb, B. 2000. Support groups. In Cohen, S. Underwood, L.G., Gottlieb, B. (eds) *Social Support Measurement and Intervention: A Guide for Health and Social Scientists*. Toronto. Oxford University Press. 221.
- Helne, T. & Laatu, M. 2006. Johdanto: ”Hyvinvointipolitiikka” ja sen vääryydet. Teoksessa Helne, T. & Laatu, M. (toim.) *Vääryyskirja*. Vammala. Kela. 9–40.
- Hiilamo, H. 1999. Suomen perhepoliittisen linjan kehittyminen vuosina 1990–1999. Turun yliopisto. Sosiaalipolitiikan laitos. Sarja A: 10/1999.
- Hiilamo, H. 2002. The Rise and Fall of Nordic Family Policy? Historical Development and Changes During the 1990s in Sweden and Finland. Stakes. Research Report 125.
- Hiilamo, H. 2008. Promoting Children’s Welfare in the Nordic Countries. Ministry of Social Affairs and Health. Reports 2008:15.
- Hiltunen, P. 2003. Maternal postnatal depression, causes and consequences. Oulu. Oulun yliopisto.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2008. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki. Yliopistopaino.
- Hochschild, A. 1997. *The Time Bind. When Work Becomes Home and Home Becomes Work*. New York. Metropolitan Books.
- Hodnett, E. D. 2002. Caregiver support for women during childbirth. In *Cochrane Library*. Issue 4. Oxford. Update Software.
- Horelli, L. & Boulin, Y. 2006. Paikallista aikapolitiikkaa Euroopassa. Teoksessa Horelli, L. & Wallin, S. (toim.) *Arjen ajanhallintaa. Kokemuksia suomalaisesta aikasuunnittelusta*. Helsingin kaupungin tietokeskus. Tutkimuksia 2006/9. 16–23.
- Huotelin, H. 1992. Elämäkerrattutkimuksen metodologiset ratkaisut. Esimerkkitaipauksena ”Koulutuksen merkitystä etsimässä” -projektin menetelmälliset valinnat. *Kasvatustieteiden tiedekunnan tutkimuksia* 46. Joensuu. Joensuun yliopisto.

- Huotelin, H. 1996. Menetelmällisiä lähtökohtia elämänkertatutkimukseen. Teoksessa Antikainen, A. & Huotelin, H. (toim.) *Oppiminen ja elämänhistoria. Aikuiskasvatuksen 37. vuosikirja*. Kansanvalistusseura ja Aikuiskasvatuksen Tutkimusseura. 13–42.
- Hupcey, J. E. 1998. Social support: Assessing conceptual coherence. *Qualitative Health Research*, 8, 304–318.
- Huttunen, J. 1990. Isän merkitys pojan sosiaaliselle sukupuolelle. *Jyväskylä Studies In Education, Psychology and Social Research* 77. Jyväskylän yliopisto.
- Huttunen, J. 1994. Isyys ja miehisyys: isä perhepsykologisessa tutkimuksessa. Teoksessa Virkki, J. (toim.) *Ydinperheestä yksilöllistyviin perheisiin*. Helsinki. WSOY. 46–66.
- Huttunen, J. 1998. Isästäkö äidin kaltainen vanhempi? Teoksessa Laurinen, L. (toim.) *Koti kasvattajana, elämä opettajana. Kasvatus- ja oppimiskulttuurit tutkimuskohteina*. Jyväskylä. Atena kustannus. 36–66.
- Huttunen, J. 1999. Muuttunut ja muuttuva isyys. Teoksessa Jokinen, A. (toim.) *Mies ja muutos. Kriittisen miestutkimuksen teemoja*. Tampere. Tampere University Press. 169–193.
- Huttunen, J. 2001. Isänä olemisen uudet suunnat. Hoiva-isiä, etä-isiä ja ero-isiä. Jyväskylä. PS-kustannus.
- Huttunen, J. 2006. New Directions and Diversity of Fatherhood. In Varanka, J. & Forslund, M. (eds) *Possibilities and Challenges? Men's Reconciliation of Work and Family Life – Conference Report*. Copenhagen. Nordic Council of Ministers. ANP 2006:704. 27–35.
- Hyssälä, L. 1992. Health behaviour of young family's father. Helsinki. Sosiaali- ja terveyshallitus. Tutkimuksia 18.
- Hyväri, S. 2005. Vertaistuen ja ammattiauttamisen muuttuvat suhteet. Teoksessa Nylund, M. & Yeung, A. B. (toim.) *Vapaaehtoistoiminta – anti, arvot ja osallisuus*. Tampere. Vastapaino. 214–235.
- Häggman-Laitila, A. & Ruskomaa, L. & Euramaa, K.-I. 2000. Varhaista tukea lapsiperheille. Kokemuksia Lapsiperhe-projektin perhetyöstä. *Mannerheimin Lastensuojeluliitto*.
- Hämäläinen, J. 2003. The Idea of Parent Education in the Finnish Tradition of Child Welfare: A Historical Review. *Social Work in Europe* 10 (1). 9–14.
- Hämäläinen, T. J. & Heiskala, R. 2004. Sosiaaliset innovaatiot ja yhteiskunnan uudistumiskyky. *Sitran julkaisusarja* 271. Helsinki. Edita.

- Hänninen, V. 1999. Sisäinen tarina, elämä ja muutos. Tampere. Tampereen yliopisto. Acta Universitatis Tamperensis 696.
- Hänninen-Nousiainen, P., Pietilä, A.-M. & Vehviläinen-Julkunen, K. 2001. Suomalaisen kätilötyön historia – tuntemalla menneisyytemme osaamme rakentaa tulevaisuutta. Kätilölehti 6, 238–241.
- Ikonen, T. 2003. Tarina ja juoni. Teoksessa Alanko, O. & Käkelä-Puumala, T. (toim.) Kirjallisuudentutkimuksen peruskäsitteitä. Helsinki. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 184–206.
- Ilmonen, K. 2002. Luottamuksen muodot. Teoksessa Ilmonen, K. & Jokinen, K. Luottamus modernissa maailmassa. Jyväskylän yliopisto. SoPhi. 85–93.
- Ilmonen, K. 2005. Luottamuksen operationalisoinnista. Teoksessa Jokivuori, P. (toim.) Sosiaalisen pääoman kentät. Jyväskylä. Minerva Kustannus Oy. 45–68.
- Jallinoja, R. 1996. Sosiologiaa postmodernisuudesta: Zygmunt Bauman. Teoksessa Rahkonen, K. (toim.) Sosiologisen teorian uusimmat virtaukset. Tampere. Gaudeamus. 30–54.
- Jallinoja, R. 2000. Perheen aika. Helsinki. Otava.
- Jallinoja, R. 2006. Perheen vastaisku. Familistista käännettä jäljittämässä. Helsinki. Gaudeamus.
- Jallinoja, R. 2008. Togetherness and Being Together. Family Configurations in the Making. In Widmer, E. D. & Jallinoja, R. (eds) Beyond the Nuclear Family. Families in a Configurational Perspective. Bern. Peter Lang. 93–114.
- Joas, H. 2004. Morality in an Age of Contingency. Acta Sociologica 47 (4), 392–399.
- Johansson, T. & Jons, I. 2002. Föräldragrupper i praktiken. Växjö. Gothia.
- Johansson, T. & Kuosmanen, J. 2003. Inledning. Vad är mansforskning? I Johansson, T. & Kuosmanen, J. (red.) Manlighetens många ansikten – fäder, feminister, frisörer och andra män. Malmö. Liber. 7–15.
- Jokinen, E. 1996. Väsynyt äiti. Äitiyden omaelämäkerrallisia esityksiä. Helsinki. Gaudeamus.
- Jokinen, E. 2005. Aikuisten arki. Helsinki. Gaudeamus.
- Jokinen, K. 2002. Miksi luottamus on ajankohtaista? Teoksessa Ilmonen, K. & Jokinen, K. Luottamus modernissa maailmassa. Jyväskylä. SoPhi. 9–23.

- Julkunen, R. 1995. Työssä käyvän äidin yksityiset ja julkiset suhteet. Teoksessa Eräsaari, L., Julkunen, R. & Silius, H. (toim.) *Naiset yksityisen ja julkisen rajalla*. Tampere. Vastapaino. 88–107.
- Julkunen, R. 2006. Kuka vastaa?: hyvinvointivaltion rajat ja julkinen vastuu. Helsinki. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus Stakes.
- Julkunen, R. 2010. Sukupuolen järjestykset ja tasa-arvon paradoksit. Tampere. Vastapaino.
- Järventie, I. 2001. Eriarvoisen lapsuuden muotokuvia. Teoksessa Järventie, I. & Saulli, H. (toim.) 2001. *Eriarvoinen lapsuus*. Porvoo. WSOY. 83–124.
- Kaila-Behm, A. 1997. Miehestä esiköisen isäksi. Kuopio. Kuopion yliopiston julkaisu E. Yhteiskuntatieteet 49. Hoitotieteen laitos.
- Kalela, J. 2006. Muistitiedon näkökulma historiaan. Teoksessa Fingerroos, O., Haanpää, R., Heimo, A. & Peltonen, U.-M. (toim.) *Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä*. Helsinki. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 67–92.
- Kanninen, V. & Bäcklund, P. 2002. Metropolin reunalla – havaintoja jälkiesikaupungillisesta elämästä. Teoksessa Keskinen, V., Tuominen, M. & Vaattovaara, M. (toim.) *Helsinki – pohjoinen metropoli*. Jyväskylä. Gummerus. 243–265.
- Kangas, O. & Palme, J. 2005. Coming Late – Catching Up: The Formation of a 'Nordic Model'. In Kangas, O. & Palme, J. (eds) *Social Policy and Economic Development in the Nordic Countries*. Houndmills & New York. Palgrave Macmillan. 17–59.
- Kansanterveyslaki 66/1972. Suomen asetuskokoelma.
- Karila, I. 1991. Lapsivuodeajan psyykkisten vaikeuksien ennakointi; kognitiivinen malli. Jyväskylä studies in Education, Psychology and Social Research 83.
- Kaukonen, R. 2009. **Miesten koulutustaso paranee hitaammin kuin naisten**. Hyvinvointikatsaus 3/2009. Tilastokeskus.
- Kautto, M. (toim.) 2006. *Suomalaisten hyvinvointi 2006*. Helsinki. Stakes.
- Kekäle, J. 2007. Postmoderni isyys ja uskonnollisuus – tarinallinen näkökulma. Joensuun yliopiston teologisia julkaisuja. N:o 19.
- Kelan perhe-etuustilasto 2005. Suomen virallinen tilasto. Sosiaaliturva 2006. Kela.
- Keskinen, V., Tuominen, M. & Vaattovaara, M. 2002. Lukijalle. Teoksessa Keskinen, V., Tuominen, M. & Vaattovaara, M. (toim.) *Helsinki – pohjoinen metropoli*. Jyväskylä. Gummerus. 7–9.

- Ketokivi, K. 2008. Disruption, The Wounded Self, and Significant Others. In Widmer, E. D. & Jallinoja, R. (eds) *Beyond the Nuclear Family. Families in a Configurational Perspective*. Bern. Peter Lang. 255–277.
- Kitzinger, S. 1992a. Birth and violence against women: generating hypotheses from women's accounts of unhappiness after childbirth. In Roberts, H. (ed.) *Women's Health Matters*. London. Routledge.
- Kitzinger, S. 1992b. Childbirth and Society. In Chelmers, I., Enkin, M. & Keirse, M. (eds) *Effective Care in Pregnancy and Childbirth*. Oxford. Oxford University Press.
- Klaus, M. H., Kennell, J. H., Klaus, P. H. 2002. *The doula book: How a trained labour companion can help you have a shorter, easier and healthier birth*. Cambridge, MA. Perseus Books.
- Kohut, H. 1971. *The analysis of the self: a systematic approach to the psychoanalytic treatment of narcissistic personality disorders*. New York. International Universities Press.
- Koivunen, H. 1997. *Hiljainen tieto*. Helsinki. Otava.
- Kokko, S. 1993. Tähän meillä pitäisi olla varaa. Kannanotto lasten ja nuorison terveyspalveluiden vähimmäistasosta, sisällöstä, mitoituksista ja saatavuudesta. Stakesin lasten ja nuorten terveyspalveluiden asiantuntijaryhmä. Stakes. Aiheita 42.
- Kokkonen, S. 2003. Työttömänä isänä perheessä ja yhteiskunnassa. Helsinki. Suomalaisen teologisen kirjallisuusseuran julkaisuja 238.
- Kontula, O. 2009. Parisuhdeonnen avaimet ja esteet. *Perhebarometri 2009*. Helsinki. Väestöliitto. Väestöntutkimuslaitos, katsauksia E 38/2009.
- Koponen, P. 1993. Monimerkityksellinen väestövastuu. Tutkimus terveydenhoitajien työn muutossuunnista väestövastuuisen perusterveydenhuollon kokeilujen aikana. Tampereen yliopisto. Hoitotieteen laitos.
- Korhonen, M. 1999. Isyyden muutos – Keski-ikäisten miesten lapsuuskokemukset ja oma vanhemmuus. Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja 39.
- Kortteinen, M. 1982. *Lähiö*. Tutkimus elämäntapojen muutoksesta. Helsinki. Otava.
- Kortteinen, M. & Vaattovaara, M. 2003. Kohti käännettä kaupunkipolitiikassa? Teoksessa Helne, T., Julkunen, R., Kajanoja, J., Laitinen-Kuikka, S., Silvasti, T. & Simppu, J. (toim.) *Sosiaalinen politiikka*. Helsinki. WSOY. 331–359.
- Korvela, P. 2003. Yhdessä ja erikseen. Perheenjäsenten kotona olemisen ja tekemisen dynamiikka. Stakes, tutkimuksia 130.

- Kouri, M. 2006. Development of Maternity Clinic on the Net Service. Views of Pregnant Families and Professionals. Kuopion yliopiston julkaisuja E. Yhteiskuntatieteet 131. Kuopion yliopisto.
- van Krieken, R. 1998. Norbert Elias. London & New York. Routledge.
- Kuntalaki 365/1995. Suomen asetuskokoelma.
- Kuronen, M. 1993. Lapsen hyväksi naisten kesken. Tutkimus äitiys- ja lastenneuvolan toimintakäytännöistä. Stakes. Tutkimuksia 35.
- Kuronen, M. 2001. Motherhood in family context – Comparing professional practice in maternity and child health care in Finland and Scotland. In Söderling, I. (ed.) Yearbook of Population Research in Finland XXXVI 2000. Helsinki. The Population Research Institute.
- Kuronen, M. 2003. Eronnut perhe? Teoksessa Forsberg, H. & Nätkin, R. (toim.) 2003. Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Helsinki. Gaudeamus. 103–120.
- Laakso, H., & Paunonen-Ilmonen, M. 2002. Mothers' experience of social support following the death of a child. *Journal of Clinical Nursing*, 11, 176–185.
- Lackner, S., Goldenberg, S., Arrizza, G., & Tjosvold, I. 1994. The contingency of social support. *Qualitative Health Research*, 4, 224–243.
- Laki kunnallisista äitiys- ja lastenneuvoloista 224/1944. Suomen asetuskokoelma.
- Laki lapsiasiavaltuutetusta 1221/2004. Suomen asetuskokoelma.
- Laki sosiaali- ja terveydenhuollon suunnittelusta ja valtionosuudesta 733/1992. Suomen asetuskokoelma.
- Lammi-Taskula, J. 2004. Perhevaiheet ja elämäntilanteet. Teoksessa Salmi, M. & Lammi-Taskula, J. (toim.) Puhelin, mummo vai joustava työaika? Työn ja perheen yhteensovittamisen arkea. Helsinki. Stakes. 40–74.
- Lammi-Taskula, J. 2007. Parental leave for fathers? Gendered conceptions and practices in families with young children in Finland. Stakes. Research Reports 166.
- Lammi-Taskula, J. & Salmi, M. 2009. Työ, perhe ja hyvinvointi. Teoksessa Lammi-Taskula, J., Karvonen, S. & Ahlström, S. (toim.) Lapsiperheiden hyvinvointi 2009. Helsinki. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 38–57.
- Langford, C., Bowsher, J., Maloney, J. & Lillis, P. 1997. Social Support: a conceptual analysis. *Journal of Advanced Nursing*. Vol. 25 (1). 95–100.
- Lapsen hyvä elämä 2015. 2004. Lastensuojelun Keskusliitto.

- Lastensuojelulaki 417/2007. Suomen asetuskokoelma.
- Lieblich, A., Tuval-Mashiach, R. & Zilber, T. 1998. *Narrative Research. Reading, Analysis and Interpretation*. Thousand Oaks. Sage.
- Lincoln, Y. S. & Denzin, N. K. 2003. Out of the Past. In Denzin, N. K. & Lincoln, Y. S. (eds) *The Landscape of Qualitative Research. Theories and Issues*. Thousand Oaks. Sage Publications. 611–640.
- Lincoln, Y. S. & Guba, E. G. 2003. Paradigmatic Controversies, Contradictions, and Emerging Confluences. In Denzin, N. K. & Lincoln, Y. S. (eds) *The Landscape of Qualitative Research. Theories and Issues*. Thousand Oaks. Sage Publications. 253–291.
- Lister, R. 2006. Investing in children and childhood: a new welfare policy paradigm and its implications. *Hyvä lapsuus – kannattavaa sijoitustoimintaa? -seminaari Helsingissä 14.3.2006*. Itsenäisyyden juhluvuoden lastenrahaston säätiö (ITLA).
- Longhurst, R. 2005. (Ad)ressing Pregnant Bodies in New Zealand: Clothing, fashion, subjectivities and spatialities. *Gender, Place and Culture*. Vol. 12. No. 4. 433–446.
- Markova, K. & Leinonen, A. 2009. *Parisuhde perhevalmennuksen osana*. Teoksessa Syrjälä, J. (toim.) *Vuosikirja 2009. Hyvän arjen puolesta*. Helsinki. Väestöliitto. 34–39.
- Martiskainen de Koenigswarter, H. 2006. *Discursive Matrixes of Motherhood. Cultivating Decency and Emotion in Finnish and French Mother-Talk*. University of Helsinki. Department of Sociology. Research Reports No. 249.
- Matthies, A.-L., Kotakari, U. & Nylund, M. (toim.) 1996. *Välittävät verkostot*. Tampere. Vastapaino.
- Mcveigh, C. 1997. *Motherhood Experiences from the Perspective of First-Time Mothers*. *Clinical Nursing Research*, Vol. 6, No. 4. 335–348.
- Mercer, R. T. 2004. Becoming a Mother versus Maternal Role Attainment. *Journal of Nursing Scholarship*, Vol. 36(3), September. 226–232.
- Meri, V. 1985. *Sanojen synty. Uudistettu laitos*. Helsinki. Gummerus.
- Mesiäislehto-Soukka, H. 2005. *Perheenlisäys isien kokemana – fenomenologinen tutkimus*. Lääketieteellinen tiedekunta, Hoitotieteen ja terveystieteiden laitos. Oulun yliopisto.
- Metsämäki, J. 2005. *Perhevapaista aiheutuvien kustannusten korvauksen kehittäminen*. Selvityshenkilön raportti. Sosiaali- ja terveysministeriön työryhmämuistioita 2006:16.

- Meuser, M. 2003. Modernized Masculinities? Continuities, Challenges and Changes in Men's Lives. In Ervø, S. & Johansson, T. (eds) *Among Men. Moulding Masculinities*, Volume 1. Burlington. Ashgate. 127–148.
- Morgan, D.H.J. 1996. *Family Connections*. Cambridge. Polity Press.
- Morgan, D.H.J. 1999. Risk and Family Practices: Accounting for Change and Fluidity in Family Life. In Silva, E. B. & Smart, C. (eds) *The New Family?* London. Sage. 13–30.
- Morgan, D.H.J. 2008. Acquaintances: Their Position within Webs of Relationships. In Widmer, E. D. & Jallinoja, R. (eds) *Beyond the Nuclear Family. Families in a Configurational Perspective*. Bern. Peter Lang. 355–373.
- Munnukka, T. & Kiikkala, I. 2001. Virtuaalihiliekkalaatikko. Äitien kokemuksia internetin postituslistoista arjen apuna. *Yhteiskuntapolitiikka* 66(2001):6. 513–522.
- Munnukka, T., Kiikkala, I. & Valkama, K. 2005. Vertaiset verkossa. Nettiäidit virtuaalihiliekkalaatikolla. Teoksessa Nylund, M. & Yeung, A. B. (toim.) *Vapaaehtoistointa – anti, arvot ja osallisuus*. Tampere. Vastapaino. 236–254.
- Murray, J. S. 2000. A concept analysis of social support as experienced by siblings of children with cancer. *Journal of Pediatric Nursing*, 15, 313–322.
- Mykkänen, J. & Huttunen, J. 2008. Isäksi tulon tunteet. Teoksessa Sevón, E. & Notko, M. (toim.) *Perhesuhteet puntarissa*. Helsinki. Gaudeamus University Press. 169–187.
- Mykkänen, J. 2010. Isäksi tulon tarinat, tunteet ja toimijuus. *Jyväskylä. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research*, 382.
- Määttä, M. & Kalliomaa-Puha, L. 2006. Sopivaksi kasvattava yhteiskunta. Teoksessa Rantala, K. & Sulkunen, P. (toim.) *Projektiyhteiskunnan käänttöpuoli*. Helsinki. Gaudeamus. 179–193.
- Neufeld, A., & Harrison, M. J. 1995. Reciprocity and social support in caregivers' relationships: Variations and consequences. *Qualitative Health Research*, 5, 348–365.
- Noro, A. 1991. Muoto, moderniteetti ja 'kolmas'. Tutkielma Georg Simmelin sosiologiasta. Jyväskylä. Tutkijaliitto.
- Nykysuomen sanakirja. Osat V–VI. 1966. Porvoo. WSOY.
- Nylund, M. 1996. Suomalaisia oma-apuryhmiä. Teoksessa Matthies, A.-L., Kotakari, U. & Nylund, M. (toim.) *Välittävät verkostot*. Jyväskylä. Vastapaino. 93–205.

- Nylund, M. 2000. *Varieties of Mutual Support and Voluntary Action – A Study of Finnish Self-Helps Groups and Volunteers*. Helsinki. Finnish Federation of Social Welfare and Health.
- Nylund, M. 2005. *Vertaisryhmät kokemusten ja tiedon jäsentäjinä*. Teoksessa Nylund, M. & Yeung, A. B. (toim.) *Vapaaehtoistoiminta – anti, arvot ja osallisuus*. Tampere. Vastapaino. 195–213.
- Oakley, A. 1981. *From Here to Maternity: Becoming a Mother*. Harmondsworth. Penguin.
- Olsen, B. 2000. *Nye fædre på orlov – en analyse af de kønsmæssige aspekter ved forældreorlovsordninger*. *Doktorsavhandling*. Sociologisk Institut Köpenhamn. Köbenhavns universitet.
- Olsson, M. 1997. *Social support in bereavement crisis – A study of interaction in crisis situations*. *Social Work in Health Care*, 25, 117–130.
- Paajanen, P. 2002. *Saako haikara tulla käymään? Suomalaisten lastenhankinnan ihanteet ja todellisuus*. *Perhebarometri 2002*. Helsinki. Väestöliitto. Väestöntutkimuslaitos, katsauksia E 14/2002.
- Paajanen, P. 2005. *Eri teitä vanhemmuuteen – kaksikymppisenä ja kolmekymppisenä lapsen saaneiden näkemyksiä perheellistymisestä ja vanhemmuudesta*. *Perhebarometri 2005*. Helsinki. Väestöliitto. Väestöntutkimuslaitos, katsauksia E 21/2005.
- Paajanen, P. 2006. *Päivisin leiväntuoja, iltaisin hoivaisä*. *Alle 3-vuotiaiden esikoislasten isien näkemyksiä ja kokemuksia isyydestä*. *Perhebarometri 2006*. Helsinki. Väestöliitto. Väestöntutkimuslaitoksen katsauksia E 24/2006.
- Paajanen, P. 2007. *Mikä on minun perheeni? Suomalaisten käsityksiä perheestä vuosilta 2007 ja 1997*. *Perhebarometri 2007*. Helsinki. Väestöliitto. Väestöntutkimuslaitoksen katsauksia E 30/2007.
- Paavilainen, R. 2003. *Turvallisuutta ja varmuutta lapsen odotukseen. Äitien ja isien kokemuksia raskaudesta ja äitiyshuollosta*. *Acta Universitatis Tampereensis*. Tampereen yliopisto.
- Packer, J. 2003. *Disciplining Mobility. Governing and Safety*. In Bratich, J. Z., Packer, J. & McCarthy, C. (eds) *Foucault, Cultural Studies, and Governmentality*. New York. State University of New York Press. 135–164.
- Palonen, K. 2000. *Two Concepts of Politics, Two Histories of a Concept? ECPR joint sessions of workshops, Workshop 2, History of Concepts*. Copenhagen 15–21 April.
- Parental Leave in Council of Europe member States. 2005. Prepared by Ms Eileen Drew. Strasbourg. Directorate General of Human Rights.

- Patton, M. Q. 1990. *Qualitative Evaluation and Research Methods*. Newbury Park, New Delhi. Sage Publications.
- Payne, G. & Payne, J. 2004. *Key Concepts in Social Research*. London. SAGE Publications.
- Pelkonen, M. & Löthman-Kilpeläinen, L. 2000. Neuvola lapsiperheiden tukena. Selvitys äitiys- ja lastenneuvolatoimintaan kohdistuneista tutkimuksista ja kehittämishankkeista 1990-luvulla. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus. *Selvityksiä* 2000:10.
- Perttula, J. 2005. Kokemus ja kokemuksen tutkimus: fenomenologisen erityistieteen tieteenteoria. Teoksessa Perttula, J. & Latomaa, T. (toim.) *Kokemuksen tutkimus. Merkitys – tulkinta – ymmärtäminen*. Helsinki. Dialogi. 115–162.
- Pietilä-Hella, R. 2000. Esseitä yksilöllisyydestä ja yksilöllistymisestä. Miten yksilöllisyys ja yksilöllistyminen ilmenevät, irtaantuvat ja kiinnittyvät modernin kehityksessä? Sosiaalipolitiikan laitos. Helsingin yliopisto.
- Pietilä-Hella, R. & Viinikka, A. 2006. Kumppanuus kannattaa. Verkostot voimavarana uudessa perhevalmennuksessa. Helsinki. Kuntaliitto.
- Plantin, L. 2001a. *Mäns föräldrskap. Om mäns upplevelser och erfarenheter av faderskapet*. Göteborgs Universitet. Institutionen för socialt arbete.
- Plantin, L. 2001b. *Män, familjeliv och föräldrskap*. Umeå. Boréa Bokförlag.
- Plantin, L. 2003. *Mäns föräldrskap*. I Johansson, T. & Kuosmanen, J. (red.) *Manlighetens många ansikten – fäder, feminister, frisörer och andra män*. Malmö. Liber. 150–163.
- Polanyi, M. 1974. *Personal knowledge. Towards a post-critical philosophy*. Chicago. The University of Chicago Press.
- Polkinghorne, D. E. 1995. Narrative configuration in qualitative analysis. In Hatch, J. A. & Wisniewski, R. (eds) *Life History and Narrative*. London. The Falmer Press. 5–23.
- Portelli, A. 2006. Mikä tekee muistitietotutkimuksesta erityisen? Teoksessa Fingerroos, O., Haanpää, R., Heimo, A. & Peltonen, U.-M. (toim.) *Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä*. Helsinki. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 49–64.
- Puura, K. 2001. Vauvan depressio. *Duodecim* 2001; 10, 1115–1121.
- Pöysä, J. 2006. Kilpakirjoitukset muistitietotutkimuksessa. Teoksessa Fingerroos, O., Haanpää, R., Heimo, A. & Peltonen, U.-M. (toim.) *Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä*. Helsinki. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 221–244.

- Rantalaaho, M. 2003. Pohjoismaisen isyyspolitiikan isäkuva. Teoksessa Forsberg, H. & Nätkin, R. (toim.) *Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä*. Helsinki. Gaudeamus. 202–229.
- Rice, P. & Ezzy, D. 2002. *Qualitative Research Methods. A Health Focus*. South Melbourne. Oxford University Press.
- Rich, A. 1977. *Of Woman Born: Motherhood as Experience and Institution*. London. Virago.
- Rikter-Svendsen, U. 2006. Reform – Resource Centre for Men. In Varanka, J. & Forslund, M. (eds) *Possibilities and Challenges? Men's Reconciliation of Work and Family Life – Conference Report*. Copenhagen. Nordic Council of Ministers. ANP 2006:704. 55–57.
- Rose, L. E. 1997. Caring for caregivers: Perceptions of social support. *Journal of Psychosocial Nursing and Mental Health Services*, 35(2), 17–24.
- Rose, N. 2007. *Powers of Freedom. Reframing political thought*. Cambridge. Cambridge University Press.
- Saaristo, K. 2000. *Avoin asiantuntijuus. Ympäristökysymys ja monimuotoinen экспертиisi*. Jyväskylän yliopisto. Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 66.
- Salmi, M. 2004. Arkielämä kokoaa yhteen työn ja perheen. Teoksessa Salmi, M. & Lammi-Taskula, J. (toim.) *Puhelin, mummo vai joustava työaika? Työn ja perheen yhteensovittamisen arkea*. Helsinki. Stakes. 11–28.
- Salmi-Niklander, K. 2006. Tapahtuma, kokemus ja kerronta. Teoksessa Fingerroos, O., Haanpää, R., Heimo, A. & Peltonen, U.-M. (toim.) *Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä*. Helsinki. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 199–220.
- Saner, I. 2006. Work to Support Fathers. J. & Forslund, M. (eds) *Possibilities and Challenges? Men's Reconciliation of Work and Family Life – Conference Report*. Copenhagen. Nordic Council of Ministers. ANP 2006:704. 51–54.
- Scott, D., Brady, S., & Glynn, P. 2001. New mother groups as a social network intervention: Consumer and maternal and child health nurse perspectives. *Australian Journal of Advanced Nursing*, 18, 23–29.
- Seidler, V. J. 2003. Fathering, Masculinity and Parental Relationships. In Ervø, S. & Johansson, T. (eds) *Among Men. Moulding Masculinities, Volume I*. Burlington. Ashgate Publishing Company. 212–226.
- Seim, S., Markussen, M. K. & Olsen, B. C. 2006. The State and the Voluntary Sector in Norway: New Relations – New Challenge. In Matthies, A.-L. (ed.) *Nordic civil society organisations and the future of welfare services. A model for Europe?* Copenhagen. Nordic Council of Ministers. 211–232.

- Sennett, R. 1978. *The fall of public man*. New York. Vintage Books.
- Sevón, E. & Huttunen, J. 2004. Isäksi naisten kertomuksissa ja vähän miestenkin. Teoksessa Aalto, I. & Kolehmainen, J. (toim.) *Isäkirja*. Mies, vanhemmuus ja sukupuoli. Tampere. Vastapaino. 133–165.
- Sevón, E. 2009. Maternal responsibility and changing relationality at the beginning of motherhood. *Jyväskylä. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research*, 365.
- Silva, E.B. & Smart, C. 1999. The 'New' Practices and Politics of Family Life. In Silva, E.B. & Smart, C. (eds) *The New Family?* London. Sage. 1–12.
- Simich, L., Beiser, M., & Mawani, F. N. 2003. Social support and the significance of shared experience in refugee migration and resettlement. *Western Journal of Nursing Research*, 25, 872–891.
- Simmel, G. 1908. *Soziologie: Untersuchungen über die Formen der Vergesellschaftung*. Leipzig. Duncker & Humblot.
- Simmel, G. 1971. The metropolis and mental life. In Simmel, G. *On Individuality and Social Forms*. Ed. Levine D.N. Chicago & London. The University of Chicago Press. 324–348.
- Simmel, G. 1984. *Die Großstädte und das Geistesleben* (1903). In Simmel, G. *Das Individuum und die Freiheit*. Berlin. Essays.
- Simmel, G. 2005. Suurkaupunki ja moderni elämä: kirjoituksia vuosilta 1895–1917. Suomentanut Tiina Huuhtanen. Valikoinut ja esipuheen kirjoittanut Arto Noro. Helsinki. Gaudeamus.
- Smart, C. 2007. *Personal Life*. New directions in sociological thinking. Cambridge. Polity Press.
- Smith, D. 1988. *The Everyday World As Problematic. A Feminist Sociology*. Oxford. Open University Press.
- Sormunen, S., Koponen, P. & Hemminki, E. 2001. Terveystieteiden ja kättilöiden käsityksiä koulutuksen ja nykyisen työn vastaavuudesta. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti* 38(3), 251–259.
- Sosiaali- ja terveydenhuollon laadunhallinta 2000-luvulle. 1999. Valtakunnallinen suositus. Sosiaali- ja terveysministeriö, Stakes, Suomen kuntaliitto. Helsinki. Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Stake, R. E. 2000. The Case Study Method in Social Inquiry. In Gomm, R., Hammersley M. & Foster, P. (eds) *Case Study Method. Key Issues, Key Texts*. London. Sage. 19–26.

- Stake, R.E. 2003. Case Studies. In Denzin N. K. & Lincoln, Y. S. (eds) *Strategies of Qualitative Inquiry*. Thousand Oaks. SAGE Publications. 134–164.
- Stakes 2005a. Synnyttäjät, synnytykset ja vastasyntyneet 2004. Suomen virallinen tilasto. Terveys 2005. Tilastotiedote 21/2005.
- Stakes 2005b. Pohjoismaiset synnytystilastot 2004. Suomen taulukot. Äidin ikä 1960–2004. Suomen virallinen tilasto. Terveys 2005. Tilastotiedote 21/2005.
- Stakes 2006. Synnyttäjät, synnytykset ja vastasyntyneet – ennakkotiedot 2006. Stakes 19.6.2007.
- STM 2004b. Lastenneuvola lapsiperheiden tukena. Suuntaviivat lastenneuvolatoiminnan järjestämisestä kunnille. Sosiaali- ja terveysministeriö. Julkaisuja 2004:13.
- STM 2005b. Lapsille sopiva Suomi. YK:n yleiskokouksen lasten erityisistunnon edellyttämä Suomen kansallinen toimintasuunnitelma. Sosiaali- ja terveysministeriö. Julkaisuja 2005:5.
- STM 2006. Lapsiasiavaltuutetun toimintakertomus vuodelta 2005. Sosiaali- ja terveysministeriö. Selvityksiä 2006:36.
- STM 2008a. Isien ja isyyden tukeminen äitiys- ja lastenneuvoloissa. Sosiaali- ja terveysministeriö. Selvityksiä 2008:24.
- STM 2008b. Viitala, R., Kekkonen, M. & Paavola, A. Perhekeskustoiminnan kehittäminen. PERHE-hankkeen loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriö. Selvityksiä 2008:12.
- STM 2008c. Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämisohjelma KASTE 2008–2011. Sosiaali- ja terveysministeriö. Julkaisuja 2008:6.
- STM 2008d. Asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta. Työryhmän muistio. Sosiaali- ja terveysministeriö. Selvityksiä 2008:37.
- Sulkunen, P. 2006. Projektityhteiskunta ja uusi yhteiskuntasopimus. Teoksessa Rantala, K. & Sulkunen, P. (toim.) *Projektityhteiskunnan kääntöpuoli*. Helsinki. Gaudeamus. 17–38.
- Sulkunen, P. 2009. *The Saturated Society. Governing Risk and Lifestyles in Consumer Culture*. London. SAGE.
- Suomen virallinen tilasto. Tilastotiedote 21/2007. 2.11.2007.
- Säävälä, H., Keinänen, E. & Vainio, J. 2001. Isä neuvolassa – työväliteitä ja ajatuksia vauvaa odottavien ja hoitavien isien kanssa työskenteleville. Sosiaali- ja terveysministeriö. Tasa-arvojulkaisuja 2001:8.

- Sztompka, P. 1999. *Trust. A Sociological Theory*. Cambridge. Cambridge University Press.
- Takala, P. 1993. Kohti postmodernia perhettä – perhepolitiikan muuttuvat käsitykset. Teoksessa Riihinen, O. (toim.) 1993. *Sosiaalipolitiikka 2017. Näkökulmia suomalaisen yhteiskunnan kehitykseen ja tulevaisuuteen*. WSOY. 577–600.
- Takala, P. 2005. Uuden isyysvapaan ja muiden perhevapaiden käyttö. Kelan tutkimusosasto. *Sosiaali- ja terveysturvan selosteita* 43/2005.
- Tamminen, T. 2000. Vanhemmuus lapsen perusoikeutena. Teoksessa Löytöretki vanhemmuuteen. Lapsen oikeuksien päivän seminaari 1999. Kauhava. Mannerheimin Lastensuojeluliitto. 3–4.
- Tarkka, M.-T. 1996. Äitiys ja sosiaalinen tuki. Ensisynnyttäjän selviytyminen äitiyden varhaisvaiheessa. Tampere. *Acta Universitatis Tamperensis. Ser. A vol. 518*.
- Tichon, J. G., & Shapiro, M. 2003. With a little help from my friends: Children, the Internet and social support. *Journal of Technology in Human Services*, 21, 73–92.
- Tietoisku 11/2006. Muuttoliikkeen vaikutus Espoon väestörakenteeseen. Espoon kaupunki. Kehittämisen- ja tutkimusryhmä.
- Tietoisku 9/2008. Väestönmuutokset 2007. Espoon kaupunki. Kehittämisen- ja tutkimusryhmä.
- Tilastokeskus 2005a. Väestön koulutus rakenne. Koulutustilastot.
- Tilly, C. 1984. *Big structures, large processes, huge comparisons*. New York. Russell Sage Foundations.
- Tilly, C. 2004. Trust and rule. *Theory & Society*. Vol. 33, No 1. 1–30.
- Tuomi, J. & Sarajarvi, A. 2002. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki. Tammi.
- Valkonen, L. 2006. Millainen on hyvä äiti tai isä? Viides- ja kuudesluokkalaisten lasten vanhemmuuskäsitykset. Jyväskylä. Jyväskylän yliopisto. *Jyväskylä studies in education, psychology and social research* 286.
- Valtioneuvoston asetus lapsiasiavaltuutetusta 274/2005. Suomen asetuskokoelma.
- Varjoranta, P., Pirskanen, M., Pelkonen, M., Hakulinen, T. & Haapakorva, A. 2004. Äitiys- ja lastenneuvolatyö Itä-Suomen läänissä 2003. Sosiaali- ja terveystieteiden selvityksiä 2004:4.
- Vehviläinen-Julkunen, K. 1996. Perhevalmennus perheiden tukena. Neuvolan asiakkaiden arviointia sisällöstä ja käytetyistä menetelmistä. *Hoitotiede* 8 (1), 4–10.

- Vehviläinen-Julkunen, K., Saarikoski, S. & Marttinen, P. 1995. Perhevalmennus perheiden tukena: tutkimus asiakasarvioinneista ja neuvoloiden työntekijöiden työorientaatiosta. Kuopio. Hoitotieteen laitos. Kuopion yliopiston selvityksiä E. Yhteiskuntatieteet 3.
- Viisainen, K. 2000. Choices in birth care – The place of birth. Research report 115. University of Helsinki. Department of Public Health. Saarijärvi. Gummerus.
- Viljamaa, M.-L. 2000. Neuvolan palvelukyky. Äitien ja isien tyytyväisyys, palveluiden käyttö ja odotukset. Jyväskylän sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen julkaisu- ja 8/2000.
- Viljamaa, M.-L. 2003. Neuvola tänään ja huomenna. Vanhemmuuden tukeminen, perhekeskeisyys ja vertaistuki. Jyväskylä. *Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research* 212.
- Vilkko, A. 1997. Omaelämäkerta kohtaamispaikkana. Naisen elämän kerronta ja luenta. Tampere. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 663.
- Vimpani, G. 2001. The role of social cohesiveness in promoting optimum child development. *Youth Suicide Prevention Bulletin*. 5. Melbourne. Australian Institute of Family Studies. 20–24.
- Virtanen, I. A. 2009. Finnish Supportive Communication: A Qualitative Study on Middle-Aged Singles' Support Seeking. In Wilkins, R. & Isotalus, P. (eds) *Speech Culture in Finland*. Lanham. University Press of America. 117–138.
- Vuori, J. 2001. Äidit, isät ja ammattilaiset. Sukupuoli, toisto ja muunnelmat asiantuntijoiden kirjoituksissa. Tampere. Tampereen Yliopistopaino.
- Vuori, J. 2003. Äitiyden ainekset. Teoksessa Forsberg, H. & Nätkin, R. (toim.) 2003. *Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä*. Helsinki. Gaudeamus. 39–63.
- Vuori, J. 2004. Isyyden mallit ja isien valinnat. Teoksessa Aalto, I. & Kolehmainen, J. (toim.) *Isäkirja. Mies, vanhemmuus ja sukupuoli*. Tampere. Vastapaino. 29–63.
- Vuori, J. & Nätkin, R. (toim.) 2007. *Perhetyön tieto*. Tampere. Vastapaino.
- Warren, C. A. B. 2001. Qualitative Interviewing. In Gubrium, J. F. & Holstein, J. A. (eds) *Handbook of Interview Research. Context & Method*. Thousand Oaks. Sage Publications. 83–101.
- White, H. 1981. Production Markets as Induced Role Structures. In *Sociological Methodology*. San Francisco. Jossey-Bass.
- Whittemore, R., Rankin, S. H., Callahan, C. D., Leder, M. C., & Carroll, D. L. 2000. The peer advisor experience providing social support. *Qualitative Health Research*, 10, 260–276.

- Widmer, E. D. 2007. Social Capital in Wide Family Contexts: An Empirical Assessment Using Social Network Methods. *International Review of Sociology – Revue Internationale de Sociologie*. Vol. 17, No. 2, July 2007, 225–238.
- Widmer, E. D., Castrén, A.-M., Jallinoja, R. & Ketokivi, K. 2008. Introduction. In Widmer, E. D. & Jallinoja, R. (eds) *Beyond the Nuclear Family. Families in a Configurational Perspective*. Bern. Peter Lang. 11–18.
- Widmer, E. D. & Sapin, M. 2008. Families on the Move. Insights on Family Configurations of Individuals Undergoing Psychotherapy. In Widmer, E. D. & Jallinoja, R. (eds) *Beyond the Nuclear Family. Families in a Configurational Perspective*. Bern. Peter Lang. 217–235.
- Wills, T. A. 1985. Supportive functions of interpersonal relationships. In Cohen, S. & Syme, S. L. (eds) *Social Support and Health*. Toronto. Academic Press.
- Wills, T. A. & Shinar, O. 2000. Measuring perceived and received social support. In Cohen, S., Underwood, L.G. & Gottlieb (eds) *Social Support Measurement and Intervention: A Guide for Health and Social Scientists*. Toronto. Oxford University Press. 86.
- Wolff, K. H. 1964. *The Sociology of Georg Simmel*. Translated, edited and with an introduction by K. H. Wolff. New York. The Free Press.
- Wrede, S. 2001. *Decentering Care for Mothers. The Politics of Midwifery and the Design of Finnish Maternity Services*. Åbo Akademis Förlag – Åbo Akademi University Press.
- Yesilova, K. 2007. Perheen puolesta. Perhekasvatus Suomessa 1970–1990-luvuilla. Teoksessa Vuori, J. & Nätkin, R. (toim.) 2007. *Perhetyön tieto*. Tampere. Vastapaino. 39–64.
- Yesilova, K. 2009. *Ydinperheen politiikka*. Helsinki. Gaudeamus.
- Yin, R. 1991. *Case Study Research: Design and Methods*. London. Sage.
- Ylikännö, M. 2009. Isien ajankäytöstä: uuden isyyden hidias esiinmarssi. *Yhteiskuntapolitiikka* 74 (2009):2. 121–130.

Internet- ja konferenssiaineistot

- Dictionary 2009. <http://dictionary.reference.com/browse/valency> tieto haettu 7.12.2009
- Espoo 2007. <http://www.espoo.fi/default.asp?path=1;28;11866;9878;10024;1015> tieto haettu 6.3.2007
- Eta 2009. Sukupuolten palkkaerojen kaventaminen edellyttää tasapuolista pääsyä uusiin palkkausjärjestelmiin. Uutiset 3.12.2009. Elinkeinoelämän tutkimuslaitos. www.eta.fi tieto haettu 7.12.2009. Tuloste väitöskirjan tekijän hallussa.
- Euro-Peristat Project. 2008. European Perinatal Health Report. By The Euro-Peristat Project in Collaboration with SCPE, EUROCAT & EURONEOSTAT. www.europeristat.com tieto haettu 4.1.2010. Tuloste väitöskirjan tekijän hallussa.
- Forsius, A. 2003. Äitiysneuvonnan kehitysvaiheita. http://www.saunalahti.fi/arnoldus/ait_neuv.html tieto haettu 22.2.2010. Tuloste väitöskirjan tekijän hallussa.
- Grossman, M. 2005. Education and Nonmarket Outcomes. Working Paper 11582. National Bureau of Economic Research. Cambridge. <http://www.nber.org/papers/w11582> tieto haettu 22.7.2010.
- HE 255/1993. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi yksityisten valtionapulaitosten toimiehtosopimuslain kumoamisesta sekä siihen liittyviksi laeiksi. <http://www.edilex.fi/virallistieto/he/viitekortti/19930255> tieto haettu 28.12.2009.
- HE 149/1996. Hallituksen esitys kuntien valtionosuuslaiksi ja siihen liittyviksi laeiksi. <http://www.edilex.fi/virallistieto/he/viitekortti/19960149> tieto haettu 28.12.2009.
- Lapsettomuus 2010. <http://www.lapsettomuus.com> tieto haettu 31.7.2010
- Levikintarkastus 2008. <http://www.levikintarkastus.fi/levikkitietokanta/index.php> päivitetty 19.3.2008 tieto haettu 31.3.2008. Tuloste väitöskirjan tekijän hallussa.
- Miessakit 2007. <http://www.miessakit.fi/isatoiminta> tieto haettu 26.8.2007.
- STM 2007. <http://stm.fi/Resource.phx/hankk/isyys/index.htx> tieto haettu 9.11.2007.
- Unicef 2010. YK:n lapsen oikeudet. http://www.unicef.fi/lapsen_oikeuksien_sopimus tieto haettu 4.9.2010.
- Väestöliitto 2010. <http://www.vaestoliitto.fi/lapsettomuus/> tieto haettu 31.7.2010.
- Katajainen, A., Lipponen, K. & Litovaara, A. 2006. Proaktiivisuus – reaktiivisuus. Voimavarat käyttöön. <http://www.terveyskirjasto.fi> tieto haettu 27.7.2010.

Pohjoismainen Perhekeskuskonferenssi. Espoo 6.–7.5.2010.

STM 2008. Tiedote 209/2008. 21.8.2008. Ministeri Hyssälä: Perhevapaajärjestelmää on selkiytettävä. <http://stm.fi/tiedotteet> tieto haettu 23.12.2009.

STM 2009. Tiedote 415/2009. 26.11.2009. Isyyskuukauteen 12 päivää lisää. <http://stm.fi/tiedotteet> tieto haettu 3.12.2009.

Tilastokeskus. Ajankäyttötutkimus. 2005. <http://www.stat.fi/til/akay/index.html> tieto haettu 31.7.2010.

Wößmann, L. & Schütz, G. 2006. Efficiency and Equity in European Education and Training Systems. Analytic Report for the European Commission. <http://www.education-economics.org> tieto haettu 22.7.2010.

Luettelo liitteistä

- Liite 1. Informaatiokirje pilottineuvoloiden terveydenhoitajille
- Liite 2. Vertaistutkimusta koskeva informaatiokirje vanhemmille
- Liite 3a. Vanhempien täyttämä kyselylomake, kevät 2004, I haastattelu
- Liite 3b. Äitien täyttämä kyselylomake, kevät 2005, II haastattelu
- Liite 3c. Isien täyttämä kyselylomake, kevät 2005, II haastattelu
- Liite 4. Vanhempien piirrostehtävä, kevät 2005, II haastattelu
- Liite 5. Ensimmäinen ja toinen haastattelu. Kestot ja aineistot eriteltyinä
- Liite 6. Vanhempien juonellisen tarinan rakentaminen analyysivaiheessa 6
- Liite 7a. E-vaiheen päiväkirjalehti perhevalmennustapaamisista
- Liite 7b. J-vaiheen päiväkirjalehti perhevalmennustapaamisista
- Liite 8. Vauva-lehden vuosikertojen 2004–2005 sisältöluokittelun frekvenssit
- Liite 9. Haastateltujen äitien ja isien ikä- ja koulutustiedot
- Liite 10. Uudentyyppisen perhevalmennuskokeilun ohjelma ja teemat pilottivaiheessa
- Liite 11. Isäryhmien ohjelma ja teemat pilottivaiheessa
- Liite 12. Espoon kaupunki, perinteinen perhevalmennus 4+2-malli

Liite 1. Informaatiokirje pilottineuvoloiden terveydenhoitajille

5.12.2003

Hyvä terveydenhoitaja

Olemme käynnistämässä kahta haastattelututkimusta, joihin toivomme osallistujia ensimmäisestä pilottiperhevalmennusryhmästä. Toinen tutkimus on Jari Kekäleen (isyystutkimus) ja toinen Riitta Pietilä-Hellan (vertaisryhmätutkimus).

Olemme laatineet yhdessä infokirjeen uudentyypoiseen perhevalmennukseen tuleville vanhemmille. Infokirjeessä on myös tarkemmat esittelyt kummastakin tutkimuksesta.

Toivoisimme sinulta seuraavaa apua:

- kertoisit vanhemmille, että Espoon Perhekeskusprojektin perhevalmennukseen liittyy kaksi väitöskirjatutkimusta
- antaisit ensimmäisellä (tai jos ei mahdollista toisella) käyntikerralla infokirjeen vanhemmille, jotka tulevat maaliskuussa alkavaan perhevalmennusryhmään
- kertoisit, että tutkijat ottavat puhelimitse yhteyttä vanhempiin tammikuun helmikuun aikana (mikäli joku vanhemmista ei halua otettavan yhteyttä, pyydämme, että kirjaisit tämän toiveen)
- koska ensimmäiset haastattelut on tarkoitus tehdä ennen perhevalmennuksen alkuatoivomme, että lähettäisit mahdollisimman pian (tammikuun loppuun mennessä tai heti helmikuun alussa) Jari Kekäleelle niitten vanhempien nimet ja puhelinnumerot, jotka tulevat kuulumaan maaliskuussa alkavaan perhevalmennusryhmään. Jarin sähköpostiosoite: jari.kekale@pp.inet.fi

Olemme iloisia ja kiitollisia avustasi. Pidämme erittäin merkittävänä sitä, että autat meitä yrittäessämme löytää haastateltavia. Vanhempien kokemuk-

set ovat ratkaisevassa asemassa pyrittäessä kehittämään perhevalmennusta.
Vastaamme mielellämme kaikkiin tutkimusta koskeviin tiedusteluihin.

Ystävällisin terveisin

Jari Kekäle

jari.kekale@pp.inet.fi

p. 309019, 041–544 0688

Riitta Pietilä-Hella

riitta.pietila-hella@diak.fi

p. 020 160 6161

Liite 2. Vertaistutkimusta koskeva informaatiokirje vanhemmille

Vertaisryhmätutkimus

Tutkija Riitta Pietilä-Hella
Apollonkatu 2 C 29
00100 Helsinki
s-posti: riitta.pietila-hella@diak.fi
p. 406 016 (koti)

Arvoisat perhevalmennukseen osallistuvat vanhemmat

Teen väitöskirjaa siitä, millaisia odotuksia ja kokemuksia Espoon Perheprojektin perhevalmennusryhmiin osallistuvilla vanhemmilla on vertaisryhmätoiminnasta. Uudentyyppisen perhevalmennuksen eräänä tavoitteena on mahdollistaa tulevien vanhempien keskinäinen ajatusten, kokemusten ja tietojen vaihto esikoisten odotusaikana sekä esikoisten ensimmäisen ikävuoden aikana. Teidän ajatuksenne ja kokemuksenne ovat tärkeitä pyrittäessä luomaan ja kehittämään perhevalmennusta.

Helsingin yliopiston yhteiskuntapolitiikan laitokselle tehtävä tutkimukseni on suunniteltu niin, että haastatteluja on kaksi. Ensimmäinen haastattelu tapahtuisi ennen perhevalmennusryhmän alkua ja toinen haastattelu silloin, kun esikoisenne on 6–7 kuukauden ikäinen. Kumpaankin haastatteluun kulunee 1½–2 tuntia. Etsin haastatteluihin sekä isiä että äitejä. Toisen vanhemman osallistuminen haastatteluun on riittävä.

Kaikki keräämäni tieto on luottamuksellista ja sitä käytetään vain tutkimustarkoitukseen. Saadut tutkimustulokset esitetään niin, ettei niistä voi tunnistaa yksittäistä henkilöä tai perhettä. Antamanne yhteystiedot hävitetään haastattelujen suorittamisen jälkeen. Kerätty aineisto säilytetään niin, että se on vain tutkijan ja tutkimusta ohjaavien henkilöiden saatavilla. Myöhemmin aineisto arkistoidaan Helsingin yliopiston arkistoon tai tuhotaan.

Toivon, että haluatte osallistua tutkimukseen. Otan teihin yhteyttä tammi-helmikuussa. Yhteystietoni ovat tämän esittelypaperin vasemmassa ylälaidassa. Vastaa mielelläni kaikkiin tutkimusta koskeviin kysymyksiin.

Yhteistyöstä ja avustanne kiittäen
Riitta Pietilä-Hella
VTL, Tutkimuksen suorittaja

**Liite 3a. Vanhempien täyttämä kyselylomake, kevät 2004,
1. haastattelu**

Seuraavassa **tietoa, työtä, aikaa ja elämää** koskevia kuvauksia. Valitse omaa elämääsi, työtä sekä tieto- ja aikakokemustasi parhaiten kuvaava ilmaisu ja alleviivaa se. Voit valita useampiakin vaihtoehtoja. Mikäli et löydä sopivaa kuvausta, voit itse esittää kuvauksesi.

Yleistietoa on tarjolla

hämmentävän paljon   liian vähän   pieninä sirpaleina
joka paikassa jatkuvasti uudistuvana   rajoitetusti   joka paikassa
nopeasti muuttuvana   liian paljon   .....
.....
.....

Lapsen odotusta ja perheasioita koskevaa tietoa on tarjolla

hämmentävän paljon   liian vähän   pieninä sirpaleina
joka paikassa jatkuvasti uudistuvana   rajoitetusti   joka paikassa
nopeasti muuttuvana   liian paljon   .....
.....
.....

Ammatillista tietoa on tarjolla

hämmentävän paljon   liian vähän   pieninä sirpaleina
joka paikassa jatkuvasti uudistuvana   rajoitetusti   joka paikassa
nopeasti muuttuvana   liian paljon   .....
.....
.....

Työssäni on

koko ajan useita tehtäviä   samat tehtävät toistuvat   levotonta
joustavaa   kiireetöntä   minulla on liikaa töitä   minulla on so-
pivasti töitä   minulla on paljon töitä   .....
.....
.....

Minulla on tunne, että

pitäisi olla katse koko ajan tulevaisuudessa   minulla on kiire
minun pitäisi olla tavoitettavissa koko ajan
elämä on sarja hetkiä: ei juurikaan menneisyyttä, nykyisyyttä
tulevaisuus on turvattu   tulevaisuus on epävarmaa

.....
.....
.....

Aika on

pilkottu pieniin palasiin   aikaa on paljon
kaikki liikkuu nopeammin ja nopeammin
saan viipyillä menneessä, nykyisessä, tulevassa .....

.....
.....

Käytän internetiä

päivittäin   viikoittain   harvemmin kuin kerran viikossa
en juuri lainkaan
vapaa-aikana   työssä   öisin   viikonloppuisin .....

.....
.....
.....

Internetin merkitys minulle

tärkeä   ei merkitystä   olennaista   kohtuullinen
en käyttäisi ellei olisi pakko (mistä tulee pakko) .....

.....
.....
.....

Käytän sähköpostia

päivittäin   viikoittain   harvemmin kuin kerran viikossa
en juuri lainkaan   vapaa-aikana   työssä   öisin   viikonlop-
puisin .....

.....

Sähköpostin merkitys minulle

tärkeä ei merkitystä olennaista kohtuullinen
en käyttäisi ellei olisi pakko (mistä tulee pakko)

.....
.....
.....

Työhöni kuuluvat

kokoukset puhelut sähköpostiin vastaaminen
raporttien laatiminen keskustelu asiakkaiden kanssa kasvokkain
muu, mikä

.....
.....
.....

Työssäni on

tyhjiä taukoja kiivas tempo
päällekkäisiä asioita ja tapahtumia vapaita hetkiä
tyhjä raot täyttyvät aikaa keskusteluille ja pohdinnalle olen monessa
paikassa yhtä aikaa jatkuva uusiutumisen tarve .....

.....
.....

Työssäni on

selvä työaika selvä vapaa-aika olen aina tavoitettavissa
kiirehuippuja kiireettömiä aikoja jatkuvaa kiirettä .....

.....
.....

Jos unohtaisin almanakan kotiin

.....
.....
.....

Minulla on tunne, että voin elämässäni

tehdä valintoja   olosuhteet määräävät valintani
voin muodostaa itseäni tyydyttävän kokonaisuuden
muut määräävät valintani, ketkä .....
.....
.....

Minulla on tunne, että elämässäni

minun on pakko tehdä valintoja   haluan tehdä valintoja
on liian paljon valinnan mahdollisuuksia, on vaikea valita
olosuhteet/muoti/suhdanteet/media vaikuttavat ratkaisevasti valintoihini
teen valintoja omasta tahdostani
.....
.....
.....

Kuvaile viidellä (5) adjektiivilla nykyistä tilannettasi, jossa odotat ensimmäistä lastasi

- 1.....
.....
- 2.....
.....
- 3.....
.....
- 4.....
.....

Lomakkeen laadinnassa käytetty lähde:
Eriksen, T.H. 2003. Hetken tyrannia. Helsinki. Johnny Kniga.

Liite 3b. Äitien täyttämä kyselylomake, kevät 2005, 2. haastattelu

Oletko juuri nyt

- 1 kotona hoitamassa esikoista
- 2 samassa työssä kuin keväällä 2004 (I haastattelu)
- 3 eri työssä kuin keväällä 2004
- 4 muu tilanne, mikä

Mikäli olet kotona hoitamassa esikoista, voit tässä kyselyssä rinnastaa sen työhön. Valitse omaa elämääsi ja työtä parhaiten kuvaava ilmaisu ja alleviivaa se. Voit valita useampiakin vaihtoehtoja. Mikäli et löydä sopivaa kuvausta, voit itse esittää kuvauksesi.

kevät 2004 (I haastattelu)	kevät 2005 (II haastattelu)
<p>4.Työssäni on koko ajan useita tehtäviä samat tehtävät toistuvat levotonta joustavaa kiireetöntä minulla on liikaa töitä minulla on sopivasti töitä minulla on paljon töitä</p> <p>.....</p> <p>.....</p>	<p>4.Työssäni on koko ajan useita tehtäviä samat tehtävät toistuvat levotonta joustavaa kiireetöntä minulla on liikaa töitä minulla on sopivasti töitä minulla on paljon töitä</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
<p><u>11.Työhöni kuuluvat</u> kokoukset puhelut sähköpostiin vastaaminen raporttien laatiminen keskustelu asiakkaiden kanssa kasvokkain muu, mikä</p> <p>.....</p> <p>.....</p>	<p><u>11.Työhöni kuuluvat</u> kokoukset puhelut sähköpostiin vastaaminen raporttien laatiminen keskustelu asiakkaiden kanssa kasvokkain muu, mikä</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
<p><u>12. Työssäni on</u> tyhjiä taukoja kiivas tempo päällekkäisiä asioita ja tapahtumia vapaita hetkiä tyhjät raot täyttyvät aikaa keskusteluille ja pohdinnalle olen monessa paikassa yhtä aikaa jatkuva uusiutumisen tarve</p> <p>.....</p> <p>.....</p>	<p><u>12. Työssäni on</u> tyhjiä taukoja kiivas tempo päällekkäisiä asioita ja tapahtumia vapaita hetkiä tyhjät raot täyttyvät aikaa keskusteluille ja pohdinnalle olen monessa paikassa yhtä aikaa jatkuva uusiutumisen tarve</p> <p>.....</p> <p>.....</p>

kevät 2004 (I haastattelu)	kevät 2005 (II haastattelu)
<p><u>16. Minulla on tunne, että elämässäni</u> minun on pakko tehdä valintoja haluan tehdä valintoja on liian paljon valinnan mahdollisuuksia, on vaikea valita olosuhteet/muoti/ suhdanteet/ media vaikuttavat ratkaisevasti valintoihini teen valintoja omasta tahdostani ....</p>	<p><u>16. Minulla on tunne, että elämässäni</u> minun on pakko tehdä valintoja haluan tehdä valintoja on liian paljon valinnan mahdollisuuksia, on vaikea valita olosuhteet/muoti/suhdanteet/media vaikuttavat ratkaisevasti valintoihini teen valintoja omasta tahdostani ....</p>
<p><u>7.Käytän internetiä</u> päivittäin viikoittain harvemmin kuin kerran viikossa en juuri lainkaan vapaa-aikana työssä öisin viikonloppuisin ....</p>	<p><u>7.Käytän internetiä</u> päivittäin viikoittain harvemmin kuin kerran viikossa en juuri lainkaan vapaa-aikana työssä öisin viikonloppuisin ....</p>
<p><u>8.Internetin merkitys minulle</u> tärkeä ei merkitystä olennaista kohtuullinen en käyttäisi ellei olisi pakko (mistä tulee pakko) ....</p>	<p><u>8.Internetin merkitys minulle</u> tärkeä ei merkitystä olennaista kohtuullinen en käyttäisi ellei olisi pakko (mistä tulee pakko) ....</p>
<p><u>9.Käytän sähköpostia</u> päivittäin viikoittain harvemmin kuin kerran viikossa en juuri lainkaan vapaa-aikana työssä öisin viikonloppuisin ....</p>	<p><u>9.Käytän sähköpostia</u> päivittäin viikoittain harvemmin kuin kerran viikossa en juuri lainkaan vapaa-aikana työssä öisin viikonloppuisin ....</p>
<p><u>10.Sähköpostin merkitys minulle</u> tärkeä ei merkitystä olennaista kohtuullinen en käyttäisi ellei olisi pakko (mistä tulee pakko) ....</p>	<p><u>10.Sähköpostin merkitys minulle</u> tärkeä ei merkitystä olennaista kohtuullinen en käyttäisi ellei olisi pakko (mistä tulee pakko) ....</p>

Lomakkeen laadinnassa käytetty lähde:

Eriksen, T.H. 2003. Hetken tyrannia. Helsinki. Johnny Kniga.

Liite 3c. Isien täyttämä kyselylomake, kevät 2005, 2. haastattelu

Oletko juuri nyt

- 1 kotona hoitamassa esikoista
- 2 samassa työssä kuin keväällä 2004 (I haastattelu)
- 3 eri työssä kuin keväällä 2004
- 4 muu tilanne, mikä

Mikäli olet kotona hoitamassa esikoista, voit tässä kyselyssä rinnastaa sen työhön.

Valitse omaa elämääsi ja työtä parhaiten kuvaava ilmaisu ja alleviivaa se. Voit valita useampiakin vaihtoehtoja. Mikäli et löydä sopivaa kuvausta, voit itse esittää kuvauksesi.

kevät 2004 (I haastattelu)	kevät 2005 (II haastattelu)	kevät 2005 (II haastattelu)
<p>4. Työssäni on koko ajan useita tehtäviä samat tehtävät toistuvat levotonta joustavaa kiireetöntä minulla on liikaa töitä minulla on sopivasti töitä minulla on paljon töitä</p>	<p>4. Työssäni on koko ajan useita tehtäviä samat tehtävät toistuvat levotonta joustavaa kiireetöntä minulla on liikaa töitä minulla on sopivasti töitä minulla on paljon töitä</p>	<p><i>Onko esikoisen syntymä muuttanut työtehtäviäsi?</i></p> <p><i>Jos työtehtäväsi ovat muuttuneet, miten? Miksi?</i></p>
<p>11. Työhöni kuuluvat kokoukset puhelut sähköpostiin vastaaminen raporttien laatiminen keskustelu asiakkaiden kanssa kasvokkain muu, mikä</p>	<p>11. Työhöni kuuluvat kokoukset puhelut sähköpostiin vastaaminen raporttien laatiminen keskustelu asiakkaiden kanssa kasvokkain muu, mikä</p>	<p><i>Onko esikoisen syntymä muuttanut työhösi kuuluviatehtäviä?</i></p> <p><i>Jos tehtävät ovat muuttuneet, miten? Miksi?</i></p>

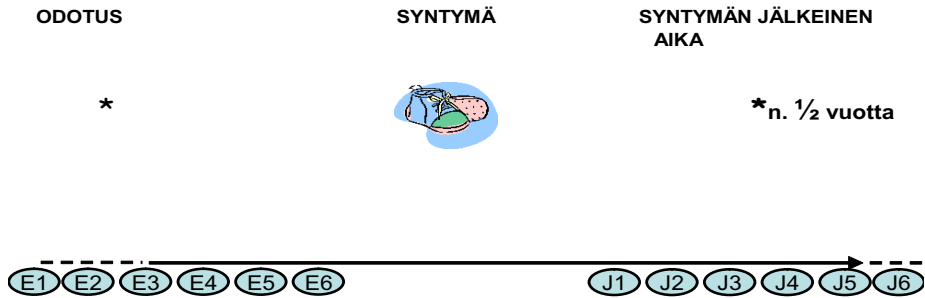
kevät 2004 (I haastattelu)	kevät 2005 (II haastattelu)	kevät 2005 (II haastattelu)
<p>12. Työssäni on tyhjiä taukoja kiivas tempo päällekkäisiä asioita ja tapah- tumia vapaita hetkiä tyhjäät raot täyttyvät aikaa keskusteluille ja poh- dinnalle olen monessa paikassa yh- tä aikaa jatkuva uusiutumisen tarve</p>	<p>12. Työssäni on tyhjiä taukoja kiivas tempo päällekkäisiä asioita ja ta- pahtumia vapaita hetkiä tyhjäät raot täyttyvät aikaa keskusteluille ja poh- dinnalle olen monessa paikassa yh- tä aikaa jatkuva uusiutumisen tarve</p>	<p><i>Onko esikoisen syntymä muuttanut työsi tempoa?</i></p> <p><i>Jos työsi tempo on muuttu- nut, miten? Miksi?</i></p>
<p>16. Minulla on tunne, että elämässäni minun on pakko tehdä va- lintoja haluan tehdä valintoja on liian paljon valinnan mahdollisuuksia, on vaikea valita olosuhteet/muoi- ti/suhdan-teet/media vai- kuttavat ratkaisevasti valin- toihini teen valintoja omasta tah- dostani</p>	<p>16. Minulla on tunne, että elämässäni minun on pakko tehdä va- lintoja haluan tehdä valintoja on liian paljon valinnan mahdollisuuksia, on vai- kea valita olosuhteet/ muoti/suh-danteet/media vaikut-tavat ratkaisevasti va- lintoihini teen valintoja omasta tah- dostani</p>	<p><i>Onko esikoisen syntymä muuttanut valintojen te- koasi?</i></p> <p><i>Jos valintojen teko on muuttunut, miten? Miksi?</i></p>
<p>7.Käytän internetiä päivittäin viikoittain harvemmin kuin kerran vii- kossa en juuri lainkaan vapaa-aikana työssä öisin viikonloppuisin</p>	<p>7.Käytän internetiä päivittäin viikoittain harvemmin kuin kerran vii- kossa en juuri lainkaan vapaa-aikana työssä öisin viikonloppuisin</p>	<p><i>Onko esikoisen synty- mä muuttanut internetin käyttöäsi?</i></p> <p><i>Jos internetin käyttö on muuttunut, miten? Miksi?</i></p>

Lomakkeen laadinnassa käytetty lähde:

Eriksen, T.H. 2003. Hetken tyrannia. Helsinki. Johnny Kniga.

Liite 4. Vanhempien piirrostehtävä, kevät 2005, 2. haastattelu

PERHEVALMENNUKSESSA SAMASSA ELÄMÄNTILANTEESSA OLEVIEN KANSSA

Piirrostehtävässä vanhemmat saivat valintansa mukaan täydentää aikajanaa piirroksella, joka heidän mielestään kuvasi perhevalmennuksen merkitystä heille perhevalmennusprosessin eri vaiheissa.

Vanhempia pyydettiin merkitsemään ne perhevalmennustapaamiset, joihin he olivat osallistuneet.

*-merkinnät viittaavat 1. ja 2. haastattelujen kohtiin

Liite 5. Ensimmäinen ja toinen haastattelu, kestot ja aineistot eriteltynä

Koodinimi	I haastattelu		II haastattelu	
	Nauhoitetun haastattelun kesto minuutteina	Litteroituja sivuja (haastattelu ja kyselylomake)	Nauhoitetun haastattelun kesto minuutteina	Litteroituja sivuja (haastattelu, kyselylomake ja piirros)
Hannele	61 min	22 sivua	116 min	26 sivua
Maarit	83 min	33 sivua	124 min	31 sivua
Sari	59 min	20 sivua	86 min	25 sivua
Susanna	54 min	20 sivua	107 min	30 sivua
Johanna	83 min	26 sivua	98 min	30 sivua
Minna	54 min	22 sivua	80 min	24 sivua
Helena	60 min	23 sivua	69 min	20 sivua
Kristiina	67 min	24 sivua	112 min	26 sivua
Jani	77 min	23 sivua	110 min	30 sivua
Mika	62 min	20 sivua	103 min	27 sivua
Antero	60 min	21 sivua	86 min	31 sivua
Ari	50 min	16 sivua	122 min	33 sivua
Petteri	75 min	19 sivua	145 min	27 sivua
Jari	60 min	20 sivua	62 min	33 sivua
	905 min > 15 t	309 sivua	1420 min > 24 t	393 sivua
Haastatteluihin varattu ja käytetty aika	1260 min > 21 t		1680 min > 28 t	

Liite 6. Vanhempien juonellisen tarinan rakentaminen analyysivaiheessa 6 1 (4)

Kertoja	Tarinan otsikko	Vertaisuus-teema I haastattelu	Vertaisuus-teema II haastattelu
Hannele	”Mä olen hyvin jaksava ja sisukas ihminen”. Aika nopeasti perustettiin kahvittelu- ja sähköpostirinki	*mukava tavata muita alueen odottajia *toivoisi pidempiaikaisia kontakteja, jotka säilyisivät perhevalmennuksen ulkopuolella	* kokenut: yhteenkuuluvuutta ja itsetunnon vahvistusta * keskustelut, informaatio, uudet ystävät → tärkeä asia * s-posti, kahvistelut, tekstiviestit, ulkoilut
Johanna	”Mulla on selvästi erilaisia viite-ryhmiä tällä hetkellä” – tutkijanainen verkostoinen	*laajat omat nettiverkostot (50–60 akateemista jäsentä) *opintojen kautta tietoa ryhmädynamiikasta → toivoo ryhmäytymistä	* kokenut: jakamista, myötäelämistä, keskustelua yhteisistä asioista, muiden aikuisten seuraa, tukea = rohkaisua kaikkeen mahdolliseen esim. väsymyksen, arkeen * tukiverkosto vanhemmuuteen
Helena	”En ole mikään tuuli-ihminen. Mikäli vertaistoimintaa syntyy, se on hieno homma”	* saisi ystäviä* avoimin mielin, valmis vertaistoimintaan * kokee itsensä ryhmätoimijaksi	* kokenut: tukea ja samanhenkisyyttä * vertailu tärkeää * s-posti, kahvila, kauppa-keskus, tapaamiset * äidit: perhevalmennuskavereita ja -tuttuja
Sari	”Mä pyrin pitämään tämän aika luonnollisena asiana” – virkanaisesta äidiksi ja takaisin opettajaksi	* vertaisuus tärkeää niille, jotka tarvitsevat – itse ei tarvitse tässä vaiheessa* toive: huumoria, ei besserwisseriteitä, ei tiukkapipaisuutta	* kokenut: kannustusta, kokemusten ja tiedon vaihtoa, hauskuutta, naurua * vertaisäidit arjessa tärkeitä, etteivät ”seinät kaadu päälle” * suuri merkitys, että on ”päässyt jauhamaan vauvasasioista”
Susanna	”Haluaisin kuulua tällaiseen äiti-ryhmään”. Odotus ja synnytyksen elämän isoimpana asiana	* löytyisi ystäviä * oman epävarmuuden väheneminen * toivoisi kuulevansa toisten kokemuksista ja virheistään	* kokenut: apua, tukea, yhdessäoloa, iloa * ryhmä merkityksellinen: helpottanut ”alamaissaoloa”, ovat ystäviä, kohtalovereita * soitot, vierailut, vauvapalveluharrastukset

Liite 6. Vanhempien juonellisen tarinan rakentaminen analyysivaiheessa 6 2 (4)

Kertoja	Tarinan otsikko	Vertaisuus-teema I haastattelu	Vertaisuus-teema II haastattelu
Maarit	”Perhevalmennuksesta ei ole ollut mitään hyötyä, mutta niistä vertaisihmisistä on ollut hyötyä”	<ul style="list-style-type: none"> * toive: kuulla ”miten menee” -kerrontaa * useita huoli- ja pelkoaiheita – ehkä muilakin 	<ul style="list-style-type: none"> * kokenut: samanhenkisyyttä, samankaltaisuutta, mahdollisuuden vertailluun, kuullut ja kertonut ”miten menee” -teemasta * vertaiset merkittäviä, sillä itse perhevalmennus pettymys *vertaiset olleet tärkeitä, koska tuttavapiirissä ei odottavia * s-posti, tekstiviestit, kahvila, kauppakeskus, perhekyläilyt *vertaiset = perhevalmennusaikaan liittyviä tuttavuuksia
Minna	”Olen mukana monessa nettikeskusteluryhmässä. Mua kiinnostaa asiat ja ihmisten kokemukset”	<ul style="list-style-type: none"> * samalla asuinalueella olevat odottajat kiinnostavat * kaikilla ”oikeasti samanlaisia asioita” *toivoisi kokemusten ja tunteiden jakamista 	<ul style="list-style-type: none"> * kokenut: iloa, tasavertaisuutta, saanut varmuutta vauvanhoitoon, selviytymistä uudessa elämänvaiheessa * s-postirinki, kahvistelut, soitot, tekstiviestit * ”mammat ovat tosi tärkeitä tässä elämänvaiheessä”
Kristiina	”Itse asiassa ihan kivaa, kun on tekemisissä ihmisten kanssa, jotka on ihan siinä samassa tilanteessa. Oikeiden ihmisten oikeita mielipiteitä”	<ul style="list-style-type: none"> * kokee vapauttavana, että voi itse säädellä vuorovaikutusta, sen tiivyyttä ja muotoa * mahdollisuus tavata ”oikeassa elämässä olevia ihmisiä”, ei virtuaalihakmoja *toive: ”josko tarttuisi mukaan joku ihminen” 	<ul style="list-style-type: none"> * kokenut: parasta perhevalmennuksen antia ovat toiset samassa tilanteessa olevat keskustelut, mielipiteet, mukava yhdessäolo, neuvojen kysyminen, arjesta puhuminen, s-posti, kahvistelut, kävelyt, vauv palveluharrastukset, perhekyläilyt * vertaisäidit ovat ”mun tämän elämänvaiheen aikana saatuja kavereita”

Liite 6. Vanhempien juonellisen tarinan rakentaminen analyysivaiheessa 6 3 (4)

Kertoja	Tarinan otsikko	Vertaisuus-teema I haastattelu	Vertaisuus-teema II haastattelu
Jani	”Ei se välttämättä miehille sovi, et- tä istutaan rinkiin ja aletaan jutella pehmoisia” – kui- tenkin perheval- mennus ehdotto- man suositeltavaa	* toivoo tietoa ja käytän- nön ohjeita * ei koe olevansa helpos- ti tutustuvaa tai avautu- vaa tyyppiä * arvelee tarvitsevansa tu- kea erityisesti vauvan hoi- dossa * toivoo mentor-tyyppistä (jo isänä olevan) vertais- näkökulmaa ja kokemuk- sista kertomista * mieskeskustelupiiri tun- tuu toimintamuotona vastenmieliseltä ja keino- tekoiselta	* kokenut: mieskeskus- telupiirin toimintamu- otona vastenmielisenä ei- kä halunnut osallistua, jää- kiekko-ottelu ja muu ver- taisten kanssa toimimi- nen kiinnostanut ja anta- nut tukea * pitää mahdollisena van- hempien tapaamisia per- hevalmennuksen päätyttyä * vertaistoiminta on suo- sitteltavaa, koska se antaa realistisen kuvan vanhem- muudesta ja lapsiperheen arjesta
Antero	Rationalisti joutui miettimään lapsen hyvää	* kokee toisilleen tunte- mattomien tapaamiset hyvänä * tottunut ryhmätoimi- ja – ei toiminnan kokooja tai alullepanija, mutta ak- tiivinen mukanaolija * odottaa: hyötyä, tietoa, mielipiteitä, kokemuksia, vapaata kanssakäymis- tä sekä tilaa omalle ajat- telulle * tarvike tietojen vaihta- minen	* kokenut: hyötynäkö- kulma toteutunut, saanut konkreettista tietoa, jaka- nut kokemuksia, toiminut yhdessä, saanut ja antanut vastauksia, kokenut iloa * tekstiviestit (synnytyksen yhteydessä) * vertaiset = puolen vuo- den tuttuja, merkitykselli- siä, mutta eivät ystäviä
Ari	Niukkasananai- nen mies tote- si: ”kun tiesi mi- ten toisilla oli ja miten toisilla oli mennyt, kyllä se auttoi”	* odottaa: vertaistukea, keskustelua, ettei tarvitse olla yksin uusien asioiden kanssa, arkipäivän keskus- teluja * pitää itselleen sopivana tuntemattomien kanssa toimimista * ”hyvä, että kaikki ovat ensikertalaisia ja asiat kai- kille uusia”	* kokenut: kokemusten ja- kamista, keskusteluja, jot- ka ovat vahvistaneet isyyttä ja vanhemmuutta rankoisi- sa tilanteissa * lapsen syntymä ol- lut henkisesti raskaampaa kuin oli odottanut * olisi toivonut isien yh- teisiä juoksulenkkejä, jol- loin olisi voinut vaivihkaa saada tietoja, miten toisten vauva-arki on sujunut

Liite 6. Vanhempien juonellisen tarinan rakentaminen analyysivaiheessa 6 4 (4)

Kertoja	Tarinan otsikko	Vertaisuus-teema I haastattelu	Vertaisuus-teema II haastattelu
Mika	Innokas harrastaja päätti jäädä hoitovapaalle – ”toivon, että silloin olisi enemmän aikaa omille harrastuksille ja lapsen kanssa olemiselle”	<ul style="list-style-type: none"> * odottaa: ihmisiin tutustumista, kokemusten ja kamista, tiedon saamista, mahdollisesti ystäviä * kuvaa itseään sopeutuvaiseksi, huomaamattomaksi sekä huonoksi yhteydenpitäjäksi * kokee, että isien ja äitien omat ryhmät ovat tarpeen, koska heidän ajatuksensa eroavat * tarvike- ja laatu-tietojen vaihtaminen 	<ul style="list-style-type: none"> * kokenut: kokemusten ja kamista, saanut tietoja, tutustunut uusiin ihmisiin * saanut vastauksia siihen, miten hoidetaan lasta, mitä kukin isä osaa, missä vaiheessa eri perheissä ollaan, millaisia arjen ratkaisuja toiset isät ja perheet ovat tehneet * perhevalmennuksen vertaiset = ystäviä, joita yhdistää lapsi
Jari	Suku- ja paikkakuntakeskeinen mies: ”koko ajan hirveän mukavaa”	<ul style="list-style-type: none"> * vertaisuus tärkeää niille, jotka tarvitsevat – itse ei tarvitse, koska naapurustossa asuu merkityksellinen ja tärkeä lähi-suku * ensimmäisessä tapauksessa ”lämmin” olo – helppo keskustella * kokee itsensä antavaksi osapuoleksi vertaissuhteissa * tarvike-, hinta- ja laatu-tietojen vaihtaminen 	<ul style="list-style-type: none"> * kokenut: saanut tukea vaimon ja lapsen sairastumisen yhteydessä, voinut vertailla lasten kehitystä, kokenut levollisuutta, saanut tietoa ”miten muilla menee” -teemasta, saanut suhteutettua asioita, vertaisverkoston hyödyllisyys tullut esiin esim. lapsen hoitopaikan järjestelyissä * perhevalmennuksen vertaisasiantuntijat = kavereita
Petteri	”Meillä on ollut tosi mukavaa – kaikin puolin – muutenkin kuin sen varsinaisen sisällön osalta”	<ul style="list-style-type: none"> * odottaa ja kokee kiinnostavaksi: kokemusten jakamisen ja keskustelun muitten samalla asuinalueella olevien esikoistaan odottavien kanssa * toivoo tietoa, että ”osaisi olla tarpeeksi hyvä isä” * haluaa olla aktiivisesti vaikuttamassa ryhmän yhteenkuuluvuuden tunteen syntymiseen 	<ul style="list-style-type: none"> * kokenut: itseään vahvistavia keskusteluita, vertailuja, myönteistä yhdessäoloa, mahdollisuutta olla omalla itsenään, tunteista puhumista * solminut perhetuttavuuksia ja alkanut kyläillä parin perheen kanssa

Liite 7a. E-vaiheen päiväkirjalehti perhevalmennustapaamisista

Päiväkirjalehti E-kerran perhevalmennuksesta
Pilottialue
Perhevalmennuspaikka:
Päivämäärä:
Perhevalmennuskokoontuminen: E
Perhevalmennuksen aihe/sisältö:
Perhevalmennuksen pitäjät (nimikirjaimet ja ammatit):
Tällä kertaa mukana äitiä ja isää

Päällimmäiset onnistumisen kokemukset

Tämän tekisin *nyt* toisin

Jäin miettimään *tämän kerran* jälkeen...

Terveiseni Sinulle, joka tulet *ensi kerralla* mukaan perhevalmennuksen vetäjäksi

Vanhempien mietteitä tästä perhevalmennuksesta:
"mitä ajattelette tämän kerran" ...
sisällöstä
toimintavoista
ryhmän merkityksestä
ympäristöstä
mitä muuta

Liite 7b. J-vaiheen päiväkirjalehti perhevalmennustapaamisista

Pilottialue.....
Perhevalmennuspaikka:
Perhevalmennuskokouksen: J
Perhevalmennuksen
aihe/sisältö.....
Perhevalmennuksen pitäjät (nimikirjaimet ja ammatit).....

Päällimmäiset onnistumisen kokemukset

Tämän tekisin *nyt* toisin

Jäin miettimään *tämän kerran* jälkeen...

Terveiseni Sinulle, joka tulet *ensi kerralla* mukaan perhevalmennuksen vetäjäksi

Vanhempien mietteitä tästä perhevalmennuksesta:

Millaisia sopimuksia, toimintaideoita ja suunnitelmia vanhempien yhteisestä toiminnasta on tullut esiin

Liite 8. *Vauva*-lehden vuosikertojen 2004–2005 artikkelien kohderyhmät ja artikkelien laatijat

	2004		2005	
Kaikki luokitellut artikkelit	N=161		N=153	
Äidille suunnatut artikkelit tai äitien haastattelut	62 kpl	38 %	49 kpl	32 %
Isille suunnatut artikkelit tai isien haastattelut	6 kpl*	4 %	8 kpl**	5 %
Äideille ja isille yhdessä suunnatut artikkelit	38 kpl	24 %	43 kpl	28 %
Ammattilaisten haastattelut tai laatimat yleiset artikkelit	55 kpl	34 %	53 kpl	35 %
		100 %		100 %

Vuonna 2004 *Vauva*-lehden numeroita ilmestyi 10 numeroa.

Vuonna 2005 *Vauva*-lehden numeroita ilmestyi 11 numeroa.

* Isille suunnattuja artikkeleita oli korkeintaan 1 kpl/numero. Kolmessa numerossa ei ollut lainkaan isille suunnattua artikkelia.

** Isille suunnattuja artikkeleita oli korkeintaan 2 kpl/numero. Puolessa ilmestyneistä lehdistä ei ollut lainkaan isille suunnattua artikkelia.

Liite 9. Haastateltujen äitien ja isien ikä- ja koulutustiedot

Äidit

Hannele 31-vuotias diplomi-insinööri, työskenteli toimistossa.

Johanna 28-vuotias maisteri, työskenteli korkean asteen koulutuslaitoksessa tutkijana.

Helena 31-vuotias diplomi-insinööri, työskenteli yksityisessä suunnittelu-toimistossa.

Sari 30-vuotias maisteri, työskenteli opettajana.

Susanna 30-vuotias, taustalla sosiaalialan koulutus, saanut päätökseen raskauden aikana toisen ammattitutkinnon.

Maarit 29-vuotias tradenomi, työskenteli IT-alalla keskijohdon tehtävissä.

Minna 27-vuotias tradenomi, työskenteli yksityisessä toimistossa.

Kristiina 31-vuotias diplomi-insinööri, työskenteli julkishallinnossa toimistossa.

Isät

Jani 29-vuotias insinööri (AMK), työskenteli projektitoissa.

Antero 42-vuotias juristi, työskenteli yrityselämässä.

Ari 36-vuotias insinööri (AMK), työskenteli ATK-tehtävissä.

Mika 29-vuotias diplomi-insinööri, työskenteli IT-alalla.

Jari 36-vuotias insinööri, toimi johtajana.

Petteri 32-vuotias datanomi, työskenteli IT-alalla.

Liite 10. Uudentyyppisen perhevalmennuskokeilun ohjelma ja teemat pilottivaiheessa

Perhevalmennuksen E1 – J6 tapaamisten sisältökuvaus

perhevalmennuksen kesto 1 ½ - 2 tuntia

SYNNYTYSTÄ EDELTÄVÄT TAPAAMISET

(rv = raskausviikko)

E1 rv 25–28 Ryhmäytyminen, tutustuminen

- tutustumista toiminnallisin menetelmin
- perhevalmennusohjelman esittely, toiveiden kartoitus
- virittäytyminen tulevaisuuteen (mielikuvaharjoituksia)
- Tietopaketti: vanhemmaksi kasvun prosessi
- tutustumiskahvit (kerätään kahvikassaa jatkon tarjoilua varten)

Ohjaajina terveydenhoitaja, isäryhmän vetäjä (tarvittaessa myös päivähoiton edustus)

Menetelminä: Toiminnallinen malli (esim. ”Suomen kartta”) / keskustelu, Ä ja I hetken omina ryhminään samassa tilassa (toiveiden kartoitus); mielikuva hyvästä valmennuksesta (”tulevaisuuden mui- telu), vierustoverin kanssa muistellaan kuka oli lapsuudessa turvallinen aikuinen, video vauvasta, mielikuvaharjoitukset vanhemmuudesta => vahvuuskortit ... jne.

E2 .rv 28–30 Loppuraskaus, hyvinvointiasiat

Isät ja äidit sekä yhdessä että omina ryhminään

Yhdessä:

- lyhyt alustus loppuraskauden psyykkisistä ja fyysisistä tuntemuksista ja muutoksista (asiaa on sivuttu äitien kanssa myös fysioterapiakäynnillä)
- odotusajan psyykkiset (ja fyysiset?) muutokset isillä - pieni tietopaketti, jossa huomioidaan, että myös isät odottavat
- mahdollisesti myös lyhyt, tiivis info perheiden suun terveydenhoidosta

Äidit:

- hyvinvointiasiat; keskustellaan raskauteen liittyvistä erilaisista tuntemuksista yhteisen alustuksen pohjalta

- voimavarakeskustelu: mikä tuo / vie voimia ja iloa
- miten edistää myös puolison hyvinvointia raskauden aikana (ymmärtäminen; parisuhteen tukeminen)

Isät:

- odottavan isän hyvinvointiasiat - voidaan keskustella yhteisen alustuksen pohjalta - mitä ajatuksia heräsi
- tieto isäksi tulemisesta: miten suhtautui, isien ”turvaverkon” kartoitusta - kenelle kertoa.
- miten edistää puolison hyvinvointia raskauden aikana (ymmärtäminen; parisuhteen tukeminen)
- voimavarakeskustelu: mikä tuo / vie voimia ja iloa

Ohjaajina terveydenhoitaja ja isäryhmän vetäjä (mahd. myös suuhygienisti)

Menetelminä: Alustus, keskustelu, musiikki, videot, kalvot - perhekeskushankkeen kautta valmistuvat tietopaketit

E3 rv 30–32 Synnytys ja kivunlievitys

-
- synnytyksen lähestymisen merkit (tiivis tietopaketti)
- valmistautuminen synnytykseen, loppuraskaus, synnyttämään lähteminen
- synnytyksen vaiheet, mukautuminen, kivunlievitys

Ohjaajina terveydenhoitajat

Menetelminä: Alustus, keskustelu, kalvosarjat, videot

> Ohjaus tutustumiskäynnille synnytyssairaalaan

E4 .rv 32–34 Varhainen vuorovaikutus, perheeksi valmistautuminen

(jos mahdollista ”kummiperhe” mukana osan aikaa)

- varhainen vuorovaikutus / kiintymyssuhteen muodostuminen
- kotona hoitaminen (kiintymyssuhdenäkökulma)
- vauvan psykologinen kehitys
- perheeksi valmistautuminen (kummiperheen kanssa keskusteltava aihe)
- ajankäytön ennakointi (kummiperheen kanssa keskusteltava aihe)

Ohjaajat alueen voimavarojen mukaan, esimerkiksi: päivähoidon henkilöstöä (avoin päivähoito, kiertävä erityislastentarhanopettaja tms.), neuvolan perheohjaaja / perhetyöntekijä, alueella toimivat yhteistyökumppanit, perheneuvolan työntekijät, psykologi jne.

Voidaan toteuttaa myös esim. alueen vuosikelloon istutettuna esim. joka toinen kuukausi toistuvana iltatapaamisena avoimessa päiväkodissa.

Menetelminä: Video, alustus, kummiperhevierailu (isät ja äidit keskustelevat hetken omissa ryhmissään esim. ajankäyttöön liittyvistä asioista kummisän / -äidin kanssa), vahvuuskortit, mielikuvaharjoitukset, jne.

E5 rv 34–36 Vauvan hoito, lapsivuodeaika

(kummiperhevierailu)

- toipuminen synnytyksestä, äidin herkistynyt mieliala, ”baby blues”
- vauvan kehitys ja hoito /varhainen vuorovaikutus
- parisuhde ja seksuaalisuus synnytyksen jälkeen, ehkäisy
- oma aika ja lepo
- kummiperheen kanssa: miltä arki on tuntunut, kuinka on pärjätty, ongelmatilanteet, väsymys, vauvan uni, imetys jne.

Ohjaajina: terveydenhoitajat (neuvolan perheohjaaja / perhetyöntekijä)

Menetelminä: alustus, keskustelu, kummiperhe vierailu, demonstraatiot vauvanhoidosta, kylvetys jne.

E6 Tutustuminen synnytyssairaalaan

Lisäksi

1. Fysioterapiakäynti äideille raskauden alussa

- lantionpohjan lihakset
- raskauden aikaiset muutokset elimistössä
- raskauden aikainen liikunta

Ohjaajina: alueelliset fysioterapiayksiköt

2. Alueellinen parisuhdeilta (x2 syksyisin; x2 keväisin)

- parisuhteen muuttuminen, suhteeseen liittyvistä odotuksista keskusteleminen
- seksuaalisuus raskauden aikana ja synnytyksen jälkeen
- arjen asioista sopiminen, varautuminen synnytyksen jälkeiseen elämään
- tukiverkoston kartoittaminen
- elämänhallinta ja rajat, työn ja kodin välinen ajankäyttö

Ohjaajina: perheneuvola / psykologi/ seurakunta/perheasiainneuvottelukeskus / perhesosiaalityö, perhetyöntekijä (perheohjaaja)

3. Alueelliset isätapaamiset (E ja J-isät yhdessä), isätöntekijä toimii kutsujana

4. Erityistä tukea tarvitsevien perheiden valmennukset (esim. teiniäidit, eri etnisiä ryhmiä edustavat, riskiperheet jne.)

Keskitetään yli aluerajojen erityisosaamista tarjoaviin neuvoloihin ja toimipisteisiin. Näiden ryhmien käynnistäjinä, tukena ja mallittajina ovat mm. ryhmänrakentaja-koulutuksen saaneet työntekijät, neuvolan perheohjaajat, seurakunnan tai perheneuvolan henkilökunta, alueilla toimivien järjestöjen edustajat jne.

SYNNYTYKSEN JÄLKEISET RYHMÄT (J-kerrat)

Perhevalmennushankkeen aikana kerättyjen palautteiden mukaan vanhemmat pitävät tärkeänä kuulumisten vaihtoa jokaisen J-kerran aluksi. He haluavat tietää, mitä toisille kuuluu. Tästä kuulumiskierroksesta nousee usein myös tärkeitä vanhempia mietityttäviä heille ajankohtaisia keskusteluteemoja. Teemat elävät alueiden resurssien ja vanhempien esille nostamien asioiden mukaan.

J1 Perhe kotona, vauva n. 2 kk

Valmennusilta avoimen päiväkodin / asukaspuiston tiloissa

- vauvojen esittely toisille perheille - miten on mennyt - yhteistä keskustelua
- pieni toiminnallinen hetki (dialoginen vauvatanssi => vuorovaikutus)
- jakautuminen isä-/äitiryhmiin

- isät ottavat vauvat hoiviinsa (ajatus jaetusta vanhemmuudesta), jos nälkä yllättää, tuovat tarvittaessa äidin rinnalle

Äidit:

- synnytys kokemuksena, pienen vauvan hoito, imetys, rokotusohjelma, varhainen vuorovaikutus, mielialavaihtelut, perheen jaksaminen

Isät:

- synnytys kokemuksena (isän silmin), ensikosketus lapseen, miten on mennyt, isyysvapaat jne

-

Ohjaajina: terveydenhoitaja ja isätyöntekijä (mahdollisesti myös päivähoiton edustus)

Menetelminä: Alustus, keskustelu - vapaamuotoiset ryhmästä lähtevät aiheet, kokemusten jakaminen

J2 Vauva n. 3 - 4 kk

Kuulumiset - nouseeko käsiteltäviä aiheita?

Muina teemoina esimerkiksi:

- paikkakunnalle juurruttaminen, palveluiden esittely, MLL, srk.
- vertaisryhmätoiminta avoimissa varhaiskasvatuspalveluissa (avoin päiväkotikoti, asukaspuisto)
- toimintatuokio vauvan kanssa - vuorovaikutus (dialoginen vauvatanssi): leikit, laulut, lorut
- perheen työnjako, jaksaminen, vanhemmuus
- uniasiat
- fyysinen kehitys, motoriikka
- hampaidenhoito

Ohjaajina päivähoiton henkilökunta, mukaan voidaan kutsua asiantuntijoita valittujen teema-aiheiden perusteella esim.: psykologi, suun terveydenhuolto, seurakunnan edustaja, kolmannen sektorin edustus (MLL), perhetyöntekijä ...

Menetelminä: toiminnallisuus (leikit, laulut, lorut, jne.), keskustelu, alustus, tietopakettien käyttö,

J3 Vauva n. 5 -6 kk

Kuulumiset - nouseeko käsiteltäviä aiheita?

Muina teemoina esim.

- kotona hoitaminen, päivähoitokysymykset (päivähoidon vaihtoehdot, päivähoidon hyvä alku)
- puheenkehitys, leikit, laulut lorut
- hampaiden hoito
- palvelut alueilla, perhetyön esittelyä
- päihde ja väkivalta (tutkimustietoon perustuen)

Ohjaajina päivähoidon henkilökunta (esimerkiksi alueen lapsiasioista vastaava päivähoiton esimies) sekä alueen voimavarojen mukaan puheterapeutti / perheneuvola / suuhygienisti / perhetyöntekijä/ perheohjaaja

Menetelminä: keskustelu, tietopakettien käyttö, laulut, lorut, leikki, tarinat

J4 Avoin vauvaperheilta, vauva n. 7-8 kk

- vertaiskontakteihin johdatteleminen alueen muiden vauvaperheiden kanssa (myös isät pääsee tapaamaan laajemmin alueensa vauvaperheitä)
- toimintaa, esim. ”lorupussin” tekoa
- laulut
- uniteema
- edellisissä tapaamisissa esille nousseet keskustelunaiheet

Ohjaajina avoimen päivähoidon henkilökunta sekä aiheen mukaiset muut ammattilaiset

Menetelminä: kummiperheet, toiminnalliset menetelmät, aiheen mukainen toiminta, jne.

J5 Vauva n. 9 - 10 kk

Kuulumiset - nouseeko käsiteltäviä aiheita?

- kasvu, kehitys, ravitsemus, turvallisuus
- kasvatuskysymykset / rajat
- onko päivähoito ajankohtainen?
- kasvun ja kehityksen seuranta, mittaukset tarvittaessa, jolloin työpari on vanhempien kanssa keskustelemassa

Ohjaajina terveydenhoitajat / perhetyöntekijä/ perheohjaaja / päivähoito

Menetelminä: alustus, keskustelu, vahvuuskortit (esim. kasvatus- / rajat), vanhemmuuden roolikartta, videot, musiikki, mittaus, punnitus jne.

Lisäksi (J6)

1-vuotissyntymäpäivät vanhemmat järjestävät halutessaan itse

- kaupunki tarjoaa tilat
- vanhemmat hoitavat itse tarjoilun tai ovat yhteistyössä kulttuuritoimen kanssa, joka on ilmoittanut tulevansa mielellään mukaan syntymäpäivien järjestämiseen

(Pietilä-Hella & Viinikka 2006, 62–66)

Liite 11. Isäryhmien ohjelma ja teemat pilottivaiheessa

PERHEVALMENNUKSEN ISÄRYHMIEN SISÄLLÖT

Pilottivaiheen isäryhmien runko saatiin Miessakit ry:ltä, jonka isätyön malli on kehitetty Hollolassa (ns. Hollolan malli).

E1: Tutustuminen ja valmennuksen esittely

Ensimmäisen valmennuskerran teemana oli valmennuksen esittely ja tutustuminen. Kokoontumisessa ei ollut isäryhmälle varsinaisia omia aiheita, mutta useimmat isätyöntekijät olivat mukana tapaamisessa. Mukana olleet isätyöntekijät kokivat läsnäolonsa hyvin tärkeäksi. He pääsivät tutustumaan perheisiin ja esittelemään heille valmennuksen isätoimintaa.

E2: Tieto isäksi tulemisesta

Valmennuskerran aiheena oli tieto isäksi tulemisesta. Isät osallistuvat helposti keskusteluun ja kertasivat mielellään sitä tapahtumaa, kun he saivat tietää tulevansa isiksi. "Missä olin kun sain tiedon, kuka kertoi ja miten kertoi, mitä ajattelin ja tein tiedon saatuani, oliko tieto yllätys vai odotettu, kenelle kerroin itse ensimmäisenä ja miten hän reagoi." Kokoontuminen oli otollinen tilanne myös oman isäsuhteen pohdinnalle; mitä tulevat isät haluaisivat siirtää perinnöksi omasta isäsuhteestaan. Tärkeää oli myös kartoittaa omaa turvaverkkoa - keneltä isä saisi apua tarvittaessa sekä miettiä lapsen tulon vaikutuksia perheeseen. Lisäksi kerrottiin isyysvapaisiin, päivärahoihin ja asumisjärjestelyihin liittyvistä asioista.

E5: Perheeksi valmistautuminen

Valmennuskerran aiheena oli Hollolan mallin mukaisesti mm. kodin valmistaminen lapsen tuloa varten. Tapaamisen teemoina olivat myös muutokset miehessä itsessään. Miehet miettivät omia isäsuhteitaan ja sitä, millaisia isä heistä tulee.

Useimmissa isäryhmissä isät halusivat käsitellä myös lapsen ja vanhemman

varhaiseen vuorovaikutukseen liittyviä asioita. Teema oli samanaikaisesti myös äitien aiheena.

J1: Synnytyskokemus isän silmin

Ensimmäinen synnytyksen jälkeinen kerta aloitettiin yhteisesti tutustumalla vauvoihin. Tunnelma oli alusta alkaen positiivinen ja vapaa. Yhteisen aloituksen jälkeen isät siirtyvät omiin ryhmiinsä, jossa aiheena on synnytystapahtuma ja ensikosketus lapseen. Isät vertailivat mielellään synnytystapahtumia ja kuvasivat niitä hyvin seikkaperäisesti. Illan aikana keskusteltiin myös varhaisesta vuorovaikutuksesta, isien tavasta olla vauvan kanssa ja arjen muotoutumisesta lapsen syntymän jälkeen.

J3: Varpajaiset ja sen jälkeinen arki

Illan aikana muisteltiin mennyttä perhevalmennusvuotta. Lisäksi vaihdettiin ajatuksia siitä, millaiseksi lapsiperheen arki oli muodostunut. Perheen arkea tarkasteltiin erilaisten harjoitusten avulla. Tällaisten harjoitusten kautta etsittiin ratkaisuja ajankäyttöön ja siihen, miten päästäisiin perheen kannalta kaikkia osapuolia tyydyttävään tilanteeseen.

J5: “Hyvä isä“ vai “voi hyvä isä!“

Valmennusillan aiheet koostuivat arjen kokemuksista ja perheen rytmin muotoutumisesta. Lisäksi annettiin palautetta valmennuskokonaisuudesta. Isäryhmäläisiltä kysyttiin myös, olisivatko he halukkaita ryhtymään isäryhmän vetäjiksi. Lopuksi isille kerrottiin asuinalueen isä-lapsiryhmistä.

(Pietilä-Hella & Viinikka 2006, 38–39)

Liite 12. Espoon kaupunki, perinteinen perhevalmennus 4+2 -malli

Perhevalmennus – Espoon kaupunki

Tulevilla vanhemmillä on mahdollisuus osallistua Espoon neuvoloiden perhevalmennusryhmiin ja tutustua etukäteen synnytyssairaalaan. Ajankohdistusta saa tietoa omalta terveydenhoitajalta.

Raskauteen liittyy paljon kysymyksiä. Kurssilla autetaan äitejä ja isiä ymmärtämään raskausajan fyysisiä ja psyykkisiä muutoksia ja valmistetaan koko perhettä vauvan syntymään.

Perhevalmennuksen tarkoitus on:

- tarjota perheille ja asiakkaille mahdollisuus elämisen ja vanhemmuuden pohdiskeluun
- valmistaa asiakasta luottavaisesti kohtaamaan synnytyksensä
- painottaa vastuullista vanhemmuutta ja korostaa parisuhteen merkitystä lapsen kasvussa ja kehityksessä
- vastata tiedollisesti tämän ajan haasteisiin.

Ruotsinkielistä perhevalmennusta järjestetään työväenopistossa. Kaupunki kustantaa valmennuksen. Työväenopistossa järjestetään myös maksullista englanninkielistä perhevalmennusta. Kaikkien ryhmätilaisuuksien pituus on 1 ½-2 tuntia.

I PERHEVALMENNUSTILAISUUS, RASKAUSVIIKOT 22-24

Ensimmäinen tapaaminen.

Mielikuva vanhemmuudesta (voidaan toteuttaa esim. keskusteluna ryhmässä).

Raskausajan fyysiset ja psyykkiset muutokset

- mielialat, parisuhteen vuorovaikutusongelmat
- parisuhde ja seksuaalisuus raskauden aikana
- perheen valmistautuminen uuteen tulokkaaseen/tila lapselle/hankinnat/ terveystottumukset (näitä asioita voidaan käsitellä ryhmätöinä)
- lantionpohjalihaksisto/raskaudenaikainen liikunta.

Mielikuvat synnytyksestä.

II PERHEVALMENNUSTILAISUUS, RASKAUSVIIKOT 28-33

Toinen tapaaminen.

Käsiteltävät aiheet:

- Loppuraskauden asiat/ennakoivat supistukset/ennenaikaiset supistukset
- Lepo ja liikunta
- Tilat
- Synnytyksen lähestymisen merkit
- Minne synnyttämään/milloin sairaalaan
- Synnytysjännitykset/-pelot
- Synnytystapahtuma
- Eri vaiheet synnytyksessä/niihin sopeutuminen
- Isä/tukihenkilö synnytyksessä
- Kivunlievitys
- Imukuppi/keisarileikkaus ja mahdolliset muut poikkeavuudet synnytyksessä.

Kotiin voidaan lainata Väestöliiton videota ”Lasta odottavan perheen videokirja”.

III PERHEVALMENNUSTILAISUUS, RASKAUSVIIKOT 34-36

Kolmas tapaaminen.

Lapsivuodeaika:

- Aika sairaalassa synnytyksen jälkeen/toipuminen synnytyksestä
- Imetys
- Mieliala/väsymys/masennus
- Synnytyksen jälkeinen kuntoutuminen/lantionpohjalihaksisto/liikunta
- Parisuhde ja seksuaalisuus synnytyksen jälkeen/oma aika/lepo
- Seksi ja ehkäisy
- Vanhemmuus.

IV PERHEVALMENNUSTILAISUUS, RASKAUSVIIKOT 34-36

Neljäs tapaaminen.

Käsiteltävät aiheet:

- Lastenneuvolatoiminta
- Perheen/vauvaikäisten suun terveydenhuolto

- Vastasyntynyt perheessä
- Varhainen vuorovaikutus/isän ja äidin roolit
- Vastasyntyneen perushoito/vastasyntyneen vanhempien tavalliset huolenaiheet
- Vauvan kylvetys valmennuksessa.

V 2-3 KUUKAUDEN IKÄISTEN VAUVOJEN/VANHEMPIEN RYHMÄ

- Mitä mieltä NYT synnytyksestä ja kotiintulosta äidin ja isän kannalta
- Perheen väsymys/tehtäväjaot perheessä/imetys/lapsen hoito
- Vanhemmuus/parisuhde/seksi nykytilanteessa
- Oma aika/yhteinen aika.

VI 10 KUUKAUDEN IKÄISTEN VAUVOJEN/VANHEMPIEN RYHMÄ

Käsiteltävät aiheet:

- Lapsen kasvu ja kehitys
- Ravitsemus
- Kasvatus/rajat
- Vanhemmuus/parisuhde
- Mahdollinen työhön paluu/päivähoito.

Perhevalmennus uudistuu ja laajenee vanhempainvalmennukseksi

Espoossa kokeillaan pilottialueilla uudenlaista vanhempainvalmennusta, jota tarjotaan ensisijaisesti esikoistaan odottaville vanhemmille. Ryhmät kokoontuvat useamman kerran kuin perinteisessä perhevalmennuksessa ja toimintaan liittyy olennaisesti vertaisryhmät. Monilapsisten perheiden kokemuksia hyödynnetään vertaisryhmissä, jolloin myös nämä lapsiperheet ovat projektissa mukana sekä tiedon jakajina että hyödynsaajina. Tarvittaessa perustetaan teemaryhmiä vanhempien toivomien aiheiden pohjalta.

Lisäksi tavoitteena on vahvistaa miesten identiteettiä ja asemaa sekä isänä että miehenä. Pilottialueille on perustettu miesten vetämiä isäryhmiä yhteistyössä Miessakit ry:n kanssa.

Hanke pilotoidaan viidellä pienalueella Espoossa kolmen vuoden aikana. Pilottialueet ovat Suvela (Espoon Keskus), Latokaski-Nöykkiö (Espoon-

lahti), Haukilahti (Tapiola), Ison Omenan ympäristö (Matinkylä-Olari) ja Kilon alue (Leppävaara). Ensimmäiset uuden perhevalmennusohjelman mukaiset kokeiluryhmät käynnistyivät maaliskuussa 2004. (Espoo 2007)

Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja A Tutkimuksia

Sarjassa julkaistaan merkittäviä tutkimuksia. Julkaisun on tuotettava uutta ja innovatiivista tutkimustietoa Diakonia-ammattikorkeakoulun opetus-, tutkimus- ja kehittämistoiminnan alueilta. Sarjaan voivat tarjota julkaisuja niin Diakonia-ammattikorkeakoulun omat työntekijät kuin ulkopuoliset.

1 Kainulainen, Sakari (toim.) 2002:

Ammattikorkeakoulu - tehdas vai akatemia?

2 Rask, Katja & Pasanen, Sina 2003:

Perhekuntoutuksesta valmiuksia päihitteettömyyteen, vanhemmuuteen ja elämänhallintaan. Perheen yhdistetty hoito (PYY) -kuntoutusprosessin arviointi.

3 Rask, Katja & Kainulainen, Sakari & Pasanen, Sina 2003:

Diakoniatyön ja kirkon nuorisotyön arki vuonna 2002. Tutkimus diakonia-työntekijöiden ja kirkon nuorisotyönohjaajien kokemuksista seurakuntatyöstä ja työtaidoistaan.

4 Rask, Katja, Kainulainen, Sakari & Pasanen, Sina 2003:

Koulutuksen antamat valmiudet seurakuntatyöhön. Vuosina 1998-2002 valmistuneiden diakoniatyöntekijöiden ja kirkon nuorisotyönohjaajien sekä heidän esimiestensä käsityksiä kirkollisista valmiuksista.

5 Hynynen, Heidi & Pyörre, Susanna & Roslöf, Raija 2003:

Elämä käsillä - viittomakielentulkin ammattikuva.

6 Gothóni, Raili & Jantunen, Eila 2003:

Seniorien seurakunta - 75-vuotiaiden helsinkiläisten ajatuksia elämästään ja seurakunnastaan

7 Karjalainen, Anna Liisa 2004:

Kokemuksesta kirjoittaminen ja kirjoittamisen kokemus. Omaelämäkerrallinen kirjoittaminen sosionomikoulutuksessa ja narratiivinen menetelmä sosiaalialan työssä

8 Launonen, Pekka 2004:

Nuorisonohjaajasta nuorisotyönohjaajaksi. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon nuorisotyönohjaajien koulutus ja ammattitaidon muuttuvat tulkin-
nat 1949-1996.

9 Rautio, Maria 2004:

Muuttuva työelämä haastaa työterveyshuollon kehittämään menetelmiään ja osaamistaan. Työterveyshuollon menetelmien kehittäminen moniamma-
tillisena oppimisprosessina.

10 Leskinen, Riitta 2005:

Itseohjautuva ammattikorkeakoulun jatkotutkinto-opiskelija. Tapaus Diak
ja Hamk.

11 Hyväri, Susanna & Latvus, Kari 2005:

Paikallisia teologioita Espoossa

12 Lampi, Hannu 2005:

Miehen sydäninfarktikokemus: Fenomenologinen tutkimus sairastumises-
ta ja potilaana olosta.

13 Semi, Eija 2006:

Sosiaalialan työn ja sosiaalipedagogiikan yhtymäkohtia historiallisen tulkin-
nan ja opetussuunnitelmien valossa

14 Ryökäs, Esko 2006:

Kokonaisdiakonia

15 Pesonen, Arja 2006:

Asiakkaiden kokemuksia mielenterveyspalveluista

16 Karppinen, Leena 2007:

”Vain paras on tarpeeksi hyvää lapsille”. Ruusu Heininen Sortavalan Kas-
vattajaopiston perustajana ja kehittäjänä

17 Hyväri, Susanna 2008:

Paikkasidos elämäntavassa ja elämänculussa - maaseutu ja kaupunki yhden ikäryhmän kokemana

18 Jantunen, Eila 2008:

Osalliseksi tuleminen – masentuneiden vertaistukea jäsentävä substantiivinen teoria

19 Rautasalo, Eija 2008:

Hoitotyön ammattilaisten näkemyksiä ikääntyvien ihmisten seksuaalisuudesta

20 Korhonen, Saira 2008:

Ohjaus siinä sivussa - työelämässä toimivien ohjaajien kokemuksia sosionomi (AMK) –opiskelijoiden harjoittelun ohjauksesta

21 Mikkola Tuula 2009:

Sinusta kiinni – Tutkimus puolisoheivan arjen toimijuuksista

22 Launonen Pekka 2009:

Kasvu kirkon työntekijäksi

23 Valtonen Minna 2009:

Kertomuksia kirkon työntekijäksi kasvamisesta

24 Rättyä Lea 2010:

Diakoniatyöntekijöiden kuvauksia työstään ja siinä jaksamisestaan

25 Gothóni Raili ja Jantunen Eila 2010:

Käsitteitä ja käsityksiä diakoniatyöstä ja diakonisesta työstä

26 Koivumäki Risto 2010:

Isyyttä alihankintana. Narratiivinen analyysi sijaisisänä toimivien miesten identiteetin rakentumisesta

27 Hiilamo Heikki ja Saari Juho 2010:
Sosiaalisten mahdollisuuksien politiikka

28 Ritokoski Sami 2010:
Työ, jolla on tulevaisuus. Seurakunnallisen varhaisnuorisotyön ydin ja haasteet työntekijöiden kuvaamina